

Համար

Քաղաքագրական
կետեր

Քաղաքական
աղբյուրի քաղաքագրական

Զտիված
1909

ՖԱՈՒՍԹ

ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԿԵՕԹԷԻ

ՔԱՐԳՍԱՆՆԵՑ

ՄԾԱՐՈՎ ԵՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

ԳԻՆ 5 ԳՐԾ

1910

Յապարտիկն Գեշիկան

ԶՄԻՌՆԻԱ

Հանրային Գրադարան
Երևան, Կոմիտասի պող. 10
Համար 4728
25 օգոստոս 1916.

ՅԱՌԻՍՐ

ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԿԵՕԹԷԻ

ԹԱՐԳՄԱՆՅՑ
ՄԵՍՐՈՊ ԼՈՒՊԱՐԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ
ԶՄԻՌՆԻՍ
1909

4728

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ՄԱՍԿԱՆԻ
ՄԱՍԿԱՆԻ

ՈՂԲԱՑԵԱՆ

ԲԱՐՍԵՂ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

(«Արշարոյս»ի տրտմատեր)

ՍԻՐԵԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կը նուիրեն եղբայրները
ՏԻԳՐԱՆ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԿԷՕԹԷԻ

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

Ժան-Ուօղկանկ Կէօթէ Գերմանացի մեծանուն հեղինակը Ֆրանքֆորթ-Սիւր-Լը-Մէյնի մէջ 1749 ին ծնած և Ուէյմարի մէջ մեռած է 1832 Մարտ 22 ին: Իր ընտանիքը թէև հարուստ և պատուաւոր՝ այլ ազնուագիտական դասի չէր վերաբերեր: Լէյբցիկի մէջ իրաւագիտութիւն սորվելով՝ Սթրազպուրկ քաղաքը վարդապետութեան աստիճան ստացաւ: Թէև փաստարանութեան սահմանուած՝ այլ Լէսինկի գըրուածներէն խանդը վառուած բորբոքուած՝ նախամեծար սեպեց գրականութեան նուիրուիլ: Նախ և առաջ Կէօժ սը Պերդիխնկին թատերագութիւնը հրատարակելէ վերջը՝ 1774 ին վերքերի վէպով նշանաւոր եղաւ՝ զոր սիրահարութիւն մը ներշնչած էր իրեն: Այս վէպը որ ժը դարու թուլցած հոգիներու վիշտերը նկարագրելով՝ Գերմանիոյ այն ժամանակուան բարոյական վիճակն ընթերցողին առջև կը պարզէ, մեծ ընդունելութիւն գտաւ թէ՛ Գերմանիոյ և թէ՛ ընդհանուր Եւրոպիոյ մէջ: Վերքերի վէպին հրատարակութեան վրայ՝ Շարլը-Օկիլուդ Վէյմարի երիտասարդ դուքսը՝ մեր հեղինակն իր պաշտպանութեան տակ առաւ: Նախ դեսպանատան խորհրդական անուանուելով՝ յետոյ առանձին խորհրդոյ անդամ կարգուեցաւ: Այս ծանր պաշտօններու զբաղելով հանդերձ՝ Կէօթէ հետզհետէ շատ մը տարբեր գործեր հրատարակեց:

որոնց մէջ նշանաւոր են Քրիստոս, Սրբիկա, Իփիգենի
ի Թորիս, Թասաոյ, Էկրոն Կոնս թատերգութիւնները,
Ուիլիսեմ Մեյրաթ վէպը, Ներսան եւ Տորոդէ քերթ-
ուածը, Բոյսերու կերպարանափոխութիւնը, Հոռոյմեա-
կան Եղերեղոսութիւնները և վերջապէս 1898 ին Ֆաուստ
թատերգութիւնը, փրկափայտիկան և կրօնական եր-
կասիրութիւն՝ ուր հեղինակն իր զգացումները, մտա-
խոհութիւնները և սրտի ներքին պայքարները կը
պարզէ, և որմէ վերջը ոչ ոք համարձակեցաւ իրեն
հետ մրցել: Մինչդեռ գերմանական հայրենասիրու-
թիւնը մեծ պայքարի մը կը պատրաստուէր Գաղղիոյ
դէմ, և ամէնքը ի դէն կը վազէին՝ նա հանդարտօրէն
կը հրատարակէր Ընտրական Յանկոսթեանց վէպը և իր
յիշատակարանները՝ ճշմարտութիւն եւ Բանաստեղծու-
թիւն խորագրով: Իր ցուցուցած անտարբերութեան
չնայելով՝ վէյմարի դուքսը 1815 ին պետութեան
պաշտօնեայ ընտրեց զինքը: Կէօթէ մինչեւ 1828 այդ
պաշտօնով մնաց: Թէեւ բաւական տարիքն առած՝ այլ
դարձեալ մէկ շատ գործեր հրատարակեց. Արեւելեան
Դիւան (1819), Ուիլիսեմ Մեյրաթի շարունակութիւնը,
Ֆաուստի երկրորդ մասը (1829), սիրուն բանաստեղ-
ծութիւններ և Ֆրիդրիքական գիտութեանց այլ և այլ
ճիւղերու վրայ բազմաթիւ յիշատակարաններ: Այս
ամէն երկասիրութիւններէն վերջը՝ մեռաւ Կէօթէ
վէյմարի մէջ՝ 83 տարեկան և առանց ցաւ մը քաշե-
լու: Գարնան առաջին օրերն էր, տեսնելով որ պա-
տուհանին վարագոյրները լոյսը կ'արգելէին՝ մեր պուէ-
տը՝ տխրած՝ զանոնք մէկգլխի քաշել տուաւ՝ ըսելով.
«Licht, nicht das Licht»: Ասոնք եղան անա Կէօթէի
արտասանած վերջին խօսքերը, այն վեհ ու մեծ մար-
դուն՝ որ միշտ աշխատած էր լաւագոյն եւս տեսնել
ու հասկնալ, և որու բուն ու անյազ հանձարը՝ խան-
դի իշխելով՝ դուն գրած էր յաւէտ ճանչնալ զաշխարհ
և համաձայնիլ՝ որչափ կարելի է՝ ընդարձակ բնու-
թեան հետ:

Ն Ե Ր Ա Ծ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ֆաուստը Հայ ընթերցողաց առջեւ դնելէ յառաջ՝
կարեւոր կամ մանաւանդ թէ անհրաժեշտ կը համա-
բինք սոյն անմահ ու եղական թատերգութեան պատ-
մութեան, պարունակած իմաստներուն և ունեցած
գրական բարձր արժէքին վրայ ընդհանուր գաղափար
մը ընծայել՝ ժերար տը Ներվալ Գաղղիացի գրագէ-
տին՝ որու ընտիր և գերազանց թարգմանութիւնը
մեզ առաջնորդ բռնած ենք, հրատարակած կրկին
յառաջաբաններէն կարեւոր և ի հարկէ փոքր ինչ եր-
կար քաղուած մը ընելով, և՛ ամփոփ կերպարանք մը
տարուհամար՝ որոշ յատակագծի մը վրայ ի մի ձու-
լելով զանոնք: Այս յառաջաբաններէն մին ժերար տը
Ներվալի թարգմանութեան առաջին տպագրութեան
կը վերաբերի, միւսը՝ երկրորդ տպագրութեան: Իսկ
չորրորդ տպագրութեան մէջ տեսնուած մէկ նոր յա-
ռաջտրամէն՝ որու զլիսաւոր նպատակը նոյն թարգմա-
նութեան Ֆաուստի մեծանուն հեղինակին առջեւ սր-
չափ նպատաւոր կերպով գնահատուած ըլլալը ծանօ-
թացնել է, քանի մը սող միայն փոխ պիտի առնենք,
ուզելով մեզ իբր բնագիր ծառայող գործին արժէքը և
կարեւորութիւնը ճանչցնել Հայ ընթերցողաց: Սոյն
ներածութեան ընթացքին մէջ ինչ ինչ գիտողութիւն-
ներ և գիտելիքներ մեր կողմէ եւս աւելցուցած ենք
ի հարկին:

«Ահա Ֆաուստի երրորդ թարգմանութիւն մը Ֆրան-
սերէն, կ'ըսէ ժերար տը Ներվալ, և սակայն անժըլ-
տելի ճշմարտութիւն մըն է թէ այս երեք թարգմա-
նութիւններէն և ոչ մին պիտի կարենայ ըսել տալ
թէ Ֆաուստ թարգմանուած ըլլայ... զարմանալի գործ
մըն է Ֆաուստ՝ որ անյազութիւն դժուարութիւններ

կ'ընծայէ թարգմանութեան տեսակետով: Այս մասին Պ. Ներվալ քանի մը խորհրդածութեանց մտնելէ վերջը, երկու գրագէտներու՝ Պ. Սէնդ-Օլէրի և Ա. Սթար-քերի՝ իրմէ յառաջ երկասիրած թարգմանութեանց իրարու հետ ունեցած տարբերութիւնները և զանոնք յատկանշող ոգին կը բացատրէ՝ առաջինին աշխատութիւնը քաղցր և ներգաշնակաւոր՝ այլ ոչ հաւատարիմ և ստէպ թերի գործ մը գտնելով, իսկ երկրորդինը՝ թէեւ հարագատ՝ այլ քաղցրութեան զէմ փոքր ինչ մեղանշող: Պ. Ներվալ լաւագոյն կը համարի այս վերջինիս շաւղին հետեւել, և՛ արգարել զովութեան արժանի յաջողակութիւն՝ միեւնոյն ժամանակ կարող կ'ըլլայ քաղցր և սահուն ո՞՞ մը տալ իր թարգմանութեան, որու այս կրկին նպատաւոր հանգամանքները մեծ յարգ ու հռչակ ստացած են առ հասարակ բանասիրաց առջեւ: Ասով մէկտեղ Պ. Ներվալ կը զգուշացնէ իր Յրանասցի ընթերցողներն՝ որպէս զի մտքերնին չգնեն թէ կատարեալ կերպով գաղափարած ըլլան Ֆառաքի վսեմ բնագիրը, որ ատեն ատեն և գրեթէ կամովի՝ անիմանալի ձեւ մը կ'առնէ, և որու վրայ համառօտ և քննական քաղուած մը ընելէ յառաջ՝ արժան կը դատենք տիկին Սթալի հետեւեալ նշանաւոր գնահատումը մեր ընթերցողաց առջեւ դրնել, որ Ֆառաքի արժանի և իրապէս ձեռնհաս քըննութիւն մըն է՝ մեծանուն հեղինակուհւոյն «Գերմանիա» գրքէն քաղուած: Այն ազգայինք՝ որ Ֆառաքի վրայ ընդարձակագոյն գաղափար ունենալ կը փափաքին՝ կրնան այդ գեղեցիկ գործին դիմել:

«... Անտարակոյս Ֆառաքի մէջ ո՛չ ճաշակ փրնտ-«ուրու է, ո՛չ չափ և ո՛չ այն արուեստը որ գիտէ ընտրել և վախճան մը տալ մէկ գործի, այլ ինչպէս որ «նիւթական քառը նկարագրած են ստէպ՝ եթէ երեւա-

«կայութիւնը մտաւորական քառս մը կարենար գաղա-«փարել, կէօթէի Ֆառաքը պէտք էր ա՛յն ժամանակ
«չարագրուած ըլլալ: Մտածումի յաւակնութեան մա-«սին անկէ անդին հրթալ կարելի չէր, որով այս
«գրուածիս մարդուս մտքին մէջ թողուցած յիշատակը
«ցնորքի նմանող բան մըն է միշտ: Այս թատերգու-«թեան դիւցազնը սաղանն է. հեղինակը՝ իբր նոզկա-«լի ճիւղ մը՝ ինչպէս որ սովորաբար մանկանց կը
«ներկայացնեն՝ յղացած և նկարագրած չէ զայն, այլ
«իբր գերազանց չար մը, եթէ կրնանք մեր միտքը
«այսպէս բացատրել, այնպիսի չար մը՝ որու քով
«միւս չարերը նորընծայ համբակներ միայն կրնան
«սեպուել՝ Մեֆիսթօֆէլէսի (Ֆառաքի բարեկամ հան-«դիսացող դեւին անունն այս է) հազիւ ծառաներն
«ըլլալու արժանի: Այս իրական և միանգամայն մտա-«ցածին անձին մէջ՝ կէօթէ կ'ուզէ յայտնել ամենէ
«դառն կատակը՝ զոր արհամարհանքը կրնայ ներշնչել,
«և սակայն ասով մէկտեղ զուարթ յանդգնութիւն մը
«տուած է անոր՝ որ միեւնոյն ժամանակ կ'գթօցնէ
«զմարդ: Մեֆիսթօֆէլէսի խօսքերուն մէջ զժոխային
«հեզնութիւն մը կայ՝ որ բոլոր Արարչագործութեան
«վրայ կը տարածուի և տիեզերքը կը գատէ իբր յօռի
«մատեան մը՝ որու Սաղայէլը գրաքննիչ կը հանդի-«սանայ:

«Եթէ Ֆառաքի թատերգութեան մէջ փիլիսոփա-«յական կծու կատակներ տեսնուէր միայն՝ հնարին էր
«վոլթէրի գործերու մէջ նմանօրինակ ոգի մը գտնել.
«այլ սակայն բոլորովին այլազգ երեւակայութեան մը
«կը հանդիպի մարդ այս գրուածիս մէջ, ուր չէ թէ
«միայն բարոյական աշխարհը՝ ինչպէս որ է՝ ոչնչա-«ցած կը տեսնուի, այլ նաեւ անոր տեղ զժոխքը

«գրուած: կախարհութեան զօրութիւն մը կայ հոն,
 «յոսի տարրին մտածումը, չարին արբեցութիւնը,
 «մտածումի սոցորումը, որ թէ՛ սարսուռ թէ՛ ծիծաղ
 «և թէ՛ արտասուք կը պատճառէ: Կարծես թէ պահ
 «մը երկրի կռուավարութիւնը գեւին ձեռքն անցած
 «ըլլայ: Կը դողաս՝ վասն զի բոլոր ինքզինքնէն գոհ
 «ինքնասիրութիւնները կը նուաստացնէ ու պզտիկ
 «կը ձգէ, կ'արտասուես՝ վասն զի մարդկային բնու-
 «թիւնը՝ դժոխքի խորութիւններէն այս կերպ տես-
 «նուած՝ ցաւազին արգահատանք մը կը ներշնչէ:

«Միլլոն մարդէս մեծ ըրած է սատանան. Միշել
 «Անժ և Տանդէ անասունի զգուելի կերպարանք տը-
 «ւած են անոր՝ մարդկային զէմքի հետ խառն: Կէօ-
 «թէի Մէֆիսթոֆէլէսը քաղաքակրթեալ սատանայ
 «մըն է: Նա արուեստով կը բանեցնէ այն նենգութիւ-
 «նը՝ որ ըստ երեւոյթի թեթեւ՝ այլ անհնարին անըզ-
 «գամութեան մը հետ կրնայ համաձայնել ըստ ամե-
 «նայնի. ամէն զգայուն բաները յիմարութեան կամ
 «արուեստակութեան տեղ կ'անցնին իր առջեւ. իր
 «զէմքը չար է, գոհեհիկ և կեղծ. տմարդի է նա ա-
 «ռանց վեհերտութեան, արհամարհոտ է առանց գո-
 «ռոզութեան, կանանց քով տեսակ մը քաղցրութիւն
 «կը կեղծէ՝ քանզի ա՛յս պարագայիս մէջ միայն հրա-
 «պուրելու համար խարելու պէտք ունի, և հրա-
 «պուրել ըսելով՝ ուրիշի մը տոնիփին ծառայել կը
 «հասկնայ՝ սէրը կեղծել խի չկրնալով, վասն զի միայն
 «ա՛յդ կեղծաւորութիւնը ի գործ գնելու կարողութիւ-
 «նը չունի նա»:

Դժուարին էր, ինչպէս կ'ըսէ Ժէրար տը Ներվալ
 Մէֆիսթոֆէլէսը աւելի ճիշդ կերպով նկարագրել, այլ

Ֆաուսթի վսեմ հանգամանքը ս'ըրտեղ աւելի լաւ կըր-
 նայ յայտնուել՝ բայց եթէ այս դորժիս մէջ, այս խո-
 բունիկ մտածումներուն մէջ՝ որոնց փայլը արձակ
 թարգմանութեան մը տկարութենէն չէ եղծուած խո-
 պոս: Ո՞ր վեհանձն հոգին մարդկային մտքի այդ
 վիճակը փոքր ի շատէ չէ զգացած, վիճակ՝ որ աստ-
 ոածային յայտնութեանց կը տենչայ անդուլ անդա-
 դար, որ՝ եթէ կարելի է այսպէս խօսիլ, իր շղթային
 բոլոր երկայնութեամբը կը ձգտի, մինչեւ որ պող
 ձշմարտութիւնը իր ցնորքներուն կամ յոյսերուն յա-
 ւակնութիւնը ի դերեւ հանէ, և Ոգիի ձայնին նման՝
 նետէ զինք վերստին իր փոշեղէն աշխարհին մէջ...:

Ֆաուսթ գիտնականը մարդկային հանճարի և մտքի
 իրր ամենակատարեալ տիպարը ներկայացուած է հե-
 ղինակէն. նա ամէն գիտութիւն իր վրայ կը բովան-
 գակէ. ամէն կարծիք ամէն գաղափար կըւած է, և
 չկայ բան մը երկրի վրայ՝ զոր տեսած ու սորված
 չըլլայ. հետեւաբար՝ մարկային սովորական փափաք-
 ներու անձուկ շրջանակի մէջ այլ եւս չկրնալով ապ-
 բել իր իղձերը գերմարդկային իրաց ծանօթութեան
 դարձուցած է միայն: Ուստի իր առաջին մտածումը
 կ'ըլլայ անձնասպան ելնել աշխարհէ, այլ Չաստիկ զան-
 գակները և երգերն ականջին հասնելով՝ թունալի բա-
 ժակը ձեռքէն գետին կը նետէ: Կը յիշէ թէ անձնաս-
 պանութիւնը արգելուած է Աստուծմէ, և կ'որոշէ
 կեանքի համակերպիլ՝ մինչեւ որ Տէրը հաճի զինքն իր
 քով կանչել: Տխուր և մտախոհ՝ Չաստիկ իրիկունը՝
 քով կանչել: Ետքը վերջալոյսի պահուն՝ ամալի դաշտին
 մէջ առանձին կը գտնուի անոր հետ: Հոն անա իր
 տենչերը աշակերտին սրտին մէջ կը թափուին, հոն

իր ներսը բնակող երկու հոգիներու վրայ կը սկսի խօսիլ, որոնցմէ մէկը՝ խոնարհող արեգակին ետեւէն վազելու փափաք կը յայտնէ, և միւսը երկրի գոեհիկ կապերուն մէջ կը մաքառի տակաւին: Զինքը փորձելու համար՝ տխրութեան և մտախուժեան այս գերագոյն ժամա անհա՛ կ'ընարէ սատանան: Շան մը կերպարանքն առած իր քով կը սողոսկի, անոր գրասենեակը կը մտնէ, և զայն հանդարտ չթողուր կարգալ Սուրբ Գիրքը՝ ուր գիտնականը կ'ուզէ տակաւին իր սփոփումը գտնել: Անդէն արիչ ձեւով մը երեւելով և Ֆաուսթի վսեմ հետաքրքրութենէն օգուտ քաղելով՝ ունեցած բոլոր մագային ու գերբնական զօրութիւններն անոր տրամադրութեան ներքեւ կը գնէ, առանց իրակոն կեանքը դադարեցնելու՝ ապագայ կեանքին հրաշալիքներուն գեղջումն ընել ուզելով՝ եթէ կարելի է այսպէս ըսել: Այս ակնկալութիւնս ծերունի գիտնականը կը հրապուրէ, որ խիստ զօրեղ, յանդուգն և հպարտ ըլլալով՝ չէր հաւատար որ սատանային հետ այսպիսի դաշինք մը պիտի կրնար երբեք պատճառ ըլլալ իր կորստեան: Ան որ պատրաստ էր նոյն իսկ Աստուծոյ հետ մաքառիլ իր հանճարով՝ այն վատահուծիւնն ունէր որ չար ոգւոյ որոգայթնեւորէն ինքզինքը փրկելու հնարը պիտի գտնէր ետքէն: Ուստի կ'ընդունի դաշինքը՝ որ ոգիներու օժանդակութիւնը և Նիւթական կեանքի բոլոր վայելումները կը շնորհէ իրեն, մինչեւ որ տաղտկանալով՝ ըսէ իր յետին ժամուն. «Ո՛հ, եկո՛ւ ինձ, գեղեցիկ կը գտնեմ դքեզ»: Այսպիսի ընդարձակ խոտորմէ մը մեծ վրատահութիւն առած՝ հուսկ յետոյ կը հաւանի այս սուկարկութիւնս իր արիւնսով կնքել: Սոյնօրինակ անբարոստունսով միայն կրնար հրապուրուիլ Ֆաուսթ, որ

անխոնջ կամքի մը մտացոծին հաճոյքներով քիչ ժամանակէն նոյն իսկ սատանան պիտի տագնապէ ու շուարեցնէ: Այս վերջինին բաղդէն՝ ծերունի գիտնականն՝ իր բոլոր կեանքը գրասենեակին մէջ փակուած՝ մարդկային կեանքի և աշխարհի ուրախութիւններէն բան մը չգիտեր, զորս ումունքով միայն կը ճանչնայ ու չէ թէ փորձառութեամբ: Իր սիրտը սիրոյ և վշտի համար բոլորովին նոր ըլլալով՝ զինքը շուտով մը յուսահատութեան մէջ ձգելը թերեւս դժուարին գործ մը չըլլայ՝ թմբած կիրքեր արթնցնելու: Մէֆիսթօֆէլէսի յատակագիծն այս ըլլալ կ'երեւի, ուստի և ամէնէ առաջ կախարդական օջարակով մը նորէն երիտասարդութիւն կը պարգեւէ Ֆաուսթի, ապահով թէ մէյ մը որ այս ըմպելին անոր ներսը մտնէ, հանդիպելիք առաջին կինը հրաշագեղ Հելէն մը պիտի երեւէր աչքին:

Եւ ստուգիւ այսպէս կ'ըլլայ. այն օջարակը պատրաստող կախարդ կնոջ տունէն ելած կէտին՝ Ֆաուսթ Մարկըրիդ անուն դեռահաս օրիորդի մը կը հանդպի փողոցին մէջ և բուռն կերպով սիրահարուելով՝ գործին վազ ընդ փոյթ յաջողութեանը համար Մէֆիսթօֆէլէսը կը կանչէ՝ որպէսզի օգնէ իր տափանաց: Այս վերջինը որ ժամ մը յառաջ վսեմ գիւտերու մասին պիտի նպաստէր իրեն և բոլորը ու բոլորեւն աւելին ալ պիտի պարզէր իր առջեւ, սիրոյ գուհիի միջնորդ մը կ'ըլլայ՝ որ գոհարներ կը նուիրէ, Մարկըրիդի մէկ պառաւ ընկերուհին կը հրապուրէ՝ միեւնոյն ժամանակ աղջկան վրայ հսկողները հեռացնել աշխատելով: Իր սաղայէլական բնազդումը կը սկսի յայտնուիլ այն ըմպելիքէն՝ զոր Մարկըրիդի մայրը քնացնելու համար կը յանձնէ Ֆաուսթի, և միանշատայն այն գար-

մտնահրաշ միջամտութենէն՝ զոր մենամարտի մը մէջ
 ի գործ կը գնէ, մենամարտ՝ որ Մարկըրիդի եղբօր և
 Ֆաուսթի մէջտեղ կը կատարուի: Այն միջոցին որ
 դեռաօտի աղջիկը հասարակաց զայրոյթին առարկայ
 կ'ըլլայ, արեան և արցունքի տեսարանէ մը ետք՝ Մէ-
 ֆիսթօֆէլէս իր պաշտպանեալն առնելով՝ կախարդա-
 կան գիշերաժողովի մը երեւակայական հրաշալեաց
 մէջ կը պարտցնէ աշխատելով իր սիրուհւոյն սպառ-
 նացող վտանգն մոռցնել անոր: Մէֆիսթօֆէլէսի բոլոր
 զգուշութեանց հակառակ՝ տեսիլ մը անոր յիշատակը
 կ'արթնցնէ Ֆաուսթի մտքին մէջ, և այս վերջինը կը
 ստիպէ սատանան՝ իրեն հետ Մարկըրիդի օգնութեան
 հասնիլ՝ որ դատապարտուած և փակուած էր բանտի
 մը մէջ: Հոն տեղի կ'ունենայ գերմանական թատրոնի
 ամէնէ աւելի կարելոյզ և կսկծալի տեսարաններէն
 մին, ուր աննսեհ օրիորդը թէև խելախորոյս՝ այլ սա-
 կայն Աստուածամօր մէկ նայուածքէն սրտին խորը
 լուսաւորուած՝ կը մերժէ բացէ ի բաց դժօխքի այս
 օգնութիւնը և նոյն խի իր սիրահարն ետ կը հրէ ու
 կը մերժէ՝ ինքնաբեր դրդմամբ հասկնալով թէ սա-
 տանայի խաբէութեանց որս մը եղած է նա: Այն պա-
 հուն որ Ֆաուսթ քաշքշելով կ'ուզէ զայն բռնի տա-
 նիլ իր հետ՝ ահա՛ դատապարտուհւոյն տանջանքի
 ժամը կը զարնէ: Մարկըրիդ երկնից արդարութիւնը
 օգնութեան կը կանչէ, և հրեշտակներու երգերը
 Ֆաուսթ գլխնականին վրայ տպաւորութիւն ընելու
 պէս կ'ըլլան. այլ Մէֆիսթօֆէլէսին ձեռքը կ'արգիլէր
 զայն այս տխրագին տեսարանիս և այս երկնային
 փորձութեան պահուն:

Դժուարին է ապաքէն թատերական գրուածնե-

րու մէջ գտնել բան մը որ նմանի կամ բազմատուի
 այս բանտի վերջին տեսարանի աղեխարշ և մորմոքայի
 տրամախօտութեան. ինչ պարզ, սիրուն, զգացուն,
 բարեսիրտ և սրտաուռ տիպար մը կ'ընծայէ Մարկը-
 րիդ որ ամէն ընթերցողի համակրութիւնը, ուշ և
 գութը կը շարժէ գերազանց ատրիճանով, և որ պիտի
 յիշուի յաւիտեան ամէն անգամ՝ որ պարզմիտ, անմեղ
 և խարուող աղջկան մը խնդիր պիտի պատահի, խըն-
 դիւր հանապաղօրեայ՝ ծանր և չարաշուք աշխարհի մը
 մէջ՝ ուր անմեղութիւն ու առաքինութիւն ցաւալի
 պարզութեամբ մը մոլորութեան ու խաբէութեան ծու-
 դակը կ'իջնայ անյարիր...: Եւ սուրբիւ Մարկըրիդ
 աւելի կամ նուազ չափազանցուած թատերական տի-
 պար մը չէ՛ բնաւ, այլ հասարակ կիւն մըն է՝ նմանող
 ուրիշ մէկ շատ կիւներու, և այս պատճառաւ ահա՛
 աւելի բուռն կերպով ընթերցողին կարեկցութիւնը կը
 շարժէ: Թատերագութեանս երկրորդ մասին տեսարան-
 ները կ'արդարով՝ ուր իր առաքինութիւնն ու անմե-
 ղութիւնը համեստ և անողջ շողով մը կը փայլին, ո՞ր
 աչքն է այն որ չպիտի արտասուէ, ո՞ր սիրտն ան-
 տարբեր և անզգայ պիտի մնայ այդ աննսեհ արարա-
 ծին նկատմամբ զոր չարութեան ոգին այնպիսի ա-
 նողորմ կերպով կը հալածէ. ո՞վ չպիտի հիանայ այդ
 ջինջ ու մաքուր հոգւոյն անդրդուելի հաստատամը-
 տութեան վրայ՝ զոր մոլորեցնելու համար դժօխք իր
 բոլոր վշտաբեր ձիգերը կը թափէ՝ առանց հրապու-
 րել կարենալու: Առաքինի աղջիկը մահատու դաշոյ-
 նին տակ ինքզինքը կը խլէ իր սիրականին ձեռքերէն,
 թէև նա իր կեանքէն աւելի սիրելի ըլլար իրեն,
 կը գրկէ ինքզինքը սէրէ և ազատութենէն՝ յանձնուե-
 լու համար մարդկային արդարութեան՝ որ աւելի եւս

խիստ է և սնուցօք... Քանի՜ անուշի է Ֆաուսթի տանջանքը. սատանայի հետ իր կռած ուխտով՝ որպէս թէ երանութեան քանի մը տարիներ պիտի վայելէր, և անա մշտնջենաւոր տանջանքը կը սկսէր արդէն իրեն համար: Եթէ սէրն իր բոլոր հեշտութիւններն խոտանալու պէս կ'ըլլայ՝ միւս կողմէ սոսկալի մտածում մը ի տանջանս կը փոխէ այդ հեշտութիւնները: «Միրուհիս զիս իր սրտին վրայ ջեռուցանել պիտի «ուզէ, կ'ըսէ, այլ ի զ՞՛ւր և ի նանի՛ր. ես միշտ նոյն «փախտականը, միշտ նոյն տարագիրը պիտի ըլլամ... միշտ նոյն հրէշը՝ աննպատակ և անհանգիստ՝ «որ հեղեղի նման ժայռէ ժայռ գլորելով և մռնչելով՝ «դէպ ի անդունդ կը դիմէ մոլեգնաբար: Այլ Մարկը՝ «րիդ անմեղ և պարզ՝ Ալպեան լեռանց ստորտը «պղտիկ խրճիթ մը, փոքր դաշտ մը ունենալով, իր «բոլոր կեանքը՝ տնական զբաղումներու պարապելով՝ «այդ փոքրիկ աշխարհի մէջ կրնար անցընել: Մինչ «դեռ ես Աստուծմէ ստուած՝ բաւական չսեպեցի այդ «հէք տղկան նեցուկներն ու պաշտպանները անհետա «ցընել աշխարհէ, հա՛րկ է որ անոր հոգւոյն բոլոր «ուրախութիւնն ալ փճացնեմ ու թաղեմ... Դը «ժո՛խք, պէ՛տք էր քեզի այդ զոհը... և այն:»

Ֆաուսթի թատերագութեան յանկարծական կերպով մը վերջանալը թերեւս զարմանք պատճառէ ոմանց. այլ ի՞նչպէս կրնայ վերջանալ այդ գործը, և ի՞նչ պարագայ կարելի է աւելցնել... Ֆաուսթի դժոխոց մատնուելու ժամն արդեօք. այլ հնա՞ր էր միթէ ներկայացնել զայն, և մարդկային միտքը կրնա՞ր երբեք ենթադրել որ դժոխքի մէջ անոր համար աւելի անսկզբ աւանջաւոր պարտած ըլլար: Երբ արդէն աս կերպով ընդմիջեալ վերջ մը կրնայ օտոփոխիչ մտա-

ծուծն ընծայել ընթերցողաց՝ թէ այն անխոնջ գիտնականն՝ որ հանճարով և աղէտներով իբ համակրութիւնը գրաւած է ու միանգամայն գութը շարժած՝ սատանայի ճիրաններէն աղատած ըլլալ, վասն զի ապաւա՛ւը կրնար վերստին երկնից արժանի ընել զինք:

Սակայն գերմանական թատերագութիւններն ու կենսագրութիւնները այսօր վախճան մը չեն տար Ֆաուսթի, քանզի ատոնց ամենուն մէջ սատանան քսան և չորս տարիէ ետք տէր կ'ըլլայ սնոր, և այս անուշի դէպքին պատմութիւնն այդ գրուածներուն ամէնէն նշանաւոր մասը կը կազմէ:

Ֆաուսթի պատմութիւնը խիստ շատ տարածուած է Գերմանիոյ մէջ. քանի մը հեղինակներ կը կարծեն թէ ի սկզբան կրօնաւորք հնարած ըլլան՝ ուզելով թշնամանել Յովհաննէ Ֆաուսթ կամ Ֆիւթթը՝ որ տըպարանի հնարիչ եղաւ ամենէ յառաջ. քանզի այս գիւտս ձեռագիրներ օրինակելու շահաբեր պաշտօնէն զրկած է այդ որբանուէր անձինքը:

Ամենէ հաւանական կարծիքներու համեմատ՝ Ֆաուսթ Մայնսի մէջ ծնած ըլլայ ժե գարուն սկիզբները: Շատ քաղաքներ իրեն խոնձարուր ըլլալու պատիւը սեպհականել կը ճգնին, ու այլ և այլ առարկաներ կը պահեն անոր յիշատակով կարեւորութիւն առած: Ֆրանքֆորթ՝ Ֆաուսթի տպած առաջին գիրքը կը ցուցնէ, Մայնս՝ անոր առաջին մամուլը, Վիթթեմպերկ՝ անոր յատկացած երկու տուներ՝ զորս կրտակով թողած է իր վահներ աշակերտին:

Սակայն Ֆաուսթի պատմութիւնը միայն Գերմանիոյ մէջ տարածուած չէ, Անգլիոյ մէջ գրեթէ ժողովրդային եղած՝ իսկ Գաղղիա երկար ժամանակներէ

հետէ կը ճանչնայ զայն: Կէօթէի այս հրաշակերտէն յառաջ՝ սոյն նիւթին վրայ հրատարակուած ամենէ նշանաւոր գործը Մարլով Անգղիացի քերթողին Ֆառաքն է, գրական և քաղաքական տեսակէտով կարեւոր երկ մը որ 1589 ին ներկայացուեցաւ: Բարբի և չարի մըցումը վեհ հոգիի մը մէջ՝ ժԶ դարուն՝ նաեւ ներկայ դարուս մեծ գաղափարներէն մէկն է, միայն թէ՛ ինչպէս կրնան մտածել ընթերցողք, գործին ձեւը և տրամաբանութեան եղանակը կը տարբերին իրարմէ: Մարլովի ու Կէօթէի Ֆառաքները՝ այս նկատմամբ՝ հետաքրքրական և ուսումնասիրութեան արժանի հակապատկեր մը կ'ընծայեն: Միոյն մէջ վերանորոգութեան ծնունդը յայտնող գաղափարներու շարժումը կը տեսնուի, իսկ միւսին մէջ՝ այն կրօնական և փիլիսոփայական վերգործումը (réaction) որ հետեւեցաւ անոր՝ զայն իր ետին ձգելով: Անգղիացի հեղինակին երկասիրութեան մէջ՝ մտածումը անկախ չէ ո՛չ կրօնքէ և ո՛չ կրօնքի վրայ յարձակող նորանոր սկզբունքներէ. բանաստեղծը տակաւին կէս մը կապուած կը գտնուի քրիստոնէական ուղղափառութեան զօգերուն մէջ, և կէս մը հակամէտ՝ գանձք վրայէն թօթուելու: Ընդհակառակն Կէօթէ ո՛չ նախապաշարութեան յաղթելու և ո՛չ փիլիսոփայական յառաջդիմութիւններ գուշակելու պէտքին մէջ կը գտնուի: Կրօնքը իր շրջանակը լրացուցած ու փակած է, նոյնպէս և փիլիսոփայութիւնը իր ընթացքն աւարտած և վերջացուցած: Այն երկրայութիւնն՝ որ մտածողի մը համար իրաց այս վիճակէն կը ծագի, պաշտօնանութեան կարօտ մըցում մը չէ՛ այլ եւս, այլ ընտրութիւն մը՝ զոր ըստ կամար կրնայ ընել, և եթէ գաղտնի համակրութիւն մը զինքը հուսկ յետոյ կրօնքի կողմը

մը նեակ՝ կրնայ ըսուել թէ իր ընտրութիւնը՝ այս գերագոյն խնդիրին ընծայած երկու կողմերն ալ որոշակի գնահատելէ վերջը և ազատ կերպով մը կատարուած է:

Կրօնքի ժխտումը որ Գաղղիացուց մէջ վալթէրի իսկ Անգղիացուց մէջ Պայրընի ձեռքով եղաւ, աւելի իրաւարար դատաւոր մը գտաւ ի Կէօթէ քան թէ հակառակորդ մը: Այս բանաստեղծո՞ իր գործոց մէջ Գերմանիոյ փիլիսոփայութեանց՝ կամ գէթ՝ կրած վերջին այլակերպութեան հետեւելով՝ բոլոր հակամարտ սկզբունքներու կատարեալ լուծում մը տուաւ՝ զոր ընթերցողք ազատ են չընդունելու, այլ սակայն չեն կարող անոր հմուտ և անթերի տրամախօհութիւնն ուրանալ: Ո՛չ ընտրականութիւն (électisme) է այն և ո՛չ միահաղոյն ձուլում. հնութիւնը և միջին դարը ձեռք ձեռքի կուտան՝ առանց իրար հետ խառնուելու. նիւթը և միաքը իրենց մէջ հաշտուած՝ փոփոխակի կը զմայլին մէկ մէկու վրայ. ի՛նչ որ ինկած է՝ կը կանգնի, ի՛նչ որ թիւրուած է՝ կը շակուի. նոյն իսկ յոռի տարրը տիեզերական սիրոյ մէջ կ'անհետի բնաջինջ: Արդի համաստուածութիւնն (panthéisme) է այն. Աստուած ամէն բանի մէջ կը գտնուի:

Այս է անա այս ընդարձակ քերթութեան եզրակացութիւնը. քերթութիւն՝ որ մեր ժամանակներու ամէնէ գարմանալի գործն է թերեւս, այն միակ գործը՝ որ թէ՛ Տանթէի կաթօլիկ քերթութեան և թէ՛ հեթանոսական հրաշակերտներու զիմաց կարենայ հանուել: Կէօթէի համաստուածական գաղափարները երկրորդ Ֆառաքի մէջ արուած կը տեսնուին հաւասարապէս: Այս երկրորդ Ֆառաքը առաջինին մէկ շարունակութիւնն է, այլ այնպիսի ամենայնադուզն բը-

նազանցութիւններու մէջ կը ճախրէ՝ որ նոյն իսկ բանաստեղծութիւնն իր ընդարձակ ծիրերէն դուրս նետուած կը տեսնուի: Թանձրտխիտ անտառ մըն է այն գերմանական հսկայ ու վիթխարի հանճարէ մը ծնունդ առած, որու մէջ արահետ մը գտնելը խիստ դժուարին է եթէ ոչ անկարելի, և որ բիւրաւոր քննադատութեանց առարկայ եղած է՝ առանց երբեք պէտք եղածին չափ լուսարանուելու:

Սյս երկրորդ Ֆաուսթը առաջին Ֆաուսթի հետ ուղղակի կապակցութիւն մը չունենալով՝ և այս վերջինիս ներդաշնակաւոր և ճշգրիտ ամբողջութենէն ալ զուրկ ըլլալով՝ լուսագոյն սեպեցինք չթարգմանել զայն, և գրեթէ հաւաստի ենք թէ այն լեզուագէտ ազգայինք՝ որ այդ կրկին մասերը կարդացած են ու գիտեն՝ սուանց մեր այս ընթացքը ճրի և անպատեհ թշնամանք մը համարելու հայ մտքերու՝ մեզ իրաւունք պիտի տան այս մասին: Եւ իրօք՝ հեղինակին մտածումը ա՛յնչափ վերացած ու գերմանական հանճարի յոտուկ ամպածեմ թռիչ մը առած է ստէպ, յայտնած գաղափարներն ու իմաստներն մեծագոյն մատամբ ա՛յն աստիճան վարագուրուած կը գտնուին՝ որ հարկ կ'ըլլայ չէ թէ մեկնարանութեանց՝ այլ շատ անգամ գուշակութեանց դիմել, քան թէ թարգմանել կամ անոր ընծայած միտքն արտայայտել: Սյս պատճառաւ մեր առաջնորդը՝ Փերար սը Ներվալ՝ այդ երկրորդ Ֆաուսթի ինչ ինչ կտորները թարգմանած՝ և ինչ ինչ կտորներուն քաղուածով քննութիւնը միայն ըրած է իր Ֆրանսացի ընթերցողներուն համար, իսկ մենք այս երկրորդ Ֆաուսթի ամբողջ կտորին վրայ քննական տեսութիւն մը ընել բաւական կը համարինք՝ անոր ընդհանուր իմաստները միայն բացատրելով:

միշտ Ներվալի հետեւողութեամբ: Բացէ ի բաց խօսելով՝ չենք ուզեր մեր ընթերցողները աւելորդ տեղը ձանձրացնել այնպիսի հատուածներու թարգմանութեամբ՝ որք ստէպ չէ թէ միայն մեզ՝ այլ Գերմանիոյ մէջ իսկ անհասկանալի եղած են՝ տարբեր տարբեր մեկնարանութեանց անսպառ աղբիւր մը դառնալով, թէեւ մեծ մատամբ անոնց գաղափարներու, ներքին վիճակին և գործոց հետ սերտ առնչութիւն մը ունենան յայտնապէս: Թող մերայինք երեւակայեն անգամ մը որ ըստ ինքեան մութ և անխմանալի հատուածներ՝ կրկնակի թարգմանութեան բովէ անցնելով՝ ո՛րչափ բան պիտի կորսնցնէին: Սյս երկրորդ Ֆաուսթի ներշնչումը առաջինէն աւելի բարձր և վսեմ կրնայ եղած ըլլալ, այլ սակայն համարձակապէս կրնայ ըսուել թէ սրտ, մեկին, բացայայտ և յաջող ձեւ մը չունի այն բնու, և թէպէտ այդ գործը փիլիսոփայական տեսակէտով թերեւս աւելի կարեւոր համարուի՝ յայտնի է թէ չպիտի կրնայ յաւիտեան ժողովրդայնութիւն վայելել, քանի որ ո՛չ որոշ և իմանալի կերպարանք մը ունի և ո՛չ իսկ մեր թարգմանած առաջին Ֆաուսթի ուշագրաւ հանգամանքը կամ անոր սեփական եղած շարագրական արժէքը կ'ընծայէ: Աշխատինք ուրեմն այս ընդարձակ, զօրեղ և ահարկու գործին՝ զոր հեղինակը խիստ ուշ՝ այսինքն իր կենաց վերջին տարիներուն մէջ յօրինած է, ամբողջակի մէկ վերլուծումն ընելու, ընդհանուր կերպով անոր յօրինուածին՝ և որչափ կարելի է՝ զայն ներշնչող ոգոյն վրայ մեր ընթերցողաց փոքր ինչ ճաշակ և գաղափար տալու համար:

Քանի որ սիտու լուսահատութիւնը անձնասպանութեան չառաջնորդեց զՖաուսթ, քանի որ գիտական

հետաքրքրութիւնը իր աղէկէզ և մորմոքալի սրտին կրած մահառիթ հարուածէն վերջն ալ՝ կենդանի մնաց տակաւին, Մէֆիսթօֆէլէսի պաշտօնը աւելի դժուարին և գմնդակ կը դառնայ, որու համար այս վերջինս կը գանգատի ստէպ: Փառուսթ՝ ապրող բնութեան ծոցին և Արարչագործութեան երկնային ներգաշնակութեանց մէջ իր հոգին նորոգած և զգայութիւնները հանդարտեցուցած ըլլալով՝ տակաւին ապրելու և մարդիկներու մէջ մանեկ ելնելու որոշումը կ'ընէ, և այս անգամ բարձր և շքեղ բազմութեան մէջ պիտի երևւի, ուստի իբր անուանի զիտնական մը՝ կայսեր ապարանքը կը մտնէ նա, իսկ Մէֆիսթօֆէլէս՝ արքունի խեղճատակի հագուստ կը դնէ: Այս երկու անձինք սակէ վերջը իրարու միտք կը հասկնան ըստ ամենայնի: Մարդկային յիմարութեանց երգիծանքը երկու երեւոյթներով կը յայտնուի հոս. մին՝ վեհ և անողոք, միւսը՝ ստորին և կծու: Փառուսթ ի սկզբան ուրիշ բան չմտածեր՝ բայց եթէ կոյսը և անոր արքունիքը իր գիտութեամբ և իր կախարհութեան հմայքներով զարմացնել. կայսրը՝ ս'ըջափ բան կը սորվեցնեն իրեն՝ հեռագհետէ ա'ըջափ աւելի հետաքրքիր եղած՝ կը հարցընէ Փառուսթի թէ կարո՞ղ է միթէ ուրուականներ երեւցնել:

Այս տեսարանս գերազանց ընդլայնումի մը կ'առաջնորդէ հեղինակը, ուր ասիկայ երեւակայութեան աչաց առջև տեսակ մը ճշմարտանման դանդաջանք հաստել ուղեւով՝ հոգիներու անմահութեան նկատմամբ փիլիսոփայութեան ունեցած բոլոր զաղափարներն իրեն օգնութեան կը կանչէ: Լէյպնիցի մենատարրներու (*) գրութիւնը Շուենտենպօրկի մագնիսական տե-

(*) Monades: Այս անունս կուտայ անուանին Լէյպնից պարզ, գործօն եւ անբաժանիլի էակներու՝ որոնցմէ բաղկացեալ ըլլան բոլոր միւս էակները:

սիւներու երեւոյթներուն հետ կը խառնուի: Եթէ ստոյգ է, ինչպէս կրօնքը կը սորվեցնէ, որ մարդկային էակը տարբազարուելէ վերջ՝ անմահ մաս մը կը մնայ միշտ, և տիեզերական հոգւոյ մէջ չկորսուելով՝ որոշ ու անկախ կեանքով մը կը պահուի յաւիտեան, այդ անմահ մասը վերնագաւառներու կամ մոլորակներու անբաւութեան մէջ պէտք է կենայ՝ ուրիշ հոգիներու համար տեսանելի ձեւ մը պահելով. և նոյն իսկ այն հոգիները՝ որ երազով, մագնիսականութեամբ և կամ հայեցողութեամբ պահ մը երկրային կապերէ ազատած կը սաւառնին օդին մէջ՝ պէտք է որ տեսնեն զանոնք ակն յանդիման: Արդ հնարի՞ն էր միթէ այդ հոգիները Աստուծմէ ստեղծուած կամ գէթ կերպագրուած նիւթական տշխարհի մէջ բերել վերստին, այն փառաւոր թատրին մէջ, կ'ըսենք, ուր իւրաքանչիւր հոգի քանի մը տարիներու գեր մը եկած կատարած է՝ իրեն զօրութեան և սիրոյ ապացոյցները տալով: Հնարի՞ն էր արգեօք իրենց աննիւթ և անչօչափելի կաղապարին մէջ խտացնել նիւթին քանի մը մտքուր տարրները՝ սրք աւելի կամ նուազ տեւողութեամբ՝ տեսանելի դոյութիւն մը տան անոր՝ յանկարծակի միաւորուելով և լուսաւորուելով, ինչպէս այն թեթեւ հիւլէները՝ որք շրջաններ կ'առնեն արեւու ճառագայլի մէջ: Այս բանս անհ երազողք աշխատեցան բացատրելու, այս բանս կրօնքներն հնարին համարեցին, այս բանս Փառուսթի քերթողը անտարակոյս իրաւունք ունէր ենթադրելու:

Երբ Փառուսթ իր հաստատ որոշումը կը յայտնէ Մէֆիսթօֆէլէսի՝ սա կ'ընկրկի՝ տարակոյսով պաշարուած: Թէեւ պատրանաց և կախարհանաց տէր՝ այլ սակայն չկրնար երթալ ուրուականները խոսվել՝ որք

իր իշխանութեան տակ չեն գտնուիր, և որք քրիստոնեայ կամ հեթանոս՝ գեհեհնի մասնուած չըլլալով՝ անջրպետի մէջ հեռուները կը ծփան, յիշատակի գորութեամբ անէութեան դէմ պաշտպանուած: Հեթանոս աշխարհի վրայ չէ թէ միայն ո՛ր և է՝ ազգեցութիւն մը չունի՝ այլ նոյն իսկ իրեն համար անծանօթ է այն: Ուստի Ֆաուսթ այս ճամբորդութեան վտանգներուն պիտի ենթարկէ ինքզինք տաւնծին, իսկ սատանան միայն միջոցներ պիտի հայթայթէ անոր՝ որպէսզի երկրի միջնորտէն դուրս ելնէ և իր թռիչք լուսաւորէ անբաւութեան մէջ:

Եւ իրօք Ֆաուսթ հաստատունէն և սահմանաւորէն, և կրնայ իսկ ըսուիլ՝ ժամանակէն դուրս կը սրանայ մտադիւր: Վե՞ր կը բարձրանայ արդեօք թէ վար կ'իջնէ: Միեւնոյն բանն են երկուքն ալ, ըստ որում մեր երկիրը գնդաձեւ մարմին մ'է: Դէպ ի անցելոյն կամ դէպ ի ապագայի անձինքները կը դիմէ: Ամէնքն ալ համազօյակից են, ինչպէս զանազան անձեր թատերգութեան մէջ՝ որ թէեւ տակաւին չլինցած, այլ իր հեղինակին մտքին մէջ լրացած ամբողջացած է արդէն. այսպէս կէօթէ կեանքի տեսարանին դէպ ի ներքին խորշերը կը տանի զմեզ: Հեղէն և Պարիս՝ Ֆաուսթի փնտռած ուրուականները մասնաւոր տեղ մը թափառելու վրայ են այն անբաւ լուսապատկերին (spectre) մէջ՝ զոր իրենց դարը թողած է անջրպետին մէջ. կամարտկայ շքեղ սրահներու և զովագին շուքերու տակ կը քալեն՝ անոնց վրայ երազելով տակաւին, և ծանր ծանր կը շարժին որոճալով իրենց անցեալ կեանքը: Այս վիճակի մէջ տհա Ֆաուսթ կը հանդիպի ատոնց, և իր հոգւոյն՝ որ կէս մը ազատած

է երկրի կապերէն, անբաւ մէկ տենչովը՝ կը յաջողի զանոնք իրենց դոյութեան շրջանակէն դուրս հանելով բերել իր շրջանակին մէջ: Հիմայ հեղինակն իր ինքնագրած հրաշալի գտումին հանդիսականներն մասնակից կ'ընէ արդեօք, կամ թէ՛ վերը ըսածնուս համեմատ՝ այդ հոգիներու ճառագայթին մէջ նիւթի քանի մը տարրներ դնելով՝ զանոնք նշմարելի ընելու կարող կ'ըլլայ: Որ և է կերպով տեսարանին մէջ նկարագրուած երեւոյթը յառաջ կուգայ: Ամենքը այդ երկու գեղեցիկ անձերուն՝ հնատիպ գեղի այդ կորսուած տիպարներուն վրայ կը զմայլին ու կը հիանան: Երկու ուրուականները իրենց շուրջը անցած դարձածներուն անըզգայ՝ կը խօսակցին ու կը սիրեն զիրար՝ իրր թէ իրենց յատուկ միջավայրին մէջ գտնուէին: Պարիս համբոյր մը կուտայ Հելէնի. այլ Ֆաուսթ տեսածէն և ըրած գործէն տակաւին յափշտակուած՝ յեղակարծուտ խօսնելով իր հիմակուան բնակած նաեւ թողած երկու աշխարհներուն գաղափարները՝ Հելէնի գեղեցկութեան կը սիրահարի յանկարծ, անկարելի ըլլալով այդ չքնադ արարածը տեսնել առանց սիրելու: Ասիկա ուրիշի համար թէեւ ուրուական՝ այլ Ֆաուսթի ընդարձակ հանձարին համար իրական գոյութիւն ունի: Ֆաուսթ կը սկսի Պարիսէ նախանձիլ, Մենելաոէ նախանձիլ, անցեալէ նախանձիլ՝ զոր չէ կարելի ջնջել բարոյապէս, ինչպէս նիւթը Ֆիդիքապէս չկրնար ջնջուիլ. մոգական բանլիքով Պարիսի դպչելով՝ այդ կրկնակ երեւոյթի պատրանքը կը ջնջէ: Այս կերպով ահա հանձարի սէր մը իր սրտին մէջ կը յաջորդէ Մարկըրիդի պարզ և մարդկային սէրին: Ուրուականի սիրահար մի փիլիսոփայ, մի գիտնական՝ նոր գաղափար մը չէ՛ բնու, այլ առանց անհեթեթութեան մէջ ինտա-

լու դժուարաւ կը բացատրուի այսպիսի բուռն սիրոյ մը յաջողութիւնը. սակայն և այնպէս հեղինակը մինչեւ այս կէտս կրցած է անհեթեթութենէ ինքզինք ազատել: Ասկէ զատ՝ իր դիւցազնին աւանդավէպն իր երկասիրութեան այս մասին մէջ զինք կ'առաջնորդէ անդադար, ուստի և դայն տեսարանի վրայ հանելու համար բաւական էր որ օգուտ քաղէր իրմէ արդէն ընդունուած գերբնական թուիրներէն: Այս անգամ ինդիրը մեր երկրին մէջ ճիւղներ երեւցնելու՝ կամ թէ անդունդէն երկու ուրուականներ հանելու վրայ չէ՝ կայսրը կամ արքունիքը զուարճացնելու դիտմամբ. գաղտագողի արշաւ մը չէ այս բնաւ՝ անջրպետի և դարերու մէջտեղէ: Հարկ է երթալ պինդ ու ամուր կերպով մը ոտքը հին աշխարհին վրայ հաստատել, պէտք է ուրուականերու աշխարհին մէջ մտնել, և Հելլենի ստուերը անկէ դուրս կորդելու միջոցներ գտնել՝ զայն մեր մթնոլորտին մէջ նիւթապէս ապրեցնելու համար: Որփէոսի դժոխք իջնելը պիտի ըլլայ այս գոգցես. ըստ որում պէտք է դժտել որ կէօթէ չընդունիր այնպիսի տեսիլներ՝ որ դասական բանաստեղծութեան մէջ հիմ մը ունեցած չեն, ո՛րչափ նոր ալ ըլլան անոնց ձեւը և պարագաներու յղացումը:

Այսպէս ուրեմն Փաուսթ և Մէֆիսթօֆէլէս այս երկրի մթնոլորտէն դուրս կը խոյանան՝ առաջին փորձէ մը վերջը աւելի համարձակութիւն ստացած. միակ մտածում մը ունի Փաուսթ, Հելլենի մտածումը, իսկ սատանան ոչ այնչափ մտահոգ, միշտ ցուրտ, միշտ հեղնող՝ այլ սակայն հետաքրքիր է ճանչնալու աշխարհ մը ուր երբեք ոտք չէ կոխած: Մինչդեռ գիտնականը՝ հին տիեզերքի մէջ կորսուած՝ իր հմտալընթերցումներու յիշատակով կամաց կամաց կը գտն

ինքզինք, մինչդեռ կ'ըսենք, ֆիրոն հին յուշկապարիկին, Մանթօ գուշակուհիին Հելլենը կը հարցնէ, և վերջապէս կը տեղեկանայ թէ նա նաժիշաներուն հետ մթադին Հատէսը կը բնակի՝ Ողիմպոսի քարայրներուն մէջ, Մէֆիսթօֆէլէս՝ միւս կողմէ՝ այդ առասպելական վերնադասուներու մէջ՝ ուր ուրեմն կանգ առնելով՝ կը խօսակցի Տարտարոսի հին դեւերուն հետ, Սիպիլաներուն և Պարկեանց հետ, հնագոյն ծագում ունեցող Սփինքաներու հետ: Փաուսթի շուրջը խաղցուելիք երեւակայածին կատակերգութեան մէջ գործօն դեռ մը կ'ստանձնէ նա շուտով, և այս պատճառաւ Ֆօրքիասի՝ Մենելասի պալատին պառաւ տնտեսուհւոյն՝ հագուտը և խորհրդանշան երեւոյթը կ'զգենու:

Եւ իրօք Հելլեն՝ Հատէսի ակտուր բնակութենէն Փաուսթի տենչովը դուրս հանուած՝ Արգոսի իր պալատին սիւնազարդ գաւիթին առջեւ՝ նաժիշաներէն շրջապատուած կը գտնուի այն պահուն՝ ուր իր հայրական քաղաքը կը հասնի՝ Մենելասի ձեռքով: Չբնադ դշխոյն Տրոյայի անկումէն վերջը Եգիպտոս փախած ըլլալով՝ իր ամուսինն այդ երկրէն կը բերէր զինքն: Հոս յիշատակն է արդեօք՝ որ ներկայն կ'ըլլայ կրկին, կամ թէ ժամանակով պատահած միեւնոյն դէպքերն այս երկրորդ անգամ կը կրկնուին միեւնոյն պարագաներով: Երազի և նոյն իսկ կեանքի ինչ ինչ ժամերու ահռելի բանդագուշանքներէն մէկն է այս, ուր արդէն կատարուած գործողութիւն մը կարծես թէ միւսանգամ կը կատարուի, արդէն գրուցուած խօսքեր կրկին կը գրուցուին՝ տեղի ունենալիք բաները հետըզհետ նախատեսելով: Այս տարօրինակ արարուածը Փաուսթի և Հելլենի կրկին հոգիներուն մէջ կը խաղցուի արդեօք, կամ թէ ավրող գիտնականին և

գեղանի գշխոյին մէջտեղ... : Երբ, Լիւսիէնի Տրաւա-
խօսութիւններուն մէջ, Մենիբէս փիլիսոփան կ'ազաչէ
Հերմէսի՝ հին Յունաստանի գիւցազունները ցուցնել
իրեն, յանկարծ Հելէնի անցնիլը տեսնելով՝ զարմաց-
ման ձայն մը կը հանէ. «Ի՜նչ, կ'ըսէ, այս հերաթափ
գա՞նկն է՝ որ սակեթել շքեղ վարսեր կը կրէր երբեմն,
այս նոզկալի բերանն է՝ որ այնչափ անոյշ համբոյր-
ներ կը նուրբէր...» : Մենիբէս ահաւելի կ'ախքի մը
միայն հանդիպեցաւ, նիւթական յետին բեկոր գեղու-
թեան ամենաջինջ տիպարի : Այլ արդի փիլիսոփան՝
իր նախորդէն աւելի երջանիկ՝ կ'երթայ կը գտնէ նո-
րատի և մատղաջ Հելէնը՝ իր ամենէ աւելի գեղանի
օրերուն մէջ : Մեֆիսթօֆէլէս՝ Ֆօրքիասի կերպարան-
քով՝ Ֆաուսթի քով պիտի առաջնորդէ Մենելասի
թեթեւօլիկ կիներ՝ հանապազ անհաւատարիմ՝ ժամա-
մանակի և յաւիտենականութեան մէջ :

Այս կերպով դարու մը շրջանակը վերստին կ'սկսի,
և գործողութիւնը հաստատուն ու ճշգրիտ կերպա-
րանք մը կ'առնէ, այլ սակայն Հելէնի՝ հայրենի հողը
ոտք կօխած ժամէն՝ ժամանակները պիտի կտրէ անց-
նի այն՝ երազի արագութեամբ : Կարծես թէ — հասա-
րակ բազդատում մը ընելու համար՝ որ սակայն այդ
անհեթեթ շրջափոխութիւնը ըստ ամենայնի կը բա-
ցատրէ — յաւիտենական ժամացոյցը՝ անտեսանելի
մատէ մը դէպի ետեւ ձգուած՝ և ի վաղուց սահած
անցած օրի մը վրայ հաստատուած, շղթան կտորածի
նման մէկ շատ անկարգ շարժումներ պիտի ընէ, և
ամէն մէկ ժամի համար թերեւս զար մը պիտի նշա-
նակէ : Եւ ստուգիւ, մինչդեռ Հելէնի նախընտաները կը
գանգատին յուշիկ իրենց հայրենիքը իբր կալանաւոր
վերադառնալուն պատճառաւ, մինչդեռ դժխոյն

դրան սեամին վրայ իրենց դէմ բարկացած՝ ընտանի
աստուածոց սպառնալի ուրուականներուն հանդիպե-
լով՝ կուլայ կ'ողբայ դառնօրէն, և կը լռէ անաբեկ
թէ արիւնը թափելով զոհ մատուցուելու սահմանուած
է ինք, զո՞՛ ի քաւութիւն Յունաստանի աղէտներուն
և Մենէլասի իրուայի բարկութեան, ահա՛ Ֆօրքիաս
կուգայ խոյն կ'իմացնէ թէ կրնայ ինքը՝ անցած
դարու մը աղջիկ՝ այդ վտանգէն փրկուել՝ նոր ծնող
դարու մը գրկաց մէջ նետուելով :

Յունական դարը՝ զոր Մենելաս և իր բանակը կը
ներկայացնեն, հազիւ Ասորեստանէ այց դարին յաղթող
հանդիսացած՝ որուն յետին պատուարը Տրոյան եղաւ,
նոր պատմական շրջանէ մը կլլուելու վտանգին մէջ
կը գտնուի արդէն, շրջան՝ որ անոր հետեւի կողմէն
եղնելով՝ նախնական խժգժութեան և մէկ շատ նոր գա-
ղափարներ ներկայացնող սպագայի կրկնակի քօղերը
տակաւ առ տակաւ կը մերկանայ, և ինքզինք կը
յայտնէ ակն յանդիման : Կիմերեան լեռներէ իջած կէս
վայրենի ցեղ մը յունական քաղաքակրթութեան կը
յաղթէ, և կ'սկսի Արկոլիտի պալատներու և յիշա-
տակներու դիմաց իր դղեակները կանգնել : Տակաւ
առ տակաւ մեծցող ու զարգացող միջին դարու բող-
բօջն է այն : Հելէն, այն հատիկ գեղութիւնը՝ յաւի-
տենական տիպար մը կ'ընծայէ՝ միշտ հրաշալի և միշտ
հանրամանօթ, հետեւաբար տեսակ մը յանկարծական
վերացումով կրնայ ազատիլ իր ամուսնոյն հալածանք-
ներէն, որ անցաւոր անհասկանալի մըն է միայն՝
սահմանաւոր դարու մը մէջ պարփակուած : Գեղանի
դժխոյն սեպէ՛ թէ կ'ուրանայ իր աստուածներն ու
ապրած ժամանակը, և ահա՛ Ֆօրքիաս ժայռաւոր
(grénelé) դղեակի մը մէջ կ'առաջնորդէ զինքը, դըր-

եակ՝ որ նորածին աւատական դարը կը պաշտպանէ տակաւին: Հո՞ն ահա կը թագաւորէ ու կը հրամայէ Ֆաուսթ, միջին դարու մարդը՝ որ իր ճակատին մէջ՝ այդ թուականին յատուկ բոլոր հանճարը և բոլոր գիտութիւնը՝ իսկ իր սրտին մէջ բոլոր սէրը և բոլոր արեւութիւնը կը կրէ վսեմօրէն:

Մեներաս և իր փուճ վաշտերը՝ գոթական սոյն ամրոցը պաշարել կ'աշխատին, այլ այդ թշնամի ուրուականները կը ցրուին՝ թէ՛ ժամանակէ և թէ՛ նոր ամպանման արփիի մը լոյսէն նկուն: Յաղթանակը կը մնայ ուրեմն Ֆաուսթի՝ որ սասկեական հանդերձնեօ հագած Հելէնը իբր իր կիներն ու թագուհին կ'ընդունի: Հին դարու կիներ՝ մինչեւ այն ժամանակ գերի կամ հպատակ, ծախուած, հափափուած, ստէպ իբր փոխանակութիւն ծառայած, հրճուանօք կ'ընտանեանայ այս նոր պատիւներու և յարգանքներու: Աւատական գղեհակին որ մերն ա՛լ անօգուտ դարձած՝ կը խոնարհին ու հիասքանչ կճեայ բնակութեան մը շրջապատը կը հանդիսանան, բնակութիւն՝ զոր գեղածիծաղ արձաններով դարդարուած պուրակածեւ բուրաստաններ կը շրջապատեն: Միջին դարէ դէպ ի վերածնութիւն անցումն է այս, այն միջոցը՝ ուր սպառազէն ու զրահաւոր մարդը՝ մետաքսեայ և թաւշեայ հանդերձներ կը հագնի, իսկ կիներ կը թագաւորէ անվեհեր, այն միջոցը կ'ըսեմք՝ ուր սէր և արուեստ նորանոր սերմեր կը սփռեն ամենուրեք: Ֆաուսթի և Հելէնի միաւորութիւնը անպտուղ չմնար և պարն էօֆօրիօնի ծնունդը կ'ողջունէ արդէն, վեհապանձ մանուկ հանճարի և գեղութեան:

Հոս հեղինակին միտքը տարտամ և մեղամաղձ դոյն

մը կ'առնու՝ զոր սահմանելը աւելի հեշտ կ'ըլլայ, և որ էօֆօրիօնի այլաբանութեան տակ՝ կարծես թէ արդէ ժամանակներու քննական ոգին կը բերէ: էօֆօրիօն դուր գաղար ինչ է՝ չգիտեր. հազիւ ծնած՝ կը խոյանայ երկրէ, ամենաբարձր կատարներ կը մագլցէ, ամենագերբուկ արահետներ կը դեգերի, ամէն ինչ հասկնալ կ'ուզէ, և հուսկ ուրեմն՝ օգերու պետութիւնը նուաճել ուզած ժամանակը՝ Իկարոսի բաղդին կը վիճակի: Հեղինակն առանց իր միտքն աւելի յայտնի կերպով բացատրելու՝ Ֆաուսթի անցաւոր երանութեան վերջ կուտայ այս մահուամբ. իսկ Հելէն՝ նոյնպէս օրհասական վիճակի մէջ՝ վերստին դէպի ստուերներու կայանը կը կանչուի իր օրդիէն: Հոս դարձեալ աւանդալէպի նմանողութիւնը կ'երեւի:

Երկու ամուսիններու շուրջը վերածնած երեւակայական ժողովուրդն նոյն կերպով կը ցրուի ու կ'անհետի, ետ դարձընելով բնութեան այն զանազան տարրերը՝ որք ծառայած էին այս անցաւոր մարմնաուրթեանց:

Ֆաուսթ՝ հիւժած ու տկարացած, այլ միշտ կեանքի տենչացող ձերունիի մը յատուկ եզոզ անյագութեամբ աշխարհի կը կապուի, և մարդիկներու վրայ ունեցած արհամարհանքը մէկդի թողլով, կ'աշխատի քանի մը տարուան մէջ իրացնել այն ամէն յառաջգիմութիւնները՝ զոր գիտութիւնն ու հանճարը տակաւին մինչեւ ցայսօր կ'երազեն ապագայ դարերու փառքին համար: Դժբաղդաբար Աստուծմէ հեռացած միտք մը չէ կարող մարդիկներու երանութեան նպաստող բան մը ընել, և չար ոգի մը անոր բոլոր ձեռնարկութիւններն իրեն դէմ կը դարձնէ: Կոհակներու վրայ ձեռք ձգած կախարդական թագաւորութիւնը

որով իր մարդասիրական երազներու կատարում տը-
լաւ, իրմէ վերջը պիտի կորսուի անհետ, և պատ-
րաստել տուած վերջին բանը՝ առանց ինքը գիտնա-
լու՝ ուրուականներու ձեռք փորուած գերեզման մըն
է իրեն համար: Սակայն իր բոլոր մտածումները գոր-
ծադրած՝ և այլ եւս տենչ մը, փափաք մը չունենա-
լով՝ ձերունի գիտնականը իր յետին ժամին հնչելը կը
լսէ առանց որ և է սարսափի, և իր վերջին իղծը կը
ձգտի դէպ ի Աստուած՝ զոր մոռցած էր վաղուց: Այս
կերպով իր հոգին կ'ազատի սատանայի ճիրանէն, և
հեղինակը կարծես եղբակացնել կ'ուզէ թէ ճշմարիտ
հանձարը, երկար ժամանակներ երկնքի մտածումէն
հեռացած ալ ըլլայ՝ միշտ կը վերադառնայ դէպ ի
հոն՝ իբր յաւիտենական կէտ նպատակի բոլոր գիտու-
թեանց և բոլոր գործունէութեան:

Երկրորդ Ֆաուսթի այս քննական տեսութիւնը
վերջացնելով, ժերար տը Ներվալի հետ՝ որմէ ամբող-
ջական քաղոյթ մը ըրինք, մենք եւս կը ցուինք որ
թերեւս ըստ բաւականի մեկին և բացայայտ եղած
չըլլայ այն: Հեղինակին միտքը վերացած է ստէպ, և՛
ինչպէս վերն ըսինք՝ իբր կամովի սքողուած, որով
չստ անգամ հարկ կ'ըլլայ աւելի մեկնաբանելու ել-
նել, քան թէ բուն իմաստը յայտնել: Նոյն ինքն կէօ-
թէ իր կենաց վերջին տարիներուն մէջ, Ֆաուսթի
վրայ այսպէս կը խօսի իր ժան-ֆիէր-էքքէրման բա-
րեկամին հետ՝ որ մեծանուն հեղինակին մահուընէ
վերջը անոր բերնէն ելած հետեւեալ խօսքերը կը
յիշէ բառ առ բառ: «Ֆաուսթ, անչափելի և անբաւ
«բան մը ըլլալով՝ գայն իմացականութեան յարմար-
«ցընելու նպատակաւ եղած բոլոր ճիգերը զուր են և

«ընդունայն. Պէտք չէ մտնալ որ քերթուածին առա-
«ջին մասը անհատին ամենամութ (կամ ամենաչիտթ)
«մէկ վիճակէն ելած է (հեղինակին գերմանական ա-
«սացուածը յարգելով կը թարգմանենք). այլ ճիշդ այս
«մթութիւնս (կամ չփոթութիւնս) է որ մարդիկներու
«հետաքրքրութիւնը կը շարժէ, և այսպէս մտովին
«կ'զբաղին անով՝ ինչպէս կ'զբաղին ամէն անլոյծ խըն-
«դիրներու վրայ:»

Սակայն Ֆաուսթի բնագրին ընծայած անհուն խըրթ-
նութիւններուն ու դժուարութիւններուն՝ և զայն իբր
անլուծանելի առեղծուած մը ընծայող բոլոր մթու-
թիւններուն հակառակ՝ ժերար տը Ներվալի աշխա-
տասիրած ֆրանսերէն թարգմանութիւնը՝ զոր հայե-
րէնի շրջելու փորձը կ'ընենք (ըստ որում դժբաղդա-
բար չէինք կարող դիմել բուն աղբիւրին), կէօթէի
հաւանութեան արժանացած գործ մըն էր, ինչպէս
ժան-ֆիէր-էքքէրման իր հրատարակած մէկ գրքին
մէջ կը պատմէ հետեւեալ կերպով.

«Կէօթէ ժերարի թարգմանութեան գովեստն ըրաւ
ըսելով որ մեծ մասամբ արձակ գրուած՝ այլ սակայն
չաւս յաւ յաջողած էր:»

«Հիմայ ա'լ Ֆաուսթը գերմաներէն կարգալ չեմ օի-
«րեր, ըսեր է վեհապանն հեղինակը, այսու ամենայ-
«նիւ այս ֆրանսերէն թարգմանութեան մէջ ամէն ինչ
«վերստին թարմութիւն և աշխոյժ զգեցած կը տեսնեմ:»
ժերար տը Ներվալի թարգմանութեան կարեւորու-
թիւնն ու արժանիքը ցուցնելու համար՝ կէօթէի այս
քանի մը խօսքերը կը բաւեն կարծենք: Եթէ երբեք
կը մխիթարուինք որ Ֆաուսթը հայերէնի թարգմանե-
լու կը ձեռնարկենք առանց գերմաներէնի վրայ ամե-

նախօքը հմտութիւն մը ունենալու, և եթէ կար բան մը զմեզ խրախուսող՝ որ գերմաներէն արդէն խիստ դժուարին բնագրի մը փրանսերէն թարգմանութիւնը հայերէնի դարձուենք, այդ ալ ժերար տը Ներվալի աշխատութեան ընտրելագոյն հանգամանքն էր՝ նոյն իսկ Կէօթէի բարձր և անժխտելի վկայութիւնով վաւերացած ու պատուուած: Այս հոյակապ վկայութեան առջեւ՝ ուրիշ բոլոր քննարաններու նպաստաւոր գնահատումները հարկաւ երկրորդական պիտի դառնային: Թարգմանութեան մասին մեր սկզբունքը՝ ամէն ժամանակ հաւատարիմ խղճահարութեամբ ծառայել եղած է հեղինակին, բնագրի հարազատութիւնը անազարտ պահելու համար ի հարկին նաեւ քաղցրութիւնը զոհելով: Մեր անգրգուելի համողումն այն է որ հեղինակ մը թարգմանելու ելած ժամանակնիս պարտականութիւն յանձն կ'առնենք անոր իմաստներուն, նաեւ այդ իմաստներու ամենանուրբ թելերուն ըստ ամենայնի ճշգրիտ մէկ պատկերը ներկայացնել. անոր միտքէն աւելի կամ նուազ հեռանալ, զարտուղիլ, անոր ինչ ինչ խօսքերը աւելի կամ նուազ յաղաւել կամ աւելցնել, մանաւանդ թէ՛ ինչպէս կ'ընեն ամանք՝ ամբողջ պարբերութիւններ կ'լլել՝ այնպիսի ընթացք մըն է ուղղութեան զէմ մեղանչող՝ որու մեր խղճմտանքը ջներեր մեզ ո՛ր և է կերպով նաեւ, քաղցրութեան անուենով կամ պատրուակով: Եթէ երբեք հատուած մը յապաւել հարկ համարինք՝ առանց տեղեկացնելու և առանց մեր օրինաւոր և ստիպողական պատճառները յայտնելու չենք ըներ զայն: Ուրախ ենք որ ժերար տը Ներվալ եւս այս միեւնոյն սկզբան կը ծառայէ և միեւնոյն նկարագիրով իր այն-

չափ գովելի ձանցուած թարգմանութիւնը գլուխ կը հանէ, որու համար կ'ըսէ ի լոյս ընծայած յառաջաբաններէն մէկուն մէջ. «Կրնան ընթերցողք երկասիրութեանս տաղանդը ժխտել, այլ ոչ բնաւ անոր ճշգրտութիւնը...»:

Այս ճշգրտութիւնը (ինչպէս կը հետեւի մեր վերի յայտարարութիւններէն), ամէն կերպով պահած ենք և մենք սոյն թարգմանութեան մէջ՝ որու առաջին մասը սակէ քառորդ դար յառաջ լոյս տեսած էր Զմիւռնիոյ Մեհեօրա անուն ընդարձակ հրատարակութեան մէջ, և անոր յանկարծակալան քմահաճ խափանմամբ՝ շարունակութիւնն ընդհատուած: Մտադիր էինք թիֆլիզի Հրատարակչական Ընկերութեան արդիւնքով ի լոյս ընծայել անոր ամբողջութիւնը, այն պատուական ընկերութեան՝ որ գովելի կերպով պաշտպան կանգնած էր հայ գրականութեան մշակներու, և որու շնորհի տպագրուած են այնքան օգտակար գործեր (ընդ որս և մեր Լաֆօնթէնի յանգաւոր թարգմանութիւնը), որք առանց անոր նպաստին՝ փոշիի և մոռացութեան պիտի մատնուէին անվրէպ: Այդ ընկերութիւնը Ռուս կառավարութեան հրամանաւ լուծուելով, ձեռագիրը պատրաստ կ'սպասէր մեր քով, և այսօր վերջապէս առիթ կ'ունենանք ի լոյս ընծայել Մեծ. Սարգիս էֆ. Քէչիչեանի միջոցաւ՝ որ կը նուիրէ զայն իր ողբացեալ եղբորը՝ Բարսեղ էֆէնտի Քէչիչեանի անմահ յիշատակին:

Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

ՅԱՌԻՍԹ

ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՔ ՄԱՍԵՐՈՎ

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

ԵՐԿՆՅ ՄԷՉ

ԱՍՏՈՒԱԾ՝ ԵՐԿՆԱՅԻՆ ՉՕՐՈՒԹԻՒՆՔ

յետոյ

ՄԷՖԻՍԹՕՖԵԼԷՍ

Երեք հրեցսկապնճք գեպ ի յառաջ կուգան

Ռաֆայել.— Արեւը երկրագունդերու ներգաշնա-
կաւոր խմբերդին մէջ կը հնչէ ըստ վազեմի ձեւոյն,
և կայծակի նման արագասան՝ իր կանոնաւոր արշաւը
կը կատարէ :

Իր տեսքն անոնց սյժ կ'ուսայ՝ թէ եւ հրեշտակք
անկարող կ'ըլլան գայն լաւ մը հասկնալու : Մրաբա-
գործութեան հրաշալիքները անհասկանալի են, և
միանգամայն չքեղ՝ աստճին օրստան նման՝ ուր ստեղ-
ծուեցան :

Գաբրիել.— Երկիրը՝ գեղապաճոյճ՝ իր վրայ հրաշա-
լի արագութեամբ հորսկելով՝ կարգ ըստ կարգէ՝ եղե-
մական պայծառ ըյսէ կ'անցնի գէպ ի գիշերային խոր
խաւար :

Միխայել.— Մորրիկը երկուէ գէպ ի ծովերը և ծովե-
րէ գէպ ի երկիր կ'արշաւէ, և անոնց շուրջը շղթայ
մը կը բոլորէ՝ որու ցնցումները անեղ են և ստիպալի :

միւս կողմէ փայլակը լուսաւոր շաւիղ մը կը հորդէ կայծակին առջեւ: Բայց սակայն, անոնց վերեւը՝ ո՛Տէր, Քու պաշտօնեաներդ լուսոյդ անդորր պայծառութիւնը կ'երկրպագեն:

Երեկոյն.—Իր տեսքն անոնց ոյժ կուտայ, և ըն:

Մեփխարօփեղիս.—Տէր, ըստ որում գէթ մի անգամ կը յօտենաս մեզ, ըստ որում կ'ուզեն իմանալ թէ վա՛րը՝ աշխարհի վրայ՝ գործերն ի՞նչ ընթացք ունին և սովորաբար խօսակցութենէս ալ կ'ախորժիս, այս խուռն երամիս մէջ կը համարձակիմ դէպ ի քեզ յառաջանալ: Ներէ՛ ինձ եթէ այնչափ հանդիսաւոր կերպով չեմ խօսիր, քանզի կը վախնամ որ այս բնկերութիւնը զիս չձանակէ բարձրաձայն. միւս կողմէ՝ սեթեւեթ խօսքերը իմ բերնիս մէջ կ'ընան ծիծաղ շարժել եթէ վաղուց ծիծաղելու սովորութիւնդ կորուսած չըլլայիր: Արեգակի և երկնային գունդերու վրայ ըսելիք չունիմ, այլ սա՛ միայն կը տեսնեմ թէ մարդկային ազգը որչափ ինքզինք կը չարչարէ տարապարտուց: Աշխարհի պզտիկ Աստուածը (մարդ) առջի ստեղծուած օրէն տարբերութիւն մը չունի ամենեւին, և անհեթեթ բան մըն է միշտ: Իմ կարծիքս այն է թէ աւելի պատշաճապէս կ'ընար ապրիլ՝ եթէ իր ուղեղին երկնային լուսոյ ճառագայթ մը հազարգամ չըլլայիր: Եղկելին խելք և բանականութիւն կ'անուանէ այդ ճառագայթը՝ զոր անբան կենդանիներէ աւելի անբան կերպով կառավարուելու կը գործածէ միայն: Եթէ Աստուածային տէրութիւնդ կը ներէ ինձ խօսիլ՝ մարդ արարածը այն երկայնասրուն ճպրտներուն կը նմանի՝ որ դալարեաց մէջ իրենց վաղեմի երզը երգելով կ'ուստատեն և կը թռչան: Գոնէ գալարեաց մէջ մնար և

անկէ դուրս չեղնէր: Ո՛չ ամենեւին, կը տեսնես որ ամէն տեսակ աղբամոցներու մէջ կ'երթայ քիթը կը խօթէ յիմարաբար:

Աստուած.—Ուրիշ ըսելիք մը չունի՞ս բնաւ, և միշտ դանդատելու պիտի գաս. ի՞նչ, միթէ քու խելքովդ երկրի վրայ աղէկ բան մը չկայ ամենեւին:

Մեփխարօփեղիս.—Ո՛չ, Տէր, չկայ ամենեւին, ամենայն ինչ գէշ է հոն, գլխովին գէշ՝ ինչպէս եղած է ամէն ժամանակ. մարդերու թշուառութիւնները այն աստիճան արգահտանքս կը շարժեն՝ որ այդ խեղճ ազգը աւելի եւս չարչարել՝ պարզապէս խղճիս կը դպի:

Աստուած.—Փառասթը կը ճանչնամ միթէ:

Մեփխարօփեղիս.—Գիտնակա՞ն փառասթը:

Աստուած.—Իմ ծառայ:

Մեփխարօփեղիս.—Կը ճանչնամ անշուշտ այդ խեղճ արարածը՝ որ տարօրինակ կերպ մը ունի քեզ ծառայելու: Այդ խենդին վրայ երկրային բան մը չեմ տեսներ բնաւ. ոչ իսկ ուտել և խմել: Իր միտքը անգուլ անդադար անըրպեաներու մէջ կ'արշաւէ, և ինքն իսկ իր խենդ մը ըլլալը կէս մը կը հասկնայ: Ամենագեղեցիկ աստղերը կը հայցէ երկնքէն, և աշխարհքէ ալ իր ամենազսեմ բերկրութիւնները, այլ սակայն չկայ բան մը՝ ո՛չ մօտէն և ո՛չ հեռուէն՝ որ անոր իղձերուն փոթորիկը կարենայ հանդարտել:

Աստուած.—Անխաճ և անսպառ եռանդով խաւարին մէջ զիս կը փնտտէ նա, ես ալ կ'ուզեմ քիչ ատենէն զինքը դէպ ի լոյս առաջնորդել: Պարտիպանը՝ դալարող թուփին վրայ առաջէն կը տեսնէ այն ճաղիկներն և պտուղներն՝ որ յառաջ պիտի գան ու զարգանան յաջորդ եղանակին մէջ:

Մեփիսոփեղիս.—Կ'ուզե՞ս գրաւ դնել թէ այդ ծառայող ալ պիտի կորսնցնես ձեռքէդ: Այլ սակայն ինձի թո՛ղ բնտրել թէ ի՞նչ միջոցներով կամացուկ մը զինքը պիտի բերեմ իմ ճամբուս:

Աստուած.—Որչափ որ ապրի աշխարհի վրայ՝ Փառութ ծառայ փորձութեանց մէջ ձգելու հրաման կուտամ քեզ: Ամէն ճամբորդող կրնայ անգամ մը իր ուզին կորսնցնել:

Մեփիսոփեղիս.—Շնորհակալ եմ մեծապէս, ըստ որում կենդանի արարածոց հետ կը սիրեմ իյնալ ելնել, և թարմ ու լեցուն այտերէ կ'ախորժիմ: Կատուի կը նմանիմ որ մեռած մուկիւրէն ախորժ չզգար:

Աստուած.—Լաւ, քեզ հրաման կուտամ: Այդ հոգին՝ լուր աղբիւրէն հեռացնելով՝ քու ճամբուդ մէջ գի՛ր եթէ կարող ես, բայց քանի՜ ամօթահար պիտի մնաս՝ երբ հասկնաս թէ բարեգործ մարդ մը, իր խելքին շիտթ ուզղութեան մէջ՝ Տիրոջ անձուկ ճանապարհը կրնայ որոշել, և անոր հետեւիլ անսայթաք:

Մեփիսոփեղիս.—Երկար չպիտի հետեւի այդ ճանապարհին, և գրաւը վատակելու մասին բնաւ տարակոյս չունիմ: Եթէ յաջողիմ՝ հարկաւ թոյլ պիտի տաս ինձ՝ որ հանգիստ սրաիւ այդ յաղթանակին վրայ պարծիմ ու խրոխտամ: Կ'ուզեմ որ նա՛ իմ ազգակցին՝ օձին նման ախորժիւ և հեշտանօք ուտէ հողը՝:

Աստուած.—Ես երբեք ստամ չեմ քու նմաններդ, և կրնաս ուզած ժամանակդ անջեւս ներկայանալ: Ուրացող ոգիներու մէջ՝ նորէն ամէնէ աւելի հաճելի է ինձ ստամութեան և խորամանկութեան ոգին: Մարդը ծուլութեան հակամէտ արարած մըն է, և իւր գործունէութիւնը կը թուլնայ սուէպ, անոր համար կը

սիրեմ աշխոյժ և անհանդարտ ընկեր մը տեսնել իր քով՝ որ կրնայ ի հարկին բան մը հաստել իսկ՝ ստամանային նման: Այլ դուք, երկնից ճշմարտ զաւակներ, հրճուեցէ՛ք այն աշխոյժի և զեղութեան մէջ՝ ուր կը լողաք. այն անմեռ զօրութիւնը՝ որ յաւիտենապէս կը գործէ, զձեզ սիրոյ անոյշ պատուարներուն մէջ պահէ յաւէտ, և դուք պինդ և անյեղլի կերպով հաստատեցէք ձեր մտածումներուն մէջ Արարչագործութեան մշտափութեւ և անորոշ պատկերները:

(Երկինքը կը գոցուի, հեփեսակի կը բաժնուին:)

Մեփիսոփեղիս.—Ատեն ատեն հինաւուրց Աստուծայ այցելութիւն ընելը կը սիրեմ, և չեմ ուզեր անոր հետ աւրուիլ: Արդարեւ գովելի բան է որ ստանկ վեհ ու հոյակապ էակ մը անկեղծ եղանակաւ գիջանի անձամբ խօսիլ ստամանային հետ:

Գրե՛ք. գորական անձուկ սեճեակ մը բարձրակամար :
Ֆաուստ անհանդարս՝ իր գրակալին առջեւ նստած :

Ֆաուստ (առանձին) .— Ափսո՛ս, բիւր ափսոս, ան-
ձանձիր եռանդով և անընկճելի երկայնատուրթեամբ
փրկստփայութեան, իրաւագիտութեան, բժշկութեան,
նաեւ աստուածաբանութիւն ըստած տխուր գիտու-
թեան խորերը թափանցելէ վերջը՝ այսօր՝ հէք յի-
մարս՝ ճիշդ միեւնոյն օպէս վիճակին մէջ կը գբտ-
նուիմ, ուր էի յառաջ : Ստոյգ է որ վարդասպէս, զիսնա-
կանանունն ունիմ, և տասն տարիէ հետէ աշտկերաներս
ըստ կամս կ'առաջնորդեմ : Եւ սակայն ասով մէկտեղ
քաջ կը տեսնեմ որ ո՛չ բան մը ճանչնալու և ո՛չ բան
մը հասկնալու կարողութիւն ունինք . . . : Այս խեղ-
ճութիւնս բոլոր արիւնս գլուխս կը հանէ և գրեթէ
կը խենդեցնէ զիս : Իրաւ է թէ աշխարհիս մէջ գբտ-
նուած ամէն յիմարներէ, զխառններէ, վարպետնե-
րէ, հեղինակներէ և վանականներէ աւելի բան գի-
տեմ. իրաւ է թէ խղճարութեամբ և տարակոյտով
չեմ տանջուիր, և աստանայէն ու դժոխքէն ալ եր-
կիւզ չունիմ. այլ սակայն՝ միւս կողմէ՝ ամէն հրճիւ և
ուրախութիւն հեռացած են ինձմէ գլխովին : Պատճառ,
վասն զի ո՛չ օգտակար բան մը սորված ըլլալու գի-
տակցութիւնն ունիմ, և ոչ ալ բան մը կարող եմ
սորվեցնել մարդոց՝ զանանք լաւագոյն և իմ կարծիք-
ներուս համեմատ կազմելու նպատակով : Ո՛չ ինչք ու-
նիմ, ո՛չ դրամ, ո՛չ մեծութիւն, ո՛չ իշխանութիւն
աշխարհի մէջ. ասանկ կեանք մը չունը անգամ չու-
զեր վարել : Ասկէ վերջ ուրիշ բան չմտար ընել բոց եթէ

մտգութեան գիրկը նետուիլ : Ա՛խ, ո՞ւր էր թէ մաքի
և խօսքի ոյժը թաքուն գաղտնիքներ պարզէր ինձ, և
չհարկադրուէր չգիտցած բաներս խօսիլ ցաւ ի սիրտ.
ա՛խ, ո՞ւր էր թէ աշխարհի մէջ ծածկուածները գիտ-
նայի, և առանց այլ եւս անօգուտ բառերու հետ սե-
ւեռած մնալու՝ տեսնէի թէ ի՞նչ ծածուկ ոյժ և ի՞նչ
յաւիտեական սերմեր կը պարունակէ բնութիւնը :
Դո՛ւ, ա՛նող արծաթափայլ, լուսին անմոռնչ, հաճէ
վերջին անգամ՝ մըն ալ նայուածք մը ձգել իմ տառա-
պանացս վրայ . . . : Ի՛նչ գիշերներ անքուն անցուցած
եմ այս գրակալիս քով : Այն գիշերները՝ դու մեղամաղ-
ձոտ բարեկամ, գէզաղէզ գիրքերուս և տետրերուս
վրայ կը ցուցնէիր ինձ քու տխրագին գէւքդ : Ա՛խ,
ինչո՞ւ չկարենայի քու անուշիկ լուսովդ մագլցի ելնել
բարձր լեռներ, սգիներու հետ անձաւներու մէջ գեգե-
րիլ, մարգերու տժգոյն դալարեաց վրայ պարել, և
գիտութեան բոլոր խեղճութիւնները մտնալով՝ լողալ
քու ցօղիգ զովութեան մէջ՝ աշխոյժ և առողջութիւն
վերստացած :

Աւա՛ղ, աւա՛ղ, տակաւին իմ գնդանիս մէջ կը
հիւժիմ, կը ժաշիմ. ողորմելի ձերպ մը պատի՛ ուր
երկնքի քաղցր լոյսը մինչեւ ձեզուն բարդուած այս
թուղթերու, այս փոշոտ և որդնահար լեռնացեալ
ժառանգներու և գունաւոր ապակիներու մէջէն հագիւ-
հազ թափանց կը մտնէ : Չորս կողմս ուրիշ բան չեմ
տեսներ, բայց եթէ գաւաթներ, տուփեր, գործիք-
ներ, փտած կահեր՝ նախնիքներէս ժառանգութիւն
մտացած . . . : Այս է ահա քու աշխարհդ, և ստիկայ
աշխարհ անունը կը կրէ : Եւ տակաւին կը հարցնես
թէ ինչո՞ւ սիրտդ անհանգիստ կերպով մը կը ճնշուի

կուրծքիդ մէջ. թէ ինչո՞ւ գաղտնի թախիժ մը կին-
տական ամէն ներքին շարժումներդ կը կասեցնէ, կը
հարցնեն քու այս բանը...: Եւ այն կենդանի բնու-
թեան տեղ՝ ուր ստեղծած է զքեզ Արարիչը, գոլոր-
շիէ և բորբոսէ միայն չընկալուած կը գտնուին,
ըսել կ'ուզեմ կենդանեաց զիականերէ և մեռելի սակե-
րոտիներէ:

Ազատէ՛ ինքզինքդ. նետուէ՛ անջրպետին մէջ:
Ծայրէ ի ծայր Նօսրբատամիւսի (*) ձեռքով գրուած
այս խորհրդաւոր մատեանը չբաւե՞ր քեզ առաջնոր-
դելու: Անով պիտի կրնաս ասողերու ընթացքը ճանչ-
նալ, և եթէ բնութիւնը հաճի հրահանգել քու միտքդ՝
հոգեոյ ոյժը պիտի հազորդուի քեզ, ինչպէս ոգի մը
ուրիշ սգեոյ մը կը հազորդուի: Ի դժուր դուն ամուշ
զգայարանքով մը աստուածային նշաններու գաղա-
նիքները կը ջանաս հասկնալ այստեղ...: Ո՛վ դուք,
ագիներ՝ որ չորս դիւ կը թուշտիք, պատասխանեցէ՛ք
ինձ՝ եթէ կը լսէք ձայնս: (Գրիիկ կը զարնէ եւ միւս-
նոյն ժամանակ կը դիտէ մեծաշխարհի (macrocosme)
նշանը:) Ո՛հ, այս երեւոյթով ինչ տեսակ յափշտակու-
թիւն իմ բոլոր էութիւնս կը գրաւէ: Նոր կեանք մը,
սուրբ և աշխարհ կեանք մը իմ ջիղերուս և երակնե-
րուս մէջ շրջան կ'առնու: Միթէ Աստուծո՞յ մը ձեռ-
քով գծուած են այս տառերը՝ որք հոգեոյ ցաւերը
կը մեղմեն, իմ հէք սիրտս ուրախութեամբ կը լեցնեն՝
բնութեան խորհրդալի գորութիւնները պարզելով չորս
կողմս: Արդեօք ես իսկ Աստուծո՞ւ մ'եմ, վասն զի

(*) Հնչակաւոր աստղագիտ (astrologue) որ ժըրդ դարուն մէջ
կ'ապրէր: Ծ. Թ.

ամէն ինչ մեկին և բացայայտ՝ կը յայտնուի իմ առ-
ջեւ: Այս պարզ գիծերուն մէջ աշխարհ իր կեանքի
բոլոր շարժումը և ստեղծագործութեան բոլոր գոր-
ծունէութիւնը կը յայտնէ իմ հոգեոյս: Արդէն կ'սկսիմ
ճանչնալ իմաստնոյն սա՛ խօսքերուն ճշմարտութիւնը.
«Ոգիներու աշխարհը փակուած չէ բնաւ. քու զգա-
յարանքդ թմբուութեան մէջ է, և քու սիրտդ մեռած:
Ոտք ելի՛ր, աշակերտ, և արշալուսոյ ծիրանեգոյն
ճառագայթներուն մէջ թաթաւէ՛ անդադար քու մահ-
կանացու կուրծքդ:» (Նշանը կը դիտէ): Ի՛նչպէս տիե-
զերքի մէջ ամէն ինչ կը շարժի: Ի՛նչպէս՝ մէկը մէկա-
լին մէջ՝ ամէն բան կը գործէ և կ'ապրի միեւնոյն
կեանքով: Ի՛նչպէս երկնային իշխանութիւնք կ'եննեն
եւ կ'իջնեն սակեղէն գոյլերը ձեռքէ ձեռք անցընելով:
Երկինքէն մինչեւ երկիր կենսատու ցօղ մը կը սկսեն
անոնք՝ ցօղ մը որ չորաբեկ հողը կը զովացնէ, եւ ի-
րենց թեւերու շարժումը հնչական անջրպետները կը
լեցնէ անբացատրելի ներգաշնակութեամբ:

Ի՛նչ տեսարանս: Բայց, աւանդ, չո՞ր տեսարան մը
միայն: Ո՞ւր կարելի է բռնել զքեզ, բնութիւնդ ան-
բաւ: Միթէ կարող չպիտի՞ ըլլամ քամել քու ստինք-
ներդ՝ ուսկից երկինք եւ երկիր կախուած կը մնան:
Կ'ուզէի խմել այդ ժշտարուես կաթէն, այլ ամենուրեք
կը հոսի այն, ամէն ինչ կ'սողդէ և ես ի նանի՛ր անոր
կարօտը կը քաշեմ: (Ցատուաւով գրիիկ կը զարնէ, եւ
երկրի Ոգիիկ նշանը կը դիտէ): Ի՛նչպէս այս նշանը այ-
լազգ կերպով մը կը ներգործէ վրաս: Ոգի՛ աշխարհի,
կը մերձանաս ինձ, կ'զգամ արդէն թէ գորութիւններս
կ'աւելնան. արդէն նոր ըմպելիքի մը պէն կ'եռամ և
կը գեռամ, աշխարհի մէջ նետուելու՝ անոր յաջողու-

թեանց և ճախողութեանց համակերպելու ոյժ կ'զգամ իմ վրաս, ինչպէս նաեւ փոթորկի դէմ մաքառելու և նաւի շառագիւններէն բնաւ ամենեւին չվախնալու արիութիւնը: Գլխուս վերեւը ամպեր կը դեղուին կը կուտակուին:—Լուսինը իր լոյսը կը ծածկէ...: Կանթեղը կը մարի, կը մխայ...: Բոցակէզ ձուռագայթներ գլխուս չորս կողմը կը շարժին: Սարսուռ մը գմբէթէն իջնելով՝ զիս կը ձնչէ չարաչար: Կ'զգամ որ չորս կողմս կը տարուբերիս, Ոգի՛ գու՛ զոր կոչեցի: Ո՛հ, ինչպէս կուրծքս կը պատուռի, զգայարանքներս նորանոր տպաւորութեանց առջեւ կը բացուին: Բովանդակ սիրտս անձնատուր կ'ըլլայ քեզ...: Ո՛հ երեւցի՛ր, երեւցի՛ր, կեանքս ալ կորսնցնեմ՝ փոյթ չէ:

(Գիտի՛ր կը բռնէ, եւ Ոգոյն խորհրդալի նշանները կ'արտաբերէ: Շեկ բոց մը կը վառուի յսնկարձ, եւ բոցին մեջեկն Ոգին կ'երեւի:

Ոգի.—Ո՞վ կը կանչէ զիս:

Ֆառուս.—Տեսի՛լ զարհուրելի:

Ոգի.—Ձիս կանչեցիր: Շունչդ գտնուած սահմաններուս վրայ ներգործելով՝ զիս անկէ դուրս հանեց ակամայ: Եւ հիմա...:

Ֆառուս.—Ո՛հ, չեմ կարող նայիլ քեզ:

Ոգի.—Դուն բուռն տենչով զիս տեսնել կը փափաքէիր, դուն զիս տեսնել և ինձ մտիկ ընել կը ցանկալիր, ես ալ սրտիդ իղձը կատարել կ'ուզեմ:—Ահաւասիկ եմ: Ի՛նչ ողորմելի սարսուռ մը քու գերմարդկային բնութիւնդ կը գրաւէ: Ի՞նչ եղաւ այն բարձր ու վեհ փափաքդ, ո՞ւր մնաց այդ սիրտը՝ որ ինքզինքին մէջ աշխարհ մը հաստելով՝ կը վերցնէր

զայն և կը բեղմնաւորէր իսկ՝ միւս աշխարհը բաւական չհամարելով, մեզ՝ Ոգիներուս՝ հաւասարիլ նկրտելով...: Ո՛ւր ես, Ֆառուս: Դուն որ քու բոլոր սյ-ժովդ կը հրաւիրէիր զիս, հիմայ բոլոր էութեամբդ այդպէս սասի՛ս ու սաւարի՛ս, և սողացող վատ միջատի մը նման ծո՛ւնը դնես առջեւս:

Ֆառուս.—Ինչո՞ւ պիտի յաղթուիմ քեզմէ, ո՛ր բոցեղէն ուրուական: Ֆառուսին եմ ես, ես քու հաւասարդ եմ:

Ոգի.—Կեանքի սկզբանատին մէջ, և գործողութեան մրրիկին մէջ կ'ելնեմ կ'իջնեմ, կ'երթամ և կուգամ: Ծնունդդ և Գերեզման: Յաւատնական ծով, մշտափոփոխ թեկան (trame), գործունի կեանք՝ որու հիւսուածները կը պատրաստեմ ժամանակի բըզ-զացող մեքենային վրայ: հիւսուածք մշտատեւ և անկորնչելի՝ որք կենսակիր ազանելի են Աստուծոյ:

Ֆառուս.—Ոգի՛ հաստիչ՝ որ լայնատարր արեղերքի շուրջը կը ծփիս, ո՛հ, քանի՛ փոքր եմ քու առջեւ:

Ոգի.—Դու հաւասար ես այն ոգւոյն՝ զոր կը յղահաս մտքով, այլ հաւասար չե՛ս ինձի:

(Աներեւոյթ կ'ըլլայ):

Ֆառուս (կանակի վրայ ինյալով).—Ի՛նչ, հաւասար չե՛մ քեզի...: Որո՞ւ հաւասար եմ ուրեմն...: Ես որ Աստուծոյ պատկերն եմ, քեզ իսկ հաւասար չըլլամ: (Դուռը կը զարնէ): Ո՞վ մահ: Ծառաս պիտի ըլլայ դոււր գարնողը: Իմ բոլոր երանութեանս շողը փճացաւ ահա...: Այսպիսի վսեմ տեսիլ մը ինչո՞ւ ողորմելի ծառայի մը պատճառով ոչնչանար:

(Վակնեւր սակ նագուշով եւ գիշերուակ գրպով, ձեռքը կ'ակնեղ մը: Ֆառուս արևեկորեկաւ մը երեւր կը դարձնէ ակնուկ):

Վակներ.—Ներեցէ՛ք, Տէր վարդապետ, դուրսէն ձեր բացախօսութիւնը լսեցի, անտարակոյս յունարէն ողբերգութիւն մը կը կարդաք, և ես կարելի է օգուտ քաղեմ այդ արհեստին մէջ՝ որ մեծ յարգ ունի այսօր: Լսած եմ ստէպ թէ դերասան մը քահանայի դաս տալ և կարող է:

Ֆաուսթ.—Այո՛, եթէ քահանան դերասան մըն է, ինչպէս այս մեր ապրած ժամանակներուն մէջ բանն այդպէս կրնայ ըլլալ:

Վակներ.—Ո՛հ, երբ մէկն այսպէս իր ընթերցանութեան սենեկին մէջ փակուած՝ հաղիւ ուրեմն տօն օրեր մարդոց երեսը կը տեսնէ, և այն՝ հեռուանց և ակնոցի մը տակէն, ի՞նչպէս կրնայ յուսալ որ օր մը՝ համոզողութեամբ կարենայ առաջնորդել զանոնք:

Ֆաուսթ.—Երբեք այդ նպատակին չես կարող հասնիլ՝ եթէ ուժգնօրէն չզգաս, եթէ ներշնչութիւնը հոգիէդ դուրս չխոյանայ և մտիկ ընողներուն սրտերը ամենարուստ յուզմամբ մը իր հետ շտանէ շտանի: Թէ բան չունիս՝ քու միտքդ ներսդ ամփոփէ՛, և կերակուր մը կազմելու համար իրարու հետ խառնէ՛ ու տաքցո՛ւր ուրիշ խնջոյքի մը մնացորդները...: Թէ բան չունիս՝ այն գէզագէզ մոխիրներէն՝ սրտնց մէջ կը փչես՝ ողորմելի բոց մը դուրս ցայտել տո՛ւր...: Այդպէս ընելով կընտաս՝ եթէ բանը ախորժելի է քեզ՝ տղեկներու և կապիկներու հիացումը գրաւել. բայց սակայն այլոց սրտերուն վրայ երբեք չպիտի ազդես՝ եթէ բուն իսկ սիրտդ չէ ճարտարախօսութեանդ աղբիւրը:

Վակներ.—Այլ լաւ արտաբերութիւն մը ատենախօսին յաջողութիւնը կը կազմէ, և ես կ'զգամ թէ տակաւին շատ հեռուն կը դառնուիմ:

Ֆաուսթ.—Պարկեշտ յաջողութիւն մը փնտռէ՛, և շողողուն յիմարութեան մը ետեւէն մի կ'ընա՛ր, իրաւունքը և խելքը յաղթանակել տալու համար արուեստի պէտք չկայ, և եթէ լուրջ բան մը ունիս ըսելիք՝ պէտք չես ուշադրութիւնդ բառերու վրայ դարձնել: Այո՛, ձեր փառաւոր ճառերը՝ ուր մարդկութեան անտիքը չքեղօրէն կը սեթեւեթէք, ամուլ են աշնան միզուտ հովին նման՝ որ գօս տերեւներուն մէջէն կը մրմուայ:

Վակներ.—Միս, արուեստն երկայն է, իսկ մեր կեանքը՝ կարճ: Իմ անձիս վրայ խօսելով՝ գրական աշխատութեանցս միջոցին գլխով ու սրտով կը առապիմ ստէպ: Քանի՛ գժուարին է գտնել դէպ ի ազբւրները դիմել եղնելու միջոցը: Մարդս դեռ կէս ճամբան չառած՝ մտնը կրնայ հստնիլ վրան:

Ֆաուսթ.—Մագաղաթ մը կրնայ ըլլալ այն աստուածային աղբւրը՝ ուր մեր հոգին իր յաւիտենական ծարաւը յագեցնէ: Մարդս չմխիթարուի՛ր՝ եթէ մխիթարութիւնը սրտին խորէն չբխի:

Վակներ.—Ո՛հ, չէ. մեծ վայելում մըն է հարկաւ անցեալ ժամանակներու ոգւոյն մէջ թափանցել, տեսնել թէ մեզմէ յառաջ իմաստուն մը ի՞նչ մտածած է, և թէ՛ ի՞նչպէս հեռուններէն ճամբայ ելած՝ իրմէ յառաջ անցած ենք յաղթական կերպիւ:

Ֆաուսթ.—Ո՛հ, շատ յառաջ անցած: Բարեկամ, անցեալ դարերը եօթն կնքով զմուսուած գիրքն է մեզի համար: Փամանակներու ոգի կոչածդ՝ եթէ լաւ մը դիտես՝ հեղինակներու ոգին է՝ ուր ժամանակը կը ցոլանայ. իրապէս ոչինչ բան մըն է այն ոտէպ՝ և սա ջին ակնարկ մը բաւական է զմարդ ի փախուստ

փութացնելու: Սեպէ՛ թէ պարկ մըն է այն՝ ազտեղու-
թեանց, հին կահավայր մը, կամ մանաւանդ հասարակաց
հրապարակ հտպտական խաղերէն մին՝ որոնց
մէջ բարոյական աղուոր առածներ կը տեղան. վարու-
գոյրին ետեւէն խաղցուող թղթեայ կամ փայտեայ
խամաճիկներու բերնին մէջ շատ և շատ կը դրուին
այդպիսի աղուոր առածներ:

Վակներ.— Բայց աշխարհը, մարդկային սիրտն ու
միտքը...: Բնական է որ մարդս փափաքի անոնց
վրայօք քիչ մը բան հատկաւ:

Տատար.— Ո՛հ, հասկնա՛լ: Ո՞վ պիտի համարձակի
տալ մանկան իր ճշմարիտ անունը: Այն սակաւաթիւ
մարդիկ՝ որք բան մը կրցան հասկնալ, և որոնք ի-
րենց գաղտնիքը սրտերնուն մէջ չզգահելու յիմարու-
թիւնը գործեցին, այն մարդիկ՝ որ իրենց զգացումնե-
րը և գաղափարները ժողովրդեան յայտնեցին, ամէն
ժամանակ խաչուեցան և հրոյ մատնուեցան:— Կ'ողա-
չեմ, բարեկամ, զիս մինակ թո՛ղ, զի ժա՛ռնակը ու՛
է. այս անգամ խօսքերնիս հոս կապե՛նք:

Վակներ.— Երկար ժամեր յօժարամիտ կը հրաժա-
րէի քուէն, ձեզ նման հմուտ ու գիտնական մէ-
կու մը տեսութենէն օգտուելու համար, այլ վաղը՝
ինչպէս անցեալ Զատիկի օրը՝ թոյլ պիտի տաք ինձ
որ ձեզ ուրիշ հարցում մը բնեմ: Եռանգով ուսման
հետեւ ինկայ, և ստոյգ է թէ շատ բան գիտեմ, այլ
կը փափաքիմ ամէն բան գիտնալ: (Դուրս կ'ելնէ):

Տատար (առանձին).— Ի՛նչպէս խեղճ գլուխ մը
առանց յուսոյ նշույլի չմնար երբեք: Այս մարդը ոչըն-
չութեանց հետամուտ է միայն, իր ժլատ ձեռքը
գանձեր գտնելու համար երկիրը կը պեղէ, և փոքրիկ

միջոցն ըն յայն՝ ճարպասօ ցլլմաս շուտըտած ընրմ Ս
... Ի՛նչպէս օտարներու քննարկման հետք
մը տեսնուած արտաքին զգացումներն ընդհանրապէս
այնպիսի տեղ մըն որ անտես շահեր չըզատուցին
պահմը յուսած: Այլ բարե՛ սոս անգամ ներդաստան
հեծեան և երկրի զգալիներուն ամէն գործի ինչ: Իսկ
խնդրանքով իրանց զգացումներն որ խնդրս պիտի
թողնէր գիտէս: Ա՛հ այն երեւոյթին սո՛նհակ հսկայ
այնչպիսի վեթխարի բան մըն էր որ անոց զիմաց իմ
ամեն սպառապէս թշուհի մը չկցայի:

Երկրպետներ Ստուռ ծոյ որ յախտիակներ ճըբլ
մարտութեան քիչ հարկերն հասած կը կարծէի ինք
զինքս, որ երկրի զգալիներն սեկուսի և կոզիս
ցեակ երկնքի պայծառութեան իջծը սը տած էի
որ քերովէներէ գերացն՝ ընդթեան երպիկերուն
մէջ ազատորէն յարազ կարող կը կարծէի ինքզինքս
և՛ ինքս հասպից մը դարձած՝ միայն դրած էի: Աս
տուռը մը կեանքը փայտել է կարող չեղան իմ նախաց
բացումներս չայիս ասանկ ծայ ազուն բարձրութեան
մը հետ...: Ընթեմահարի խօսք մը ոգրակի հետուները
նետեց զիս:

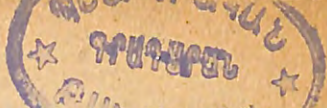
Ինքի հաւատարեով յաւանութիւնը շունեցա՛մ ւի-
թէջն: Եթէ գրեք աս կը թաշելու մասին գորու
թիւնը բաւե՛ր ներկայութիւնը շարունակի տալու
համար թերացա՛ւ այդ գորութիւնը: Այն երձակի վտան
մուն մէջ ինքզինքս պզտի միանգամայն մեծ կ'զգայի:
զու վերստին ցարդկային անասուգութեան մէջ վերջով
զիս անզորմար: Ո՞վ պիտի հրահանցէ զիս արու-
հեմու, և ի՞նչ բանէ սըտք ուն կը բռնանալ: Իսկ
արդիւնը անազանից բայս պարզեղծ չ'ալ: Ենդ
րուս չ'ալ: մէջ խնդրանքով իր անտես յարազ
մեր կենաց ընթացքը:

Մեզմէ հետզհետէ աւելի օտարացած նիւթ մը՝ մտքի յղացած ամէն վտեմ բաներու կը դիմադրէ. երբ այս աշխարհի բարեքնները ձեռք անցունենք՝ անոնցմէ գերազանցագոյն բաները ստութեան և ցնորքի տեղ կը դնենք: Մեզ կեանք տուող վեհ զգացումները՝ երկրի զգայութիւններուն տակ հեղձամղձուկ՝ կը տկարանան ի սպառ:

Երեւակայութիւնը՝ որ իր թուիչին յանդգնութիւնը ի հանդէս բերելով՝ ուզեց յաւիտենակամութեան մէջ տարածուիլ լիայոյս, անձուկ միջոցէ մը գոհ կ'ըլլայ երբ տեսնէ թէ իր երազած բոլոր երանութիւնը անհետ կը կորնչի ժամանակի վհին մէջ: Հնհնուքը կը հաստատուի մեր որտի՛ն խորը՝ գաղտնի ցաւեր արտաբերելով հոն, և շարունակ յուզուելով՝ բնաջինջ կ'ընէ ամէն ուրախութիւն և հանգիստ. նորանոր դիմակներով կը զարդարուի շարունակ. մերթ տուն մը, արքունիք մը. մերթ կի՛ն մը, զաւակ. մերթ հուր, ջուր, թոյն և դաշոյն...: Կը դողանք այնպիսի բաներէ՝ որ երբեք չպիտի հասնին մինչեւ մեզ, և կուլանք շարունակ այնպիսի բաներու վրայ՝ զորս չենք կորսնցուցած բնաւ:

Աստուծոյ չեմ հաւատարիք: Ասոր այսպէս ըլլալը խորունկ կերպով կ'զգամ. կ'զգամ թէ փոշիի մը մէջ ապրող որդին կը նմանիմ՝ որ սնունդ փնտռած ժամանակ ճամբորդին ստբին տակ ջախջախուած՝ կը թաղուի հողին մէջ:

Այս բարձր որմին հարիւրաւոր դարակներուն վըրայ պահուած բաները, բոլոր այս հինումին առարկաները՝ որոնց սնտախներով այս որդնահար աշխարհին կաշկանդուած կը մնամ, նոյն իսկ փոշի չեն մի-

թէ...: Պիտի գտնե՞մ հոս ինձի պակասածը: Գուցէ այս հազարաւոր հատորները պէտք պիտի ըլլայ կարդալ համոզուելու համար թէ մարդիկ ամէն բաներու վրայ յոգնած, չարչրկուած են, և դէս ու դէն հազիւ ուրեմն երջանիկ մահկանացու մը երեւցած է աշխարհի վրայ:—Ո՛վ դու, հէք զա՛նկդ թափուր, ինչո՞ւ հեղնական ծաղր մը ուղղելու պէս կ'ըլլաս ինձի, արդեօք ըսելու համար թէ՛ եզաւ ժամանակ մը ուր ուղեղդ չփոթ տեսիլներով լեցո՞ւն էր իմինիս նման. լթէ՛ լոյս փնտռեց այն, և թէ տխուր մթնշաղի մը ճշմարտութիւնը խուզարկելով՝ դեգերեցաւ՝ ողորմելի կերպով: Ո՛վ դուք բոլոր գործիքներ՝ զորս դիմացս կը տեսնեմ, ինձ այնպէս կը թուի թէ կը ծաղրէք զիս ձեր բոլոր ճախարակներով, ճարմանդներով և զլաններով: Դրան դիմացը կը գտնուէի, և դուք որպէս թէ գայն բացող բա՛լիքը պիտի ըլլայիք: Թեպէտ ստոյգ է թէ բանալիէ մը աւելի խորտուբորտութիւններ ու ծակուծուկներ ունիք, այլ աւա՛ղ, պարզունակները չէք կարող իրենց տեղէն վերցնել հանել: Բնութիւնը՝ որ նոյն իսկ արձակ լուսոյ մէջ լի է խորհուրդներով, թող չի տար բնաւ որ իր գաղտնիքները պարզուին, և չկայ լծակ մը, չկայ մեքենայ մը որ բռնադատէ զայն՝ իր պահել ուզածը յայտնելու իմ մտքիս: Եթէ այս հին ու փուտ կազմածները՝ որ օգուտ մը չունեցան, հոս կը դաճուին, զանոնք հաւքողը ես չեղայ, այլ հա՛յրս: Հնօրեայ ճախարակ, զրակալիս աղօտ կանթեղը շատ և շատ ժամանակներ մրտաց գըքեզ: Ո՛հ, աւելի լաւ կ'ըլլար ցրուել մնացած այս սնտախ բաները քան թէ անոնցմով երկար տքնութիւններ խափանել:— Քու հօրմէդ ժառանգած բաներդ ընդունէ՛ ունեցած ըլլա-

ԿԳԿԿ

ըմպելի մը՝ գեղեցկագոյն օրուան մը արշալոյսին կը նուիրեմ զայն իմ բոլոր հոգևով: (Բաժակը թերևիև կը սակի:—Չանգակներու եւ խաթերգներու ձայներ:)

Դաս Հրեշտակաց.—Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց: Թող ուրախանան մահկանացուք՝ որք մոլութեան և անխրաուութեան կապանքներու մէջ կաշկանդուած կը հիւծեն:

Տառար.—Ի՛նչ խուլ մրմնջիւններ, ի՛նչ որոտալի ձայներ բաժակն ուժգին կը խլեն իմ ծարաւի շըրթունքներէս: Չանգակներու հնչիւնը Չատկի հասած ըլլալը կը ծանուցանէ արդեօք: Աստուածային պարերը այն միսթարութեան երգե՞րը լսելի կ'ընեն՝ որք գերեզմանի խաւերէն ելլելով և հրեշտակներու շըրթունքներէն կրկնուելով՝ նոր ուխտի մը աւաջին գըրաւականն եղան:

Դաս Կանանց.—Մենք հաւատացեալ կանայքս, անոր մերկ անդամները անուշահոտ իւղով լուացած էինք: Երիզներով և ազնիւ կերպասներով պատած՝ գերեզմանին մէջ պառկեցուցած էինք զայն: Եւ սակայն, աւա՛ղ, հոս չէ՛ ալ Քրիստոս, իր մարմինը անկարելի է գտնել:

Դաս Հրեշտակաց.—Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց. երանի՛ այն սիրատենչիկ հոգւոյն՝ որ հաւատքով և խոնարհութեամբ կը տանի փորձութեանց և նախատանաց:

Տառար.—Երկնքի երգե՛ր, քաղցրալուր երգե՛ր, ինչո՞ւ կը փնտռէք զիս փոշիի մէջէ. անոնց համար հնչեցէ՛ք՝ զորս կրնաք յուզել տակաւին: Ձեր աւետած լուրը կը լսեմ, այլ հաւատք կը պակսի ինձ՝ զայն ընդունելու համար, և հրաշքը հաւատքին ամէնէ սի-

րական զաւակն է: Ձեմ համարձակիր ես տենչալ այն սահմաններուն՝ ուր աւետաց գեղոյցը կը հնչէ. և սակայն այս երգերով՝ զորս մանկութեանս ժամանակ լըսած եմ, կ'զգամ թէ կը վերադառնամ կեանքի: Հին ատենները երկնային սիրոյ հոմոյրը՝ կիրակի օրու հանդիսաւոր լուսթեան միջոցին՝ իմ վրաս կ'իջնէր. այն ժամանակները զանգակներու ծանրահնչի ն ձայնը

որորէր զիս անոյշ նախազգացումներով, և ազօթքն լամէնէն բուռն վայելումն էր սրտիս. անհասկանալի և մաքուր իղձեր դէպ ի անտառներն ու մարգագետինները կը տանէին զիս, և անոյշ արցունքներու հեղեղի մը մէջ անձամբ աշխարհ մը իր ամբողջութեամբ կը պարզուէր իմ առջեւ: Այս երգերէ կտը՝ մանկութեան սիրուն խաղերը և Չատկի հաճոյքները կուգային. ո՛հ, մանկական զգացումներով զեղուն յիշատակը կը կասեցնէ զիս այն վերջին յանդուզն քայլին մէջ՝ զոր պատրաստուած էի առնելու: Հնչեցէ՛ք տակաւին, ո՛՛ք քաղցր օրհնութիւնք երկնից, արտասուքներս կը հսփն, երկիրը միւս անգամ շահեցաւ զիս:

Դաս Աշակերտաց.—Յարութիւն առած՝ գերեզմանէն դուրս սրացաւ վեհօրէն, անսպառ հրճումնաց օթեւանին կը յօտննայ ահա: Բարէ՛, մենք տակաւին այս աշխարհի թշուառութեանց մէջ թաղուած կը մնանք, դժե՛ղ իր հաւատարիմները՝ կը թողու որ տառապինք կենցաղի մէջ: Ո՛վ Տէ՛ր, մեզ վշտի առիթ կ'ըլլայ երանութիւնդ:

Դաս Հրեշտակաց.—Քրիստոս յարեաւ ապականութենէ: Խորակեցէ՛ք ուրախութեամբ ձեր շգթաները: Ո՛՛ գուք, որ կը փառաւորէք զայն բարի գործերով, և ձեր սիրով կը վկայէք անոր համար, որ ձեր ինչքերը կը բաժնէք եղբարց հետ, և անոր խօսքը քարոզէք ամէնուրեք, ահա՛ կուգայ Տէրը, խոտանալով ձեզ երկնից ինդութիւնը: Կը մերձանայ Աստուած. հո՛ս է Տէրը:

Ազնիւ սրտեր ձեզի նման՝
 Ռւբախ կ'ըլլան գործով բարի,
 Ես ալ թշուառս հունձք պատուական
 Քաղեմ գոնէ ասանկ օր մի:

Ուրիշ փայտեկի մը.—Կիրակի և տօն օրեր ամենէ
 աղէկ բանն՝ կոիւներու և պատերազմներու վրայ խօ-
 սիլն է, մինչդեռ հեռուներն՝ Ասիայի մէջ՝ ժողովուրդք
 իրարու գլուխ կը պատուեն: Մարդ պատուհան կը
 նստի, գինւոյ բաժակը կը պարպէ, գետին վրայ երփ-
 ներանգ նաւերը կը տեսնէ՝ որք կ'անցնին. իրիկունը
 զուարթօրէն տուն կը դառնայ՝ օրհնելով խողաղու-
 թիւնը և այն անդորը կացութիւնը՝ զոր կը վայե-
 լենք:

Երրորդ փայտեկի.—Ես ալ քեզի պէս եմ, սիրելի
 դրացիս. ուրիշ տեղեր ուզածնուն չափ իրարու գը-
 լուխ պատուեն և տակնուվրայ ըլլան, միայն թէ տանս
 կարգ ու կանոնը չաւրուի:

Պառաւ կիկն մը (նորահաս օրիորդներուն).—Ո՛հ, ի՛նչ
 ազուր հագուած են, ի՛նչ ազուր բան է երիտա-
 սարդութիւնը: Զձեզ տեսնելով ո՛վ խեղքը պիտի չը
 թռցունէ: Է՛հ, այդչափ հպարտութիւն պէտք չէ...
 Մտածեցէ՛ք թէ ես ձեր փոփաքները կատարելու մի-
 ջոցներ կրնամ հայթելթել:

Դեռահաս փայտեկոկի.—Եկուր, Ակաղ, չեմ ուզեր
 հասարակութեան հետ այս պառաւ կախարչին հետ
 երեւիլ, սակայն անցեալները գիշեր մը ապազայ տար-
 փածուս իսկապէս ցուցուցի նձ:

Ուրիշ փայտեկոկի մը.—Ինձ ալ ցուցուց իմ ապա-
 գայ տարփածուս, վանակնի մը մէջ՝ զինուորի հա-
 գուսաներ հագած, ուրիշ մէկ շատ զինուորներու

հետ: Զորս կողմս կը նայիմ, ամէն կողմ կը փնտուեմ
 այդ տարփածուն, այլ ի զ՛ուր, չուզեր իր երեսը
 ցուցնել:

Զինուորներ.—

Քաղաքներ պատած
 Պարսպով, բերդով.
 Աղջիկներ պճնած
 Գեղով և զարդով.
 Պատիւ հրամայէ
 Փորձել յարձակմունք.
 Գործը դիւրին չէ,
 Այլ կ'արժէ ճգունք:

Փողերու ձայնէն
 Զօրքեր քաջապէս
 Ի պայքար դիմեն
 Եւ կամ ի հանգէս:
 Նախ դէմ կը դնեն
 Քաղաք և աղջիկ,
 Այլ շուտ կը յանձնեն
 Իրենց բանալիք:

Պատիւ հրամայէ
 Փորձել յարձակմունք,
 Գործը դիւրին չէ,
 Այլ կ'արժէ ճգունք:

հմտամբ ցի երգեցեալսքս և արարեալսքս սերոյ սղոմ : ամս
 ցամ և ստեղծեալսքս արարեալսքս անոյշ և անհասարակ ժպտող
 հեղեղք և առուք խորտակեցին իրենց սառեղէն բան
 տը, գեղեցիկ յոյս սը կը դալարի հովտին սը և հին
 ձևերը հետգհետ տկարանաբար և կարգաւոր զէպ ի
 ցից լեռերը կը քաշուի խորտակեցին սա
 ուղեալ այլ տկար և անգոր ծաղկաւոր ծաղկաւոր և տեղով
 մարդագետիներու վրայ. արեւոյ զարեւելէ և կը փա
 րատէ ամէն չորութիւն և սպիտակեցնուի և անհասարակ
 և անոյշ ցնորք կը թաքտորէ անտեղի անոր
 կենսաւէտ ճառագայթից ներքէ անհասարակ ծաղկաւոր
 գոյներ կ'առնէ ու կ'ողեւորէ և անհասարակ ծաղկաւոր
 կատարած ժամանակ զգոցէ և անհասարակ ծաղկաւոր
 կարծէ այս հազուադէպ ծաղկաւորութիւնը՝ որոնց
 մով դաշտը ծածկուած ծաղկաւոր անհասարակ սյս բլուր
 ներէս քաղաք վերադառնալու համար : Խուռն բազ
 մութիւն սը այդ փոքր ցգ խորտակէ գոնէն գուրս կը
 նետուի, իւրաքանչիւր անհասարակ ծաղկաւոր արեւին
 կը ցուցնէ. իրաւոր կը բռնաբարէ և անտուոյ յա
 րութիւնն՝ ըստ որում վրանէ անհասարակութիւն առած
 են մեռելութիւնէ : Յամ րոտներու մթազին սենեակնե
 րէ, օրական զբաղումներու կապերէ ազատուած՝ գը
 լութեանն վրայ գտնուող յարկերէ և ձեղուններէ, ան
 ձակ գգեհներու աղտոտութիւնէ և եկեղեցիներու խոր
 հըրդակ մթութիւնէ հեռացած՝ լոյս կը վայելեն ա
 մենքն ալ : Տեսէք անգամ սը, ահա՛ք, ինչպէս ժո
 դովուրդը պարտէզներու և դաշտերու մէջ կը խոնի.
 Ինչպէս ուրախ նաւակներ գետին լայնքն ու երկայն
 քը կտրելով կ'անցնին կ'երթան... և այն վերջին նա
 ւակը՝ որ մինչեւ բերանը լեցուած՝ կը զատուի միւս-

ներէ : Լերան ամենէ հեռաւոր արանեաներն իսկ պերճ
 ու չքեղ հազուադէպ կը փայլեն ու կը շողողան :
 Արդէն գիւղին ժխորտ փայտէն և քարէն քարէն զրախտն
 ա՛յդ է : Մեծ ու պղտիկ կը դատեն զուարթաբար.
 ս՛հ, այստեղ մարդ ըլլալն կ'զգամ, այստեղ կը համար
 ձուկիմ մարդ ըլլալ :

Վակներ. — Տէ՛ր մարդապետ, պատուաւոր և օգ
 տալատ բան է ձեռնի ձեզի հետ, սակայն ճշմարիտը
 խօսելով՝ փափաք չեմ զգար այդ բազմութեան մէջ
 երթալ խառնուիլ, վասն զի կ'ատեմ ինչ որ գուհիկ
 է : Իրենց ջութակները, ձայները և աղմակը զբո
 սանքները տաղտկալի են ինձ համար : Իրեանքներու
 նման ոռնալու ձայներ կը հանին, և շատը շատուր կը
 դնեն պար և ուրախութիւն :

Գիւղացիք, (Թիւրքերու տակ)
 ... միտայ ՍԱԲ ԵՆԻՇԻԳՅԱՆՍ ցի սի
 մայրաքաղաքն ու ինչ որ կ'այլ լայն
 իրենց փարախն հովիւք թողով
 կ'առաջնորդեն սրինգներով
 Հագուած շքուած միւրեհներ.
 Թմբիկներու տակ հուքուեր

Պար կը բռնեն, կը դարձուն
 մայիսամբն շաքարեղանի շքեք. ցի վրայայի անճ
 շաքարեղանի, ցի շաքարեղանի, ցի շաքարեղանի
 , դոսպս դմբյանաւոր, ցի շաքարեղանի, ցի շաքարեղանի
 ցի ցաքար, ցի շաքար, ցի շաքար, ցի շաքար, ցի շաքար
 -մը մնացէ՛ք, ցի շաքար, ցի շաքար, ցի շաքար, ցի շաքար
 -մը իոյ ինչա քաջանդակ մարդիկ ինչպէս ծի սյս լիմնոր
 դս շաղսնէ լայն խորտակեցին : Կեհ փոստը քաղաքն քան վե՛տը
 դի մտածը քաղաքն միւրեղաքարէ կտրուած դմբ մրայն չո
 վգ մամի Արեւելիցն անոյտի կ'արեւմտեան ծախամարդաբ
 «Ի՛նչ անշնորհ, կ'ըսէ, տղայ : մամիմա մզմզօ

Հա՛, հա՛, հա՛,
 Լա՛, լա՛, լա՛,
 Կոպիտին մէկն է ստիկայ:»

Արշաւասոյր էին քայլեր,
 Կը թռչէին րօպաններ վեր.
 Մէյ մ'ալ նայիս ոտք կ'երերայ...
 Կարմիրն երես ի վեր կ'ելլայ;
 Եւ իրար վրայ ամէնքնին ալ
 Հա՛, հա՛, հա՛,
 Լա՛, լա՛, լա՛,

Կ'իջնան յախուռն, կ'արժէ՛ տեսնալ:

«Մի՛ ինձ այդպէս դպիր, աղէ՛:
 —Ձայն մի՛ հաներ կիներս հոս չէ,
 Ի՛նչ գեղեցիկ պատեհութիւն:»
 Եւ կը տանի զայն դուրս իսկոյն...:
 Մէկալ կողմէ՛ միշտ անխափան,
 Հա՛, հա՛ հա՛,
 Լա՛, լա՛, լա՛,

Պար ու նուագ յառաջ կ'երթան:

Ծեր գիւղացի մը.—Տէր վարդապետ, ազնուութիւն մըն է ձեր կողմէ՛ որ զմեզ չէք արհամարհեր այսօր, եւ դուք որ մեձ գիտնական մըն էք՝ կուգաք կը խառնուիք այս խուժանին մէջ: Հաճեցէ՛ք ուրեմն ընդունիլ այս գեղեցիկ թահոյկը՝ զոր պաղ ջուրով լեցուցի ձեզ բերելու համար: Կը փափաքիմ ի սրտէ որ ոչ միայն ձեր ծարաւը յագեցնէ այն՝ այլ նաեւ իր պարունակած ամէն մէկ շիթերուն չափ ձեր կեանքի օրերն աւելնան:

Յառաք.—Այդ գովազին ըմպելին կ'ընդունիմ, եւ ձեր նուէրին փոխարէն կը մատուցանեմ ողջոյն և երախտագիտութիւն:

(Ժողովուրդը բարրաձեւ սևոնց շուրջը կը հաւաքուի):

Ծեր գիւղացին.—Յիրաւի շատ աղէկ ըրիք այսպիսի ուրախութեան օր մը հոս գալով. ուրիշ անգամներ խիստ դժբաղդ առիթներու մէջ եկած էք մեզ այցելութեան: Մեր մէջ շատեր կան որք մինչեւ ցայսօր կ'ապրին քաջառողջ, և որք ձեր հօրը ձեռքով զառանցալի տենդէ (fièvre chaude) փրկուած են՝ երբ մեր երկիրն աւերող ժանտախտն անհետացուց, և դուք եւս նորահաս երիտասարդ մը այն ատեն՝ բոլոր ախտաժէտներու տուները կ'երթալիք. շատ և շատ մեռեալներ թաղելու կը տանէին, սակայն դուք քաջողջ դուրս կ'ելլէիք միշտ: Ոչ սակաւ նեղութիւններ կրած էք, այլ ֓րկիւնն օգնական եղաւ մեր փրկութեան վազողին:

Ամեհիբը.—Այդ անվեհեր մարդուն կենացը: Երկար տարիներ ապրի տակաւին յօգուտ հանրութեան:

Յառաք.—Ծունը դրէ՛ք Անոր առջեւ՝ որ երկիրք կը գտնուի. նա՛ կը սորվեցնէ օգնութեան հասնիլ, նա կը զրկէ ձեզ օգնութիւն:

(Վակների հետ աւելի ակդիւն կ'երթայ):

Վակներ.—Ի՛նչ քաղցը տպաւորութիւններ պէտք են ընել ձեր վրայ, ո՛վ վեհ հօգի, ժողովրդեան կողմէ ձեզ ընծայուած այդ պատիւները: Ո՛հ, երանի՛ այն մարդուն՝ որ իր ըրած բարեաց փոխարէն այսպիսի մեծարանք մը կարող է քաղել: Հայրը իր զաւկին կը ցուցնէ զձեզ, իւրաքանչիւր ոք մէկմէկու կը հարցնէ,

1. Երկուստեցիկ միմյանց միշտիոր ըլլալ — գաղտնի
 Կը վազէ, կը չգտայի ձեր երեսը տեսնելու և չը թաղանձ
 կը լռէ, պարերը կը դադարին: Անպատժ ժամանակներ
 բոլորածե կը շարունակ ձեր շուրջը, և փեղցորդ օդը
 կ'ելեն: Քիչ կը մնայ որ ծուներ չգնեն որպէս թէ
 Աստուած նպն ինքն իրենց զիմաց դատուեր:
 Գաղտնիք — Բանի մը քայլ տակաւին մինչեւ այդ
 քարը, և կրնանք հանդիպալ առնել մեր քրամ ձեռքն:
 Բանի քանի անգամներ մտախոհ նպատակ մի անոր
 վրայ աղօթքէ, և ծնապահութենէ հիւժած ու կարծիք
 ցած: Յաշտկ հարուստ հաւատքի թելը անոր կեանս
 արտասուք քներով հառաչանքներով և գեղու միտքով կ'ըն
 յուսայի երկնքի տիրոջ գաղտնիք ամբողջ օրպէս գիտ
 վախճան մը տար այն ցոխցակ ժամատակաւին: Հիմա
 խուժանին գովակաւ ձանձրեց ճիշդ հեղինակութիւն հիման
 կը ճնշեն ակամախ: Ո՛հ, եթէ արտիկ զեզ զարդակ
 պիտի տեսնէիր թէ հարս մեկ առգէ ինչպիսի անպարծախ
 ենք այդ հոշակին: Հայրս համեստ և աննշան ճիւղ
 մըն էր, որ կը գեղացած կեցողութեւ և ամենայն յիշատե
 ժրտութեամբ ինքնութեան և պահաւ պպաւ պաճային
 գաղտնիքներուն վրայ կը սրբաւարանէր: Եւ պարտա
 թիւն ունէր տեսնելու թեպէտ ինքսամուտ աշակերտան
 լու հետ քիմիական մուծ գործարարի մը մէջ զիակ
 ու ինչ որ գաղտնած բիւրուսող հրահանգներու հետե
 շելով ներհաններու իրարու մէջ թափուան ի գայտ կը
 գնէր: Օրինակի համար կարելի արիւծ մը գաղտնի
 մէջ շուտանի մը կը զխառնէր, ինտոյ բողիքով մէջ զը
 ներկով գտնուք մէջ շարժէ միւտը կը պարպէր: Սին
 ժամանակ բաժանի մը մէջ նորահասակ դիւարն (2) կ'է
 ցի միջնար դիւարն շարժեց շարժայից զմ գաղտնածն
 ինչպիսի միջակակով կ'է սգ զարդակներու մտնու թնկ

բեւեր երփն երփն գոյներով: այս բաներուս մէջ անա
 կայացած է բժշկութիւնը: հիւանդները կը մեռնէին,
 և հարցնող իսկ չկար թէ ո՞վ է ալէկցողը: Այսպէս
 անա այս լեռներուն և հովիտներուն մէջ ժամտախ
 տէն աւելի աւեր և վնաս գործեցինք մեր զԺԻՍԱԿԻՆ
 խառնուրդներով: Ես անձամբ բիւրուսոր մարդկան
 թայն տուած եմ խմելու: անոնք ամենքն ալ մեռան,
 իսկ ես ժպիրհ մարգատպանս՝ կապրիմ տակաւին, որ
 պէս զի ներբողներ ընդունիմ:

վախկնէր.— Եւ ինչո՞ւ այդպէս կը խռովիք: Միթէ
 լու մարդ մը իր պարտքը կատարած չըլլա՞ր իրեն
 տուանդուած արուեստն ճշգիւ և խոհեմութեամբ ի
 գործ գնելով: Եթէ քու հայրդ կը պատուես, ո՞վ երկ
 տասարդ, անոր հրահանգները պիտի ընդունիս մտա
 դիւր, իսկ եթէ մեծցած և կատարեալ մարդ եղած
 տանեդ գիտութիւնը յաջողիս յառաջացնել՝ քու որ
 գիւղ աւելի բարձր նպատակի մը կրնայ ձգտիլ:

Ծառաք.— Ո՛հ, երանի անոր՝ որ վրէպներու այս
 ովկիանոսին մէջ շուրին երեսը մնալու յոյս կրնայ ը
 նել: մարդ իր չգիտցած բանը կը գործածէ, իսկ
 գիտցածը չկրնար բանի մը ծառայեցնել: Սակայն
 տասնի տխուր դաղափարներով այս աղուոր ժամե
 րուս անդորրութիւնը չխռովենք: Տես, ինչպէս դա
 ւարազարդ այդ յարկերը կը փողփողին վերջալուսոյ
 ճառագայթներով: Արեւը կը խոնարհի, կը խուարի
 իր լոյսը, այլ նոր կեանք մը պիտի տանի ուրիշ տեղ:
 Ո՛հ ինչո՞ւ թեւեր չունենայի երկրէս վեր բարձրանա
 լու և անոր ետեւէն յառաջ նետուելու անվախճան
 լուսոյ մը մէջ: վերջալուսի մէջէն պիտի տեսնէի ամ
 բողջ աշխարհ մը անմուռն՝ ստիցս տակ պարզուած:

պիտի տեսնէի ամէն կատարներու վառուիլ բորբոքի-
լը, ամէն հովիտներու մութով ծածկուիլը, և գետե-
րու արծաթափայլ արեաց սոկեգօծուիլը՝ հոսած ժամա-
նակ: Լեռն ու բոլոր իր կերճերը կարող չպիտի ըլլա-
լին իմ երկնային թռիչս կասեցնել: Արգէն ծովն հրա-
բորբոք վիհերովը կը բացուի՝ հիացած աչացս առջեւ:
Մինչ այս մինչ այն աստուածը կ'սկսի խաւարիլ. այլ
նոր յոյզ մը հոգեոյս մէջ արթննալով՝ կը փութամ ա-
նոր անշէջ լոյսով թաթաւուիլ տակաւին. ցորեկը դի-
մացս է, ետեւի կողմն՝ գիշերը, գլխուս վերեւը՝ եր-
կինքը, և կոհակները՝ ոտիցս տակ:— Գեղեցիկ երազ
մըն է այն՝ որչափ աստե՛ն որ տեւէ: Բայց աւա՛ղ, մտքի սրընթաց թռիչին ընկերանալու համար՝ մար-
դուս մարմինը զրկուած է թեւերէ: Եւ սակայն աչ-
խարհիս մէջ շիւղ մէկն որ խորունկ կերպով մը ինք-
զինքը յուզուած չգգայ, երբ արտայտը՝ մեր գլխուն
վերեւ՝ երկնից կապոյտին մէջ կորսուած՝ իր առաւօտ-
ուան երգը կ'երգէ, երբ եղեւնախիտ ժայռերէ ան-
դին՝ արծիւը թեւերն անշարժ՝ կը սաւառնի օդին
մէջ, և երբ վերջապէս՝ ծովերուն վերեւը՝ մարգագե-
տիններուն վերեւը՝ կուռնկն իր թռիչը դէպ ի ծնած
երկիրները կ'ուզէ:

Վակներ.— Ես ալ քմայական ժամեր կ'ունենամ,
սակայն այդ տեսչերով չեմ տանջուիր ընաւին, ան-
տառք և մարգագետինք ձանձրալի բաներ են ինձ
համար, և թաշուններու նման թեւեր ունենալու իղծ
չպիտի տածեմ երբէք սրտիս մէջ: Մտքիս հրճուանք-
ները զիս շատ աւելի հեռուները կը տանին՝ մատեանէ
մատեան և թերթէ թերթ. ձմեռուան գիշերները ս'ը-
չափ վիշտ և ս'ըչափ հաճոյք կը մատակարարեն ա-

նոնք. կ'զգաս թէ գերերջանիկ կեանք մը կ'ողեւորէ
բոլոր անդամներդ...: Ո՛հ, դաւարուած մեծարեղի
մազադաթ մը բացած միջոցիդ՝ քու վրայովդ կը խո-
նարհի բոլոր երկին:

Ֆաուստ.— Ճանչցած միակ իղծդ այդ է տակաւին,
ուստի հոգ տար որ միւս իղծը չձանչնաս երբէք:
Բարէ, երկու տարբեր հոգիներ սիրտս կը բաժնեն
իրենց մէջ, և անոնցմէ ամէն մէկը կ'ուզէ անձատուիլ
միւսէն: Մին սիրաբորբոք աշխարհի կը յարի մարմնոյ
գործարաններով, միւսը գերբնական շարժումով մը
աղջամղջէ հեռացած՝ մեր նախահարց բարձր կայաննե-
րը կը ճախրէ ուժգնապէս: Ո՛հ, եթէ օդին մէջ կան
ողիներ՝ որք երկրի և երկնքի մէջտեղ կը սաւառնին,
թող իջնեն իրենց սոկեծածանչ ամպերէն, և նոր ու
այլազան կեանքի մը առաջնորդեն զիս: Այո՛, եթէ
մոգական վերարկու մը ունենայի՝ որով կարենայի
զէպ ի անձանօթ սահմաններ արշաւել, այդ վերար-
կուն ամենէ թանկագին հանգերձներու և նոյն իսկ
արքայական պատմութեանի հետ չպիտի ուզէի փոխել:

Վակներ.— Ո՛հ, կը խնդրեմ, ձեր մօտը մի՛ կան-
չէք այն քաջամանօթ գունդը՝ որ մրրիկի նման կը
սարածուի լայնածաւալ մթնոլորտին շուրջը, և որ
անբաւ վտանգներ կը բերէ մտրդուս գլխուն: Հիւսի-
սէն եկած օդիներու հրոսակը ետապաք լեզուներ կը
սրէ մահկանացուի դէմ. իսկ արեւելքէն եկածը՝ անոր
թուրերը կը չորցնէ, և այդ չորցուցած թութերը կ'ու-
տէ: Եթէ հարաւի անապատներէն գայ այդ վաշտը՝
մարդուս գլուխը ահագին բոցեր կը կուտակէ, իսկ
արեւմուտքէն եկածը՝ թէեւ ի սկզբան զովարար՝ այլ
հուսկ լետոյ կը լափէ դաշտ և հունձք: Վնասատէր

միշտ՝ իրենց եզամ հրաւէրը սիրով ժողի կ'ընեն, կը հնազանդին իսկ անոր, վասն զի խաբելը հաճոյք մըն է իրենց համար: Անոնք երկնառաք կը ներկայացնեն ինքզինքնին և հրեշտակային ձայնով կը ստեն: Այլ դասանա՛նք դէպ ի բնակարան. խաւարը արդէն երկրի վրայ կը տարածուի, օդը կը զսփանայ և մշուշը կ'իջնէ: Բնակութեան հաճոյքը ամենէ աւելի դիշեր ժամանակ կ'զգայ մարդ: Այլ ինչո՞ւ կանգ կ'առնուք, ի՞նչ բան կը դիտէք այդպէս ուշի ուշով, վերջալոյսին մէջ ի՞նչ կայ ձեր աչքերը զարմացնող:

Ֆառար.—Կը տեսնե՞ս սո սեւ շուներ՝ որ ցորեններու և խոզակներու մէջ կը դեղերի:

Վակներ.—Ժամանակէ մը ի վեր ես ալ կը տեսնեմ զայն, այլ արտաքոյ կարգի բան մը չեմ գտներ իր վրայ:

Ֆառար.—Լաւ մը դիտէ՛, ի՞նչ կը կարծես թէ եզամ ըլլայ այդ կենդանին:

Վակներ.—Գանգրահեր շուն մը որ իր տիրոջ հետքը կը փնտռէ:

Ֆառար.—Կը տեսնե՞ս ինչպէս իր վրայ կը դառնայ անդադար՝ հեռզհեռէ մեզ մօտենալով. կարծես թէ հրօյ հետք մը կը քաշէ կը տանի իր ետեւէն:

Վակներ.—Գանգրաշուն մը (barbet) կը տեսնեմ միայն, հաւանական է թէ շրացում մը կը պատրէ ձեր աչքերը:

Ֆառար.—Ինծի այնպէս կ'երևի թէ մոզական լարեր կը բերէ դէպ ի մեր ստքերը՝ իբր թէ կապելու համար գ'իկ:

Վակներ.—Ես կը տեսնեմ թէ անստոյգ և վեհերոտ կերպով մը մեր շորս զին կը ցատքստէ այդ շունը:

որու պատճառը ուրիշ բան չկրնար ըլլալ՝ բայց եթէ ատրոշը տեղ երկու անձանօթներ տեսնելը:

Ֆառար.—Ծրճանակը եւս քան զեւս կը պզտիկնայ, ու արդէն մօտեցած է մեզի:

Վակներ.—Կը տեսնե՞ք, շուն մըն է այն և ոչ ուրուական մը: Կը մրմայ և վարանումի մէջ կ'երեւի. փորին վրայ կը տարածուի, պոչը կ'օրէ. շան յատուկ ձեւեր են ստանք:

Ֆառար.—Շո՛ւն, մեզի հետ եկո՛ւր, հոս եկո՛ւր:

Վակներ.—Խօլ գանգրաշուն մըն է այդ, երբ կանգ կ'առնուս՝ ան ալ կանգ կ'առնու, երբ խօսիս իրեն՝ վրադ կուգայ. եթէ բան մը կորսուի՝ կարող է գտնել և բերել, եթէ գաւազան մը նետես ջուրին մէջ՝ կը ցատքէ զայն բռնելու:

Ֆառար.—Այո՛, իրաւունք ունիս, ոգւոյ նշան չեմ տեսներ այդ շան վրայ, իր բրածները բոլոր վարժութեան արդիւնք են:

Վակներ.—Շունը երբ լաւ կրթուի՝ արժանի է նոյն իսկ իմաստունի մը համակրութեան: Այո՛, արժանի է նա ձեր սիրոյն. դպրոցականներու ամենէ հաւատարիմ աշակերտն է:

(Քաղաքի ղրկեկ կը մտնեն):

ՈՒՍՄԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Յառաք (գանգրաշան հեա ներս մտնելով)։—Թողուցի դաշտ և մարգագետին՝ զոր գիշերուան խաւարը պատած է։ Երկիւզած սարսուռ մը իմ կրկնակ հողներուս լաւագոյնը նախագոգացումներով կ'արթնցնէ, թանձր գգայութիւնք կը թմբբին ու կը քնանան իրենց մրրկալի գործանէութեան հետ, և բուռն սէր մը կ'զգած մարդերու համար. միեւնոյն ժամանակ Աստուծոյ սէրն ալ կը յափշտակէ զիս։

Հանգարտ կեցի՛ր, ո՛վ շուն, գրան քով հոն հոս մի՛ վազվատեր, ի՛նչ կը հոտուըտաս այդ տեղ։ Գնա՛ թոնիրին ետեւը պոսկէ՛, իմ ամենէ վաժուակ մնարս քեզ պիտի տամ, գու սր լերան ձամբուն վրայ զբօսցուցիր գմեզ քու խաղերով և ոտսումներով, հիմայ հոգ տար սո խելօքիկ հիւր մը քլլատ ինձ։

Ո՛հ, մեր անձուկ խղիկը նպաստամատոյց կանթեզով մը լուսաւորուելուն պէս՝ լոյսը մեր հոգւոյն մէջ ալ կը մտնէ, մեր սրտին մէջ ալ՝ որ կ'ամբիտփութ և ինք իր տէրը կ'ըլլայ։ Բանաւորութիւնը խօսիլ՝ և յոյսը շողշողիլ կ'սկսի. նոյն միջոցին կեանքի առտին ճիշդ բղթած տեղը կը լուացուի մարդ։

Մի՛ միմուար, ո՛ շուն։ Կենդանիի մը սանալը չկըրնար երբեք յարմարիլ իմ բովանդակ հողիս լեցնող աստուածային ձայնին հետ։ Իրաւ՝ սովորած ենք որ մանգիկ չհասկցած բաներնին մնարպեն, և միմուան ընտիրի և գեղեցիկի նկատմամբ՝ որք ստէպ վիստակար են իրենց. բայց պէ՛տք է որ շունն ալ քրթմնջէ անանց պէս...։ Բարէ՛, կ'զգամ արգէն սր բոլոր յօժարութեամբս հանգերձ գոհունակութիւն քուսած բանը

չբղխիր ալ սրտէս...։ Բայց ինչո՞ւ գեան այսչափ շուտ շորնար, ու մեր յաւիտենական ծարաւին մէջ վերընկամէր մեր հոգին։ Շատ և շատ անգամ փորձն ըրած եմ ատոր։ Սակայն այս խեղճութիւնը հուսկ յետոյ վերջ մը պիտի գտնէ՛. մենք կը սորվինք յարգել ի՛նչ որ երկրի իրերէն վեր կը բարձրանայ, իզձ կը տածենք յայանութեան և ո՞ւր յայանութիւնն ա՛յնչափ յստակ և աղուր փայլով մը կը փողփողէ՛ բայց եթէ նոր կտակարանի մէջ։ Ներսէս փափաք կ'զգամ բնանոր կտակարանի մէջ։ Ներսէս փափաք կ'զգամ մը քլլաք ինքնալ և անգամ մը ինքզինքս պարզունի տըգիրը բանալ և անգամ մը ինքզինքս պարզունի տըպաւորութիւններու յանձնելով՝ այդ սուրբ գիրքը թարգմանել գերմաներէն լեզուով՝ որ այնչափ սիրելի է ինձ։ (Հասո՛ւ մը կը բաւայ եւ կակց կ'ստնու)։ Գըրուած է. Ի սկզբանէ եր բաւնէ։ Հոս արգէն կը հարկադրուել կանգ առնելու։ Աւելի անդին ո՞վ օգնութեան պիտի հասնի ինձ։ Անկարելիութիւն կը տեսնեմ ըստ բուսականին զնահատել բաւն բառը. հարկ է որ ուրիշ կերպ թարգմանեմ գայն՝ եթէ հաճի հոգին միտքս լուսաւորել։ Գրուած է. Ի սկզբանէ եր ոգին։ Այս առաջին տողիս վրայ լաւ մը խորհիւնք, և գրելը թող չչապի։ Միթէ ոգին է որ կը հաստէ և կը պատէ ամէն ինչ։ Պէտք էր ըսուել, Ի սկզբանէ եր գորուրիւն։ Սակայն ստիկայ գրելով հանդերձ ձայն մը կ'ըսէ ինձ թէ պէտք չեմ յարիլ այս իմաստիս։ Հուսկ ուրեմն հոգին միտքս կը լուսաւորէ, ներշնչուած կ'իջնէ իմ վրայ, և սփոփեալ սրտով կը գրեմ. Ի սկզբանէ եր գործողութիւն։

Եթէ, ո՛վ շուն, այս սենեակս պիտի բնակինք ի միասին՝ հարկ է որ դագրեցնես ձայներդ և հաչիւններդ։ Այսպիսի ժխտալի ընկերի մը չեմ կարող հան-

գուրժեղ: Պէտք է որ երկուքնէս մէկն ելնէ այս սեն-
կակէն: Պիտի գրժեմ ակամայ ասպնջականու թեան օ-
րէնքներն, գուռը բայ է, և գու ազատ ես մեկնելու:
Այլ ի՞նչ կը տեսնեմ, միթէ բնական է այս: Յն՞որք
մըն է արդեօք թէ իրականութիւն: Ի՞նչպէս իմ գան-
գրաշունտ կ'ուռի կը մեծնայ: Ճիգեր թափելով ստք
կ'ելնէ, այլ շան մը ձեւը չունի բնաւին: Ի՞նչ տեսակ
ճիւղաղ խօթեր եմ սենեկիս մէջ. իր հրեղէն աչքերով
և զարհուրելի ծնօտով ճիւղեալի մը կերպարանք ա-
ռաւ արդէն: Ո՛հ, պիտի նուաճեմ զքեզ: Այսպիսի
գժօխային գազանի մը հոմար Սոգոմոնի բանալին
պէտք կ'ըլլայ:

Ոգիներ (փողոցին մէջ).—Մեզմէ մէկը գերի բըր-
նուած է: Գուրը սպասենք, և ոչ ոք երթայ անոր
քով: Ծերուկ դեւ մը բռնուած է հոս, ինչպէս աղ-
ուէս մը սրոգայթին մէջ: Ուշագրութի՛ն, թրթռանք
չուրջանակի և ջանա՛նք իրեն օգնութեան հասնիլ.
Ղթող՛ւնք եղբայր մը որ ամէն ժամանակ լաւ ծառա-
յութիւններ մատուցած է մեզ:

Ֆաուսթ.—Նախ և յառաջ հրէշին մօտենալու հա-
մար՝ չորից երգմանցուցումը պիտի գործածեմ.

Թող բռնկի՛ հրոգին (salamandre),

Թող հասանձէ՛ ջրողին (ondin),

Թող կորսուի՛ օդողին (sylphe)

Ու գործ տեսնէ ցայգողի՛ն (lutin):

Ով որ տարրերը, անոնց ոյժը և յատկութիւնները
չճանչնար՝ երբեք չկրնար տէր ըլլալ ոգիներու:

Բոցանըման թախի՛ր, գնա՛, հրոգի.

Ջրողիներ, օ՛ն, հոսեցէ՛ք կարկաջով.

Մէտէօրի նման փայլէ՛, օդողի.
Ինձ, ցայգողի՛, հասի՛ր շուտով.
Հասի՛ր, հասի՛ր,
Վերջին եկողն դո՛ւ եղիբ:

Չորսերէն և ոչ մէկը կը գտնուի այս կենդանույս
վրայ՝ որ անշարժ մնալով ակուսները կը կրճատէ իմ
առջեւ. տակաւին բան մը չկրցայ ընել իրեն: Պիտի
տեսնես, ո՛ր շուն, որ հիմայ երգմանցուցման աւելի
զօրեղ ձեւեր պիտի գործածեմ քեզ դէմ:

Գժօխքէ փախստակա՞ն մ'ես արդեօք. եթէ այն-
պէս է՝ դիտէ անգամ մը սա՛ նշանը՝ որու առջեւ դե-
ւերու սեւ լէգէտները կը խոնարհին կորակօր:

Կը տեսնեմ որ շունը կ'ուռի, և իր մագերը կը
ցցուին:

Գո՛ւ, ո՛ր անիծեալ էակ, կարո՞ղ ես կարդալ զայն՝
որ մէկէ մը չէ ստեղծուած, անբացատրելին՝ որու
կ'երկրպագէ բոլոր երկինք՝ և զոր խոցեցին անօ-
րէններ:

Թանիրի ետեւը պահուածի՛ փղի նման ուռելով՝ կը
տարածու՛ և գոլորշի պիտի գտնուայ ընդ հուպ: Գոնէ
մի՛ երևեր մինչեւ գ'մբէթը, և աւելի լաւ է որ գաս
տիրօջղ ոտից տակ պսակիս: Կը տեսնես թէ ընդա-
նայն չին սպանալիքներս, ես պատրաստ եմ սուրբ
հուրով խանձել զքեզ: Երեքարփեան լոյսը մի՛ սպա-
սեր, մի՛ սպասեր երգմանցուցմանցս ամենէ զօրեղը:

(Մեծխարօփեղիս կը մտնէ այն միջոցին՝ ուր ամպը
գետին կ'իջնէ, և ուսանողի հագուստով թանիրին ե-
տեսէն գուրս կ'ելնէ).—Ո՛ւստի կուզայ այդ վայնու-
սունը. ի՞նչ կարող եմ ընել քեզ ծառայելու համար:

Ֆատուսք.—Գանգրաշան պարունակութիւնն այդ էր ուրեմն, շրջիկ (ambulant) դպրոցական մը:

Մեքիսքոփեյիս.—Կը բարեւեմ զքեզ, քաջամուտ վարդապետդ: Ձիս արիւն քրտինքի մէջ խօթեցիր:

Ֆատուսք.—Ի՞նչ է անունդ.

Մեքիսքոփեյիս.—Մնտաի հարցում մըն է այդ այնպիսի մէկու մը համար՝ որ մեծ արհաժարահանք ունի բառերու մասին, որ արտաքին երեւոյթներէ կը խորշի միշտ, և ընդհակառակն էութեանց հիմը կը դիտէ:

Ֆատուսք.—Ձեր մասին խնդիրը տարբեր է, պարուններ. ձեր անուններու համեմատ՝ բնութիւննիդ կրնայ գուշակուել, զոր բացորոշ կը յայտնեն Աստուծոյ թշնամի, հրապուրիչ, ստախօս և այլն կոչելով զձեզ: Ըսէ՛ ուրեմն, ո՞վ ես դու:

Մեքիսքոփեյիս.—Մաս մը այն զօրութենէն՝ որ մերթ շարը կ'ուզէ և մերթ բարին կ'ընէ:

Ֆատուսք.—Եւ ի՞նչ կը նշանակէ այդ առեղծուածը:

Մեքիսքոփեյիս.—Ես այն ոգին եմ՝ որ կ'ուրանայ հանապօզ, և իրաւունք ալ ունի ուրանալու, քանզի ամէն ինչ որ կայ և կը չնէ՝ արժանի է քանդուելու. որմէ կը հասկցուի թէ լաւագոյն էր որ բան մը գոյութիւն տաւ չըլլար երբէք: Այսպէս, ինչ որ մեզք, քանդում կ'անուանէք, մէկ խօսքով՝ չար ըսուած բանն բուն իմ տարբն է:

Ֆատուսք.—Դու ինքզինքդ մաս կ'անուանես, և անա՛ ամբողջ էութեամբդ կանգնած ես դիմացս:

Մեքիսքոփեյիս.—Ես ճշմարտութիւնը խօսեցայ համեստօրէն: Եթէ մարդը՝ յիմարութեան այն փօքը աշխարհը՝ ինքզինքը ամբողջութիւն կը համարի սովորաբար, ես ինքս այն մասին մէկ մասն եմ՝ որ ամէն

բան սկսուելու կէտին՝ արդէն էութիւն ունէր. այն մթութեան մէկ մասն եմ՝ որ ծագում տուաւ լուսոյ, այն գոռոզ լուսոյ՝ որ իր մօտը Գիշերին ձեռքէն կ'ուզէ խել անոր բռնած տեղը և ունեցած հինաւուրց աստիճանը: Այլ սակայն զո՛ւր են իր ջանքերը, քանզի ինչ որ ալ ընէ այդ չնչին լոյսը՝ մարմիններն կը կասեցնեն իր ընթացքը, և անոնց երեսին վրայ սողալու կը յաջողի միայն. նիւթէն կը բղխի ինք, վտակօրէն կը հոսի դէպ ի այն՝ երանդ ու դոյն տալով, այլ մարմին մը բաւական է իր շարժումը դադարեցնելու ի սպաս: Հետեւապէս ներելի է ինձ յուսալ՝ որ ասկէ վերջ չպիտի կրնայ ունենալ երկար տեւողութիւն, և կամ ինքն ալ պիտի ոչնչանայ մարմնաց հետ:

Ֆատուսք.—Կը հասկնամ ունեցած պատուաւոր պաշտօնդ. դու չես կարող ընդհանուր զանգուածն ի չիք դարձնել, և կ'ուզես փրատը հանել մանր մասերէն:

Մեքիսքոփեյիս.—Եւ կը խոստովանիմ թէ մինչեւ հիմայ մեծ գործ մը չիրցայ տեսնել և ինչ ձեռնարկօր ըրի՝ չյաջողեցայ տակաւին ամենափօքը փրատ մը հասցնել անէութեան ընդգլխացող զօրութեան՝ ալսինքն նիւթական աշխարհի, կոհակ. փոթորիկ, երկրաշարժ, հրդեհ և տակաւին չգիտեմ ի՞նչ կը կուտէի անոնց գլուխը, ալ ի զո՛ւր. ծով և երկիր իրենց տեղը մնացին հանգարտ: Անկարելի է որ և է ներգործութիւն մը ունենալ այդ անիծեալ հունաին վրայ՝ որմէ կազմուած են բանաստեղծ և անբան արարածք: Քանի՛ քանիներ թողած եմ հողին տակ, և սակայն միշտ նոր, միշտ թարմ արիւն մը կը շրջաբերի. այս է անա իրերու ընթացքը, և խելք թուցնելը բան մը ըսել չէ: Ինչպէս հողէն՝ նոյնպէս և ոգէն, ջուրէն

բիւրաւոր բողոքներ՝ չորութեան մէջ, խոնաւութեան մէջ, տաքի մէջ, ցուրտի մէջ անգուլ անգագար դուրս կը խոյանան, և եթէ հրոյ ժառը ինձ պահած չըլլայի՝ այսօր բան մը չպիտի մնար ձեռքս:

Ֆառար.—Այսպէս ուրեմն գիւային ցրտարեկ ձեռքով մշտնջենաւոր շարժումին, հաստիչ բարերար գորութեան դէմ փուձ և անզգամ գիւմագրութիւն մը կ'ընես: Ուրիչ ի՛նչ ձեռնարկ կը խորհիս, զարմանահրաշ գաւա՛կդ քատի:

Մեքիսքոփեյիս.—Մեր երկրորդ տեսութեան մէջ ասոր վրայօք կը խօսինք. հիմայ կրնամ հեռանաւ քեզմէ:

Ֆառար.—Չգիտեմ թէ ինչո՞ւ այդ հարցումը կ'ընես: Հիւսյ ճանչցայ գքեզ. ուզած ժամանակդ կրնաս գալ զիս տեսնել. ահա՛ գուռը, պատուհանը և նոյն իսկ ծխահանը, ընտրէ՛ որն որ կ'ուզես:

Մեքիսքոփեյիս.—Կը խոստովանիմ թէ փոքր խոչընդոտ մը զիս կ'արդիւէ գուրս ելնելու, այսինքն սեռամիգ վրայ գտնուած մոգական ստքը:

Ֆառար.—Հինգ-գիրը կամ բենդակրամը (*) արգելք կ'ըլլայ քեզ: Է՛հ, բսէ՛ նայիմ, որդիդ դժոխաց, եթէ այդ կը հալածէ գքեզ՝ ի՛նչպէս կարող եղար մըտնել հոս. քեզ նման սգի մը ի՛նչպէս խեղձ կերպով մը բռնուեցաւ:

Մեքիսքոփեյիս.—Լաւ գիտէ՛, նշանը չփոթ դիրք մը սննի. դրան կողմը դարձող անկիւնը քիչ մը բաց է՝ ինչպէս կը տեսնես:

(*) Քապալեան նշան:

Ֆառար.—Յիրաւի՛ ազէկ որ այդպէս եղեր է: Այս կերպով դու իմ կալանաւորն ես ուրեմն. ս՛հ, ի՛նչ՝ բարերարգութիւն:

Մեքիսքոփեյիս.—Գտնգրաշունը մտած ժամանակը՝ ուշագրութիւն չէր ըրած. գուրսէն բանն ուրիչ կերպ կ'երեւէր, և հիմայ՝ սատանան դուրս ելնելու գորութիւն չունի:

Ֆառար.—Եւ ինչո՞ւ պատուհանէ: շես ելներ:

Մեքիսքոփեյիս.—Դեւերու և ուրուականներու օրէնք մըն է այս՝ թէ ուսկից որ մտած են՝ անկէ պէտք է գուրս ելնեն: Առաջին գործողութեան մէջ ազատ ենք, իսկ երկրորդին մէջ՝ գերի:

Ֆառար.—Դժոխքն իսկ իր օրէնքներն սննի եղեր: Քաջ է, այսպէս ուրեմն. պարոններ, ձեզ հետ կընքուած ուխտ մը ձգութեամբ և հաւատարմութեամբ կը պահու՞ի միթէ:

Մեքիսքոփեյիս.—Ի՛նչ որ խոստանանք՝ կրնաս լիովին վայելել՝ առանց մաս մը իսկ զեղչուելու: Կարծածէդ աւելի մեծ բան մըն է այդ, այլ ուրիչ անգամ այս նիւթիս վրայ հրկարօրէն կը խօսինք. հիմայ կ'աղաչեմ, կը պաղատիմ թողուլ զիս որ ձամբաս երթամ:

Ֆառար.—Պահ մը եւս կեցի՛ր որ բողոքիս վրայ գուշակութիւններ ընես:

Մեքիսքոփեյիս.—Է՛հ, թո՛ղ զիս այս անգամ: Բիչ տանէն կը գտնամ, և ուզած հարցումներդ կ'ընես ինձ ազատօրէն:

Ֆառար.—Էս խաղ մը շխաղացի քեզ, դու ինքդ եկար որոգայթին մէջ ինկար: Ո՛վ որ սատանան ձեռքին մէջ բռնած է՝ թող պինդ մը բռնէ՛ գանի, քանզի նորէն բռնելը գիւրի՛ն չէ:

Մեփիսթոփեղիս.—Նո պատրաստ եմ՝ եթէ կ'ուզես, հոս կենալ քեզ ընկերութիւն պահելու համար, սա պայմանաւ սակայն որ՝ իմ արուեստի զօրութեամբ՝ այնպէս մը ընեմ որ ժամանակդ կարենաս արժանաւոր կերպով անցունել:

Յառաք.—Ուրախ եմ որ այս բանս գործիդ կուզայ, սակայն հարկ է որ արուեստդ զբօսեցուցիչ ըլլայ, ասիկայ կանխաւ կ'իմացնեմ քեզ:

Մեփիսթոփեղիս.—Քու միտքդ, ո՛ր բարեկամ, այդ ժամուն մէջ միայն ա՛յնչափ պիտի վաստկի որչափ չը շահիր ամբողջ տարուան մը միօրինակութեան մէջ: Նրբատարր ոգիներու երգերը, իրենց բերած չքնաղ պատկերները ունայն կախարհութիւններ չեն բնաւ: Թէ՛ հոտոտելիքդ պիտի բերկրի և թէ՛ քիմքդ. միւս կողմէն՝ սիրտդ ալ պիտի յափշտակուի հոգեզմայլ: Փուճ պատրաստութիւններու հարկ չկայ. ահա արդէն գուժարուեցանք. հապա՛ սկսեցէ՛ք:

Ոգիներ.—Անհետ եղի՛ք, ո՛ միթագին կամարներ, թողէ՛ք որ երկինց լոյսը ժպտի մձզ, և կապուտակ եթերն ալ պարզուի մեր աչաց առջեւ:

Տխուր ամպերն թող փարատին, փոքրիկ աստղերն ալ վառվուին՝ քաղցրագոյն արփիներու նման:

Դստերք երկինց, խտական գեղութիւն, ձեր թեւարշաւ կաքաւի շրջանակը սեղմեցէ՛ք անոր շուրջը:

Սիրոյ ցանկութիւնք կը թրթռան ձեր քայլերուն վրայ, քակեցէ՛ք ձեր գօտիներն, և ձեր հոգմածուփ ձորձերն ալ հանեցէ՛ք ձեր վրայէն:

Ծածկեցէ՛ք անոնցմով մարգագետինը և այն տերեւագարդ տաղաւարը՝ ուր սիրահարք պիտի դան իրենց յաւիտենական սրբոյ առարկաներուն վրայ երազելու:

Ո՞ր դարաստաններու փափուկ դաւարիներ, տերեւագարդ ոտերով շաղապա՛տ բազուկներ:

Ողկոյզները կը խռնին այգեաց մէջ, հնձանք լի են անոնցմով. գինին դուրս կը ցայտէ վէտ վէտ և փըրփըրալի, շիկակարմիր ուղիսեր մարգագետիններու դաւարեաց մէջէ կը սահին մեղմիկ:

Երկնաբնակ էւթի՛ւնք, ձեր սարսուռն թեւերն պարզեցէ՛ք արեւու դիմաց. սրացէ՛ք դէպ ի այն բարեբաստիկ կողմներն՝ որ վա՛րը՝ կոհակներու վրայէ կը սահին կ'երթան:

Հոն պարեր տեղի կ'ունենան և դաշնակութիւններ կը լուռին. ամէն բան սէր է հոն, ամէն ինչ իր ազատ շարժման մէջ է հոն:

Թեւասլաց գունդեր պարողներու խումբը բլուրներու լուսագարդ կատարին վրայ կ'ուռաջնորդեն. ալլը՛ ջուրերու հարթ մակերեւոյթին վրայ ամէն կողմէ իրար կը կարեն կ'անցնին:

Ամէնքն ապրիլ կը տենչան, ամէն աչքեր հեռուն՝ սիրեցեալ աստղի մը վրայ սեւեռուած են՝ զոր իրենց համար լուսագարդած է երկինք:

Մեփիսթոփեղիս.—Կը քննայ. քա՛ջ է, մատաղերամ ոգիներ. զինքը ուզածիս պէս հմայեցիք. մեր հաշիւներուն մէջ՝ այս դաշնակութիւնս իմ պարտքս ըլլայ: Սատանան բռնելու կարող ժարդ չէ՛ս դու: Անոյչ պատրանօք կախարդելով՝ սուզեցէ՛ք զայն ցնորքներու ովկիանոսին մէջ: Այլ սակայն հարկ է որ մկան մը ակռաներն այս սեամիս հմայքը ջնջին ու անհետացնեն...: Կախարդական երգմնեցումներու հարկ չի կայ, ահա՛ մուկ մը որ դէպ ի հոն կ'արշաւէ, և որ ձայնս պիտի լսէ շուտով:

Մեծ ու փոքր մուկերու, ճանճերու, գորտերու, մլոխներու և ոճիլներու տէրն և իշխանը կը հրամայէ քեզ գալ հոս, և այս սեամս կրծել՝ որպէս թէ իւզով շփուած ըլլար այն:

Հա՛, եկա՛ր շուտով. տեսնեմ քեզ. ի գո՛րծ փութանալի: Չիս արգելող անկեան ծայրը ահա հո՛գ է, եղերքին վրայ...: Քիչ մը եւս կրծէ՛. հա՛, եղա՛ւ:

Ֆառուք (արթննալով).—Այս անգամ ալ խաբուե՞ր եմ միթէ: Ի՞նչ, անհետացա՞ւ ոգիներու այն երա՛մը: Երազ մը չէ՞ր՝ որ սատանան գիմացս եկաւ...: Եւ ի՞նչ, ետեւէս ոտստատողը շո՛ւն մըն էր պարզապէս, ուրիշ բան չէ՞ր արգետօք:

ՈՒՍՄԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ՖԱՌՒՄԹ, ՄԵՖԻՍԹՕՖԵԼԷՍ

Ֆառուք.—Ո՞վ է գուռս զարնողը: Մտի՛ր: Ո՞վ կուզայ գարձեալ տազտկացնել զիս:

Մեփիսթօփեղես.— Ես եմ:

Ֆառուք.—Մտի՛ր ներս:

Մեփիս.—Այդ խօսքը երեք անգամ պէտք ես կրկնել:

Ֆառուք.—Մտի՛ր կ'ըսեմ:

Մեփիս.—Այս կերպով տէքս կը մանես, և կը յուռամ թէ պիտի կրնանք համաձայնիլ: Տ՛ես, սրանեղութիւնդ փարատելու համար իբր ծաղկահասակ իշխան մը կը ներկայանամ քեզի, սահեհառ ծիրանի

հանգերծով, շահուած սանգուսեայ փոքր վերարկուով, գլխարկիս վրայ աքլարի փետուրով մը, և երկայն հասաւ թուր մը մէջքս կապած: Քեզի այս կարճ և ընտիր խորհուրդը պիտի տամ որ գու ալ հագուխ կապուխ երիտասարդ իշխանի մը նման, որպէս զի շրջթաներէդ սպասելով՝ կարենաս կեանքին ի՛նչ բան ըլլալը ճաշակել:

Ֆառուք.—Ի՛նչ հանգերծներ ալ հագնիմ մարդկակային կենցաղի խեղճութիւնները պիտի զգամ միշտ: Վայելիլու համար շա՛տ ծեր եմ, միեւնոյն ժամանակ անզգայ ըլլալու համար ալ շա՛տ երիտասարդ: Ե՛րբ կրնայ տալ աշխարհ՝ որմէ համ առնեմ: Ամեն ինչ պիտի քերականացի քեզ, ամեն ինչի պիտի քերականացու: Ահա այս յաւիտենական յանկերգս մեր ամենուս ահանջներուն մէջ կը հնչէ, և կեանքերնուս ամէն մէկ ժամն ալ կը կրկնէ զայն բեկեալ ձայնով: Առաւօտուն սարսուռով մը կ'արթննամ անկողնոյս մէջ. պէտք էի աղի արցունքներ թափել տեսնելով այդ օրը՝ որ իր ընթացիցը մէջ իղձերէս և ո՛չ մին պիտի կատարէ. կը լսե՞ս, և ոչ մին կ'ըսեմ. այդ օրը՝ որ ներքին տուարուներով մարդուս մինչեւ հաճոյք մը նախազգալու ոյժն իսկ պիտի հրձէ, և որ բիւրակերպ սրտնեղութիւններով պիտի շլատէ բազմալոյզ սրտիս ամենէ ազնիւ ներշնչումները: Իսկ զիչերը՝ համեմուն պէս՝ հարկ է որ ջղաձիգ շարժումով մը անկողնիս վրայ լինամ՝ ուր հանգիստ ըսուած բանը չպիտի գտնեմ, և ուր անգուհական երազներ պիտի գտն խռովին զիս անգողար: Սրտիս մէջ բնակող աստուածը իմ բոլոր էութիւնս կրնայ յուզել զօրեղապէս, ալ ան որ իմ բոլոր ոյժերս կը կառավարէ՝ շուրջս գտնուածներէն և ոչ մէկ բանի

կարգը կրնայ աւրել: Ահա՛ այս պատճառաւ կեանքը ինձ համար բեռ մըն է ծանրակիր, ահա՛ այս պատճառաւ կ'ատեմ զայն՝ մահ փախաքելով:

Մեֆիս.—Եւ սակայն մահը բարեկ հիւր մը չէ՞ բնու:

Յառաք.—Ո՛հ, երանի անոր՝ որ յաղթանակի փառաւորութեան մէջ արիւննազանգ դափնի մը կ'ընդունի մահուան ձեռքէ. ո՛հ, երանի անոր՝ որ խանդավառ պարի մը արբշուութենէ ետքը՝ կնոջ մը թեւերուն մէջ անոր այցը կ'ընդունի յանկարծուստ: Ա՛խ, ի՞նչու չը կարենայի մեծ Ոգւոյն առջեւ յափշտակուել հոգեզմայլ և ապա դառնալ յոչնչութիւն:

Մեֆիս.—Եւ սակայն ո՞վ էր այն մարդուկը որ թխազոյն ըմպելի մը ճաշակեց այս գիշեր...:

Յառաք.—Կ'երեւի թէ կ'ախորժիս լրտեսութենէ:

Մեֆիս.—Տիեզերական գիտութիւն չունենալով հանգերձ՝ մէկ շատ բաներ գիտեմ ու կը հասկընամ:

Յառաք.—Որովհետեւ գեղազուարճ ծանօթ ձայներ խլեցին զիս զգայութեանցս արհաւիրքէն՝ զուարթագոյն ժամանակներու պատկերին հետ՝ մանկութեան հաճելի զգացումները ընծայելով սրտիս... կ'անիծեմ՝ ա՛յն ամէն բաները՝ որոնց վրայ մարդկային հոգին որ և է հրապոյր կամ սնտախ քաղցրութիւններ կը դնէ, կ'անիծեմ՝ ա՛յն ամէն բաները՝ զոր շքեղ ու սուտ փայլով մը կը վարագուրէ նա՛ այս թախծալի կենշաղի մէջ: Բայց նախ և առաջ անիծեա՛լ ըլլայ ա՛յն բարձր համարումը՝ որով մեր միտքը կ'արբշուի ինքնովին: Անիծեա՛լ ըլլայ մեր զգայաբանքները շրջապատող կեղծ ու պատիւր երեւոյթներու շքեղութիւնը: Անիծեա՛լ ըլ-

լայ ինչ որ կը հրապուրէ զմեզ մեր երազներու մէջ, փառաց և անմահութեան ցնորքնե՛ր: Անիծեա՛լ ըլլան ա՛յն ամէն առարկաները՝ որոնց ստացումը ողբալի է մեզ համար. կին կամ զաւակ, ծնուայ կամ արօր: Անիծեա՛լ ըլլայ Մամոնայ, երբ իր գանձերու ունայն տեսիլով՝ խիզախ ձեռնարկութեանց կը մղէ զմեզ, կամ երբ դատարկատուն վայելումներով հեշտալի սնարներ կ'ընծայէ մեր գլխին: Անիծեա՛լ ըլլայ սիրային ամէն խանդ և յափշտակութիւն: Անիծեա՛լ ըլլայ յոյսը, անիծեա՛լ՝ հաւատքը. և ամէն բանէ յառաջ անիծեա՛լ համբերութիւն կոչուած աստքիսութիւնը:

Դաս Ոգւոց (անտեսանելի).—Աւա՛ղ, աւա՛ղ, գուքու հզօր ձեռքովդ քնդեցի՛ր, ջախջախեցի՛ր երանաւէտ աշխարհը. աւերակ վիճակի մէջ է այն՝ կիսաստուածի մը ձեռքով տապալած...: Անոր բեկորներն անէութեան մէջ առնել տանելով՝ փճացած գեղութեանը վրայ կ'ողբանք ու կարատաւենք: Ո՛հ, ամենամե՛ծդ երկրի բոլոր գուտկներու, կանգնէ՛ զայն, կանգնէ՛ միւսանգամ սրտիդ մէջ, նոր կեանք մը սկսէ՛, և ահա՛ մեր երգերը նորէն պիտի հնչեն՝ երկոյց ընկերանալու համար:

Մեֆիս.— Ձեռքիս տա՛յ գանուած սպիներուն փոքրագոյններն են ասոնք: Մտի՛յ ըրէ՛ ինչպիսի իմաստութեամբ կը խրատեն քեզ՝ որպէս զի յօժարիս հաճութեանց ու գործունեայ կեանքի մը վերադառնալու: Անոնք կ'ուզեն քաշել տանիլ գրեկ աշխարհի մէջ, կը բաղձան որ փրկուիս այս առանձնութենէ՝ որ մարդուն թէ՛ հոգին և թէ՛ անոր սնունդ տաւող հիւթերը կը թանձրացնէ ու կը սառեցնէ: Դողբէ՛ ուրեմն թախծութեան հետ խաղալէ, թախծութիւն՝

որ անգղի նման կը կրծէ քու կեանքդ, քու էութիւնդ .
 ինչպիսի անշահ ընկերութեան մէջ ալ գտնուիս՝ պիտի
 զգաս որ մարդերու հետ մարդ ես . ասով մէկտեղ՝
 զքեզ վարնոցներու մէջ մտցնելու գիտում չու-
 նիս: Ես ինքս ատաղին կարգի ոգիներէն, մէկը չեմ,
 այլ եթէ ուզես ինձ հետ միացած՝ կեանքի մէջ քոյ-
 լերդ ուղղել, քեզ ծառայելու պիտի յարմարիմ՝ իս-
 կոյն: Քեզ ընկեր պիտի ըլլամ, և կամ եթէ ընտրելի
 կը սեպես՝ ծառայ ու գերի:

Ֆառաք.—Եւ փոխարէն ի՞նչ պարտականութիւն
 ունիմ կատարելիք:

Մեկիս.—Ասոր վրայ մտածելու շատ ժամանակ
 ունիս:

Ֆառաք.—Ո՛ր, ո՛ր: Ինքնապաշտ է սատանան, և
 Աստուծոյ՝ սիրոյն համար ուրիշին օգտակար եղած
 բանը չընելու երբե՛ք: Պայմանդ դի՛ր որչա՛ և բացա-
 յայտ, զի կը մտածեմ թէ այս տեսակ ծառայ մը ասն
 մը ձախողութիւն կը բերէ:

Մեկիս.—Կ'ուզեմ ինչ քու ծառայութեանդ մտնել,
 և քու ամենափոքր նշաններուդ մինչ ցլերջ չը-
 նազանդել կատարեալ հլութեամբ, այլ երբ ժամա-
 նակը գայ որ վարը տեսնուինք, գու ալ միեւնոյն
 կերպով պիտի վարուիս ինձ հետ:

Ֆառաք.—Այդ վարը իմ հոգս չէ բնաւ . նախ և
 յառաջ ջարդուփշուր ըրէ՛ այս աշխարհս, ապա թող
 միւս աշխարհը գայ՝ եթէ կ'ուզէ: Այս երկրէս կը բըզ-
 խին իմ հաճութիւններս, և տառապանքներս լուսա-
 ւորողը այս արեւն է . թող անգամ մը փրկուիմ տա-
 ռապանքներէս, յետոյ ի՞նչ կ'ուզէ՝ ըլլայ: Այդ մասին
 աւելի բան սորվել հասկնալ չեմ ուզեր, փոյթ չէ՝ թէ

ապագային մէջ սիրելու կամ առելու պէտք մը կենայ,
 և թէ՛ այս գունդերս վեր և վար մը ունենան:

Մեկիս.— Մտքի այդպիսի արամադրութիւննե-
 րով կրնաս ամէն բանի գիմադրաւել . խօսքդ տո՛ւր
 ինձի, և պիտի տեսնես թէ ի՞նչ հաճոյքներ կըր-
 նամ հայթայթել քեզ իմ արուեստով . այնպիսի բա-
 ներ պիտի վայելես՝ որ ուրիշ մարդ մը ընդնամարել
 իսկ կարողացած չէ:

Ֆառաք.—Եւ ի՞նչ կրնաս ընծայել ինձ, ո՛ր դեւ
 ողորակի: Քու նմաններդ կարող եղա՞՞մ են երբէք
 հասկնալ բարձր ներշնչումներու մէջ գտնուող մարդ-
 կային հանձարը: Մատակարարած անունդն՝ ըրդ փոք-
 շկշտացնող պարսպ բաներ են . ամբոյն սակի՛ որ սըն-
 գուկի նման ձեռքերէ կը փախչի միշտ . խաղ ուր շա-
 հիլ չկայ, աղջիկ՝ որ թեւերուս մէջ գտնուած պահուն
 իսկ՝ ուրիշին աչք յծնք կ'ընէ, պտախէ, ի՞նչ չքնա՛ղ
 սատուածութիւն՝ որ մէտէօրայի նման կը կորսուի
 անհետ: Յուցուր ինձ պտուղ մը որ ի՛նչալէ յառաջ չը
 փախ, ցուցու՛ր ինձ ծառ մը որ կանաչագեղ տերեւներ
 արձակէ ամէն օր:

Մեկիս.— Այս տեսակ ձեռնարկներու մէջ բա-
 փորձ ըլլալով կը խոտտանամ սիրով այդ ամէն ուզած
 ներդ ի դօրձ դնել: Այո՛, բարեկամ, եկամ է նաև
 այն ժամանակը՝ ուր շուտապօթեան մէջ կրնանք լու-
 գալ աներկեւան:

Ֆառաք.—Եթէ երբեք հանդէսը համար փետրեայ
 մահիճի մը վրայ կարենամ տարածուիլ, թող գործս
 անդէն և անդ լմննայ, եթէ կարենաս մինչեւ այն կէտ
 շողմնել զիս՝ որ ինքզինքս հաւնիմ, եթէ կարենաս

վայելումներով զիս հրատարակել թող ինձ համար յե-
տինն ըլլայ այն օրը. այս գրաւս կ'առաջարկեմ ահա:

Մեզիս.—Կ'ընդունիմ:

Ֆառաք.—Ես ալ կ'ընդունիմ: Եթէ ըսեմ այդ պա-
հուն. «Կեցի՛ր, ինձ հաճելի ես», այն ատեն՝ կրնաս
զիս կապերու տակ կաշկանդել, այն ատեն՝ մահուան
զանգակը կրնայ հնչել ինձ համար, այն ատեն՝ դու
ալ կ'ազատիս ծասայութենէ...: Թող ժամը հնչէ,
թող ատեղն ինչայ, թող ժամանակն ինձ համար գոյու-
թիւն չունենայ ալ:

Մեզիս.—Աղէկ մտածէ՛ գրաւիդ վրայ, չը պիտի
մտնանք զայն:

Ֆառաք.—Կատարելագէս իրաւունք ունիս այդ
մտինն, այլ ես ս յն գաշինքը թեթեւօրէն չեմ կուեր
քեզ հետ, և ըստ սրում գերի եմ յաւէտ՝ ի՞նչ փոյթս
որ կ'ամ քու կամ ուրիշին ստրուկն եղած ըլլամ:

Մեզիս.—Ուրեմն այս օրէս, այս ժամէս սկսեալ՝
գերապանձ վարդապետիդ սեղանին վրայ սպա-
սաւորի գերս պիտի կատարեմ հաւատարմօրէն:
Պօսք մը եւս ունիմ. կենաց կամ մահուան սիրոյն
համար ըլլայ՝ կ'ուզեմ որ երկտող մը գրեա ու յանձնես
ձեռքս:

Ֆառաք.—Ի՞նչ, գի՛ր ալ կ'ուզես, ս աւելորդ ձե-
ւագաշտութեանց երկրպագուդ: Չե՞ս գիտեր արդեօք
թէ ի՞նչ է մարդս, և թէ ի՞նչ տրժէք ունի անոր
խօսքը: Բաւական չէ՞ որ խոտուած յաւիտեանս յաւի-
տենից կապի տակ պիտի գնէ իմ հիւանքս: Երբ բիւր
մրբիկներով կը յուզուի աշխարհ՝ կը կարծե՞ս, կը
հաւատա՞ս թէ գրաւոր խօսք մը բաւական զօրեղ
պարտականութիւն մը եղած ըլլայ: Սակայն՝ այս ցնու-

րական փափաքը ամենուն սրտին մէջ կը գտնուի, և
ո՞վ կարող է գերծ ըլլալ անկէ: Երանի՛ այն մարդուն
որ իր աննկնդ խօսքը սրտին խորը կը կրէ. որ և է
զոհողութիւն իրեն ցաւ չպատճառեր բնաւ: Այլ սա-
կայն գրուած ու կնքուած մագաղաթ մը ամենուն հա-
մար խրտուելիակ մըն է ահարկու, երդումը գրչի տակ
աներեւոյթ կ'ըլլայ, և կնքածով ու մագաղաթի իշ-
խանութիւն միայն կը ճանչնան: Ի՞նչ կը պահանջես
ինձմէ, ոգի՛ չարաննեց, արո՞յր, մարմա՞ր, մագա-
ղաթ, թո՞ւզթ: Սլաքո՞վ գրել պէտք է, քանդակա-
գործի՞՞ կամ գրիչով. խօսէ՛, ընտրութիւնը քեզ կը
թողում:

Մեզիս.—Ի՞նչ օգուտ ունին այդ բարբաջներն.
ինչո՞ւ այդչափ տաքնաս ու բորբոքիս, ինձ հա-
մար հասարակ թղթի կտոր մը բաւական է. արեան
փոքր շիթով մը պիտի ստորագրես անունդ:

Ֆառաք.—Եթէ քեզ համար բանը նոյնն է՝ կատա-
կի համար է ըսածդ:

Մեզիս.— Բոլորովին զուտ և մասնաւոր հիւթ
մըն է արիւնը:

Ֆառաք.—Ալ որ և է երկիւղ մը չկո՞յ որ խոտ-
ուածս դրժեմ, գի ձիւղ իմ բոլոր ոյժիս կիրաւութիւ-
թիւնը կը խոտանամ քեզ: Շատ փքացայ, և այժմ
հա կ է որ զիւական իշխանութեան հպատակիմ. մեծ
Ոգին արհամարհեց զիս, ընտրութիւնը կը փակուի իմ
առջեւ, մտածմանս թելը խզուած է՝ և ամէն գի-
տութիւն ինձ զգուելի դարձած: Հարկ է որ հրատապ
խանդերս շիջանին հեշտութեան վհին մէջ: Թող նո-
րանոր հրաշքներ պատրաստուին մոզական անթա-
փանցելի քողերու մէջ: Ժամանակներու շուրջին մէջ՝

բազդի մըրկալի կոհակներուն մէջ գահավիժինք, և անկէ վերջ թախի՛ւ և վաղելում, յաջողութիւն և ձախողութիւն, ուղածնուն պէս թող իրար յաջորգեն: Ասկէ վերջ մարդ-արարա՛ը պէտք է որ զբազի անդու և անդադար:

Մեկիս.— Գիտցի՛ր թէ սահման մը, նպատակ մը նշանակուած չէ՛ քեզ. եթէ ախորժ կ'զգաս ամէն բանի համէն մէյմէկ քիչ առնելու, և ինչ որ փախչելու վրայ է՝ բռնելու՝ կրնաս քմացդ համեմատ վարուիլ ազատօրէն: Հապա՛, կապուէ՛ ինձ հետ ու մի վեհերիր:

Պատաս.— Դու ինքդ կ'զգաս թէ փնտռածս զբոսանք չէ: Ինքզինքս կը նուրբեմ աղմուկի, ցաւագին վայելումներու, ատելութիւն հոտոզ սիրոյ, յուսարեկութիւն բուրոզ խաղաղութեան: Սիրոս գիտութեան խանդէն բուժուած՝ ասկէ վերջը որ և է թախուժութեան համար փակուած չպիտի ըլլայ: Էութեանս ամէնէ խորունկ խորշերուն մէջ կ'ուզեմ կեդրոնացնել ինչ որ բովանդակ մարդկութեան բաժինն է: Ի՛նչ ամենաբարձր և ամենամոռուկ բաներ որ ունի այն՝ կ'ուզեմ անոնց ամենուն հասնիլ, կ'ուզեմ՝ անոր բովանդակած բոլոր բարին ու բոլոր չարը կուրծքիս մէջ կուտակել, և՛ անոր նման ուռելով ակուելով՝ նայնպէս խորտակուիլ անոր նման:

Մեկիս.— Կրնաս հաւատալ այնպիսի մէկու մը խօսքին՝ որ հազարաւոր տարիներէ հետէ դժնդակ սնունդ մը ծամած է. հաւատալի եզի՛ր թէ օրորոցէ մինչեւ գագաղ՝ որ և է մահկանացու չէ՛ կարող մարտել հին խօսքը: Հաւատա՛ թէ այս ամէն բաներս միայն Աստուծոյ մը համար եղած է՝ որ անոնց

ինքզինք կը նկատէ հոգեպիլ՝ յաւիտենական շողիւնով մը փալկիլուն. նա խաւարը մեզի համար հաստած է, իսկ ձեզի համար՝ օր և գիշեր հաւատար և բոլորովին նոյն բանն է:

Պատաս.— Ելլ ես կ'ուզեմ գայն:

Մեկիս.— Համաձայն ենք: Մէկ կէտի վրայ կը վարանիմ տակաւին. ժամոնտիկը կարճ է, ի՛կարուեստը՝ երկայն. կարծեմ լաւ կ'ընես միտքդ հրահանգելով: Քերթ զի մը հետ ընկերացի՛ր. թող իր երեւակայութեանց մէջ ձախբէ նա, և միւսնոյն ժամանակ գլուխիդ վրայ ամենավտեմ և գերագնիւ յաժանակ գլուխիդ վրայ կուտակէ. զոր օրինակ՝ առիւծի կութիւններ զիղէ կուտակէ. զոր օրինակ՝ առաջադասութիւն, Իտալացուց հրարորք արիւնը, հիւսիսի բնակիչներու հաստատամտութիւնը. հոգւոյդ վեհութիւնը նորամըտութեան հետ միաբանելու դաղտնիքը թող գտնէ նա, և միանգամայն երիտասարդական բորբոքուն կիրքերով քու սիրտդ հրահրէ: Այսպիսի մարդ մը ձանձալ կ'ուզէի, Փոքր-Աշխարհ պիտի գնէի անոր անունը:

Պատաս.— Եւ ես ի՛նչ եմ ուրեմն, . . . Միթէ անհընա՞ր է ինձ հասնիլ մարդկութեան այն պտակին՝ որու կը ձգտին բովանդակ սրտեր:

Մեկիս.— Դու . . . ես, ինչ որ ես: Գլուխդ բիւրաւոր խաղաղիներով ձածկէ՛, մէկ կանգուն բարձրութեամբ կոչիկներ անցո՛ւր ոտքդ, գարձեալ նայնը՝ միշտ նոյնը պիտի մնաս:

Պատաս.— Ես իսկ կ'զգամ թէ մարդկային մտքի բոլոր գանձերը դիզեմ յիս՝ դարձեալ պարապ է . . . Երբ վերջապէս հանգիստ տանել կ'ուզեմ՝ ի՛նչ և է նոր

զօրութիւն մը չբխիր սրտէս. մազի մը թանձրութեան չափ չեմ կարող մեծնալ, և ո՛չ ալ քիչ մը ըլլայ՝ մօտենալ անհունութեան:

Մեֆիս.—Պատճառն այն է որ իրերն այնպէս կը նային՝ ինչպէս կը նային սովորաբար. լուսագոյն է որ մարդ՝ երբ տակաւին կինաց հաճութիւնները խոյս տուած չեն իրմէ՝ ըրերն ընդունի ինչպէս որ կուզան: Չեռքերդ, ոտքերդ, գլուխդ և կոնակդ քուկդ են հարկաւ, բայց միթէ առաջին անգամ վայելած բանդ ալ քուկդ չէ՞: Եթէ վեց ձի ունիս՝ այս վեց ձիերուն ոյժը քու ոյժդ ըսել չէ՞ արդեօք: Կը հեծնես անոնց վրայ, և ահա դու՝ հասարակ մարդ՝ քսան և չորս ոտք ունեցածի պէս կ'ըլլաս: Ե՛տ, թո՛ղ զգայարանքներդ հանդարտ և երիվարներուդ հետ ըստը աշխարհ արշաւէ՛: Լաւ ուչ գի՛ր այս խօսքիս. մարդ մը որ զուարճասէր է և փիլիսոփայելու կ'եղնէ՝ կը նմանի այն կենդանիին՝ զոր ոգիին մէկը ամուլ և ամայի դաշտի մը չորս կողմը կը դարձունէ, մինչդեռ գեղեցիկ ու կանանչ արօտ մը կը տարածուի շուրջանակի:

Յառաք.—Եւ ինչպէ՞ս սկիզբ պիտի ընենք:

Մեֆիս.—Անմիջապէս ձամբայ ելնելով, րոտ որոնմ այս գրասենեակդ ուրիշ բան չէ՛, բայց եթէ տանջանարան մը. ինքզինք և նորընծայ համբակները ձանձրացունելը կեանք է միթէ: Այդ գործը քու մեծփոր դրացիիդ թող: Յարզը ձեռելով խոնջինալէ ի՞նչ օգուտ կրնայ եղնել երբեք: Ամենէ քաջ գիտցած բանդ՝ աշակերտներուդ չպիտի իշխես խօսելու: Անոնցմէ մէկը եկած պիտի ըլլայ, քալելու ձայն կը լսեմ:

Յառաք.—Մարդու երես ատանել չեմ ուզեր:

Մեֆիս.—Խեղճ պատանին երկար ժամանակ է վեր կ'ուզասէ դուրսը, և պէտք չէ որ սիրտը կտարած մեկնի: Մն, ինձ տո՛ւր քու հագուստդ ու փեղոյրդ, այս ծարուծով շտրկքով մէկը պիտի ըլլամ: (կը նստուի): Լիմայ գործը ինծի ձգէ՛. քառօրդ մը միայն կ'ուզեմ: Գու մեր ընեղիք գեղազուարճ ձամբորդութեան համար գնա՛ ամէն ինչ պատրաստէ: (Յառաք դուրս կ'եղնի):

Մեֆիս. (Յառուսթի երկար հագուստներուն մէջ).—Գերագոյն ս'յժ մարդկութեան, արհամարհէ՛ խաղաբան և գիտութիւն: Սատանայի կախարդանքներով և ցնորական տեսիլներով մտոցի՛ր ինքզինքդ, և ահա՛ սղջ բովանդակ իմ սեփականութիւնս կ'ըլլաս:—Բազդը զայն տնայտի սգի ի մը ձեռք յանձնած է՝ որ միշտ իր ձամբան կը քալէ անվեհեր և որ շուտով մը երկրի բոլոր հաճութիւններէն վի՛ր բարձրանայ իր արագաթեւ թռիչքով:—Կ'ուզեմ գինքը կեանքի ամայի անապատներուն մէջ առաջնորդել անդուլ. մտքառած ժամանակը զիս պիտի բռնէ ու կապուի, և իրեն յատուկ եղած անյազութեամբ՝ շրթանցը առջեւ ձօճացող սնունդներ և ըմպելիներ պիտի նշմարէ՛՝ ստանց երբեք հասնելու անոնց. սփոփում պիտի հայցէ, այլ ի գո՛ւր, և եթէ սատանայի յանձնուած ալ չըլլար՝ դարձեալ պիտի կորսուէր անվրէպ:

(Աշակերտ մը կը մտնի):

Աշակերտ.—Այս կողմերը գալս երկար ժամանակ չէ: Կ'ուզեմ հլու ոգևով ծանօթանալ և խօսակցել այնպիսի մէկու մը հետ՝ որու անունը մեծ ակնածութեամբ կը յիշուի:

Մեֆիս.—Շնորհակալ եմ քաղաքավարութենէդ, սակայն գիտցիր որ ես ալ մարդ մ'եմ ուրիշմարդոց նման, և անոնցմէ տարբերութիւն չունիմ բնաւ: Շատ ուսում առած ես դու:

Աշակերտ.—Հոս գալուս բուն նպատակն է զիս ձեզի յանձնել: Առողջ արիւն, ըստ բաւականի դրամ և մանաւանդ բարի յօժարութիւն ըսուած բանն ունիմ. մայրս մեծ գժուարութեամբ բաժնուեցաւ ինձո՛ք, և ես տարակալութենէս կ'ուզեմ օգուտ քաղել՝ պիտանի բան մը սորվելու համար:

Մեֆիս.—Բուն իսկ աղբիւրին եկած ես:

Աշակերտ.—Ճշմարտութեամբ արդէն այս տեղէս հեռանալու իրձ կ'զգամ, ըստ որում այս պատերուս ու այս սրահներուս մէջ չպիտի կենամ համ մը առնել: Խեղբուս տեղ մըն է այս՝ ուր դալարի ըսուած բանը չկայ: Այս բեռնակներու մէջ և այս նստարաններուն վրայ լսողութիւն և տեսողութիւն և նոյն իսկ գատուութիւն կորսնցնելը բան մը ըսել չէ:

Մեֆիս.—Սովորութենէ կախեալ բան մըն է այդ: Երախան ի սկզբան թեոսակ մը զգուանքով մօրը ստինքը բերանը կ'աճնու, և սակայն շատ չանցած կը տեսնես որ հաճութեամբ իր անունը կը ձգէ անկէ: Իմաստութեան ծիծն ալ այսպէս է, և դու օր ըստ օրէ ալ աւելի հասնով պիտի գտնես զայն:

Աշակերտ.—Այո՛, ուրախ սրտիւ պիտի կախուիմ իմաստութեան պարանոցէն. սակայն անոր հասնելու միջոցը սորվեցնէիք ինձ:

Մեֆիս.—Նախ և յառաջ հասկցուր ինձ թէ ի՞նչ ուսում կ'ուզես ընտրել:

Աշակերտ.—Կը փափաքիմ խիտ գիտնական մէկն ըլլալ, և երկրի վրայ ու երկնից մէջ գտնուած ամէն բաներուն՝ գիտութիւն ու բնութիւն՝ խելք հասցնել:

Մեֆիս.—Լաւ ճամբայի մէջ եմ, սակայն պէտք չէ որ խիտ շատ հեռուները երթաս:

Աշակերտ.—Պատարատ եմ նուիրել հոգիս ու մարմնս. սակայն շատ ուրախ պիտի ըլլայի՝ եթէ ամառուան մէջ հանդիսաւոր սօճերու օրեր՝ քիչ մը սպասութիւն ու նաեւ զուարճութիւն վայելէի:

Մեֆիս.—Գործածէ՛ ժամանակը, վասն զի շուտ կը փախչի ձեռքերնէս, սակայն կորդապահութիւնը պիտի սորվեցնէ քեզ քու ժամերդ շահիլ: Ամէն բանէ յառաջ կը խնդրեմ որ տրամաբանութեան դասերու հետեւիս: Այս գասերով միտքդ լաւ պիտի կրթես. սպանիական ընտիր կօշիկներ պիտի հագցընեն անոր՝ սրպէս զի աւանդական ճամբային վրայ խոհեմութեամբ արշաւէ և շրջմովի հուրի նման մանուածապատ շրջաններ շառնէ բնաւ: Յետոյ, բոլոր ժամանակը պիտի սորվեցնեն թէ՛ ուտել և խմելու նման բաներու համար՝ զոր ի քթթել ական կ'ընէ մարդ, մէկ, երկու, երեք՝ անհրաժեշտ կերպիւ հարկաւոր է: Մտածումներու գործարանը ոտայնանկի գործիին կը նմանի՝ ուր ստքի մէկ շարժումը բիւրուսար դերձաններ կը խոցուանէ, ուր կիոցը կ'ընէ կ'ընէ շարունակ, թելերը կը սահին անտեսանկի կերպով և ուր՝ վերջապէս՝ մէկ անգամուն՝ բիւրուսար հանգայցներ կը ձեւանան. անկէ ետքը մէկ մ'ալ տեսնես որ փիլիսոփան կուգայ և փորձերով կը հասկցնէ քեզ թէ բանն այդպէս պէտք է ըլլայ. առաջինը այս քիչ թէ բանն այդպէս պէտք է ըլլայ. ապա ուրեմն երբորդն ու շորբորդն է, երկրորդն՝ այս, այս ուրեմն երբորդն ու շորբորդն

ալ՝ այս. և թէ՛ եթէ առաջինն ու երկրորդը չըլլային՝ երրորդն ու չորրորդն ալ չպիտի ըլլային: Ամէն աշխարհի ուսանողները մեծապէս լը գնահատեն տրամաբանելու այս կերպը, և սակայն անոնցմէ և ոչ մէկը կրցած է ստայնանի ըլլալ: Ո՛վ որ կենդանի էակ մը ձանձնալ ու ջնջել կ'ուզէ՝ նախ և յառաջ հոգին կը վանէ անկէ. այն ժամանակ քոյր մասերը ձեռքին մէջ կ'ունենայ, ալ, աւանդ, մտաւոր զօգն է միայն ունեցածը: Տարբարանութիւնը ասիկայ encheiresin naturae կը կոչէ. այսպէս ինքզինքը կը հեգնէ, և հեգնելն ալ չգիտեր:

Աշակերտ.— Ձեր խօսքերը լաւ մը չեմ հասկնար:

Մեկիս.— Երբ ամէն ինչ մաս մաս բաժ ել և պատշաճապէս դասակարգել սորվիս՝ այն ատեն ըստմաներս աւելի աղէկ պիտի հասկնաս:

Աշակերտ.— Այս ամէն խօսքերս այն աստիճան կ'ապշեցնեն զիս՝ որ կարծես թէ այս գլուխս իմս եղած չըլլայ:

Մեկիս.— Ամենէ յառաջ հարկ է որ բնագանցութիւն սորվիս, որով մարդկային ուղեղի համար անըմբռնելի եղած բաները խորունկ կերպով քննել հետազօտել պիտի պարտաւորիս. յաջողիս կամ ո՛չ՝ այդ գիտութեան սեփական բառ մը միշտ պատրաստ ունեցի՛ր քերտիդ մէջ: Այլ նախ՝ առջեւնիս եղած կէս տարուան համար՝ ժամանակը կանոնաւոր կերպով կարգադրես՝ որչափ կարելի է: Օրը հինգ ժամ աշխատութեան յատկացուր: Առաջին զանգակի ձայնին՝ հոս գտնուէ՛. սակայն հարկ է որ լաւ պատրաստուած՝ և հատուածներդ ալ աղէկ մը սերտած ըլլաս, որպէսզի գրքին մէջ եղածը միայն զրուցելու աներկեւան վրա-

տահութիւն ունենաս. միւս կողմէ հոգ տար որ միշտ բաներ գրես՝ որպէս թէ Հոգին Սուրբ ինքը ներշնչած ըլլար քեզ:

Աշակերտ.— Այս մէթոտիս օգտակարութեան այն աստիճան համոզուեցայ՝ որ վերստին կրկնելու պէտք պիտի չունենաք բնաւ: Երբ մէկը բան մը շարագրած է՝ գոհունակ սրտիւ տուն կը դառնայ միշտ:

Մեկիս.— Սակայն հարկ է որ համալսարանական ուսում մը ընարես քեզի:

Աշակերտ.— Իրաւագիտութիւն սորվելու փափաք չեմ գգար:

Մեկիս.— Ասիկայ քեզ յանցանք չեմ կրնար սեպել, ըստ որում այդ գիտութեան ի՛նչ ըլլալը շատ քաջ գիտեմ: Օրէնքներն ու իրաւունքներն յաւիտեանական հիւանդութեան մը պէս իրար կը յաջորդեն, սերունդէ սերունդ կը քաշկռտուին և անյայտ կերպով մը մէկ վայրէ սերիչ վայր կը յառաջանան: Խեղքը յիմարութիւն կ'ըլլայ, բարեքը շարիք: Վա՛յ քեզի, ո՛վ քու հաբցդ գաւտկը, վա՛յ քեզի, զի ընդամին իրաւունքի՝ աւանդ, խօսքն իսկ չկայ:

Աշակերտ.— Ձեր խօսքերը լսելով՝ զգացած խոր շումս առաւել կը սաստկանայ: Ո՛հ, երանի՛ անոնց՝ որ ձեր ստիք ներքեւ կը մարդուին: Աստուածաբանութիւն սորվելու փափաք մը գրեթէ կ'զգամ որտիս մէջ:

Մեկիս.— Կ'ուզեմ այդ գիտութեան մասին շխտբել կամ չխտբելընել զքեզ: Աստուածաբանութեան մէջ ամենագծուար է մոլոր ձամբայ մը չընել, զաղտնածածուկ թոյն մը կը պարփակէ այն՝ զոր դեղէն զատել որոշելը գրեթէ անյաղթելի դժուարու-

թիւններ կ'ընծայէ: Այս դասերուն մէջ՝ եթէ երբէք հետամուտ ըլլաս, լուազոյն ճամբան վարժապետին խօսքերը կ'սրբաբանս ընդունիլն ու գործածելն է: Վերջապէս ամէն բանէ աւելի բառերու կարեւորութիւն սուր: Այս կերպով ապահով ճամբայ մը կը գտնես ստուգութեան տաճարը հասնելու համար:

Աշակերտ. — Սակայն բառ մը հարկ է որ գաղափար մը պարունակէ:

Մեկիս. — Իրու է ըսածք, այլ պէտք չէ այդ բանը հոգ ընել, քանզի ուր որ գաղափար կը պակսի՝ խօսքը կամ բառը խիտա պատեհ կերպով կ'ընայ անոր տեղ գրուիլ. մարդս խօսքերով կ'ընայ պատուական վիճաբանիլ, խօսքերով կ'ընայ սմբողջ գրութիւն մը շինել. խօսքերու սովորաբար զիւրին հաւատ կ'ընծայէ մարդ և անոնց մէջէն ստառի մը անգամ վեց ցուելը չուզեր:

Աշակերտ. — Ներեցէք ինձ որ կը ձանձրացնեմ զձեզ, այլ նոր հարցումի մը հարկը կ'զգամ...: Բիշ մըն ալ բժշկութեան վրայ շխտի՞ք ինձ: Երեք տարի շատ ժամանակ չէ, և միւս կողմէ՝ դաշտը լայնատարր է և ընդարձակ. մատով ցուցուած նշան մը կը բուէ սօէպ հեռուները տանելու զմեզ:

Մեկիս. (առանձին). — Այս անհամ խօսուածքը զիս կը յոգնեցնէ, և սատանայի զերս ձեռք պիտի առնեմ կրկին: (Բարձր ձայնիւ): Բժշկութեան հոգին զիւրին է ըմբռնել: Ժողովրդեան թէ՛ բարձր թէ՛ ստորին դասերը լաւ մը կ'ուսումնասիրեա՞ որպէս զի թողուս զանոնք՝ որ ինչ կ'ուզեն ըլլան: Ինչ ջանք ընեմ գիտութեան ետեւէ վագելու համար՝ զուր է, իւրաքանչիւրս ոք կ'ըցածը միայն կ'ընայ սորվիլ. այլ

այլ որ առիթէն օգուտ քաղելը գիտէ՝ ան է խելացի վարպետ մարդ: Կազմութիւնդ տակաւին տեղն է, համարձակութիւն չպակսիր քեզի, եթէ ինքզինքիդ վերայ վստահութիւն ունենաս՝ այդ վստահութիւնն ուրիշներուն ալ կ'ընաս ներշնչել: Հոգ տա՛ր մանաւանդ որ կ'ինքնն առաջնորդելու արուեստը լաւ սորվիս, ձայնի այլ և այլ աստիճաններու վրայ գեղեցուած իրենց ավտոտանքները նայէ՛ որ միշտ միւսնոյն ճամբով դարձանես, և որչափ ժամանակ որ հետերնին կէս-յարգական դիրքի մէջ դանուխ՝ զանոնք ամենքն ալ ձեռքիդ մէջ կ'ունենաս: Ամէն բանէ յառաջ փառաւոր տիտղոս մը պէտք է համոզէ զիրենք՝ որ քու արուեստդ շատ աւելի գերիվեր է ուրիշներէն. այն ատեն կ'ընաս տեսակ մ'ազատութիւններ ձեռք առնել՝ սրոնց՝ ուրիշները շատ տարիներէ ետքը՝ հազիւ թէ իրաւունք պիտի ունենային: Հոգ տա՛ր որ երակնին սօէպ սօէպ զննես, և շարժումիդ հետ մէկտեղ հրացայտ աչք մ'ալ նետած ժամանակդ՝ թեզ անոնց բարակ մէջքին անցո՛ւր՝ իբր տեսնելու համար թէ իրենց սեղանակը լաւ մը պնդուած է:

Աշակերտ. — Ատիկայ շատ քաջ կը հասկցուի. ես աշխարհքը կը ճանչնամ, ապահով եզի՛ք:

Մեկիս. — Բարեկամ, գիտցի՛ր որ ամէն տեսական վարդապետութիւն չոր ու ցամաք բան մէ, մինչ կենցաղի պատուական ծառն է ծաղկաւէտ և դարձարուն:

Աշակերտ. — Այս լաւ խօսքերս երազի մը պէս կուգան. կ'ընամ ուրիշ անգամ ևս գալ անհանգիստ ընել զձեզ՝ որպէսզի լուազոյն ևս օգտուիմ ձեր իմաստութիւնէ:

Մեկիս. — Ամէն ուշադրութիւն պիտի նուիրեմ քեզ:

Աշակերտ. — Սակայն անկարելի է ինձ մեկնիլ ա-

ուանց յիշատիւթիւ անգամ մը ներկայացնելու . հաճեցէք ,
կ'ազաչեմ , գիտողութիւն մը , բան մը գրել անոր մէջ :

Մեֆիս .— Լու : (Կը գրե եւ թերթը ետ կը դարձնէ) :
եղիցիս իբրև զԱստուած , գիտակ բարւոյ և չարի :
Eritis sicut Deus , bonum et malum scientes :

(Աշակերտք կը բարեւե ակնածութեամբ եւ կը փաշտուի) :

Մեֆիս .— Ինձ ազգակից Օձին վաղեմի վճռոյն հե-
տեւէ՛ , և քիչ ատենէն քու աստուածային նմանու-
թեանդ վրայ պիտի սկսիս կասկածիլ :

Ֆաուսթ .— Ո՛ւր պիտի երթանք հիմայ :

Մեֆիս .— Ուր որ ուզես : Թէ՛ բարձր և թէ ստու-
րին ընկերութիւնները կրնանք յաճախել : Տեսնե՛ս
ինչ հաճութիւններ և ինչ օգուտներ պիտի ծագին
քեզ այս արշաւէն :

Ֆաուսթ .— Այլ ես կենցաղավարութեան ամենէ հա-
սարակ կանոններն իսկ չգիտեմ , ընկերութիւններու մէջ
մտած ելած չըլլալով՝ իմ խուզարկութիւնս յաջողու-
թիւն չպիտի գտնէ , ուրիշներու քով այնչափ պզտիկ
կ'զգամ ինքզինքս՝ որ ամէն վայրկեան պիտի շփոթիմ ,
ամէն վայրկեան պիտի շուարիմ :

Մեֆիս .— Այդ ամէն բաներուն մէջ կրնաս յաջո-
ղիլ , ո՛ր բարեկամ , ինքզինքիդ վրայ վստահութիւն ու-
նեցիր և արդէն ապրիլ գիտցած պիտի ըլլաս :

Ֆաուսթ :— Ի՞նչպէս պիտի ելնենք ասկէ : Ո՛ւր պի-
տի գտնենք կառք , ձիան և սպասաւորներ :

Մեֆիս .— Այս վերարկուն պարզելով՝ կրնանք օ-
ղին մէջ սրանալ . այսպիսի յանդուգն արշաւի մը հա-
մար ծանր կապոց մը մի՛ ստնուր հետդ : Ես հիմայ
կտոր մը գիւրավառ օդ կը պատրաստեմ , և իսկոյն

երկրէ վեր կը բարձրանանք , եթէ թեթև ըլլանք՝
բանը շուտ մը կը յաջողի : Ընտրած նոր կեանքիդ հա-
մար կը շնորհաւորեմ զքեզ :

ՄՍՌԱՆ ՕՁԵՐՊԱՍԻՒԻ ԼԷՅՓՑԻԿԻ ՄԷՋ

Գործաւորներու գուարք ընկերութիւն մը

Ֆրոսթ .— Ո՛չ խմող կայ , ո՛չ ծիծաղող : Ես պիտի սոր-
վեցնեմ ձեզ թէ ի՞նչ ըսել է երեսնիդ այդպէս կախած
նստիլը : Դուք որ սովորաբար ուրախութեան ազուտ
հուրի մը պէս կը շողշողաք՝ հիմայ թրջուած յարգի
նման խեղճօրէն կը մխաթ :

Պրակտիկ .— Մեր այսպէս կախելուն պատճառը դո՛ւ
ես , բան մը չես հաներ մէջտեղ . ո՛չ խեղճութիւն մը
ո՛չ մեծ կամ փոքր զազրութիւն մը :

Ֆրոսթ .— Անոր գրախը բաժակ մը գիւնի կը քափէ .
Ահա երկու քէ՛ն ալ քեզի :

Պրակտիկ .— Ո՛հ , թշուառակա՛ն :

Ֆրոսթ .— Դու ինքք առանկ բան մը չուզեցիր :

Սիեպիլ .— Բարեկացողը թող ձգէ՛ երթայ մեր մէջէն ,
գուռը բաց է : Երգ մը երգե՛նք մեր բոլոր ձայնով ,
խմենք և պօռանք , ա՛հ , է՛հ , ա՛յ :

Արլմէյեր .— Ո՛հ Տ՛էր Աստուած , այս ի՛նչ քաջուե-
լիք ձայն է , ականջներս կը խուլնան , շո՛ւտ , բամպակ
հասցուցէ՛ք ականջներուս :

Սիեպիլ .— Կամարին այդպէս հնչելէն հասկցէ՛ք թէ
որչա՛փ անարկու է Արլմէյերի բամբալին ձայնը :

Ֆրոսթ .— Իբրա՛ւ է , գունէ՛ն դուրս՝ որսնք որ չեն ու-
զեր ընկերութեան յարմարիլ : Լ՛ա , Լ՛ա , Լ՛ա , Լ՛ա , Լ՛ա :

Աղակեր.— Ըա, Ըա, Ըա, Ըա, Ըա:
Ֆրուֆ.— Կոկոլոները գործի մէջ են:

(Կ'երգե)

Սուրբ Պետութիւն Պապին Հովովայ
Ի՞նչպէս կանգուն դեռ կը մնայ:

Պրակտեր.— Անճոռնի' երգ մը լերաւի: Գետնին տա՛-
կը անցնի քաղաքական երգ մը, ախա՛ւր երգ մը...:
Ամէն առաւօտ փառք տուէ՛ք Աստուծոյ որ Հովովի իշ-
խանութեան հետ խնդիր մը չունինք: Շատ անգամ բող-
ոքաւ որ կը սեպեմ ինքզինքս որ ո՛չ կայսր եմ և ո՛չ պաշ-
տօնեայ: Ի վերայ այսր ամենայնի պէտք չէ որ առանց գըլ-
խի մնանք և Պապ մ'ընտրեն չհարկաւոր է: Գիտէք ար-
դէն թէ մարդ մ'այդ սատիճանին բարձրանալու համար
ո՞ր յատկութիւնն է ամենէ աւելի կարեւոր:

Ֆրուֆ.— (Կ'երգե)

Ե՛լ, ո՛ սոխակ, ե՛լ, հոգւոյս լո՛յս,
Հազար բարեւ տա՛ր սիրուհւոյս:

Սիեպեղ.— Ո՛հ, խնդրեմ, սիրուհւոյդ բարեւ մ'ան-
գամ մի՛ խրկեր, անոր խօսքը լսել չեմ ուզեր:

Ֆրուֆ.— Բարեւ, նաև համբո՛ւր սիրուհիս, դու
ո՞վ ես որ իմ գործերուս պիտի խառնուիս:

(Կ'երգե)

Դի՛ր պարզունակդ, զի գիշեր է,
Դի՛ր, տարփածուդ քեզ կը հսկէ,
Դի՛ր անշուկ, ատենն ուշ է:

Սիեպեղ.— Հ՛ա, նայիմ. երդէ՛, երգէ՛, գովէ՛ զանի,
երկինք հանէ՛՝ իթէ կընաս, իմ ալ խնդալու կարգս պի-
տի գայ: Ինչպէս զիս թողուց նէ՛՝ գքեզ ալ որ մը պի-

տի թողու: Խպլիկ մը տան իրեն՝ իբր սիրող, պատ-
րաստ է՝ եթէ փողոցն իսկ գտնուի, կատակներ ընել անոր
հետ: Պլօքոպերկէ դարձող ծեր նոխազ մ'արշաւակի ան-
ցած ժամանակ՝ անոր բարի իրիկուն մը կընայ մաղթել,
այլ քեզի ու ինձի նման երիտասարդ մ'այս տեսակ ազ-
նկան պէտք եղածէն աւելի բան մ'է: Կ'ուզեմ ոյ՛ իրեն
ուրիշ տեսակ բարեւ մը չտրուի՛՝ բայց եթէ իր պատու-
հանին ապակիները ջարդուբուրդ ընելով:

Պրակտեր.— (Սեղանին հարուածներ արտա)

Լուս թի՛ւն, լուս թի՛ւն, մտիկ ըրէ՛ք ինձ. պիտի խոս-
տովանիք, պարոններ, որ ես ապրիլ ի՞նչ է գիտեմ: Հոս
սիրահարներ կը գտնուին, ուստի կը պարտաւորիմ ըստ
սովորութեան լաւ բան մը մեծարել անոնց՝ գիշերուան
համար: Ուշադրութի՛ւն, վասնզի նոր՝ բոլորովին նոր
երգ մը պիտի երգեմ, և ամէնքնիզ ալ սեժեզ ձայն ո
մը նագարաթը կրկնեցէ՛ք ինձ հետ:

Կ'երգե

Խոշոր մի մուկ խոհանոցի,
Մ'նքան ընտիր լաւ ծամոցներ
Թշեց, կերաւ՝ որ Լուսերի
Նախանձն անգամ պիտի շարժէր:
Այլ որ մ'ահա խեղճ կենդանին
Թունաւորուած գուրս կը նետուէր,
Տրտում, տխուր ու ցաւագին.
Սէրը կարծես կրճէր հոգին:

ՊՍՐԸ

Սէրը կարծես կրճէր հոգին:

ՊՐԱՆՏԷՐ

Վազվզելով՝ շունչ քաշէր վեր,
 Թէ՛ կը խածնէր թէ՛ կը բերթէր,
 Բոլոր տան մէջ շրջան կ'աւնուր,
 Գալարուելով խիստ ծամ'ածուռ... :
 Հեզնաբան մը կատակասէր
 Տեսնելով ցաւն այդ խեղճ մուկի՝
 Անտարակոյս պիտի ըսէր,
 «Հոգւոյն խորը, սէ՛ր մը ունի» :

ՊԱՐԸ

«Ներսը, բաբէ՛, սէ՛ր մը ունի» :

ՊՐԱՆՏԷՐ

Փռան մէջ հէք մեր ախտաւոր
 Երթալ պահուել միտքը դրաւ .
 Այլ սխալ էր այդ, ինչու որ
 Զարչրիուելով հոն ստակեցաւ :
 Սպասուէին, ազջիկ անգուծ,
 Զայն տեսնելով կը ծիծաղի .
 «Ինչպէս, կ'ըսէր, կը խորվի շուռ,
 Ներսըն ա՛յո՛ սէր մը ունի» :

ՊԱՐԸ

«Ներսըն, այո՛, սէր մը ունի» :

Սիւսպիլ.— Այդ անպիտանները ինչպէս կը հրճուին,
 Ինչպէս կ'ուրախանան : Խեղճ մկան մը թունասորու
 թիւն, յիշատակաց արժանի դրուա՞ց մը ստուգիւ :

Պրանտէր.— Ինչպէս նմաններուդ կողմը կը քաշու,
 Սիւսպիլ :

Արարայի.— Տե՛ս մէյ մը սուի՛ցայ, խոշոր փորովը
 և կուստ գլուխովը բուզիս սիրտ մէկը կը դառնայ դժ-

բաղդութեան առջև : Այդ սատկող մաւկը տեսնելով
 կարծես ճիշդ իր պատկերը տեսած ըլլար :

ՅԱՌԻՍԹ. ՄԷՖԻՍԹՕՅԷԼԷՍ

ՄԷՖԻՍԹՕՅԷԼԷՍ

Ամէն բանէ յառաջ պէտք է որ զուարթ ընկերու-
 թեան մը մէջ տանիմ գրեզ, սրպէսզի տեսնես թէ կեանք
 վարել ու զուարճանալ ի՞նչպէս կ'ըլլայ աշխարհի վրայ :
 Հոս ամէն օր տօն է ժողովրդեան համար . նա քիչ խել-
 քով և շատ անփութութեամբ զուարճութեանց անձուկ
 շրջանակին մէջ կը դառնայ ու կը դառնայ՝ իր պոչին
 հետ խաղացող կատուին նմանելով . ս՛րչափ ժամանակ
 որ դուրսի ցաւէ գանգատ մը չունի, և սրճարանապե-
 տը կտքէն վճարուելու պայմանաւ ըմպելիներ կուտայ
 իրեն՝ գոհ և ուրախ կեանք մը կը վարէ և հնչուք ի՛նչ
 է՝ չգիտեր ընալ :

Պրանտէր.— Սըւսնք ճամբորդ կ'երեւին . իրենց օ-
 տարտի կերպարանքէն յայտնի կը տեսնուի թէ Լէյփ-
 ցիկի մէջ գտնուելին շատ ժամանակ չէ :

Ֆրոսթ.— Իրաւունք ունիա : Պատի՛ւ մեր Լէյփցի-
 կին՝ այն փոքր Բարիդին՝ ուր ամէն կողմէ օտարականք
 կը վազին :

Սիւսպիլ.— Ո՞վ կը կարծես թէ ըլլան այդ օտարա-
 կանները :

Ֆրոսթ.— Դուն գործն ինձի թո՛ղ . մէկ գաւաթ դի-
 նիով այդ անպիտաններուն բերնէն իրենց գաղանիք-
 ները կ'առնու՛մ : Ընտանիքէ ըլլալ պէտք են, ըստ սրու՛մ
 սէզ և դժգոհ նայուածք մ'ունին .

Պրակտիկ. — Գրաւ կը գնեմ թէ իտերբաներ են երկուքն ալ :

Արքակէյեր — Գուցէ :

Ֆրոսֆ. — Ուշագրոթի՛ւն : պիտի սկսիմ քթերնէն բռնել :

Մեքֆիսք. — Խեղճ յարգելի, սատանան մաքերնէն չանցնիր՝ եթէ վզերնէն բռնած ըլլայ անգամ :

Ֆրոսֆ. — Բարեւ ձեզ, պարոններ :

Սիեպիւղ. — Բարի եկաք : (Յած, արհաւարհանօք Մեքիսքոֆէրէսը դիտելով) Ի՞նչ ունի այս անդգամն՝ որ մէկ սոքով կը կաղայ :

Մեքֆիսք. — Թոյլ կուտամք որ ձեզ հետ նստինք : Ընկերովի զուարճանալով պիտի մոռնանք թէ ընտիր գինի կը պահուի մեզ :

Արքակէյեր. — Դիւրակամ մէկը չէք՝ ինչպէս կ'երեւի :

Ֆրոսֆ. — Բիբրայիէ խիստ ուշ պէտք է ձամբայ ելած ըլլաք, Յովհաննէսի տունը ընթրեցի՞ք այս գիշեր : (*)

Մեքֆիսք. — Իր տան առջևէն անցանք, այլ ներս չմտանք : Վերջին անգամ տեսնուած էինք իր հետ, երկար ստեղծ իր ազգակիաններուն վրայ խօսքեր բացաւ, և խնդրեց մէզմէ որ իր կողմէ շատ շատ բարեկներ տանինք անոնց :

Դեպ ի Ֆրոսֆ կը խօսարհի :

Արքակէյեր, ցած. — Ճարպիկ մէկն է. նա՛ քու քրթէզ կը բռնէ :

Սիեպիւղ. — Հանած-վարածին մէկը կ'երեւայ :

Ֆրոսֆ. — Համբերէ քիչ մը, ես հիմայ անորը կը բռնեմ :

Մեքֆիսք. — Մտած ժամանակին՝ եթէ չեմ սխալիր՝ վարժ ձայներու պարերգ մը լսեցինք : Երգի ձայները

(*) Գերմանական կասակարանութիւն :

ըբանչելի կերպով պէտքէ հնչեն այս կտուարներու տակ :

Ֆրոսֆ. — Նուագագէ՞տ մ'էք արդեօք :

Մեքֆիսք. — Ո՛հ, ո՛չ, տաղանդս փոքր է, այլ իղձս՝ մեծ :

Ֆրոսֆ. — Հաճեցէ՛ք մեզ երգ մը երգել :

Մեքֆիսք. — Պատրաստ եմ եթէ կ'ուզէք :

Սիեպիւղ. — Նոր երգ մը՝ եթէ կարելի է :

Մեքֆիսք. — Սպանխայէն կը դառնանք. գինիի և երգի հայրենիք է այն :

Կ'երգի

Սիրուն մի լու բնակէր

Թագաւորի ապարան . . .

Ֆրոսֆ. — Մտիկ ըրէ՛ք . . . լսեցի՛ք, լո՛ւ մը : Լուսնանախորժ հիւր մը կը թուի ինձ :

ՄԷՖԻՍՔՕՅԷԼԷՍ, կ'երգի

Սիրուն մի լու բնակէր

Թագաւորի ապարան,

Իշխանը զինք կը սիրէր

Բուն զաւակի մը նման :

Պատմութիւնը կ'ըսէ որ

Իր գերձակին պատուիրեց

Երթալ առնուլ չափն անոր,

Եւ պատրաստել հագուստ պերճ :

Պրակտիկ. — Մի՛ մոռնաք ապարեւ գերձակին որ կրցածին չափ ձգելու առնու չափը, և՛ եթէ չուզեր որ իր գլուխը կարեն, թող զգուշութիւն ընէ որ վարտիքին վրայ ամենափոքր փոթ մը չտեսնուի :

ՄԷՖԻՍՔՕՅԷԼԷՍ

Լուսն հրճուեցաւ չափազանց՝

Երբ իր վրայ տեսաւ շատ

Թաւիչ, ոսկի ու արծաթ,
 Ու վզէն ալ կախուած խաչ:
 Իսկոյն բերել նա տուաւ
 Քոյր և եղբայր, աղբական՝
 Որք արքային հրամանաւ
 Աւագանուոյ կարգ անցան:
 Այլ գէշութիւնն այն եղաւ՝
 Որ պալատի մարդիկներ
 Չկրնալով խօսիլ ընաւ՝
 Կը քերուէին օր, գիշեր:
 Ինչ գժուարին կացութիւն,
 Ինչ տաղտուկ է ստիկայ...:
 Երբ մեզ խայթէ անշահ լուն՝
 Զայն ջախջախենք անխնայ:
 ՊԱՐ, ուրախութեան աղաղակներով,
 Երբ մեզ խայթէ անշահ լուն՝
 Զայն ջախջախենք անխնայ:
 Ֆրոսֆ.— Ազնիւ, ազնիւ, լաւ կերպն ա՛յդ է:
 Սիւսպէր.— Ո՛ւր էր թէ բոլոր լուերն այդ փորձանքին
 հանգիպէին:
 Պրակտեր.— Սեղմեցէ՛ք մատերնիդ և ուժով մը կըս-
 մըթեցէ՛ք զանոնք:
 Արդմէյեր.— Կեցցէ՛ ազատ լիւն, կեցցէ՛ գինի:
 Մեֆիսթ.— Ի պատիւ ազատութեան գաւաթ մը պի-
 տի պարպէի սիրով՝ եթէ քիչ մը լաւագոյն ըլլային
 ձեր գինիները:
 Սիւսպէր.— Այդ խօսքը մէյ մ'ալ բերանդ չառնես:
 Մեֆիսթ — Կը վախեմ որ պանդոկապետին սիրտը
 պիտի վիրաւորուի, եթէ ոչ՝ մեր մառանի լաւագոյն

գինիները պիտի հրամցունէի այս պատուական ընկե-
 րութեան:

Սիւսպէր.— Դուք այդ մատին հոգ մի՛ ընէք, ամէն
 ինչ վրաս կ'առնում:

Ֆրոսֆ.— Եթէ կ'ուզէք որ մառաննիդ գովենք՝ ձեր
 գինիներէն բաժակ մը մեծարեցէք մեզ, ըստ որում գի-
 նիի մը վրայ երբ դատաստան ընել ուզեմ հարկէ որ
 բերանս ողողուած ըլլայ անով:

Արդմէյեր, ցած.— Կ'երեւի թէ Հռենոսի կողմերէն
 են այս պարօնները:

Մեֆիսթ.— Գայլիկոն մը տուէ՛ք:

Պրակտեր.— Ի՞նչ պիտի ընէք գայլիկոնը: Չեմ կար-
 ձեր որ ձեր գինույ տակառները գրան առջև պատրաստ
 գտնուած ըլլան:

Արդմէյեր.— Հոն՝ ետին՝ պանդոկապետը գործիք-
 ներով լեցուն կողով մը դրած է:

Մեֆիսթ.— (գայլիկոնը կ'առնու Ֆրոսֆէ): Հիմայ ըսէք
 թէ ի՞նչ գինի կը փոփաքէք:

Ֆրոսֆ.— Ինչ, ամեն տեսակ գինի ունի՞ք:

Մեֆիսթ.— Իւրաքանչիւր ոք թող ընտրէ իր ուզածը:
 Արդմէյեր՝ Ֆրոսֆին.— Ա՛հ, ա՛հ, արդէն շրթունքներդ

լցել կ'օսիս:

Ֆրոսֆ.— Լա՛ւ, եթէ ազատ եմ ը՛ տրելու՝ Հռենոսի
 գինի կ'ուզեմ, լաւագոյն գինին հայրենիքը կուտայ
 միշտ:

Մեֆիսթ.— (Ֆրոսֆի բազում տեղը սեղանին եզրին
 վրայ ծակ մը բանարով): Քիչ մը կնքածո՞ւ տայիք որ
 ծակը խցեմ:

Արդմէյեր.— Օհ, օ՛հ, ձեռնածութեան սկսանք:

Մեփիս. — (Պրակտիկ). Իսկ դուք ի՞նչ գինի կ'ուզէք :

Պրակտ. — Շումրաների գինի, և փրփրալի ըլլայ այն որչափ կարելի է :

Մեփիս. — (միշտ ծակեր կը բսնայ. այն միջոցին ընկերորէսն մեջէն մեկը խիցեր պատասխարով՝ ծակերուն մեջ կը խօթի)

Պրակտ. — Օտար բաները չփնտռել չըլլար, ըստ սրբւմ ազուրը երբեմն խիստ հեռուները կը գտնուի: Հայրենասէր Գերմանացի մը չկրնար Գողիացիները սիրել, այլ սակայն անոնց գինին կը խմէ սիրով:

ՍԻԵՊԷԼ, միևն Մեփիս. իր նստած կողմէն կը մտեանայ. Շիտակն ըսելով՝ ես թթու չեմ սիրեր, անոյզ գինի մը հրամցունէիք ինձ՝ եթէ կարելի է:

Մեփիս. — Ուրեմն քեզ ալ Հունգարիայի քաղցրահամ գինի մեծարեմ:

Արդեփի. — Ո՛չ, պարո՛ն, այդ չըլլար, աղէկ նայեցէ՛ք երես: Կը տեսնեմ թէ դուք զմեզ խաբել կուզէք:

Մեփիս. — Էհ, էհ, ասանկ աղնիւ կոչնականներու հետ վտանգաւոր ընթացք մը պիտի ըլլար այդ: Սակայն դարձի սկսինք, այսչափ խօսք բաւական է. ի՞նչ գինի կրնամ հրամցունել:

Արդեփի. — Ամէն գինիներէն ալ, կը լսէ՛ք, և խօսքերը լմննա՛ն:

(Բացում ծակերուն խցուէրէն վերջը Մեփիս. nsf կ'ընէ):

Մեփիս. — (սարսիւնակ շարժումներով). Եթէ ճակատն այժմ աղի

ճարձը եղջիւր կը բուսնի՝
Եթէ խաղողը պատուական
Որթատունկէ յառաջ գան՝
Ծակուած փայտէ սեղանն ալ
Ազուր գինի կրնայ տալ:
Հրաշք մ'է աս, հաւատացէ՛ք.
Այլ գիտէք թէ ամէն բան
Հնարին է բնութեան:

Բացէ՛ք խիցերն, խմեցէ՛ք:

Ամեկը. — (խիցերն հանելով եւ իրեց ցանկացած գինին բաժակի մեջ ընկունելով): Աս ի՞նչ ազուր աղբիւր կը հոսի մեզ համար:

Մեփիս. — Հոգ տարէ՛ք միայն որ շիթ մը չթափէք գետին:

ԱՄԷՆՔԸ, (կ'երգեն)

Խմե՛նք, խմե՛նք յաւիտեան

Ո՛չ չափ ճանչնանք, ո՛չ ս սնան:

(Նորէն կ'սկսին խմել):

Մեփիս. — Մէյ մ'որ սկսան՝ նայէ՛ ս որչափ կը խմեն սա անպիտանները:

Ֆառուս. — Ես չեմ ուզեր մնալ հոս, կ'ուզեմ մեկնիլ:

Մեփիս. — Պահ մ'ես ուշադրութիւն՝ և պիտի տեսնես անասնութիւնը իր բոլոր պարզութեան մէջ:

Սիւպի. — (խնամ ժամանակ գգուշորիսն ջրներ, եւ գինին գետին կը բարի՛ք՝ որ բոցերու կը փոխուի: Օգնութիւն, օգնութիւն, հատէ՛ք, կրակ կայ, դժոխքը կ'այրի հոս:

Մեփիս. — (խօսելով բոցին): Հանգարտէ՛, տարրդ իմ սիրական: (գործաւորներուն): Այս անգամ քաւարանի

ժողովրդի մէկ հուրն էր միայն:

Սիեպեղ.— Ի՞նչ կը նշանակէ այս: Կեցի՛ր, թշուառակա՛ն, ըրածդ շատ սուղի պիտի նստի, կ'երեւի թէ մեր ո՞վ ըլլալը չես ճանչնար:

Յրօւֆ.— Թող մէյ մ'ալ ընէ այդ բանը՝ ու կը տեսնէ:

Արդմեյեր.— Ըստ իս, քաղաքավար կերպով պէտք է ազատենք որ ձգէ երթայ այս տեղէ:

Սիեպեղ.— Այս պարոնն ի՞նչ կ'ուզէ, ի՞նչ, իր հօփխարօփիւնը (*) ի գործ պիտի դնէ:

Մեֆիսթ.— Կարկէ՛ բերանդ, գինիի տակա՛ն:

Սիեպեղ.— Կախարդութիւնդ բաւական չէ, կ'ալի՛տ ալ կ'ըլլաս:

Պրակսեր.— Սպասէ՛ քիչ մը, լաւ ձեռ մը պիտի ուտես հիմայ:

Արդմեյեր.— (սեղանէն խից մը հասկերով՝ բոց մը կեղչե եւ կը հասնի մինչեւ իրեն): Կ'այրի՛մ, կ'այրի՛մ. օգնութիւն:

Սիեպեղ.— Կախարդութիւն...: Յասքէ՛ վրայէն. սո՛ս՝ անզգամը լաւ մը պատժենք:

Դանակնիկն հասկերով Մեֆիսթօփեղիսին վրայ կը վազեն:

Մեֆիսթ.— Ծանր շարժումներով:

Խօսք և նկա՛րք մագալին,

Ձեր գիւթութեամբ յորդարու իս

Խռովեցէ՛ք գլխովին

Չգտարանք և գլուխ:

Չարմացնաւք իրարու ետեւ կը նային:

Արդմեյեր.— Ո՞ւր կը գտնուիմ: Ի՞նչ գեղեցիկ երկիր է այս:

(*) Կախարդական բառ.

Յրօւֆ.— Սյգեւէտ բը՛ւր մը: Աչքերս կը խաբե՞ն արդեօք դիս:

Սիեպեղ.— Եւ մեր ձեռաց տակ խաղ՞ղի ողկոյզներ:

Պրակսեր.— Տեսէ՛ք, դալարագեղ բարունակներուն տակ ի՞նչ բուն, ի՞նչ ողկոյզ է այն:

Սիեպեղը ֆրէկ կը բռնէ, միւսներն ալ փոխադարձաբար նոյնն ընկերով՝ իրենց դանակները վեր կը բարձրացնեն:

Մեֆիսթ.— (արեղի բարձր ձայնիւ)

Հիմայ մեկնի՛նք, բաւական է:

Անհետացի՛ք, ցնորքնի՛ր, շո՛ւտ,

Աղբի՛ւր գինույ, ճոխ այգեկո՛ւթ:

Ա՛յսպէս դժոխք վրէժ կը լուծէ:

Յառուսի հետ աներեւոյթ կ'ըլլայ. գործաւորք մեկ մեկու ֆթեր կը բողոն:

Սիեպեղ.— Ի՞նչ է այս:

Արդմեյեր.— Ի՞նչ բան:

Յրօւֆ.— Ի՞նչ. բռնածս բուքի՛թդ էր ուրեմն:

Պրակսեր.— Ես ալ քօ՛ւկդ բաներ եմ:

Արդմեյեր.— Անդամներն ու ժառագարն ձգող բան մ'էր այս. պիտի իյնամ նուազիմ, աթոռ մը հասցուցէք:

Յրօւֆ.— Ո՛հ, ըսէ՛, ի՞նչ է սա եղածը:

Սիեպեղ.— Ո՞ւր է այն ապիրատը, մէյ մը թէ զինքը բռնեմ՝ ա՛լ չկրնար ձեռքէս ողջ ազատիլ:

Արդմեյեր.— Տեսայ որ մառանին դռնէն դուրս կ'ըլլէ... տակառի մը վրայ հեծած...: Ոտքերս կապարի նման ծանրացած են: (Դեպ ի սեղան կը դառնայ): Ա՛խ, ի՞նչ ազէկ կ'ըլլար որ զինին վազէր շարունակ:

Սիեպեղ.— Այս ամէն պատահածները պատրանք,

Սիեպեղ.— Այս ամէն պատահածները պատրանք,

Սիեպեղ.— Այս ամէն պատահածները պատրանք,

ցնորք և խարէութիւն են եղեր :

Ֆրոսք.— Սակայն աներկբայ էի թէ ստուգիւ գիւնի կը խմեմ :

Պրանսեր.— Եւ այն ազուոր ողկոյգներն ի՞նչ եղան :

Ալլամիյե.— Ա՛լլա՛յ կրնայ ըսել թէ հրաշքներու պէտք չէ՛ հաւատ ընծայել :

ՎՆՈՒԿԻ ԽՈՂԱՆՈՑ

Խորունկ հնոցի մը մեջ՝ խոտը պսուկ մը կը սեսնուի կրակին վրայ. ելած մուխին մեջէն զարմանահրաշ պահերներ կ'երեւին : Պոչաւոր մասակ կապիկ մը, պսուկին քովը նստած, վրայէն փրփուրը կ'առնէ, կը ժողվէ եւ հոգ կը քակի որ եփուածը դուրս չքափուի : Արուն իր ձագերով անոր քով՝ կը քափայ կրակին : Որմերը եւ ձեղունը ծածկուած են վրձուկին յասուկ սեսակ սեսակ քարոթիկակ գործիքներով :

ՖԱՈՒՍԹ, ՄԷՖԻՍԹՕՖԷԼԷՍ

ՖԱՈՒՍԹ

Գախարդական այս տարօրինակ կազմած սեսներով՝ նողկանք կ'զգամ. ըսէ՛ ինձ, խնդրեմ, ի՞նչ զուարճութիւն կրնայ գտնել մարդ այդպիսի աշխարհութիւններու մէջ : Զատուկէ մը ի՞նչ խորհուրդ, ի՞նչ խրատ կրնայ երբէք սպասուիլ : Եւ միթէ այս խոհանոցիս մէջ կը գտնուի՞ այնպիսի ըմպելի մը՝ որ մարմնոյս վրա-

յէն երեսուն երկար տարիներ վերցունէ . . . . . Վա՛յ գլխուս, եթէ ինձ նպատակու լաւագոյն բան մը չգիտես : Արդէն կորուսի ամէն յոյս : Կարելի է բնութիւնը և գերագոյն ոգի մ'իմ վիճակս բարելաւոյ բալասան մը չունենան :

Մեֆիսթ.— Բարեկամ, իմաստութեամբ կը խօսիս տակաւին : Իրաւ է որ երիտասարդանալու համար ամենարձական միջոց մը կայ, այլ ուրիշ գրքի մը մէջ կը գտնուի այն, որու և զարմանալի մէկ գլուխը կը կազմէ :

Ֆաուսթ.— Կ'ուզեմ, կը փոփաքիմ գիտնալ գայն :

Մեֆիսթ.— Լաւ, այնպիսի միջոց մէջ այն՝ որ ո՛չ դրամէ պէտք ունի, ո՛չ դեղէ և ո՛չ կախարդութիւնէ : Գնա՛ նետուէ՛ դաշտերու մէջ, բրեւ և փորել սկսէ՛, և Գնա՛ միտքէ անձուկ շըջանակի մը մէջ ամփոփած՝ պարզ մտուհով մը գո՛հ եղի՛ր. անասուններու հետ անասունի նման ապրէ՛, և պղտիկութիւն մի՛ համարիր հայրենական հողդ աղբով պարարտցնել : Հաւատ՛ ինձ, լաւագոյն միջոցն է այս՝ ութսուն տարի ետ դառնալու :

Ֆաուսթ.— Այդ բանին սորված չեմ, չեմ կրնար ձեռքս բան առնուլ : Անձուկ կեանք մ'իմ բանիս չգար :

Մեֆիսթ.— Ապա ուրեմն գործին մէջ վնկուհի մատնել պէտք է :

Ֆաուսթ.— Այլ ի՞նչու այդ քաւթարին պէտք ունենանք, միթէ դու ինքդ կարող չե՞ս ըմպելիքը պատրաստել :

Մեֆիսթ.— Ի՛նչ գեղեցիկ ժամանց ինձի համար. ես կարող եմ բերբաւոր գործեր յառաջ տանիլ աւելի սուղ միջոցի մէջ : Ո՛չ միայն արուեստ և հմտութիւն կը պա-

հանջէ այդ աշխատութիւնը՝ այլ նաև անհնարին եր-
կայնմտութիւն: ժամանակը միայն կրնայ ոյժ և ազ-
գեցութիւն տալ խմորումի, և գլխանայի՛ր թէ պէտք
եղած այլ և այլ նիւթերը ի՞նչ արտաուոց բաներ են:
Աս բանս իրեն սորվեցնողը սատանան եղած է, այլ
սատանան ինքը կարող է՛ պատրաստել զայն: (Կենդա-
նիները կը նումարէ:) Տե՛ս սա՛ սիրուն կենդանիները:
Ահա՛ սպասուհին. ահա՛ սպասուորը:

Կենդանիներուն.

Յարեկամներ, ձեր տիրուհին
Չեմ տեսներ հոս:

Կենդանիները՝

Կրակորանին

Ծակէն ելաւ՝ անտարակոյս
Իր ընթրիքը ընելու դուրս:

Մեքիթօթեկես

Արդեօք ո՞րչափ տտեն պէտք է՝
Որ դառնայ նա իր արչաւէն:

Կենդանիները

Որչափ տտեն որ պէտք է մեզ...
Տաքցունել մեր ոտքեր այսպէս:

Մեքիթ. — (Ֆաուսթի) Այս չքնաղ կենդանիները
ի՞նչպէս կը գտնու:

Ֆաուսթ. — Ամենանողկալի. անոնց նմանը. չեմ տե-
սած ընաւ:

Մեքիթ. — Ո՛չ, ինձ ամենէ աւելի յարմար երեցողը
այս աեռակ խօսակցութիւն մէ:

Կենդանիներուն.

Ըսէ՛ք նայիմ, անպիտաններ,
Ի՞նչ է հոգ ձեր հանդերձանքներ:

Կենդանիները

Կենդանեաց մենք պատրաստենք թան:
Մեքիթ.

Ըսէ՛ք նայիմ, հոգ շատեր կա՞ն:

Կասուն կը մօտենայ եւ կը շողմէ գՄեքիթօթեկես

Խաղա՛նք յիասօին,
Դրամ տաւր խեղճիս:
Տեսքը դրամին
Ուրախ կ'ընէ զիս:
Ո՛հ, խաղանք, խաղանք,
Թշուտո մ'եմ անանկ,
Այլ սակայն թէոր
Փող ունենայի՛
Պաշտօն փառաւոր
Ես կ'ստանայի:

Մեքիթ. — Ո՞րչափ երջանիկ պիտի՞ ըլլար կապե-
կը՝ եթէ այս բանին մէջ պզտի մաս մ'ունենար անգամ:
Այս միջոցիս՝ միւս կենդանիները մեծ գունդի մը հետ
կը խաղան եւ կը զլրեեն զայն:

Կասուն

Աշխարհ այսպէս է.
Մէկ գունդ մը կ'լոր
Թեթեւ, գոգաւոր՝
Որ կ'ելնէ, կ'իջնէ:
Իբրև սպակի՛
Դիւրաւ կը բեկի.

Խոյս տո՛ւր, պատանի,
 Այդ մասնիկ պղտի՝
 Որու կայծ քեզի
 Հաճոյ կը թուի,
 Մահ կուտայ միայն.
 Մի փափաքի՛ր զայն:

Մեծիսք. — Ըսէ՛ ի՞նչ ոյժ այս մաղ(*) ունի:
 Կասուն ձեռքը կ'առնու զայն:
 Հոգին կ'ընէ տեսանելի
 Թէ անպիտան անհատ մ'ես գուն՝
 Կը հասկնանք անով իսկոյն:

Մասակին փոքր կերքայ, եւ մաղին մեջ նայիլ կու-
 սայ անո՛ր:

Միբեղի՛ս, սա՛ ծակէն նայէ,
 Անունը տալ կրնաս գուցէ
 Սա անպիտան մարդուն անշահ՝
 Որ մեր դիմացը կը կենայ:

Մեծիսք. — Այս մեծ կաթսան ի՞նչ է հապա:
 Արու եւ եգ կասուները
 Ո՛հ, ի՛նչ անմիտ. չճանչնար նա
 Թան կփելու յատուկ կաթսան:
 Տեսնուա՛ծ է սասանկ անբան:

Մեծիսք. — Պտպանձեցէ՛ք, կենդանի՛ք չար:
 Կասուն
 Եկու՛ր նստի՛ր գահին վրայ սա,
 Ձեռքդ բռնէ սա հողմահար՝
 Որ անասնոց իշխան ըլլաս:

(*) Քապաչեան խարաչը՝ որ գողերը ետեան կը հանկ:

Մեծիսքօճեկէսը կ'սխալէ նստելու:

Ֆաուսթ. — (որ այս միջոցիս հայելիին առջեւ կե-
 ցած է միես, մերք մօտենալով, մերք հեռանալով): Ի՞նչ կը
 տեսնեմ. այս ի՛նչ հրեշտակային պատկեր է՝ որ այս մո-
 զական հայելիին մէջ հրացած աչքերուս կ'երևի: Ո՛վ
 սէր, պարզե՛է ինձ քու ամենէ արագաթուիչ թեւք,
 որպէսզի այս սքանչելի էսկին թնակած վերնագաւա-
 ուը սրանամ: Ա՛հ, երբ այս կեցած սեղէս ելլելով՝ քիչ
 մ'աւելի յառաջանալ համարձակիմ՝ նա այլ ևս որպէս
 թէ ամպի մը մէջէ կ'երևի աչքերուս:— Կանացի ի՛նչ
 հիասքանչ ձեւ և կերպարանք՝ միթէ հնարի՞ն է որ
 կին մ'այս աստիճան չքնաղ ըլլայ և գեղանի: Ի՛նչ, ա-
 չացս առջեւ տարածուած այս հրաշագեղ մարմինը եր-
 կինքի մէջ գանուած բոլոր հրաշալիաց մէկ համառօտ
 պատկերը կը ներկայացնէ արգեօք: Ասոր նման բան
 մը կը գտնու՞ի երբէք երկրի վրայ:

Մեծիսք. — Երբոր Աստուած մը եօթ օր շարու-
 նակ կ'աշխատի, և ըրած գործն ինքն սլ կը հաւնի,
 անտարակոյս աղուորկեկ բան մը արտագրուած ըլլալ
 պէտք է: Ցյազ դիտէ՛ այդ պատկերը, ասոր նման
 սքանչելի գանձ մը դիմացդ պիտի հանեմ: Ո՛հ, երանի՛
 անոր՝ որ բազդ պիտի ունենայ ցուցնելիք հրաշագեղ
 արարածս իբր հարս իր տունը տանելու: Ֆաուսթ
 հայելիին կը դիտէ միես: Մեծիսք. քիկնաբոռի մը վը-
 րայ երկննալով եւ հողմահարին հետ խաղալով իր խօսքը
 կը շարունակէ: Ահաւաստի թագաւորի նման բազմած
 եմ գահիս վրայ, մահանը ձեռքս է, և միայն արքայա-
 կան պատիւը կը պակսի զլխուս:

Կենդանիները՝ որ մինչեւ այն ժամանակ հազար
այլանդակ շարժումներ ի գործ դրած էին, աղաղակնե-
րով պսակ մը կը բերեն Մեֆիսթոֆելիսի:

Ընդունեցէ՛ք, տէր, զայս պսակ .

Կտորուանքներն ահա՛ անոր .

Գուցէ արեամբ կարող ըլլա՛ք,

Զայն շտկրտել և ընել նոր:

Անենորհ կերպով պսակին վրայ վազելով՝ զայն եր-
կու կտոր կ'ընեն՝ եւ այդ կտորներով կը պարեն բոլորածեւ:

Լա՛ւ, սկսի՛նք նորէն մենք . . . :

Կը խօսակցինք, կը տեսնենք .

Մտիկ կ'ընենք, կը քերթենք:

Ֆաուստ, (հայելիին առջեւ) .— *Վա՛յ ինծի, ինքը-
զինքս կորուսած եմ բոլորովին:*

Մեֆիսթ, (կենդանիները ցուցնելով) .— *Իմ գլուխս
իսկ դառնալ կ'սկսի:*

Կենդանիները

Եթէ այս բան յաջողի՛

Փառք և պատիւ մեր խելքի:

Ֆաուստ, (աւելի բարձր ձայնով) .— *Կուրծքս կրակի
պէս կ'սկսի վառուիլ . ո՛հ, հեռանանք շուտով այս
տեղէս:*

Մեֆիսթ. նոյն դիրքին մեջ .— *Սակայն չկրնար ու-
րացուիլ թէ ճշմարիտ քերթողներ են ասոնք:*

Կապիկը պահ մը փրփուրը ժողվելու հոգ չսանելով՝
պտուկին պարունակութիւնը կ'սկսի դուրս քափիլ, որմէ
մեծ մուխ մը կ'ելլէ բուխերիկին մեջ: Կախարդունիին՝
բոցին մեջէն՝ զարհուրելի ձայնով մը դուրս կ'ելլէ:

Կախարդունի

Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ,

Կապիկ անիծեալ,

Թանը կը թափու,

Զլս կ'աջրես այսպէս,

Ստակի՛ք ամենքդ ալ:

Մեֆիսթոֆելիսը եւ Ֆաուստը տեսնելով:

Ի՞նչ կը տեսնեն իմ աչքեր .

Ի՞նչպէս մտնէք, յանդուգներ,

Այս գործանոց սրբազան:

Առ ի՞նչ, մատեան զիւթական,

Հո՛ւր, արշաւէ՛ անոնց վրայ .

Ոսկորնին իսկ չմտայ:

Պարզուր պտուկին մեջ խօսելով՝ Ֆաուստի, Մեֆիս-
թոֆելիսի եւ կենդանիներուն ետեւէն բոցեր կ'արձակէ:
Կենդանիները կ'ոռնան:

Մեֆիս. ձեռքի հողմահարը վերցնելով աջ եւ ահ-
եակ բաժակներուն եւ անօթներուն կը զարնէ:

Կտորուեցէ՛ք երկուքի

Ո՛ սպաներ վճուկի .

Կտորուեցէ՛ք հին շիշեր,

Հին ամաններ ու սաներ:

Ո՛ լիրբ պառաւ զու հասած,

Կեցի՛ր, մէկ հաստ դաւազան

Ուսից տալով խիստ հարուած՝

Քեզ կը բերէ ուղղութեան:

Մինչդեռ վնկունիին ետ ետ կը փառուի՝ *ursus* անունով եւ
ահաբեկ .

կը ճանչնան զիս, ո՛ր քաւթար, ո՛ր գերեզմանէ վա-
խած ճիւղ, կը ճանչնան հիմայ քու տէրդ և իշխա-
նըդ: Ո՞վ կարող է արգելել որ թէ՛ զքեզ և թէ՛ քու
կատու ոգիներդ ջարդուբուրդ չընեն: Ինչ կարմիր
բաճկոնակին պատկառանք չունի՞ս. ա՛լ. դու չե՞ս ճանչ-
նար աքաղաղի փեսուըը. միթէ երես պահե՞ ի քեզ-
մէ. ի՞նչ, անո՞ւնս տալ պէտք պիտի ըլլայ:

Կախարդուհի.—Ո՛հ, տէր, ո՛հ, թագաւոր, ամարդի
ընդունելութեանս ներէ՛, կ'աղաչեմ: Չկրցայ լաւ մը
ճանչնալ զքեզ. ո՛ւր է եղջիւրակիր ոտքդ. ի՞նչ ըրեր
քեզ յատուկ եղող կրկին ազուաները:

Մեքիսթ.—Այս անգամ կը ներեմ քեզ, զի շատ
ժամանակներէ հետէ իրարու հետ չենք տեսնուած:
Քաղաքակրթութիւնը՝ որ այսօր բարձր աշխարհը բա-
րակցուցած է, մինչև անգամ սասանային վրայ իր ներ-
գործութիւնը ըրաւ. ո՛չ հիւսիսային ճիւղ կը ահա-
նուի հիմայ, ո՛չ եղջիւր, ո՛չ աղի, և ո՛չ մողիլ: Ու-
քիս գալով՝ որու ձար մը չեմ կարող ընել, ըստ որում
մարգիկներու հետ եղած ժամանակս կրնայ վնասել ինձ՝
այս պաճառաւ կեղծ բուժի (faux mollet) նորածե-
ւութիւնը շատ երիտասարդներու նման ես ալ ընդու-
նած եմ վաղուց:

Կախարդուհին, պարելով.

Կը խենդենամ, կը ցնորիմ,
Պարոն Սաղան գայ ի տուն իմ:

Մեքիսթ.—Կի՛ն դու, այդ անունը մի՛ տար, խնդրեմ:
Կախարդուհի.— Ի՞նչու. ի՞նչ պատճառաւ. ի՞նչ
վնաս կուտայ քեզ այդ անունը:

Մեքիսթ.— Երկար տարիներէ հետէ սուսպիլնիբու
մատեանին մէջ արձանագրուած է այն, այլ սակայն՝ ա-
տով մէկտեղ՝ մարգիկ լաւագոյն ճամբու մէջ չեն գրա-
նուիր. իրաւ ազատած են դեւէն՝ այլ դեւերը իրենց
էութիւնը կը շարունակին միշտ: Շատ առելի լաւ կ'ըլ-
լայ տիար Սեպուհ անուանես զիս, վասնզի ես ալ
ասպետ մ'եմ ուրիշներու նման, և չեմ կարծեր թէ ազ-
նուակախութեանս վրայ տարակուսիս երբէք. սե՛ս՝ եթէ
տեսնել կ'ուզես՝ իմ զինանշանի վահանս:

Անպատկառ Եւրթում մը կ'ընէ:

Կախարդուհին բռնուկ մը կը ձգէ.— Մ՛հ ա՛հ,
ճիշդ քու ձեւերդ են սասնք. անտուակ մ'ես և պիտի
մնաս յաւիտեան:

Մեքիսթ. Յաւուսիք.— Ահա՛ դաս մը քեզի համար:
Վհուկներու հետ վարուելու կերպն այ՛ս է:

Կախարդուհի.— Հիմայ ըսէ՛ք ինձ, պարոններ, թէ
ի՞նչ կ'ուզէք:

Մեքիսթ.— Բաժակ մը քու այն գիտցած ըմպելիքէդ,
այլ ամենէ հին տեսակէն ըլլայ, ըստ որում տարիե-
րու հետ կ'աւելնայ անոր ոյժը:

Կախարդուհի.— Յօժարակամ. որուակ մ'ունիմ՝ գոր
ես ինքս կը գործածեմ երբեմն՝ և որ գէշ հոտ ըստ ամ
բանը չունի. ճիշդ անկէ բաժակ մը տամ ձեզ: (Մեղ-
մաճայն Մեքիսթոյի): Եթէ այս մարդը լամէ այդ ըմպե-
լիէն՝ առանց օրինաւորապէս պատրաստուած ըլլալու,
գիտես թէ՛ ժամ մ'իսկ չկրնար ապրիլ:

Մեքիսթ.— Բարեկամ մէկն է, և քու ըմպելիքդ վնա-
սակար ներգուծութիւն մը չկրնար ընել. պատրաստած

ամենագորաւոր գինիք անգամ կրնամ տալ անոր՝ ա-
ռանց փոքր երկիրի: Շրջանակդ գծէ՛, բանաձեւերդ
զրուցէ՛ և սո՛ւր լեցուն գաւաթ մը որ խմէ:

Կախարդուհին արժանոց շարժումներով օրջանակ մը
կը գծէ, եւ անոր մէջ հազար տեսակ այլանդակ բանե-
կը դնէ. նոյն միջոցին բաժակներ կ'սկսին ձայներ հա-
նել, պտուկը՝ որոտալ, որպէս թէ երաժշտութիւն մ'իգործ
դրուեր: Հուսկ ուրեմն վնկուհին խոտը գիրք մը բերելով
կասուները օրջանակին մէջ կը դնէ, ուր ասոնք իբր գը-
րակայ կը ծառայեն՝ միեւնոյն ժամանակ ջահերը բռնե-
լով: Նժան կ'ընէ Ֆաուսթի որ դէպի իրեն փայլեր առնու:

Ֆաուսթ՝ Մեֆիսթոօյի. — Օ՛Ֆ, ըսէ՛ ինձ թէ ի՞նչ պիտի
ըլլայ ասոր վերջը: Այս այլանդակ շարժումները, այս
գոեհիկ կախարդութիւնը բաւական ծանօթ են ինձ ու
զգուանք կը պատճառեն միայն:

Մեֆիսթ. — Ի՛նչ պարապ խօսքեր, կը գուարճանանք
միայն, այդչա՛փ ծանրագլուխ մարդ մ'ըլլար, գէշ բան
է: Իբր բժիշկ՝ կախարդութիւն մ'իգործ պիտի դնէ՝
որպէսզի ըմպելին օգտակար ըլլայ քեզ:

Ֆաուսթը կը բռնադատէ որ օրջանակին մէջ մտնէ:
Կախարդուհին, նոռոտօրէն գիրքը ձեռքը կ'առնու՝
բացախօսելու համար:

Ընկե՛ր, ըսէ՛ հաւտալով.
Պիտի ընես՝ մէկով տաս,
Նոյնպէս երկու՝ երեքով.
Այսպէս պիտի հարուստանաս:
Անցի՛ր չորրորդ

Եւ հինգերորդ, վեցերորդ,
թէ՛ հօթն ու թէ՛ ութերորդ
կը յաջողին ճիշդ նոյնպէս...:
Վհկուհին կ'ըսէ այսպէս:

Հոս աւարտի
Գործ վհուկի.
Թէ ինն մէկ է՝
Տաս բան մ'ալ չէ,
Գաղտնիքս աս է:

Ֆաուսթ. — Կարծեմ թէ պառաւը կը ցնորի:

Մեֆիսթ. — Ա՛լ շատ չմտայ. իր գերքը՝ որ այսպիսի
ափեղցփեղ խօսքերով լեցուն է, կարգացած ըլլալով
այս ամէն բաներս գիտեմ: Կախարդական արուեստին
խորերը թափանցելու համար շատ ժամանակ կորսն-
ցուցած եմ, ըստ որում բացարձակ հակասութիւն՝ խոր-
հրդալի բան մ'է այն ինչպէս յիմարներու՝ նոյնպէս և
իմաստուններու համար: Արուեստը, բարեկամ, հին
է միանգամայն և նոր: Ամէն ժամանակներու ազա-
տութիւնն եղած է ճշմարտութեան տեղ մտլութիւնը
ծաւալել երեք և մէկով, մէկ և երեքով, այս նիւթիս
վրայ մարդիկ կը լեզուաբարեն շարունակ, և ինչպէս
մէկ շատ ուրիշ բաներ՝ նոյնպէս և զայս կը սորվին.
այլ այսօրինակ յիմարութիւններ հասկնալու համար
ո՞վ գլուխ պիտի յոգնեցնէ: Մարդս՝ բառեր լսած ժա-
մանակը՝ կը կարծէ սովորապէս թէ անշուշտ և ան-
պատճառ իմաստ մը կը պարունակեն:

Կախարդուհին, կը շարունակէ.
Ամենախոր հմտութիւն
Չէ շնորհուած ո՛չ մէկուն,

Հոգ, ջանք, դրամ, տքնութիւն՝
Եւ անա շուտ յայտնուի
Խուզարկու խոկ չեղողի՝
Համաշխարհիկ գիտութիւն:

Ֆաուսթ — Ի՞նչ այլանդակ և մտքի գէմ խօսքեր:
Քիչ մը ևս՝ և անա՛ գլուխս պիտի պայթի այս ակեղ-
ցփեղութիւններով: Կարծես հարիւր հազար խենդե-
րու պարերգի մ'ունկնդիր կ'ըլլամ:

Մեֆիստ. — Բաւական է, բուռական է այդչափը, ո՛ր
գերընտիր գուշակուհի. տաւ'ը ընկերիս քու խորհրդա-
ւոր ըմպելիքդ, և թող բաժակը մինչև եզրը լեցուն
ըլլայ: Այդ պատուական պատրաստութիւնը չկրնար
փնասել անոր. այնպիսի անձ մ'է ինք՝ որ հմտութեանց
բազմագիմի տատիճաններէ անցած է և իր դերը խա-
ղացած:

Կախարդուհին շատ մ'արարողութեամբ ըմպելիք գա-
ւարթին մեջ կը պարպէ: Այն կէտին՝ ուր Ֆաուսթ բեր-
նին կը քանի բաժակը՝ թեթեւ բոց մ'անա կը բարձրա-
նայ գեպ ի վեր:

Մեֆիստ. — Շուտո՛վ մը. քիչ մը ևս. խմած գեղա-
ջուրդ տեսնես ի՞նչպէս սիրող պիտի բանայ: Ի՞նչ,
դեւին հետ մտերմացած ըլլաս, և վախնա՛ս բոցէն:

Կախարդուհին օրջանակը ջնջելով՝ Ֆաուսթ դուրս
կ'ելլէ:

Մեֆիստ. — Հապա՛, յառաջ. պէտք չէ՛ որ հանգիստ
նստիս:

Կախարդուհին. — Կը մողթեմ որ բաժակս օգտա-
կար ըլլայ:

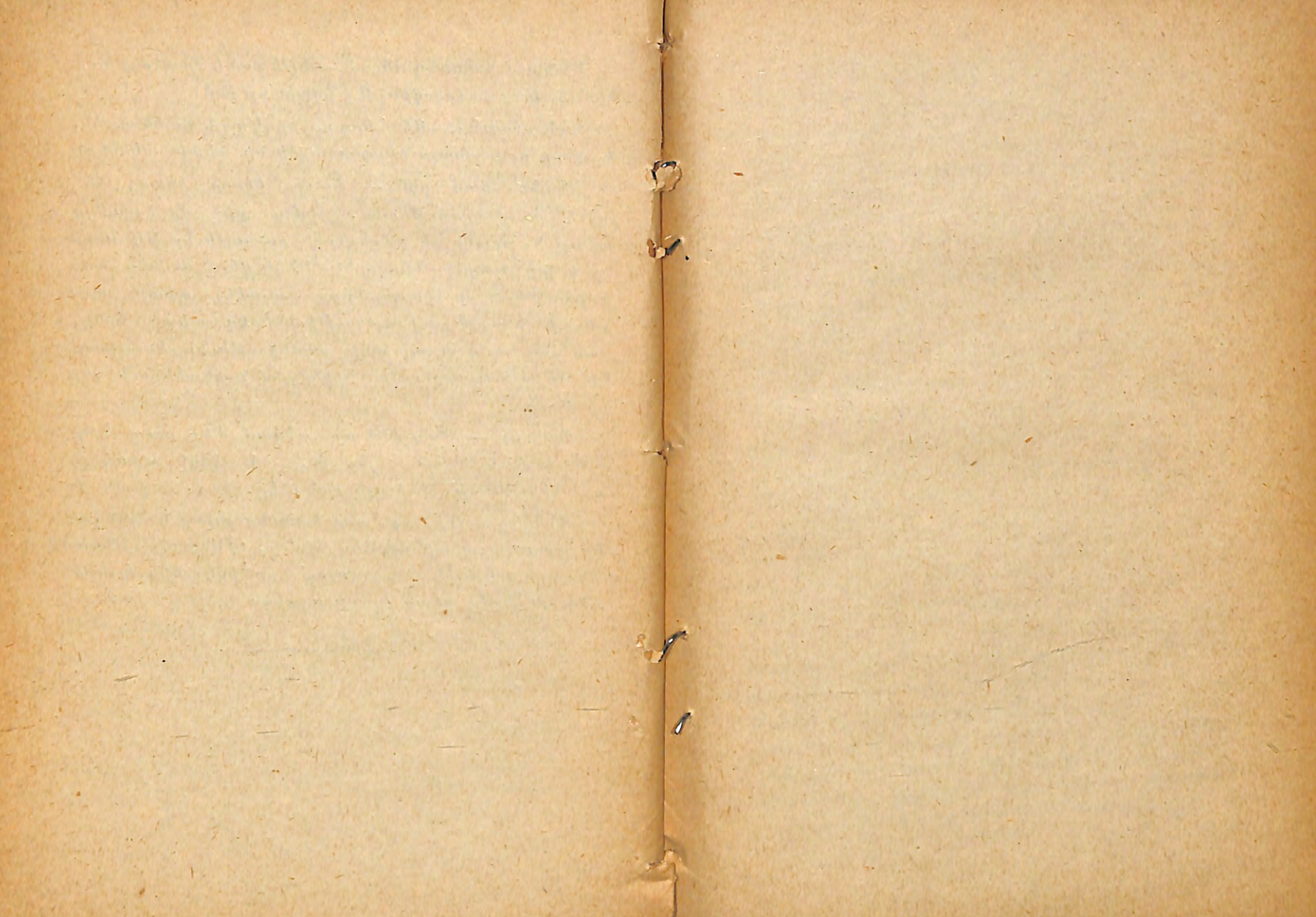
Մեֆիստ.՝ Կախարդուհույն. — Եթէ բանէ մը պէտք ու-
նիս՝ կախարդածողովին մէջ խմացո՛ւր ինձ:

Կախարդուհի. — Ահա՛ երգ մը, երգէ՛ զայն ատեն ատեն,
և անոր զարմանալի ներգործութիւնը պիտի տեսնես:

Մեֆիստ.՝ Ֆաուսթին. — Շո՛ւտ, եկուր հետս, հե-
տեւէ՛ առաջնորդութեանս. հիմայ քիչ մը քրտնիլ
պէտք ես որպէ՛ս զի ըմպելիքին զօրութիւնը թէ՛ ներ-
սը և թէ՛ դուրսը ներգործէ: Անկէ վերջ ազնիւ ան-
գործութեան մը հրապոյրները ճաշակել պիտի տաժ
քեզ, և ներքին յափշտակութիւններէդ պիտի ճանչ-
նաս ընդ հուպ կուպիտոնի ազդեցութիւնը, Կուպիտո-
նի՝ որ աշխարհի շուրջը՝ երկնից անջրպետներուն մէջ
կը թռչի:

Ֆաուսթ. — Թո՛ղ ինձ որ անգամ մ'ևս սուղ նայ-
ուածք մը ձգեմ սա հայելոյն. այն կնոջ պատկերը
գոր կը տեսնէի՝ հիանալի բան մ'էր:

Մեֆիստ. — Ո՛չ, ո՛չ, դու կանանց չնչող և կենդա-
նի տիպարը պիտի տեսնես հիմայ, (Մեկուսի:) Անգամ
մ'որ այն ըմպելին փորդ մտաւ՝ որեւիցէ կին հրաշա-
գեղ Հելէն մը պիտի երեւի աչքիդ:

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՓՈՂՈՑ ՄԸ

ՖԱՌԻՍԹ, ՄԱՐԿԸՐԻԴ՝ ՈՐ ԿՍՆՅՆԻ

Ֆառուար. — Կրնամ համարձակիլ, ո՛ր սիրուն աղ-
նիւ օրիորդ, իմ թեւս ու առաջնորդութիւնս ձեզ
ընծայելու յանդուգն փորձը փորձել:

Մարկիդ. — Պարո՛ն, ո՛չ սիրուն ո՛չ ազնիւ օրիորդ
մեմ ես, ու կրնամ մինակս երթալ առն:

Ֆառուարի ձեռքէն պրծեցալ կը փախչի:

Ֆառուար. — Ո՛հ, ի՛նչ հրաշագեղ աղջիկ՝ որու նմա-
նը տեսած չեմ կեանքիս մէջ. ո՛րքան պարկեշտ ու ա-
ռաքինի կ'երեւայ, և միւսնոյն ժամանակ ո՛րքան ա-
խորժ երեւոյթ մ'ունի: Մինչև յետին շունչս չպիտի
մոռնամ անոր կարմրալար շուրթերը ու պայծառ այ-
տերը: Ի՛նչ ալ շուտ փախաւ ձեռքիս մէջէն...: Ո՛հ,
խելք թոցնելը բան մ'ըսել չէ:

Մեֆիս. կը յառաջանայ:

Ֆառուար. — Մտիկ ըրէ՛, անպատճառ այդ նորատի
աղջիկը ձեռք անցունես ինձ համար:

Մեֆիս. — Ո՞ր նորատի աղջիկը:

Ֆառուար. — Ան որ քիչ մը յառաջ ասկէ կ'անցնէր:

Մեֆիս. — Այն աղջկան համար կը խօսիս: Խոստո-
վանանքէ կ'ելլէր իր մեղքերու արձակումը բնդունած:
Բոլոր ժամանակ իր քով սողոսկած՝ միտ կը գնէի իր

ըստմանբուն: Պարզմիտ ազնիւի մէջ որ ոչինչ բանի մը համար խոստովանանքն կը վազէ: Անոր վրայ ազդեցութիւն չունիմ ես:

Ֆառաք.— Տասն և չորս տարեկան է սակայն, ու քիչ մ'ալ աւելի:

Մեփիս.— Այնպիսի մէկու մը պէս կը խօսիս՝ որ աչք կը անկէ ամենասիրուն ծաղիկներու, ու կը կաթնով ծէ ոչինչ արժանիքով ձեռք բերել ամէն շնորհք ու պատիւ: Գիտցի՛ր սակայն թէ ամէն անգամ չըլլար այդ:

Ֆառաք.— Մի՛ գլուխտ ցաւցներ, պարտն վարժապետ, երկու խօսքով միտքս հասկցնեմ քեզ: Եթէ այն մատղաշ անուշիկ ազնիւը թեոցս մէջ չհանգչի այս իրիկուն՝ կէս գիշերին բաժնուած եմ քեզմէ:

Մեփիս.— Անանկ բան մ'անցուր մտքեդ՝ որ հնարին ըլլայ. պատեհ առիթ մը գտնելու համար միայն առնուաղն տասն և հինգ օրի պէտք ունիմ:

Ֆառաք.— Դիմացս ձեռք եօթ ժամ կայ, ու այսպիսի հէք ազնիւի մը հրապուրելու համար սատանային աշակցութիւնը օգուտ մը չունի՛ր բնաւ:

Մեփիս.— Ճիշդ ֆրանսացույ մը նման սկսար խօսիլ, այլ խնդրեմ սիրտդ մի՛ վշտացներ: Ըսէ՛ ի՞նչ օգուտ ունի բան մը վայելիլու համար արտորալ այս աստիճան: Հաճաքն այնքան մեծ չըլլար որչափ՝ եթէ մէկն առաջէն իր ձեռքով ու ամէն կերպ սուտուծուտ բաներով շտկուէ ու սեթեւեթէ իր պզտի պուպրիկը (poupée), ինչպէս այս տեսակ նկարագրութիւններ շատ կը կարգացուին հին գաղիական առասպելներու մէջ:

Ֆառաք.— Ես առանց այդ պատրաստութեանց ալ տենչ ու ախորժ ունիմ արդէն:

Մեփիս.— Այս մասին չեմ սաստեր կամ հեզներ զքեզ, այլ կը յայտնեմ բացարձակապէս թէ այդ չքնաղ պարմանուհւոյն դործն այդքան հապճեպ չկրնար լիննալ: Բանին մէջ որեւէ բուռն միջոց պէտք չէ գործածել, այլ ընդհակառակն խորամանկութիւնը ձեռք տանելու է:

Ֆառաք.— Գնա՛ բան մը բեր ինձ այդ հրեշտակէն. տա՛ր զիս իր գտնուած տեղը. բեր ժապաւէն մ'իմ սիրուհիէս, կամ փոքր պերտզ (fichu) մ'որ անոր կուրծքն սքողած ըլլայ:

Մեփիս.— Այսօր իսկ պիտի առաջնորդեմ զքեզ իր սենեակը. ասկէ պիտի հասկնաս որ վիճակիդ կը կարեկցիմ անկեղծօրէն, ու կ'օւզեմ վիշտդ մեղմել:

Ֆառաք.— Ի՞նչ, պիտի կրնամ տեսնել ու սեղմել զինքը թեւերուս մէջ:

Մեփիս.— Ո՛չ, դուացուհւոյ մը տուն պիտի գտնուի և դու ապաստի երանութեան սպասելով՝ պիտի կրնաս ըստ կամս արբշտիլ անոր շնչած օդով:

Ֆառաք.— Կը մեկնի՞նք հիմայ:

Մեփիս.— Շատ կանուխ է տակաւին:

Ֆառաք.— Է՛հ, նուէք մը ձարէ՛ ինձ որ ընծայեմ օրիորդին:

Մեփիս.— Շուտով մը նուէք. լա՛ւ ճամբայ. յաջողելու խիստ ապահով միջոց մ'է այդ. մի շատ տեղեր թաղուած հին գանձեր գիտեմ, երթամ անգամ մ'աչքէ անցնեմ զանոնք:

Դուրս կ'ելլի:

ԻՐԻԿՈՒՆ. — ԿՈՎԿԿ ԽՑԻԿ ՄԸ :

Մարկըրիդ, (մագերը հիշատակով ու կապերով): Շատ կը փափաքէի գիտնալ թէ ո՞վ էր այս առաւօտուան ջոջ պարոնը՝ որու նայուածքն ա՛նչքան ազնիւ էր. պէտք է որ մեծ ընտանիքէ մէկն եղած ըլլայ նա. երեսէն ալ յայտնի էր. . . . : Եթէ ո՛չ՝ չպիտի ցուցնէր այնքան հա՛մարձակութիւն:

Գուրս կ'երէ:

Մեքիսք. — Մտի՛ր կամացուկ մը. օ՛ն, մտի՛ր:

Ֆառուսք, պահ մը շուրթեկե ետք. — Կ'ազատէ՞մ, թո՛ղ զիս առանձին:

Մեքիս, սեկեկիկն մեջ դեգերեցով. — Ամէն աղջիկ այսչափ կարգաւոր ու կօկիկ չըլլար:

Ֆառուսք, ջուր կոտրել դիտելով. — Ողջո՛նք եղ, քաղցրը վերջալոյս՝ որ կը լուսաւորես այս սրբավայրը: Գրբաւէ՛ սիրտս, քաղցր վի՛շտ սիրոյ՝ սր տկարութեանդ մէջ յուսոյ ցօղովը կ'ապրիս. ի՛նչպէս ամէն ինչ կը չընչէ հոս կարգ կանոն, լուսութիւն, գոհունակութիւն. ո՛րքան լիութիւն այս չքաւորութեան մէջ: (Անկողնոյն մօտ, կաշխայ քիկնարոտի մը վրայ կը նեւտի:) Ո՛հ, ընդունէ՛ զիս, ո՛ր թիկնաթոռ, որ թեատարած ընդունած ես արդէն խնդրագին կամ թախծալի սերունդներ: Ա՛հ, քանի՛ քանի՛ անգամներ մանկանց երամ մը կախուած է այս նահապետական գահին թեւերէն: Գուցէ իմ սիրունիս՝ նորահաս ընտանիքէ մը շրջապատեալ իր մեծ հօր թոռմած ձեռքն համբուրած ըլլայ ի յիշատակ Յիսուսի: Կ'զգամ, նորատի օրիորդ, քու կարգապահ օգիտը՝ որ կը փսփսայ իմ շուրջս, այն օգին, կըսեմ,

որ գորովագին մօր մը նման կը կանոնէ քու օրերդ, որ կը հրահանգէ զքեզ օթոցդ վայելչօրէն փռել սեղանիդ վրայ՝ օտիցդ տակ ձգմուտդ փողիկ ամենափոքր հատիկներն անգամ նշմարելով: Ո՛հ, չքնադագեղ աջ սիրեցեալ: Քեզմով խոճիթը պալատ՝ արքայութիւն կը դառնայ: Իսկ հո՛ս. . . : (Անկողնի վարագոյրը վեր կը վերցրնէ): Ի՛նչ տեսակ հեշտութիւններ սիրտս ու միտքս կը գրաւեն: Երկա՛ր, երկա՛ր ժամեր կընայի անցունել հաս: Հոս, ո՛ր բնութիւն, երազել կուտայիք այն մարմնացեալ հրեշտակը, հո՛ս կը հանգչէր այն աղջկուկը՝ նորասկիզբ կեանքով մի՛ր արիւնը արօփուն. հո՛ս այն քաղցր պատկերը Աստուծոյ՝ կը ձեւանար, կը կազմուէր սուրբ և մաքուր սարսուռի մը մէջ:

Իսկ գուն, ո՞վ բերաւ զքեզ հող. այդ ի՞նչ տեսակ զգացումներով կը յուզուես: Ի՛նչ կ'ուզես այս բնակութեան մէջ: Ի՞նչու սիրտդ կը ճնշուի. . . . : Թշուա՛ռ Ֆառուսթ, ա՛լ չեմ ձանձնար զքեզ:

Դիւթական շնորհ մը արդեօք կը շրջապատէ զիս այս տեղ: Մարտու կ'զգամ հաճոյքի, և ինքզինքս կը կորսընցնեմ սիրոյ երազներու մէջ: Ի՛նչ, օղի մէն մի՛ վըջումին խաղալի՛կ մ'ենք արդեօք:

Եթէ օրիորդն ելլէր գա՛ր այս պահուս. . . . : Գրծած յանցանքիդ համար ի՛նչպէս սխրող պիտի արօփէր. ի՛նչպէս պիտի սզակինար մեծ մտրղը՝ ու ամօթահար նետուէր անոր ոտից տակ:

Մեքիս. — Շու՛տ. կը տեսնեմ որ կուզայ:

Ֆառուսք. — Երթա՛նք, երթա՛նք. ա՛լ սաք չեմ կուխեր հոս:

Մեքիս. — Ահա ծանրկեկ արկղիկ մը՝ զոր տեղէ մը

վերուցի. զեռեղէ՛ զայն աղջկան դարանին մէջ, ու տես-
նես թէ խելքը գլխէն պիտի երթայ. քեզ պղտի բան
մը կուտամ՝ որ անով պղտի բան մը շահիս. ստույգ է
թէ աղայ մը աղայ է, ու խաղ մը խաղ:

Ճառար. — Չգիտեմ թէ պէ՞տք եմ. . . . :

Մե՛ժիս. — Կը հարցնե՞ս. ի՞նչ, արդեօք գանձը քե՞զ
պահել կը մտածես: Եթէ այսպէս է՝ խորհուրդ կուտամ
ազահու թեանդ խնայել ժամանակիս՝ որ սուղ է, ու այլ
ևս չտալ ինձ նեղութիւն: Չեմ յուսար որ աւելի մտա-
ցի ըլլաս երբէք. այս բանիս համար որչափ գլուխս
քերեմ՝ որչափ ձեռքերս շփեմ՝ ընդունայն է. . . . : (Տու-
փը դարսնիկն մեջ կը դնէ ու կը բանդիփէ:) Հապա՛, ե-
կուր շն՛ւտ. կ'ուզես որ այն սիրունիկ աղջիկը իղձե-
րուզ ու տենչանացդ պատասխանէ, ու այնպէս մը անկը-
ուեր մնացեր ես հոգ՝ որպէս թէ ունկնդրութեան սը-
բան մը մտած ըլլայիր, և կամ բնագիտութիւն ու բնա-
զանցութիւն՝ իբր կենդանի էակներ՝ կանգնած ըլլային
գիմացդ: Եկո՛ւր նայիմ:

Միստեղ դուրս կ'երկէ:

Մարկրոսի, կանքեղով մը: Հոս օղբ ո՛րչափ թանձր
է ու հեղձուկ: (Պատահակը կը բանայ:) Եւ սահայն
դուրսն այնքան տաք չընէր: Չգիտեմ թէ ի՞նչ ե-
ղեր եմ: — Կը փափաքէի որ մայրս տուն չգար: Սարսուռ
մը կ'ընթանայ բոլոր մարմնոյս վրայ. . . . : Ո՛հ, կը դո-
զամ խելացնոր մէկու մը պէս:

Հանուերու ժանսնակ կ'սխի երգեր:

Ատենով Թուլէի(*) մի արքայ

Սիրոյն մէջ անյողդողդ յիշատակ

(*) Անուն գոր հիկերը կուսայիկ Ասյակեանի հիւսիսային կողմ-
գիկերէն մեկուն, (Իսլանս կամ Օրփասեաններէն միկ):

Մահամերձ կնոջմէն կ'ստանայ
Քանդակեալ ոսկիէ ըմպանակ:

Իր ձեռքէ չէր թողուր զայն երբէք.

Շէն ու շող կոչունքի խոկ ատեն

Տեսնելով զայն՝ խոկոյն վշտաբեկ

Սրտասուք կը հոսէր աչքերէն:

Այս իշխան իր կենաց վախճանին՝

Թողուց փառք, քաղաքներ, ամէն բան,

Այլ սահայն բաժակն այն թանկագին

Իր ձեռքէ չհանեց մի վայկեան:

Ծովամերձ գղեկին վաղեմի

Հնամեայ փառաւոր սրահին մէջ

Նա մի օր հրաւիրեց սեղանի

Սեպուհներ և իշխանք մեծամեծ:

Յանկարձ հին գինարբուն գէպի հին

Կ'ուզուի պատաշտմը ոսկիէ.

Հան գանդաղ խմելով իր գինին՝

Բմպանակն ալեաց մէջ կը նետէ:

Կը դառնայ սկահակ, ջուր կ'եռայ,

Կոհակներ զայն շուտով կ'անհետեն,

Ծերունին գունատած կը դողայ.

Հրածարած է այլ ևս գինիէն:

Դարսնը կը բանայ գգեսները դնելու համար եւ գո-
հարներու տուրը կը տեսնէ:

Այս գեղեցիկ արեղիկին ո՛ւսկից եկած է հոս. և սա-
կայն խիստ ապահով կերպիւ կղպած էի դարսնս: Չար-
մանայի է այս, և մէջը ի՞նչ կրնայ գտնուիլ արդեօք:
Թերեւս իբրև գրաւ բերուած ըլլայ, ու այս գրաւին

վրայ մայրս ալ ստակ փոխ տուած ըլլայ: Ժապաւէնի կտորէ մը պզտի բանլիք մը կայ կախուած. ըսել է թէ կրնամ բանալ զայն՝ առանց անխորհուրդ բան մ'ըրած ըլլալու: Ի՞նչ է այս, Տէ՛ր Աստուած. կեսնքիս մէջ ասանկ բան չեմ տեսած: Շքեղ պաճուճանք մը... որով հարուստ տիկին մը կրնայ զարգարուիլ հանդիսաւոր օրե: Ի՞նչ պէս պիտի վայլէր ինձի այս շղթան: Այսքան ճոխութիւն ո՞րու կրնայ եղած ըլլալ: (Պանուշտի հայրիկի դիմացը կը վագե:) Ա՛խ, ի՞նչ կ'ըլար եթէ այս գինդերը իմ ըլլային՝ որք մարդու բոլորովին ուրիշ երևոյթ մը կուտան: Ի՞նչի կը ծառայէ գեղեցկութիւնը, դեռահաս աղջիկներ: Իրաւ, լաւ բան է այն, այլ միշտ բարձի թողի ու գրեթէ անտես կ'ըլլայ. եթէ գովենքեղ՝ առ գթութեան է միայն, ամենքը ոսկիի ետեւէ կը վագեն. ոսկիէն կախեալ է ամէն ինչ: Ա՛խ, ո՞րքան խեղճ ենք ու եղկելի:

ՃԵՄԱՎԱՅՐ ՄԸ

Մէֆիս. ՅԱՌԻՍԹ՝ որ կը պտրտի մտախոն:

Մեֆիս, մօտենալով.— Սէրն ամենուրեք արհամարհուի. անէ՛ծք ու շահի՞թ... կ'ուզէի աւելի անշահ յիշոց մը գտնել՝ անով հայնոյելու համար:

Ֆաուսթ.— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունիս. այդ ի՞նչ կերպարանք է:

Մեֆիս.— Սյս վայրկեանիս ինքզինքս սաղանի պիտի տայի՛ եթէ ես ինքս եղած չըլլայի սաղանք:

Ֆաուսթ.— Խեղբիդ զիսն եկած է, կամ հաճոյք կ'զգաս գիւահարի նման պուշտալով:

Մեֆիս.— Մտածէ որ Մարկըրիդի նուիրուած գահարները տէրտէրի մը գրպանը մտան:— Աղջկան մայրը՝ ի տես անոնց՝ կ'սկսի գաղանի անհանգստութիւնը՝ ի տես ըստ ըլլալով՝ աղօթագրքերուն մէջ կը մ'զգալ: Քիթը սուր ըլլալով՝ աղօթագրքերուն մէջ կը հոտուըտայ, կահկարասիները իրարու ետեւէ կը հոտուըտայ՝ տեսնելու համար թէ պղծուած են կամ սուրբ մնացած: Կուահելով պայծառապէս թէ գոհարներն Աստուծոյ մէկ օրհնենք չէին՝ «Ջաւակիս, կը պօռայ, ապօրինի ստացուած ինչքը մարդուս հօգին կը սեցնէ, արիւնը կը խանձէ. Աստուածամօր նուիրե՛նք զանոնք՝ որ երկնից մանանայով պիտի ուրախացնէ զմեզ:» Պզտի Մարկըրիդը անշնորհ կերպով մը քիթը բերանը ձուց մօրք այս խօսքերուն: «Պարզե մը միշտ լաւ բան է, մտածեց և զայն բերողը ճարպկօրէն դարանին մէջ դնողը չէր կրնար վատ կամ ամբարիշտ մէկն ըլլալ»: Մայրը քահանան բերել կուտայ՝ որ բանն իմանալուն պէս՝ բոլոր ուշը արկղիկին վրայ դարձնելով՝ «Ո՛րչափ լաւ մտածեր էք, ըստ. իր անձին յողթողը վարձքը կ'ընդունի միշտ: Լաւ ստամոքս ունի եկեղեցին. որով ամբողջ երկիւրներ կ'ըլլած է առանց բնաւ անմարտութեան հանդիպելու: Գիտցէ՛ք, սիրելի զաւակներս, թէ ամարժան կերպով վաստակուած ինչքը եկեղեցին միայն կրնայ լաւ մատակարարել:»

Ֆաուսթ.— Իրեն հառարակ դարձած սովորութիւնն է այդ. հրէայն ու արքայն ալ կ'ընէ այդ բանը:

Մեֆիս.— Ասոր վրայ ամէն ինչ, գինդ, մանեակ ու շղթայ առաւ այդ անպիտան քահանան, որպէս թէ փուճ բաներ եղած ըլլային, և ընկոյղի կողով մ'ընդու-

նած ըլլալու չափ շնորհակալութիւն յայտնեց՝ խոստա-
նալով երկնից առատ պարգևները . . . : Մայր ու աղ-
ջիկ բարի օրինակ մ'առած եղան ասով :

Ճառար. — Իսկ Մարկիւրիդ ի՞նչ վիճակի մէջ է հիմայ :

Մեֆիս. — Նստած է մտածուի . ոչ ի՞նչ ուզելը գի-
տէ , ոչ ի՞նչ ընելը . գոհարներու տուփին վրայ կը
խորհի գիշեր ցորեկ , նամանաւանդ զայն բերողին :

Ճառար. — Սիրուհւոյս վիշտը ցաւ կը պատճառէ
սրտիս . գնա՛ շուտ ուրիշ տուփ մը բեր . արդէն առա-
ջինը մեծ բան մը չէր :

Մեֆիս. — Ո՛հ , այո՛ , քեզի համար ամէն բան ոչինչ է :

Ճառար. — Ի՞մ գաղափարովս գործ տես . դրացուհ-
ւոյն հետ բարեկամութիւն կապէ՛ . մի՛ ըլլար անճա-
րակ սատանայ , ու նոր պարգև մը բեր ինձ :

Մեֆիս. — Ա՛յո , մեծաշուք տէր , բոլոր սրտովս : (Ա-
ռանձիկն) : Այսպիսի խենթ մը՝ սիրահար դարձած՝ իր
սիրուհւոյն զուարճութեան համար պատրաստ է արև ,
լուսին և աստղեր օդին մէջ նետելու . իբրև մէյմէկ
հրթիռներ :

Դուրս կ'երդէ :

ԴՐԱՑՈՒՀԻՈՅՆ ՏՈՒՆԸ

ՄԱՐԹԱ , առանձիկն :

Երկանս վարմունքը մեղք չսեպէ Աստուած . նա զիս
չմտածեց երբէք , հեռաւոր աշխարհներ դեղերելու ե-
լաւ՝ զիս մատնելով ամենայնուրեք չբաւորութեան : Սա-
կայն ես որ և է նեղութեան չտալէ զսա՛՝ Տէրն ալ գի-
տէ թէ սիրած եմ զինք բոլոր սրտով : (Կ'արտասուէ) :

Թերևս մեռած ըլլայ արդէն : — Ո՛րքան մեծ է վիշ-
տըս : — Գոնէ իր մահուան արձանագրի պատճէ՛նն ու-
նենայի :

Մարկիւրիդ կը մտնէ . — Տի՛կին Մարթա :

Մարթա. — Ի՞նչ կ'ուզես , պզտի Մարկիւրիդ :

Մարկիւրիդ. — Ծուռեկերս կը դողան . պահարանիս մէջ
միևնոյն տեսիլէ նոր տուփ մը զտայ՝ որու պարունա-
կութիւնը սառչինէն աւելի ճսխ է ու մեծողին :

Մարթա. — Բան չըսես մօրդ . ադ ալ կը տանի
դարձեալ խոստովանահօրը կը յանձնէ :

Մարկիւրիդ. — Տե՛ս մէյ մը , ի՛նչ հիանալի բաներ են :

Մարթա , զարդարելով զՄարկիւրիդ. — Բազդաւոր քաղցիկ :

Մարկիւրիդ. — Մե՛ղք որ ազքատ եմ , ու չեմ կրնար
այսպէս երևիլ փողոցը ու եկեղեցին :

Մարթա. — Ինձ եկ'ուր ստէպ , և այս գեղեցիկ պը-
ճինքը կրնաս գաղտնապէս փորձել և հայելիին դիմաց
երթեկեկել ուզածիդ չափ . տսով կը զուարճանանք , և
եթէ առիթ մը՝ հանդէս մը պատահի՛ կրնաս այս գոհարնե-
րը իրարու ետեէ ցոյց տալ բազմութեան . նախ և յառաջ
պզտի շղթայ մը , յետոյ օդ մը : Մօրդ մտքէն բան
պիտի չանցնի , և սուտ մը կրնանք շտկել :

Մարկիւրիդ. — Ո՞վ կրնայ բերած ըլլաւ այս երկու
տուփերը . բնական բան չէ այս :

Դուրք կը զարնեն :

Մարթա , վարագոյրիկ ետեւեկ դիտելով . — Օտարա-
վան մէ՛ : — Ներս հրամայէ՛ք , պարոն :

Մեֆիս . ներս կը մտնէ . — Այսպէս յանկարծակի ներս
մտնելու մեծ համարձակութիւն մ'է անշուշտ , որու համար
ձեզմէ թողութիւն կը խնդրեմ , ազնիւ տիկիններ :

(Մարկրիոյի սոցեր խոնարհութիւն մը կ'ընէ:) Կը փափաքէի խօսիլ տիկին Մարթա Սուէրալէյնի հետ:

Մարթա.— Ե՛ս եմ, պարոն. Ի՞նչ կ'ուզէիք խօսիլ:

Մեքիս. ցած ձայնով.— Ձձեզ ճանչցայ, զայս առ այժմ բաւական կը համարիմ, զի կը տեսնեմ թէ ազնուազգի այցելուհի մ'ունիք այս միջոցիս: Եթէ համարձակութեանս ներէք՝ կը խոստանամ այսօր կէսօրէ ետք նորէն գալ զձեզ տեսնելու:

Մարթա, զուարթօրեւ.— Տէ՛ս, աղջիկս, Ի՞նչ բան է աշխարհք. պարոնը զքեզ տահմիկ օրիորդ մը կը կարծէ:

Մարկրիոյ.— Ո՛րչափ ազնիւ էք, պարոն. այլ դիտցի՛ք թէ աղքատ հէք աղջիկ մ'եմ ես. այս պճինքն ու գոհարներն իմս չեն:

Մեքիս.— Միայն պճինքէն չէ. ա՛յնպիսի կերպաւ բանք մ'ունիք, ա՛յնպիսի ազնիւ նայուածք մը. . . . : Ուրախ եմ որ կ'արտօնուիմ մնայ հոս:

Մարթա.— Պարոնը Ի՞նչ պիտի ծանուցանէ մեզ: Ետա հետաքրքիր եմ. . . . :

Մեքիս.— Կը փափաքէի աւելի զուարթ լուրի մը պատգամաւորն ըլլալ, սակայն կը յուսամ որ այդ բանին կարող չըլլալս յանցանք չպիտի սեպէք ինձ: Ձեր ամուսինը մեռաւ, և իմ միջոցաւ իր յետին բարեկերպ կը խրկէ ձեզ:

Մարթա.— Ի՞նչ կ'ըսէք, մեռա՛ւ իմ սիրելի ամուսինս. մեռա՛ւ այն ազնիւ սիրտը: Տէ՛ր Աստուած, մեռա՛մ է ուրեմն հոգւոյս հատորը: Ա՛հ, հիմա կը նուազեմ:

Մարկրիոյ.— Ո՛հ, մի՛ յուսահատիք այդպէս, սիրելի տիկին:

Սեքիս.— Մտիկ ըրէ՛ք այդ տխուր անցքին պատմութիւնը,

Մարթա.— Այո՛, պատմեցէ՛ք թէ Ի՞նչպէս վերջացաւ իմ սիրականիս կեանքը:

Մեքիս.— Բատուայի մէջ՝ սուրբ Անտոն եկեղեցւոյ մօտ թաղուեցաւ օրհնած հողի վրայ՝ ուր կը հանգչի լաւիտեան:

Մարթա.— Եւ իրմէ բան մը չէ՞ք բերած ինձի:

Մեքիս.— Այո՛, ծանր ու կարեւոր ազաչանք մը. կը խնդրէ որ իր հոգւոյն համար երէք հարիւր պատարագ ըսել տաք. ստակ մը՝ բան մը չկայ:

Մարթա.— Ի՞նչ, չկայ յուշապակ (médaillon) մը, որեւէ յիշատակ մը իր կողմէն. ամենէ աղքատն անգամ իր տուրակին մէջ բան մը կը պահէ՝ եթէ մուրայ՝ եթէ սովամահ մեռնի անգամ:

Մեքիս.— Տիկին, կը ցուիմ այդ բանին համար, այլ ստոյգ է թէ նա իր ստակը չվատնեց. մեծ զիջ յայտնեց իր մեղքերուն համար, նամանաւանդ ողբաց գառնօրէն իր անբաղդութիւնը:

Մարկրիոյ.— Ա՛խ, Ի՞նչու այս աստիճան թշուառ ըլլալին մարդիկ. չմոռնամ քանի մը հոգուց ըսել տալ իրեն համար:

Մեքիս.— Ազնիւ զուակ մ ես դու՝ և արժանի՝ ա՛մուսնութեան:

Մարկրիոյ.— Ո՛հ, ո՛չ. ամուսնութիւնը ինձ համար չէ տակաւին:

Մեքիս.— Եթէ ոչ ամուսին՝ տարիածու՛մ մը գէթ. այսպիսի սիրուն օրիորդ մը թեւորուն մէջ ունենալը երկինքի ամենէ մեծ պարգևն է յիրաւի:

Մարկըրիպ.— Այս երկրի սովորութեան մէջ չկայ տարրածու ունենալ:

Մարթա.— Խնդրեմ, շարունակեցէ՛ք ձեր պատմութիւնը:

Մեփիս.— Իր մահուան անկողնոյն քով նստած էի, փտած յարդէ անկողին մ'որ աղբիւսէ քիչ տարբերութիւն ունէր: Պէտք է խոստովանիմ թէ ճշմարիտ քրիստոնէի պէս մեռաւ՝ այնպէս համարելով որ արժանիքէն աւելին իսկ ունէր: «Ի՛նչպիսի մեծ մեղաւոր մե՛մ, գոչեց, որ կինս, ամէն ինչ այսպէս երեսի վրայ թողուցի. ա՛հ, այս մտածումս կը մեռցնէ զիս, և միթէ կինս պիտի ներէ՞ ինձ այս կենցաղի մէջ...»:

Մարթա, շարլով.— Ո՛հ, պատուական ամուսինս. վաղուց ներած եմ իրեն:

Մեփիս.— «Բայց՝ վկայ է Տէր, ինք այս մասին քան զիս աւելի յանցաւոր է»:

Մարթա.— Մո՛ւտ է: Ի՞նչ, գերեզմանի դուռը հասած՝ սուտ խօսի այդպէս:

Մեփիս.— Յայտնապէս կը բաջաղէր նա իր հոգեվարքի միջոցին՝ որքան որ կրնամ հասկնալ: «Հանգիստ առնելու ժամանակ չ'ունէի, կ'ըսէր. նախ և յառաջ պէտք էր զուակներ տալ անոր, և յետոյ՝ օրուան հացը հոգալ...: Երբ հաց կ'ըսեմ՝ բառին ամենաձըշգրիտ խմաստովն է, և չէր թողուր որ դէթ իմ մաստ հանգիստ ուտեմ:»

Մարթա.— Մտացա՞ւ այնչափ սէր և այնչափ հաւատարմութիւն...: Մտացա՞ւ տառապանքներս զիշեր ու ցորեկ:

Մեփիս.— Ո՛չ, անկեղծօրէն յիշեց այդ բանն և ըստ.

ալթ այէն մեկնած միջոցիս կնոջս ու զուակներուս համար աղօթեցի սրտագին: Երկինք ձեռնտու եղաւ ինձ, և նաև մը գերի բռնեցինք որ տէրութեան գանձը կը տանէր: Իբր վարձատրութիւն մեր արիութեան՝ մեզ արուեցաւ այդ գանձը՝ որմէ օրինաւորապէս և ճիշտ չափով իմ բաժինս առի:»

Մարթա.— Եւ ո՞ւր է այդ բաժինը. թերևս տեղ մը թաղած ըլլայ:

Մեփիս.— Ո՞վ գիտէ ո՞ւր նետեցին զայն դէպքերու բերմունք: Իբր օտարական Նաբօլիի մէջ պտըտած ժամանակը՝ գեղեցիկ օրիօրդ մը մեծ համակրութիւն զգաց անոր վրայ, և այնչափ սէր ու հաւատարմութիւն ցուցուց՝ որ մինչև իր դժբաղդ մահը կը յիշէր զան:

Մարթա.— Անզգամ ստահակ, իր զուակներուն գո՛ղը: Այսպէս ուրեմն ոչ աղքատութիւն, ոչ պէտք չարգիւեցին զինք այսպիսի գայթակղական կեանք մը վարելէ:

Մեփիս.— Է՛հ. կը տեսնէք անա թէ այդ կեանքին զոհ գնաց: Հիմայ եթէ ձեր տեղն ըլլայի՛ մէկ տարի կուլայի անոր վրայ, այլ միևնոյն ժամանակ նոր տարրածուի մ'այցելութիւնները չէի մերժէր:

Մարթա.— Ո՛հ, չպիտի կրնամ ստաջին ամուսնոյս նման մէկը գտնել աշխարհի վրայ: Իրաւ խենդին մէկն էր, այլ ամենասիրուն խենդ մը. սա պակասութիւնն ունէր միայն որ ճամբորդութիւններ, օտարագլխի կիներ, օտար գինի և ամէն տեսակ անիծեալ խաղեր քիչ մը շատ կը սիրէր:

Մեփիս.— Է՛հ, այդ պակասութեանց կարելի էր հանդուրժել՝ եթէ ան ալ իր կողմէն փոխադարձ ներողա-

մտութիւն ցուցուց ձեզի: Ես իմ մասին՝ ճշմարտան ըսե-
լով՝ այս պայմանով մասնիկի փոխանակութիւն մը սիրով
պիտի ընէի ձեզ հետ:

Մարթա.— Ո՛հ, պարօնը կը սիրէ կատակել:

Մեծիս.— Ելլե՛նք շուտով ասկէ, զի այս կի՛նը սա-
տանան իսկ իբր էրիկ պիտի ընդունի սիրով: (Մարկը-
րիոյին). Ի՛նչ վիճակի մէջ է ձեր սիրաը, սիրուն օրիորդ:

Մարկըրիոյ.— Պարօնը ի՛նչ ըսել կ'ուզէ այդ խօսքով:

Մեծիսըպոկեթիս, առանձին.— Բարի, պարզմիտ աղ-
ջիկ: (Բարձր). Մնա՛ք բարեաւ, տիկնայք:

Մարկըրիոյ.— Երթա՛ք բարեաւ, պարօն:

Մարթա.— Ո՛հ, պարօն, խօսք մը միայն. փափա-
քելի էր ինձ հաւատարի նշանակ մ'ունենալ թէ ու՛րբ,
ե՛րբ և ի՛նչպէս մեռած և թաղուած է իմ սիրականս,
զի միշտ բարեկամ եղած եմ կարգի կանոնի. փափա-
քելի էր անոր մահը տեսնել ծանուցմանց մէջ:

Մեծիս.— Այո՛, ազնիւ տիկին, ամէն երկրի մէջ
երկու վկայով ճշմարտութիւնը կը հաստատուի: Ուրիշ
բարեկամ մ'ունիմ՝ զոր եթէ ուզէք վկայութեան կը տա-
նիմ ձեզ համար: Պահիկէ մը հոս կը բերեմ զինք:

Մարթա.— Ո՛հ, այո՛, բերէ՛ք, կ'աղաչեմ:

Մեծիս.— Այս օրիորդն ալ թող հոս գտնուի: Ըն-
տիր երիտասարդ մէ. շատ ճամբորդութիւններ ըրած
է, և օրիորդներու մասին ամեն կարելի քաղաքավա-
րութիւն կը յայտնէ:

Մարկըրիոյ.— Այդ պարօնին առջև պիտի խօսիմ ես:

Մեծիս.— Թագաւորին առջև իսկ չխօսիք, օրիորդ:

Մարթա.— Տանս ետեւի կողմը՝ պարտէզիս մէջ ձեզ
պիտի սպասենք ուրեմն:

ՓՈՂՈՑ ՄԸ

ՅԱՌԱՍԹ, ՄԷՃԻՍԹՕՅԵԼԷՍ

Յառաք.— Ի՞նչ կայ. բանը կը յառաջանայ. պիտի
կարգադրուի՞ շուտով:

Մեծիս.— Ո՛հ, լա՛ւ. հուր ու բոց կը տեսնամ
չքեզ: Մարկըրիոյ քիչ տեսնէն քուզ պիտի ըլլայ,
այս իրիկուն իսկ իր դրացուհւոյն՝ տիկին Մարթայի
տունը պիտի տեսնես զինք: Այդ կի՛նը կարծես յատ-
կապէս ընտրուած է կաւատի ու գնչուհւոյ դեր կա-
տարելու:

Յառաք.— Երես լա՛ւ:

Մեծիս.— Սակայն բան մը պիտի պահանջեն մեզմէ:

Յառաք.— Ծառայութեան մը փոխարէն ծառայու-
թիւն մը խնդրել իրաւացի է:

Մեծիս.— Պէտք է երկուքս վաւերական վկայու-
թիւն տանք թէ այդ տիկնոջ ամուսնոյն մարմինը օ-
րինաւորապէս օրհնած հողի մէջ կը հանգչի ի Բատուա:

Յառաք.— Ի՛նչ, պէտք պիտի ըլլայ հիմա ճամ-
բորդութիւն ընել ի Բատուա:

Մեծիս.— Սու՛րբ պարզութիւն: Ատիկայ ընելու
պէտք չկայ, առանց բան գիտնալու վկայութիւնդ
տու՛ր կը լինայ:

Յառաք.— Յատակագիծդ ի գերեւ ելած սեպէ՛ եթէ
լաւագայն միջոց մը չունիս:

Մեծիս.— Ով սու՛րբ մարդ... տակաւին երկար
ատեն պիտի մնա՞ս այդպէս սուրբ. կենացդ մէջ առա-
ջին անգամն է որ սուտ վկայած պիտի ըլլաս: Ամուր

աներկեւան սրտով անպատկառ սահմաններ տուած չե՞ս միթէ Աստուծոյ վրայ, աշխարհի և անոր մէջ պատահած ամէն պարագաներու վրայ, մարդիկներու և անոնց գլուխն ու սիրտը վարող ամէն բաներու վրայ, և սրտիդ խորն իջած ժամանակդ՝ կրնա՞ս ուրանալ թէ Մարթայի էրկան Պ. Սուերալէյնի վրայ որչափ բան որ գիտես՝ աւելին չէիր գիտեր միւս պարագաներուն վրայ:

Ֆառաք.— Ստախոս խնտոտակ մ'ես ու պիտի մնաս յաւիտեան:

Մեծիւ.— Այո՛, եթէ քիչ մ'աւելի բան չգիտնայի: Ըսէ՛ ինձ, վաղը բարի սրտով ու բարի գիտումով պիտի չերթաս չհրապուրե՞ս այն խեղճ Մարկըրիթը՝ երգում ընելով թէ ամենամաքուր սէր մը կ'ըզաս անոր համար:

Ֆառաք.— Բոլոր սրտովս պիտի ընեմ այդ երգումը:

Մեծիւ.— Շա՞տ պատուական: Անկէ ետք պիտի գան սիրոյ և մշտնջենաւոր հաւատարմութեան երգումները, անվախձան և միտի սիրոյ: Այս ալ հոյնպէս սըրտէզ պիտի բխի, այնպէս չէ՞:

Ֆառաք.— Այո՛, այդպէս պիտի ըլլայ: Երբ զգացմանցս ու սրտիս խանդին համար անուններ կը փնտռեմ ու չեմ գտներ, և բոլոր հոգևովս աշխարհին մէջ նետուելով՝ ամենէ ազգու բացատրութիւնները ձեռք կ'առնեմ, և այն հուրը՝ որով կ'այրիմ կը առջորիմ, անսահման ու յաւիտենական կը կոչեմ՝ միթէ սաղայէլի արժանի սու՞տ մ'է առիկայ:

Մեծիւ.— Սակայն ըսածս ճիշդ է:

Ֆառաք.— Մտիկ ըրէ՛ խնդրեմ՝ և խնայէ՛ թոքերուս:— Ով որ իրաւունք չա՛նի կ'ուզէ, և ունեցածը

չեզու մ'է միայն, հարկաւ կը շահի այդ իրաւունքը: Շողակրատութիւններէ կշտացայ ես. եթէ երբէք իրաւունք ունիս՝ պատճառն այն է որ լռելը ընտրելի կը սեպեմ:

ՊԱՐՏԷԶ ԱԸ

ՄԱՐԿԸՐԻԹ՝ ՅԱՌԻՍԹԻ րեւը. ՄԱՐԹԱ, ՄԵՅԻՍԹՕՅԵ-ԼԷՍ՝ վեր վար պարտեալ

Մարկըրիթ.— Կ'զգամ թէ պարտնը կը խնայէ ինձ, կը խոնարհի՛ զիս չամջնելու համար: Ուղեւորք սու վոր են այսպէս ամէն բան աղէկ աչքով ու աղէկ սըրտով առնուլ. համոզուած եմ որ ձեզի նման փորձառու մէկը իմ խեղճ խօսքերէս չկրնար համ առնուլ:

Ֆառաք.— Քեզմէ նայուածք մը՝ խօսք մը մինակ՝ աշխարհի բոլոր իմաստութիւններէն աւելի բան կը յայտնէ ինձ:

Մարկըրիթի ձեռքը կը պագնէ:

Մարթա.— Եւ միթէ, պարտն, այսպէս ձամբորդութիւններ կ'ընէք միշտ:

Մեծիւ.— Պաշտօնս ու պարտաւորութիւնս կը հարկադրեն զիս այս կեանքը վարել: Կան տեղեր՝ որոնցմէ մարդ սրտի ցաւով կը հեռանայ, սակայն և այնպէս և ոչ ալ կրնայ մնալ հոն:

Մարթա.— Երիտասարդութեան ժամանակ օգտակար բան է հոս հոն ազատօրէն գեղերիլ աշխարհի մէջ: Սակայն ձմեռը կը հասնի վերջէն, և մինչև գերեզման ամուրի կեանք վարելը այնպիսի փորձ մէ՛ որմէ ոչ ոք կրցած է յաջողապէս դուրս ելլել:

Մեծիս .— Սոսկում կ'զգամ այդ դժբաղդութեան հետզհետէ մօտենալը տեսնելով :

Մարթա .— Այդ պատճառաւ , ազնիւ պարոն , պէտք է որ ժամանակին խորհուրդ հարցնէք ձեր սրտին :

Կ'անցնիկի :

Մարկըրիտ .— Այո , աչքն ալ միտքն ալ կը մոռնայ շուտով ամէն բան . շատ մը քաղաքավար խօսքեր կ'ընէք , այլ ունիք մի շատ բարեկամներ քան զիս խելացի :

Ֆառաք .— Ո՛հ , սիրելիք իմ . մարդոց խելք անուշով պատուած բանը ոչ այլ ինչ է ստէպ՝ բայց եթէ յիմարութիւն ու մնափառութիւն :

Մարկըրիտ .— Ի՞նչպէս :

Ֆառաք .— Ո՛հ , ի՛նչպէս պարզութիւնն ու անմեղութիւնը չեն կարող ձանչնալ ինքզինքնին և գնահատել իրենց սուրբ արժանիքը : Թող խոնարհութիւնը , անփառութիւնը , ըսել կ'ուզեմ բարեգործ բնութեան ամենէ թանկագին պարգեւները . . . :

Մարկըրիտ .— Պահ մը միայն խորհեցէ՛ք իմ վրայ , ու ես յետոյ երկար ատեն պիտի ունենամ ձեր վրայ խորհելու :—

Ֆառաք .— Միշտ առանձին ես ուրեմն :

Մարկըրիտ .— Այո՛ , մեր ընտանիքը փոքր է , այլ պէտք է ամէն բանի հոգ տանիլ : Սպասուհի չունինք . հարկ կ'ըլլայ կերակուր պատրաստել , աւել , կարել ու գուրպայ հիւսել , վագել առաւօտ ու իրիկուն , զի մայրըս ամենափոքր բաներու մէջ իսկ յոյժ ճշգրտասէր է . . . : Ստով չկարծէք թէ հարկադրուած ըլլայ ինքզինք չափազանց նեղելու . մենք ալ կրնանք ուրիշներուն ձամբան բռնել՝ եթէ ուզենք : Հայրս բաւական՞ բան

ձգած է մեզի . պզտի տուն մը ու պարտէզ մը՝ քաղաքին մօտ : Խաղաղիկ կեանք մը կ'անցընեմ սակայն . եղբայրս ղինուոր է , իսկ պզտի քոյրս մեռաւ . իրաւ , այդ պղծտիկը շատ նեղութիւն պատճառած է ինձ , սակայն այնչափ կը սիրէի զինք՝ որ աչքիս բան չէր երեւար :

Ֆառաք .— Պզտի քոյրդ հրեշտակ մը ըլլալ պէտք էր՝ եթէ կը նմանէր քեզ :

Մարկըրիտ .— Ես կը մեծցրէի զինք , որով մեծ սէր ունէր վրաս : Ես հօրս մահուընէ վերջ ծնած էր : Խեղճ մայրս այն ատիժան կ'իյնար էր և ոյժէ ինկած՝ որ մազ մնաց պիտի կործնցնէինք զինքը : Շատ ուշ և կամաց կամաց կազդուրուեցաւ , և անկարող իր տղեկը սընուցանելու՝ ես միտակս մեծցուցի գան կաթ ու չուր խմցնելով . սեպէ թէ բուն իմ գաւաիս եղած ըլլար : Թեւերուս մէջ , կուրծքիս վրայ կը ժպտէր , կը խաղար , կը մեծնար :

Ֆառաք .— Ի՛նչ երանութիւն կ'զգայիր արդեօք :

Մարկըրիտ .— Սակայն ունեցած եմ անհանգստութեան ժամեր ալ : Օրորոցը գիշերը անկողնոյս քով գերուած էր . մանուկը քիչ մը շարժելուն պէս՝ կ'արթընուած էր . նայի իսկոյն . պէտք կ'ըլլար բան մը խմցնել , քովս պառկեցնել . եթէ չը լուէր՝ ելլել անկողնէս ու սենեկին մէջ հոս հոն վազվառտելով խաղցնել գան : Առաւօտ կանուխ ալ պէտք կ'ըլլար լուացարան ու յետոյ շուկայ երթալ՝ տան պէտքերուն համար , և միշտ ամէն օր այսպէս : Իրաւ է որ ասանկ կեանքով մը մարդս միշտ ուրախ ժամանակ չանցընէր՝ այլ սակայն հանգստութիւն աւելի կը վայելէ , և կերածէն ալ աւելի համ կ'առնէ :

Կ'անցնիկի :

Մարթա.— Այդ ձեր ըսածը սակայն խեղճ կիրներուն համար աղէկ չգար. ամուրիի մը վարքն ուղղելը միշտ դժուար բան է :

Մեֆիս.— Ձեզ նման կին մը ելլէ դիմացս՝ ու ես վարքս կը շփեմ :

Մարթա.— Ըշմարիտը խօսեցէ՛ք. իրաւ մէկը գտած չէ՞ք տակաւին. ձեր սիրտը մէկու մը հետ կապուած չէ՞՞ բնաւ :

Մեֆիս.— Առածը կ'ըսէ. Տուն մը մ'որ փռկդ ե եւ ընկիր կին մը՝ ոսկիի ու մարգարտի նման պատշաճակ եկ :

Մարթա.— Ո՛ւ է մէկէ մը սիրոյնչաններ չէ՞ք տեսած :

Մեֆիս.— Ստոյգ է թէ ամենուրեք մեծ քաղաքա-վարութեամբ ընդունած են զիս :

Մարթա.— Սա՛ կ'ուզեմ հարցնել թէ երբէք ձեր սիրտը լրջօրէն կապուած է մէկու հետ :

Մեֆիս.— Կանանց հետ կատակելու չգար :

Մարթա.— Ո՛հ, միտքս չէք հասկնար :

Մեֆիս.— Կը ցաւիմ. կը հասկնամ սակայն թէ... ձեր սիրտը լի է բարութեամբ իմ մասին :

Կ'անցնին :

Ֆաուսթ.— Այսպէս ուրեմն պարտէզը հասնելո՞ւս պէս ձանջար գիս, ս' պաշտելի հրեշտակ :

Մարկրիդ.— Աչքերս անմիջապէս վար առնելէս չհասկցա՞ք այդպէս ըլլալը :

Ֆաուսթ.— Եւ կը ներևո՞ս համարձակութեանս և յանդուգն վարմունքիս զոր ցուցուցի երբ դուն սակէ յառաջ կ'ելլէիր եկեղեցիէն :

Մարկրիդ.— Շփոթեր մնացեր էի. երբէք այսպի-սի բան գլուխս չէր եկած. ոչ ոք մինչև հիմայ կրցած

է չարխօսութիւն մընել իմ մասին : «Ա՛հ, քալուած-քիս մէջ արդեօք համարձակ կամ անվայել բա՞ն մը տեսաւ, կը մտածէի իւրովի. քանզի ինծի հետ կար-ձեւ ա՛յնպէս վարուեցաւ՝ ինչպէս պիտի վարուէր ան-պարկեշտ աղջկան մը հետ :» Կը խոստովանիմ սակայն թէ չգիտեմ ի՞նչ բան ձեզի համար կը յուզուէր, կը խլրտէր սրտիս մէջ. ասով մէկտեղ ես ինձ գէմ բար-կացայ ձեզ հետ աւելի խտօրէն չվարուելուս համար :

Ֆաուսթ.— Ո՛հ, անուշիկ հրեշտակս :

Մարկրիդ.— Թողէ՛ք զիս, բան մը պիտի ընեմ :

Մարգարտաձողիկ (ապրիլ - մեռնիլ) մը փրցնելով՝ Ե-ՏԵԼԵ ԵՏԵԼ կը փեժտէ անոր սերեւները :

Ֆաուսթ.— Ի՞նչ, ծաղկեփո՞ւնջ մը շինել կ'ուզես :

Մարկրիդ.— Ո՛չ, ըրածս խաղ մ'է միայն :

Ֆաուսթ.— Ի՞նչպէս :

Մարկրիդ.— Գիտեմ, դուք հիմայ պիտի ծաղրէք զիս :

Տերեւները փեժտէ՛լով կը մրմուայ յուշիկ :

Ֆաուսթ.— Ի՞նչ այդպէս կը մըմուս :

Մարկրիդ, կես - ձայնով.— Կը սրբէ :— Չսիրեր :

Ֆաուսթ.— Երկնքի անուշիկ ու անմեղ հրեշտակ :

Մարկրիդ, կը շարունակէ.— Կը սրբէ :— Չսիրեր : (Քաղցր հրնիւով մը վերջին տերեւը փեժտէլով) Կը սիրէ :

Ֆաուսթ.— Այս՛ այս ծաղիկիս գուշակութիւնը թող քեզի համար երկնից պատգամ ըլլայ, ս' սիրուն հրեշ-տակ : Կը սիրէ. կը հասկնա՞մ թէ ի՞նչ կը նշանակէ այս խօսքը. կը սիրէ :

Անոր երկու ձեռքեր կ'առնու իր ձեռաց մեջ :

Մարկրիդ. — Մարտուն մը կ'զգամ ժամնոյս վրայ :
 Ֆաուսթ. — Ո՛հ մի՛ դողդղար այգպէս. թող այս
 նայուածքը, ձեռաց այս սեղմուժը հասկցնէ քեզ ինչ
 որ չկրնար բացատրուիլ. յանձնուիլ մէկմէկու եւ արբ-
 շուիլ հեշտութեամբ մ'որ վերջ չունի՛ ու յաւիտենական
 է : Յաւիտենական... Ի՛նչ յուսահատութիւն եթէ վերջ
 ունենար... : Ո՛հ, չկայ վերջ, չկայ վախճան մեր երանու-
 թեան համար :

Մարկրիդ Ֆաուսթի ձեռքը կը սեղմէ եւ յանկարծ
 գան բողով կը փախչի : Ֆաուսթ պահ մը մտածմանցը
 մեջ խորատոյգ ետեւէն կ'երթայ :

Մարթա, մտեցնալով. — Գիշերը կը հասնի :

Մեֆիսթ. — Այո՛, եւ հարկ է որ մեկնինք :

Մարթա. — Պիտի խնդրէի ձեզմէ մնալ տակաւին,
 բայց կը վախնամ, զի այս կողմերու մարդիկ խիստ
 չարլեզու են. կարծես թէ ամէն մէկը ուրիշ բան
 գործ չունենար հոս՝ բայց եթէ իր դրացիին եկող գա-
 ցողները դիտել, լրտեսել. ինչ կերպով ալ որ վար-
 ուիս՝ բամբասանքի առարկայ կ'ըլլատ անպատճառ :
 Իսկ մեր երիտասարդներն ի՛նչ եղան :

Մեֆիսթ. — Ծառուղիէն սրացան գացին. յեղյեղո՛ւկ
 թիթեռնիկներ :

Մարթա. — Բարեկամդ կ'երևայ թէ կ'ախորժի դրա-
 ցուհիէս :

Մեֆիսթ. — Դրացուհիդ ալ նոյնպէս անորմէ : Այս-
 պէս կ'երթայ աշխարհ :

Պարտեզի պզտիկ խրոխտ մը. — Մարկրիդ կը ցաւ-
 քէ դրան ետեւը եւ կը կծկուի, եւ մատերուն ծայրը
 օրբանցը վրայ դուրսը կը դիտէ նեղուածքն :

Մարկրիդ. — Կուգայ ահա :
 Ֆաուսթ կը մտնէ. — Ո՛հ, չարածձի որ կ'ուզես մեղ-
 մեղել. ահա կը բռնեմ՝ զքեզ :
 Կը համբուրէ գան :

Մարկրիդ, երիտասարդը բռնելով ու փոխադարձ
 համբոյր մը տալով. — Ո՛հ, մարդերուն ազնուագոյնը,
 կը սիրեմ՝ զքեզ բոլոր սրտովս :

Մեֆիսթոֆելես դուռը կը զարնէ :
 Ֆաուսթ, ոտով գետիկը զարնելով. — Ո՞վ է ան :

Մեֆիսթ. — Բարեկամ մը :

Ֆաուսթ. — Անպիտան մը :

Մեֆիսթ. — Ժամ է որ բաժնուիք իրարմէ :

Մարթա, կը մտնէ. — Այո՛, ժամանակը ուշ է, պարոն :

Ֆաուսթ. — Օրիորդ, կրնամ՝ տուն առաջնորդե՞լ

քեզ :

Մարկրիդ. — Գուցէ մայրս... : Երթան բարեալ :

Ֆաուսթ. — Ա՛խ, ի՛նչու մեկնէի : Մնաս բարեալ :

Մարթա. — Գիշեր բարի :

Մարկրիդ. — Յետեւութիւն :

Ֆաուսթ ու Մեֆիսթոֆելես դուրս կ'ելլեն :

Մարկրիդ. — Աստուած իմ, ի՛նչ կատարեալ երի-
 տասարդ՝ որ ամէն ինչ կը մտածէ, ամէն ինչ գիտէ :
 Իր առջև ամչնալուս՝ ամէն ըտածներուն այր՝ կ'ըսեմ :
 Ինչո՞ւ ու տգէտ աղջիկ մ'եմ, ու չեմ հասկնար թէ ի՛նչ
 բան կրնայ գտած ըլլալ վրաս :

Դուրս կ'ելլի :

ԱՆՏԱՌ ԵՒ ՔԱՐԱՅՐՆԵՐ

Ֆաուսթ, առանձին. — Ո՛ր ոգի վտեմ, քեզմէ հայ-
 ցածս շնորհեցիր. այո՛, շնորհեցիր ինձ ամէն բան :

քու հրեզէն դէմքդ ինձ չդարձուցիր ընդունայն: Վե-
հաշուք բնութիւնը իբր թագաւորութիւն ինձ նուր-
բած ժամանակդ՝ զայն զգալու և վայելելու շնորհն ալ
պարզեցիր: Դուն չուզելով որ ցուրտ ու շուարուն
սքանչանք մ'ունենամ միայն՝ թող տուիր որ դիտեմ
անոր խորագոգ ծոցին մէջ, որպէս թէ բարեկամի մը
ծոցն ըլլար ան: Դուն իմ առջև բերիր կենդանի արա-
բածոց երկարածիք չղթան, և ուսուցիր ինձ ճանչնալ
իմ եղբայրներս խաղաղիկ մացառին, օգին ու ջուրին
մէջ: Եւ երբ փոթորիկը անտառի մէջ մոռնէ ու գոռայ՝
գետին տապալելով հսկայածև շոճեր՝ որոնց մօտակոյ
բուները կը ձմուլին մեծաշունչ, երբ անոնց թաւալ-
ման թնդիւնը որոտանման հնչէ լեռէ ի լեռ՝ այն ժա-
մանակ կ'առաջնորդես զիս դէպի քարանձաւներու ան-
քոյթ ապաստանը, կը յայտնես ինձ իմ անձս, և ծոցիս
մէջ սքօղուած թաքուն հրաշալիքները կը պարզուին
առջիս մերկապարանոց: Յետոյ լուսինը՝ ջինջ ու պայ-
ծառ՝ իմ դիմացս կ'ելլէ կը բարձրանայ յուշիկ դէպ ի
երկին, և ժայռերու երկայնքը՝ տամուկ մացառներու
վրայ անցելոյն արծաթանշուլ ստուերները կը յածին՝
ամաքելով, բարեխառնելով խոկմանցս խաղաղքեր հեշ-
տութիւնը:

Ո՞հ, կ'զգամ հիմայ թէ մարդս կատարեալ երանու-
թիւն չպիտի ունենայ երբեք. այն հեշտութեանց հեա՝
որք ևս քան զես աստուածներու կը մօտեցնեն զիս,
տուիր ինձ ընկեր մ'որմէ այլևս չեմ կարող ձեռնթափ
ըլլալ, մինչդեռ նա պաղարիւն ու խրոխտ՝ զիս իմ
սուլես կը նուաստացունէ շարունակ, և իր մէկ խօս-
քովը ինձի ըրած բոլոր պարզեաներդ կը փճացնէ անո-

ղորմարար: Հոգւոյս մէջ վայրագ հուր մը վառած է
նա՝ որ զիս կը քաշէ կը տանի անդադար դէպի ամէն
պատկերները գեղեցկութեան: Այսպէս՝ յափշտակեալ
խանդով տեսչանքէ կ'անցնիմ վայելումի, և վայելքի
մէջ՝ տեսչանք կը փնտռեմ ափսոսալով:

Մեծիսոբոնեիս կը մտնէ:

Մեծիս. — Ի՞նչ, վերջ չպիտի տաս այդ կեանքին.
Ի՞նչ ախորժ կրնաս գտնել այդ նուաղկոտ վիճակի մէջ.
Գայն անգամ մը փորձելը դէշ չէ, այլ պէտք է նորանո-
րի անցնիլ առանց ժամանակ կորուսելու:

Ֆառուք. — Կը փափաքէի որ չխոսվես զիս իմ լու-
ծամերուս մէջ:

Մեծիս. — Քաջ է. կը թողում գրեզ հանդիստ եթէ
կ'ուզես. այլ չես կրնար լըջօրէն ըսել այդ խօսքը:
Իեզի նման անախորժ, խոժու ու յիմար ընկեր մը կ'ու-
րուսելով մեծ բան կորուսած չպիտի ըլլամ: Լիտձեռն
կը ներկայանամ քեզ յաւէտ, այլ ի գուր. չէ կարելի
առնուլ բերնէդ թէ մ'ը բանն է քեզ ախորժելին, և
թէ թէ քեզ հաճելի ըլլալու համար ի՞նչ պէտք եմ
ընել:

Ֆառուք. — Ահա ճիշտ իր հանապազօրեայ սճն ու
ձևը. զիս տաղտկացնելուն համար կ'ուզէ որ շնորհա-
կալ ալ ըլլամ:

Մեծիս. — Առանց ինձի քու կեանքդ ի՞նչպէս պի-
տի անցընէիր, ո՞ հէք զաւակ աշխարհի. ես էի որ
պահ մը բուժեցի քեզ երեւակայութեան մալորումներէ.
Եթէ ես չըլլայի՝ արդէն շատոնց այս աշխարհէ հեռու-
ները պիտի գտնուէիր: Ի՞նչ պատճառ կայ բուռի նման
երթալ բնակութիւն ընտրել քարանձաւներն և ժայ-

աածերպնրը. փտած մամուռն ու տամուկ վէմերու մէջ ի՞նչ սնունդ կը փնտռես: Գորտի՛ հաճութիւն, ի՛նչ գեղեցիկ և ակտորժելի՛ զբօսանք: Գիտնական մեղած ըլլալդ չես կարող մոռնալ:

Ֆաուստ. — Կը հասկնաս արդեօք որ անապատի մէջ այս արշաւը ի՛նչ նոր ոյժով, ի՛նչ զօրութեամբ կ'ողնորէ իմ կեանքս: Այո՛, եթէ այս բանս զգայիր դու՝ իբրև չարասէր սատանայ չպիտի չնորհէիր ինձ այսպիսի երանութիւն:

Մեֆիս. — Գերբնական հաճոյք յերաւի. գիշերը ցօղաթուրմ լեռերու վրայ տարածուիլ, հիացմամբ ընդգրկել երկինք ու երկիր, ինքզինք սատուածութիւն մը կարծելու չափ ուռիլ փքիլ, յափշտակեալ մտքով մը թափանցել մինչև երկրի ծուծը, Արարչագործութեան վեց օրերը աչքիդ առջև բերել ու բերել, յետոյ հեշտօրէն տարածուիլ վեհաշուք ամբողջութեան մէջ, մարդկային բնութիւնը մերկանալ իսպառ, և այս վեհ ու բարձր հայեցողութիւնը վերջացնել...: (Շարժուածով մը:) Չեմ համարձակիր ըսել ի՛նչպէս...:

Ֆաուստ. — Բո՛ւհ քեզի:

Մեֆիս. — Խօսքերս չէին կրնար հաճելի ըլլալ, ուստի և իրաւունք ունէիր քաղաքավար բուռիդ արձակել ինձ դէմ: Յանդգնութիւն է սրբասէր ականջներու առջև արտասունել այն բանը՝ որմէ սակայն սրբասէր սրտեր չեն կրնար հրաժարիլ. մէկ խօսքով՝ կը մաղթեմ որ ատեն ատեն դուն քեզի ստելով հաճոյք և բերկրութիւն զգաս: Պէտք չէ սակայն որ այդ վիճակը տեւէ ընդ երկար, զի շատ չանցած զքեզ պիտի քաշէ տանի սանձարձակ, և եթէ շարու-

նակուի միշտ՝ յիմարութեան անդոհի և թախծութեան մէջ պիտի սուզուիս ընկղմիս նորէն: Այլ բաւական է այսքան խօսք. սիրականդ՝ սիրան ու միտքը ցաւով ու հնհնուքով լի՛ քեզ կ'սպասէ. շարունակ էր յիշողութեան մէջ ես, և խեղճին զգացած հրայրքը էր ոյժէն գերիվեր է արդէն...: Քիչ ատեն առաջ սիրոյդ ժէն գերիվեր է արդէն, կը զեղուր վտակի մը նըմուղեգնութիւնը կը յորդէր, կը զեղուր վտակի մը նըման՝ որ ձիւներու հալումով կ'ուռի կը բարձրանայ. այդ մոլեգնութիւնը դո՛ւն վաթեցիր անոր սրտին մէջ, և հիմայ քու վտակդ ցամքեր է իսպառ: Իսկ այնպէս կը թուի թէ վեհ մարդը անտաններու մէջ թագաւուրելու տեղ՝ աւելի լաւ կ'ընէր իր սիրոյն մէջ խարուած այգ հէք աղջիկը վարձատրելով՝ որու ժամերը դըժբաղդ դանդաղութեամբ մը կ'անցնին: Խեղճ արարածը շարունակ պատուհանը կիցս՝ քողաքին հնօրեայ պարիսպներուն վրայէն ամպերուն անցնիլը կը գիտէ: Է՞ր թուցնիկ մը չըլլալի. այ՛ս երգս կ'երգէ անա օրն ի բուն ու գիշերուան ալ կէսը: Մերթ զուարթ է, ստէպ տխուր. մերթ տեսնես որ կուլայ, յետոյ փոքր ինչ կը հանդարտի, ու կը սիրէ միշտ:

Ֆաուստ. — Օ՛ձ, օ՛ձ նենգաւոր:

Մեֆիս, առանձին. — Օ՛ձ եմ...: Ա՛խ, մէյմը փաթտուէի՛ քեզ:

Ֆաուստ. — Թշուառական դու, կորուէ՛ ասկէ, և ա՛լ այն չքնաղ արարածին անունը մի՛ տար. զայն վայելելու քաղցրիկ տենչը ա՛լ մի՛ ներկայեր իմ կիսովի յաղթահարեալ սրախ:

Մեֆիս. — Ի՛նչ փոյթ. նա քեզ ձեռքէն թռած փախած կը կարծէ, և կէս մ'ալ այդպէս ես արդէն:

Ֆաուսթ.— Իրեն մօտն եմ միշտ, այլ եթէ հեռուն իսկ գտնուէի՝ ո՛չ կրնամ մոռնալ զինք, և ոչ պատճառ ըլլալ իր կորստեան... Այո՛, Յիսուսի մարմինէն կը նահանձիմ՝ երբ սիրուհւոյս շրթունքը կը հպին անոր։

Մեֆիս.— Լաւ կը խօսիս, բարեկամ, ես քեզմէ նախանձած եմ ստէպ այն զոյգ երկուորեակներուն համար՝ որք կը ճարակին վարդերու մէջտեղ։

Ֆաուսթ.— Գնա՛ առջևէս, կուսա՛ս դու։

Մեֆիս.— Դու զիս կը կշտամբես, և ես պէտք է ծիծաղիմ ասօր վրայ։ Այն Աստուածը որ մանչն ու աղջիկը ստեղծեց՝ այդ արուեստն ճանչցաւ իբր գերազնիւ և ի գործ դրաւ ամենէ յառաջ։ —Ո՛հ, յիրաւի մե՛ծ պատճառ խախճութեան. սիրուհւոյդ գիրկը կը դիմես ու չէ թէ մահուան։

Ֆաուսթ.— Իր թևերուն մէջ՝ ինչ պիտի ըլլան երկնքի երանութիւններն։ Թող թող տայ ինձ տաքնալ՝ կոթնած իր կուրծքին... Այլ ասով մէկտեղ իր-թըշուառութիւնը չպիտի՞ զգամ յաւէտ։ Միևնոյն փախըստակտանը, միևնոյն տարազիրը, միևնոյն աննպատակ ու անհանգիստ հրէշը չե՞մ միշտ՝ որ ժայռէ ի ժայռ մունչող հեղեղի մը նման վիշը կը փնտռէ՝ մէջը նետուելու համար... Այլ նա՛ պարզ ու միամիտ աղջիկ մը՝ Ալպեան լեռանց մէջ պղտի խրճիթով ու պղտի գաշաով խաղաղիկ կեանք մը պիտի անցընէր՝ անական գրազմանց անձնատուր։ Մինչդեռ ես, թշուառական, Աստուծո՛վ անիծեալս իր նեցուկները՝ իր երանութեան պայմանները քանդելէ ետք՝ անոր մաքուր հօգուոյն բովանդակ խաղաղութիւնն ալ փճացուցի։ Դժոխք, պէտք էր քեզի այդ զօնը։ Փութա՛, Սագա-

յնլ, վերջացուր տառապանքներս. ինչ որ պիտի պատահի՝ ծն, թո՛ղ պատահի իսկոյն։ Գլորէ՛, տապալէ՛ իմ վրայ անոր բազդը, ու թող ինձ հետ իյնայ գահավէժ անդունդին մէջ։

Մեֆիս.— Ի՞նչպէս կ'եռաս, ի՞նչպէս կը տոչորիս... Հապա, եկու՛ր, հէ՛ք յիմար, եկու՛ր միխթարէ՛ զինքը։ Տկար գլուխ մը եթէ ելք չտեսնէ՝ կը կարծէ թէ կորսուած ըլլայ ամէն բան։ Կեցցէ՛ նա՛ որ իր արևութիւնը կը պահէ անգրգօւելի։ Արդէն ըստ բաւականի դիւազնեալ կը տեսնեմ զքեզ, և չեմ կարծեր թէ յուսակտուր դեռէ աւելի ծաղրելի բան գրանուի աշխարհի վրայ։

ՍԵՆԵԱԿ ՄԱՐԿԸՐԻԻԴԻ

ՄԱՐԿԸՐԻԻԴԻ, առանձին իր հախարակին առջեւ (*)

Անդորր, հանգիստ ես կորուսի.
Խաղաղութիւնն հիւանդ սրտիս
Գտնել, աւանդ, չէ կարելի.
Բիւր հնհնուք կը տանջեն զիս.

Ուր չտեսնեմ երեսն անոր՝
է ինձ համար մութ գերեզման.
Սև մէկ քօղով աղէտաւոր
Ծածկուած է աշխարհ համայն։

Անդորր, հանգիստ ես կորուսի,
Խաղաղութիւնն հիւանդ սրտիս

(*) Այս հոսուածս արակ զրուած է Ռերար քը Ներվայի բարգմանութեան մէջ։ Մեկ ընտելի երեցաւ նսանաւորի վերածել զայն։

Գտնել, աւանդ, չէ կարելի.
Բիւր հնհնուք կը տանջեն զիս:

Պատուհանիս ու կամ դրան
Օրըն ի բուն առջև կանգնած՝
Կսպասեմ որ հուսկ տեսնեմ զան՝
Որ սրանամ իրեն զիմաց:

Ինչ սէգ գնացք, ինչ դէմք պայծառ.
Բերնին ժպիտն սրքան անոյշ.
Այն ինչ աչքեր բորբոք ու վառ՝
Որք կը գերեն հոգիիս ուշ:

Ինչ սխրալի քաղցըր խօսուածք,
Որքան անոյշ՝ ձեռքին սեղմուածք.
Հապա իրեն շրթանց համբոյր.
Ինչ բերկրութիւն երանարոյր:

Անգորր, հանգիստ ես կորուսի,
Ճաղաղութիւնն հիւանդ սրտիս
Գտնել, աւանդ, չէ կարելի.
Բիւր հնհնուք կը տանջեն զիս:

Երբ ժտենայ դէպ ի ինձի՝
Կը զարնէ հէք սիրտըս ուժով.
Ինչու, բարէ, չկրնայի
Զինք յաւիտեան պահել իմ քով:

Շոյել, զգուել սիրատուոր,
Տալ պագիկներ ջերմ ու անյագ,
Յետոյ կնքել իմ կեանքիս օր
Իր կենսատու համբուրից տակ:

ՄԱՐԹԱՅԻ ՊԱՐՏԵԶԸ

ՄԱՐԿՐԻԳ, ՅԱՌԻՍԹ

Մարկրիգ. — Խոստացի՛ր ինձ, Հանրի:
Յառուս. — Կը խոստանամ ինչ որ կ'ուզես:
Մարկրիգ. — Բո՛հ՝ հայիմ ինչ է քու դաւանած
կրօնքդ. ազնիւ սրտի տէր մարդ մ'ես, այլ կարծես
թէ բարեպաշտութիւն ըսուած բանը չկայ հոն:

Յառուս. — Թողունք այդ կէտը, սիրելիս. գիտես
թէ սրքան կը սիրեմ զքեզ. այդ սիրոյն համար պատ-
րաստ եմ մարմինս ու արիւնս նուիրելու, այլ չեմ ու-
զեր որ և է մէկը անջատել իր հաւատքէն կամ եկե-
ղեցիէն:

Մարկրիգ. — Բաւական չէ այդչափը. հարկ է նսե-
հաւտալ:

Յառուս. — Հա՛րկ է, կ'ըսես:

Մարկրիգ. — Ո՛հ, ս'ըր էր թէ խօսքերս գօրէին
վրադ...: Սուրբ խորհուրդներն ալ չես յարգեր դուն:
Յառուս. — Ո՞վ ըսեր է. կը յարգեմ զանոնք:

Մարկրիգ. — Առանց սակայն իղձ մը՝ փափաք մը
զղայու. երկար ժամանակներ կայ որ խոստովանանքի
ու հաղորդի չես գացած: Բո՛հ ինձի, դուն կը հաւտամ
Աստուծոյ:

Յառուս. — Ո՞վ կը ժտի, ս' սրտիս հատորը, «Աս-
ծուծոյ կը հաւտամ» ըսելու: Գնա՛ հարցու՛ր այդ
բանը քահանաներուն կամ իմաստուններուն, ու պիտի
տեսնես թէ իրենց տալիք պատասխանը պարզապէս
հեգնութիւն մէ հարցումիդ:

Մարկրբիդ. — Ուրեմն չե՞ս հաւտար Աստուծոյ:

Ֆառւար. — Միտքս լաւ հասկցի՛ր, սիրուն արաւ-
րած: Ո՞վ պիտի համարձակի Անոր անունը տալ և ք-
նեկ հաւատոյ այն գաւառանքը. «կը հաւատամ անոր»:
Ո՞ր զգացող արարածը կը համարձակի ըսելու. «Ձեմ՝
հաւատար անոր»: Ան որ ամէն ինչ կը պարփակէ, ա-
մէն ինչ կը պահպանէ, զքեզ, զիս և նոյն իսկ ինք-
զինքը չպարփակեր, չպահպանե՞ր միթէ: Վե՛րը՝ եր-
կինք չբոլորուի՛ր կամարածև, հոս՝ երկիրը չտա՛րած-
ուիր լայնարձակ, և միթէ յաւիտենագիր աստղերը
վեր չե՞ն բարձրանար՝ մեզ զիտելով բարեկամօրէն:
Իմ աչքս չտեսնե՞ր քու աչքերդ. Ամէն ինչ չքաջե՛ր
չտանիր դէպ ի քեզ թէ՛ գլուխս ու թէ սիրտս, և
զիս յանկուցանողը յաւիտենական խորհուրդ մը չէ՞
տեսանելի կամ անտես...: Որչա՛յ մեծ ալ ըլլայ այդ
խորհուրդը՝ լեցու՛ր անով քու հոգիդ, և եթէ երջա-
նիկ ես այդ զգացումով տու՛ր անոր ինչ անուն որ
կ'ուզես տալ. երանութի՛ւն, սիրտ, սէ՛ր, Աստուած:
— Ես ատոր անուն չեմ տար բնաւ: Զգացումը ամէն
ինչ է. անունը ժխոր մէ, մուխ մէ որ երկնից պայ-
ծառութիւնը կ'սքողէ մեր աչքերէն:

Մարկրբիդ. — Այդ ամէն խօսքերդ լաւ են. քա-
հանային ըսածն ալ կը նմանի ատոր, միայն քանի
մուրիչ բառեր կը դնէ մէջը:

Ֆառւար. — Աշխարհի վրայ ամէն սքտեր ամէն տեղ
կը կրկնեն այդ բանը, իւրաքանչիւրն իր լեզուով,
ինչու ես ալ իմ լեզուովս չխօսիմ զայն:

Մարկրբիդ. — Եթէ այդպէս կը հասկնան՝ այդ
խօսքը կրնայ խելքի մօտ ըլլալ. սակայն մութ կէտ

մը կը մնայ տակաւին. դուն չես հաւտար քրիստոնէ-
ութեան:

Ֆառւար. — Սիրո՛ւն զաւակ:

Մարկրբիդ. — Ատիէ զատ վաղուց սոսկում կ'զգամ
տեսնելով զքեզ անանկ մէկու մը հետ...:

Ֆառւար. — Ի՞նչ ըսել կուզես:

Մարկրբիդ. — Քեզ ընկերացող անձը...: Ո՛հ կա-
տեմ զան իմ բոլոր սրտովս: Կեանքիս մէջ չէ եղած
բան մ'որ զիս այն աստիճան քստմնեցուցած ըլլայ՝
որքան այդ մարդուն խորշիկ կերպարանքը:

Ֆառւար. — Բան չկայ վախնալուք, հոգւոյս հա-
տուր:

Մարկրբիդ. — Այդ մարդուն ներկայութիւնը արև-
նը զլուխս կը հանէ: Ամէնուն նկատմամբ վարժունքս
թեպէտ բարեոտէր է՝ այլ սակայն զքեզ զիտելը որքան
հաճելի է ինձ՝ նոյնչափ և անոր երեսը տեսնելը՝ սոս-
կալի: Ես անզգամ մէկը կը համարիմ զինքը. Ատա-
ուած մեզք չտեպէ ինձ եթէ անիրաւ է կասկածս:

Ֆառւար. — Այո՛, աշխարհի վրայ անզգամ մար-
դիկ ալ կը գտնուին անշուշտ:

Մարկրբիդ. — Անոր նման մէկու մը հետ չպիտի
ուզէի բնաւ կենակցիլ: Ներս մտած կէտին նայուածք
մը կը ձգէ վրադ՝ ուր թէ՛ հեղձութիւն կայ ու թէ՛ կէս
մ՝ալ ցատում: Յայտնի կը տեսնուի թէ բան մը հոգ
չընէր. երեսին վրայ գրուած է կարծես թէ ինք կարող
չէ ոչ մէկը սիրել: Թեև թևիդ անցուցած ժամանակս
չէ ոչ մէկը սիրել: Թեև թևիդ անցուցած ժամանակս
ուրախութիւն և ազատութիւն կ'զգամ. ատոր հակա-
ռակ իր ներկայութիւնը տխրութիւն ու տաղնապ
կ'ազդէ ինձ:

Ֆառուսք. — Հրեշտակի նախազգացումներ:

Մարկրբիդ. — Այդ գգացումը այն աստիճան կը տիրապետէ վրաս որ մեզ մտեհնալուն պէս՝ կարծես կը դադարեմ քեզ սիրելէ. հոս եղած ժամանակը չեմ կարող երբէք աղօթել, և այս բանս ցաւ կ'ըլլայ սըրտիս: Ըսէ՛, Հանրի, վրագ ալ միեևոյն վառ ազգեցութիւնը չընէր:

Ֆառուսք. — Այդքան հակակրօթիւն ունիս անոր դէմ:

Մարկրբիդ. — Հանրի, ժամ է որ տուն երթամ:

Ֆառուսք. — Ա՛հ, չպիտի՞ կրնամ երբէք պահ մը հանգչիլ քու կուրծքի վրայ... սիրտս սեղմել քու սրտիդ, և հոգիս խառնել հոգւոյդ հետ:

Մարկրբիդ. — Եթէ սենեակս առանձին պահկէի՝ դրան պարզունակները բաց կը ձգէի այս գիշեր. այլ մօրս քունը թեթեւ է, և եթէ յանկարծ աչքերը բանալով մեզ տեսնէր՝ սրտիս յուզումէն հոն պիտի մնայի անշունչ:

Ֆառուսք. — Այսպիսի բան երբէք չպիտի պատահի, անուշիկս: Ա՛ն սա պզտի սրուակը, ու կը բաւէ որ իր խմած ջուրին մէջ երկու կաթիլ միայն թափես. ատով խորունկ քուն մը պիտի մտնէ, և արթննալու վախ չըլլար:

Մարկրբիդ. — Կա՞յ բան մ' որ չընեմ քեզ համար. այլ միթէ տուածդ կրնա՞յ վնասել իրեն:

Ֆառուսք. — Եթէ այդպէս ըլլար՝ քեզ այդ խորհուրդը կուտայի՞, ո՞վ իմ հրեշտակս:

Մարկրբիդ. — Ձքեզ տեսած ատենս, սիրելիդ իմ, չգիտեմ ի՞նչ բան կ'ստիպէ զիս որ երբէք չէ չըտեմ:

արդէն սիրոյդ համար անչափ բաներ ըրած եմ՝ որ ա՛լ աւելին ընելու բան մնացած չէ գրեթէ:
Դուրս կ'ելլե՛:

Մեծիսրոճեղես, կը մտնե՛. — Մեկնեցա՛ւ գառնուկը:

Ֆառուսք. — Ինչ՞, լրտեսեցի՞ր նորէն:
Մեծիս. — Պարագայիւք լսեցի ամէ՛: Ինչ: Դուն,

պարուն վարդապետ, քրիտոսնէակսնի լաւ գաս մ'ընդունեցար՝ որ յուսամ թէ օգտակար ըլլայ քեզ:

Աղջիկները մեծ կարեւորութիւն կուտան որ մարդ չերմեանդ ըլլայ, և հնազանդ՝ հին ունակութեան:

Անոնց մտածածը սա՛ է. «Եթէ ունակութեան խոնորհի՛ ըսել է մեզ ալ պիտի հնազանդի հեշտեալ»:

Ֆառուսք. — Հրէշը և ոչ իսկ կարող է զգալ որ այդ սիրատենչ աննեկ հոգին՝ որ լիակատար հաւատք ունի, և որ անհունապէս երջանիկ է հաւատքով, սրքան կը տանջուի իր բարեպաշտ սրտին մէջ որ մի գուցէ սիրած մարդը մատնուի կորստեան:

Մեծիս. — Ո՛ր գգայուն՝ կարի գգայուն տարբածու, ինչպէս դեռատի աղջիկ մը քթէդ բռնած կ'առաջնորդէ գրեզ:

Ֆառուսք. — Անորդ բազադրած աղմի և հրոյ:

Մեծիս. — Եւ ինչպէս դէմքէ ալ քաջ կը հասկնայ այդ անմեկ տրարածը. զիս տեսած ատեն չգիտեմ ի՞նչ բաներ կ'ըլլայ. կերպարանքս թաքուն օգի մը կը յայտնէ անոր. կ'զգայ անտարակոյս թէ գերմարդկային էակ մ'եմ, նոյն իսկ սողալէլ թերեւս: — Եւ այս գիշեր...:

Ֆառուսք. — Բեւի ի՞նչ:

Մեծիս. — Ես ալ իմ հրճուանքի բաժինս ունիմ անոր մէջ:

ԼՈՒԱՑԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐԿԸՐԻԴ ԵՒ ԼԻՉԷԴ, մեյմեկ քակոյկ բռնած

Լիզեդ. — Պատի Սուրբիկին վրայ լսեցի՞ր բան մը:

Մարկըրիդ. — Ո՛չ, բան մը չլսեցի, ես ընկերու-
թիւններ յաճախող չեմ:

Լիզեդ. — Շուշանը կ'ըսէր ինձ այսօր որ այդ Սուր-
բիկին ալ վերջապէս գլխէ ելէր է. կը տեսնե՞ս սա բարի-
պատուհները. աղնիւ ձեւեր ունին, այլ միւս կողմէ ա.
սանկ ապուրներ կ'ուտեն:

Մարկըրիդ. — Ի՞նչպէս:

Լիզեդ. — Աճօթ և սոսկում. գխոցի՛ր ուրեմն թէ
այդ չլիթիկին կերածն ու խմածը երկու հոգիի համար
է այսօր:

Մարկըրիդ. — Ի՞նչ կ'ըսես:

Լիզեդ. — Այսպէս ահա վերջացաւ բանը. ո՛րքան
ժամանակէ իվեր կախուեր մնացեր էր այդ ստահակին
օձիքէն. ձեմեր՝ շրջագայութիւններ կ'ընէր գիւղին մէջ.
պարի առիթ մ'ալ չէր փախցնէր. ամէն տեղ առաջին
գտնուողը ինք կ'ըլլար միշտ. տարփածու սրիկան քա-
քարով ու գինիով կը բռնէր զինքը: Մեր Սրբուհին
կամ լրբուհին որ իր գեղեցկութեան ու հրապոյրներուն
վրայ մեծ համարուժ ունէր, առոնց խպնելու հոմանիին
պարգեւները կ'ընդունէր սիրով. նախ՝ գգուանք մը,
յետոյ համբոյր և վերջապէս իր կուսութեան պատիւը
վրայ տուաւ:

Մարկըրիդ. — Խեղճ աղջիկ:

Լիզեդ. — Տակաւին մեղքցի՛ր զինքը: Երբ մենք

մինակուկ մեր կտաւը կը մտնէինք մեր մայրերէն էրա-
ման իսկ չունենալով իրիկունը վար իջնելու, անիկա
իր սիրողին հետ դրան նստարանին վրայ կը բազմէր
պատուականապէս, և մթապին ծառուղիներու մէջ ժա-
մերը կարճ կ'երեւային իրենց: Հիմայ պէտք է որ ա-
պաշաւողի խորազով եկեղեցին երթայ իր մեղքը լալու:

Մարկըրիդ. — Հարկաւ երիտասարդը պիտի պտակ-
ուի իրեն հետ:

Լիզեդ. — Խեղճ է որ ընէ այդ բանը. կայտառ երի-
տասարդ մը ուրիշ կողմեր ալ կրնայ գուարճութիւն
գտնել, ինչպէս որ արդէն ալ գրեր է կծիկը:

Մարկըրիդ. — Աղէկ բան չէ՛ այդ ըրածը:

Լիզեդ. — Եթէ Սուրբիկը նորէն զան ձեռք անցընէ
անգամ՝ օգուտ չունի: Երիտասարդք պատրաստուած
ին պտակը գլխէն խլելու, իսկ մենք ջարդուփշուր յարդ
պիտի ցանկենք անոր դրան առջեւ:

Մարկըրիդ, տուն դառնալով. — Ի՞նչպէս ատեն մը
վրնայի յանդուգն լեզուով բամբասել խեղճ աղջիկ մը՝
երբ զժբողոց անպուշտութեամբ սխալունայ մէջ իջնար.
Ի՞նչպէս կ'ըլլար որ սրբիչներու գործած մեղքերուն
համար ծանր խօսքեր ելլէր բերանէս: Գործը որքան
ձգարելի ալ երեւար ինձ՝ կ'աշխատէի ա՛լ աւելի եպե-
րելի ցուցնել՝ ամէն ճիգ թափելով որ բանը մեծցնեմ,
և որքան ալ մեծնար՝ դայձեալ բաւական չէի սեպեր.
ու որքան ալ մեծնար՝ դայձեալ բաւական չէի սեպեր.
ու հիմա ես ինքն իստատեցումն եմ մեղքի: Եւ սա-
կայն... ո՛րքան պարագաներ եկան միացան զիս սխա-
լեցնելու համար: Բարէ՛, ո՛րքան աղնիւ, ո՛րքան սի-
րուն էր Հանրին:

ՊԱՏՆԵՇՆԵՐ.— Որմի խոռոչի մը մէջ Յաւագին Մօր
(Ասուածածնի) պատկերը՝ դիմացը ծաղիկի բաղարներ :

Մարկրիդ, ծաղիկի բաղար մը կը բերէ (*).

Մա՛յր թախծութեան, խոնարհեցո՛ւր

Անոյշ նայուածք մը կարեկցող.

Տառապանքներս իմ են անլուր,

Որոնց տանիլ ա՛լ չեմ կարող :

Դանակը կուրծքդ՝ դու աղեկէ՛զ՝

Քո. զաւակիդ դժնդակ մահ

Արտասուալից կը նկատես.

Սրտիդ խորէն սրի՛ւն կ'երթայ :

Հեծեծանօք դէպ անոր Հայր

Լալագին այքդ կը դարձընես՝

Աղերսելով խոնարհարար

Որ օգնութեան ժամանէ քեզ :

Ո՞վ պիտ' զգայ թախիծն հոգւոյս,

Հնհնուքներս ու անձկութիւն.

Ո՞վ իմ յուզմանք տագնապ և յոյս

Պիտ' հասկնայ՝ բայց միայն գո՛ւն :

Ուր որ երթամ՝ տիւ և գիշեր

Վիշտ դժնդակ, տուայտ անբաւ

Ինձ անբաժան կ'ըլլան ընկեր.

Հանգիտտ ինչ է՝ չունիմ բնաւ :

(*) Այս հասուածս ալ դարձեալ ոսանաւորի շքուած է մեզ 'ե :

Իմ ժամերուս մէջ առանձին
Կը թափեմ ես յորդ արցունքներ.
Կը խորտակուի իմ խեղճ հոգին
Իմ կուրծքի մէջ այրեացաւեր :

Այս ծաղիկներ՝ պատուհանի
Իմ մօտ բացուած՝ արտասուօք ես
Այս առաւօտ ժողովեցի՝
Մա՛յր Աստուծոյ, որ բերեմ քեզ :

Արեգական առաջին լոյս
Մահճիս վրայ ամէն առտու
Ձիս կը դանկ նստած անյոյս,
Նշաւակ բէւր տուայտներու :

Եղի՛ր նեցուկ եղկելիս.
Նախատիւքէ ու մահուանէ՝
Որք ժամէ ժամ կ'սպասես զիս,
Ո՛հ, հասի՛ր ինձ, զիս ազատէ՛ :

Մա՛յր թաղծութեան, խոնարհեցո՛ւր
Անոյշ նայուածք մը կարեկցող՝
Տառապանքներս իմ են անլուր
Որոնց տանիլ ա՛լ չեմ կարող :

Քի՛շեր.— Փողոց մը Մարկրիդի դրան առջեւ :

Վալանդէն, զինուոր, եղբայր Մարկրիդի.— Երբ
խնճուքի մը գտնուէի՝ ուր իւրաքանչիւր ոք կը սիրէ
պարծիլ, և ընկերներս իրենց սիրոյ գողտիքները
հպարտ ձևով մը կը սրբոյցեն իմ առջևս, և իրենց
արմուկները սեղանին կ'աթնցուցած՝ զեղուն բաժակ-

ներ պարպելով իրենց սիրուհիներու գովեստները կը հիւսէին՝ ես խաղաղիկ նստած իմ տեղս՝ անոնց պարծենկոտ խօսքերը մտիկ կ'ընէի, և նոյն ժամանակ՝ գինեոյ բաժակը ձեռքս մօրուքս կը քերէի ժպտելով: «Ամէն մարդ տէր է իր ճաշակին, կ'ըսէի. այլ միթէ կա՞յ քաղաքին մէջ մէկը՝ որ քրօջս՝ սիրելի Մարկըրիզին հաւասարի, որ անոր սօքի ամաններն հանելու արժանի ըլլայ:» «Տրի՛նկ, տրի՛նկ» բաժակի ձայները չորս կողմ կը հնչէին հաւանութեան ձայներով: «Իրա՛ւ է, կը գոչէին ոմանք, Մարկըրիզ մեր գաւառին զա՛րդն է, իրաւցընէ մարգարիտն է:» Այն ժամանակ պարծենկոտք պոպանծած կը մնային: Իսկ հիմա՞յ ... մագերս փեթթելս կուգայ, կ'ուզեմ՝ գլուխս պատերուն զարնել: Ամենէ անպիտանն անգամ կրնայ զիս նշաւակ ընել իր կատակներու և հեզնութեանց, և ես իբր յանցաւոր կը մնամ անոր առջև, պատահմամբ ըսուած ամէն մէկ խօսք ոչոք ոչոք քրտինքներ կը հօսեցնէ ճակտէս, և եթէ ըսողներն կտոր կտոր ընեմ՝ իսկ՝ դարձեալ ստախօս անունը չեմ կրնար տալ անոնց: Այլ ո՞վ է ան՝ որ պատին երկայնութեամբ սօղակելով կուգայ: Անո՛նք են՝ եթէ չեմ սխալիր: Եթէ նոյն ինքն է՝ իր պատիժը պիտի տամ. թող գիտնա՛յ թէ երկար ժամեր չունի ապրելիք երկրի վրայ:

ՅԱՌԻՍԹ, ՄԵՖԻՍՏՌՈՅԵԼԻՍ

Յառուք.— Կը տեսնե՞ս վերը՝ աւանդատան պատուհանէն՝ ներսի մշտավառ կանթեղին լոյսը՝ որ կը զողզղայ, կը տոգունի՝ հեռզհեռէ աւելի մարմրուն,

ու մութը կը պարուրէ զայն ամէն կողմէ. այսպէս սրտիս մէջ սլ խաւարը կը տիրէ:

Մեֆիս.— Իսկ ես ինքզինքս լուրջ և սթափ կ'ըլգամ կատուի մը նման՝ որ սանդուղին վրայէն սահելով կ'երթայ կը շփշփուի պատին. խիտ պարկեշտ երևոյթ մ'ունի նա՝ թեպէտ փոքր ինչ հակամէտ գողութեան ու բղջախահութեան: Կախարդական ցայգաժողովի սքանչելի գիշերը կը ներգործէ արդէն իմ բոլոր անգամոցս վրայ. վաղայաջորդ օրը պիտի գըտնուինք հոն, և փօւճ տեղը չէ՛ որ մէկը անքուն կ'անցունէ այդ գիշերը:

Յառուք.— Գետնի տակ շողացող այն գանձը երեւան պիտի հանե՞ս ընդ հուպ:

Մեֆիս.— Այո՛, գոհարներու տուփը ձեռքիդ մէջ շօշափելու ուրախութիւնը պիտի վայելեա ընդ հուպ. պահ մը յառաջ գիտեցի հեռուէն, մէջը պատուական սակիներ կան փալփուռն:

Յառուք.— Ի՛նչ, գոհար մը՝ մատնի մը չկա՞յ ամենեին՝ իմ սիրուհիիս նուիրելու համար:

Մեֆիս.— Մարգարտեայ մտնեակի նման բան մ'աչքիս զարկաւ տուփին մէջ:

Յառուք.— Լա՛ւ. ծանր պիտի գար ինձ առանց ձեռքս ընծայ մ'ունենալու ներկայանալ իրեն:

Մեֆիս.— Ըստ իմ կարծեաց գէշ չեմ ըներ ուրիշ հաճոյք մը ևս վայելելով: Հիմոյ որ երկինքը կը փողփողայ սատեղազարդ՝ ճշմարիտ հրաշակերտ մը մը֊ փողփողայ սատեղազարդ՝ ճշմարիտ հրաշակերտ մը մը֊ տիկ պիտի ընես. երգ մը բարոյական՝ զոր պիտի նուագեմ Մարկըրիզը իսպառ հրապուրելու համար:

Փանդիտի ձայնակցութեամբ կ'երգէ:

Տարփածուիդ տանը դիմաց,

Ո՛ր վառվառէ,

Առաւ կանուխ այդպէս եկած՝

Միտքըդ ի՞նչ է:

Երբ հաճոյից նշանն տրուի՝

Կրնաս մտնել իր խուցին մէջ

Իբրև անբիծ կոյս նազելի,

Այլ ո՛չ՝ այնպէս ելլել անկէց:

Թեւերը քեզ կը կարկառէ,

Դուն ալ շուտով մը կը վազես:

Բարի՛ գիշեր, ո՛ր վառվառէ,

Քեզի սրտով կը մաղթեմ ես:

Դու վճռական սե ըտպէին

Ընդդիմացի՛ր, կոյս վառվառէ՛,

Ամուսնութեան սուրբ մատանին

Անցընել մատդ եթէ չուզէ:

Վաղակցի, կը յառաջանայ.— Հո՛ր ու շո՛նթ. զո՞վ
այդպէս հրապուրելու ելեր ես, ո՛ր սնչիքս. նախ գոր-
ծիքը փշրե՛նք յետոյ գործողը:

Մե՛քիս.— Մե՛ղք. փանդիտս երկու կտոր եղաւ.
ա՛լ մէկ փարայ չարժեր այն:

Վաղակցի.— Փողոտման ժամն է հիմայ:

Մե՛քիտքովեղես, Ֆառսքիս.— Հա՛ նայիմ, ատէր
վարդապետ, արխայի՛ր: Հապա՛, քովս կեցի՛ր որ ա-
ռաջնորդեմ քեզ: Մերկացո՛ւր թուրդ. Մ՛ն, մի՛է՛ դայն.
ես հակառակորդիդ թուրի շարժումները կը խտարեմ:

Վաղակցի.— Խոտորէ՛, նայիմ:

Մե՛քիս.— Ահա՛:

Վաղակցի.— Խոտորէ՛ այս հարուածն ալ:

Մե՛քիս.— Ահա՛ դարձեալ:

Վաղակցի.— Կարծես սատանան ինքն եղած ըլ-
լայ դիմացինս: Ի՞նչ է այս. ձեռքս թմբեր է, չբռներ:

Մե՛քիտքովեղես, Ֆառսքիս.— Մղէ՛ թուրդ:

Վաղակցի, կ'իջևայ.— Երկի՛նք:

Մե՛քիս.— Անզգամ կոպիտը զգաստացաւ ահա: Հի-
մայ փախչիլը նայի՛նք. պէտք է շո՛ւտ կծիկը գնել,
քանզի «մարդասպանը, մարդասպանը» գոչիւններ կը
լսեմ: Գործը ստիկանութեան հետ կը շտկեմ առանց
գժուարութեան, այլ եղեւնադատ ատեանին քով երես
չունիմ:

Մարքս, իր պատահակներ.— Վաղակցէ՛ք, օգնու-
թի՛ւն:

Մարկըրիդ, իր պատահակներ.— Շուտով լոյս հաս-
ցուցէ՛ք հոս:

Մարքս, աւելի ուժգին ձայնով.— Կոխ կայ. մարդ
կը կանչեն, կը պօսան, կը ծեծկուին:

Ժողովարդ.— Մէկը զարնուեցաւ մեռաւ արդէն:

Մարքս, մտնելով.— Իսկ մարդասպանք փախածն:

Մարկըրիդ, մտնելով.— Գետին լինողն ո՞վ է:

Ժողովարդ.— Մօրդ գաւակը:

Մարկըրիդ.— Սո՛ւրբ Աստուածածին, այս ի՛նչ ձիւն
է որ եկաւ գլուխս:

Վաղակցի.— Այո՛, կը մեռնիմ. խօսքը դիւրին է,
գործադրութիւնն ա՛լ աւելի դիւրին: Ի նչ այդպէս կը
պոռչտաք, ո՛ր կիներ: Եկէ՛ք քովս ու միտ դրէ՛ք ը-

ասմներուս: (Առեկե՛ր Վարանդեանի չորս կողմը կը պատեն): Ինձ լսէ՛, Մարկըրիդ, թեպէտ դեռ ատի՛ ալ տակաւին չունիս յաճախորդ, և գործդ աղէկ չես բռներ: Զլթիկ մես արդէն, խորհրդաբար կ'ըսեմ քեզ. այլ գէթ սորվէ՛ շնորհքով գործ տեսնել:

Մարկըրիդ.— Տէ՛ր Աստուած, այդ ի՞նչ խօսքեր կ'ըսես ինձ, եղբայր իմ:

Վարանդեան.— Աստուածը՝ մեր Տէրը այս գործերուս մէջ մի՛ խառներ: Եղածը եղած է, ու հետեանքը ինչ որ է՝ ան պիտի ըլլայ: Նախ և յառաջ անձանօթ մարդու մը պատիւդ ծախեցիր, հաքէն ուրիշներ ալ պիտի գան, և երբ տառնեակ մը մարդիկ ճանչնան զքեզ՝ ա՛լ բոլոր քաղաքին ձեռքէն պիտի անցնիս: Երբ ամօթը ծնաւ՝ այս աշխարհը բերին զան գաղտնի, գիշերուան թանձր քօղը նետեցին գլխուն ու ականջնեւուն վրայ, ու՝ եթէ կարելի ըլլար՝ պիտի խղդէին զան. այլ սակայն անեցաւ նա ու զարգացաւ, յետոյ ցորեկուան լոյսին ինքզինք յայտնեց մերկանդամ առանց սակայն ատով գեղեցիկ երեւալու. այլ որչափ ժահագէ՛մ էր ինք՝ այնչափ աւելի հետամուտ կ'ըլլար արևու լոյսին:

Կը տեսնեմ աղէն այն ժամը՝ ուր քաղաքին պարկեշտ բնակիչները իբր հոտած դիակէ մը՝ երես պիտի դարձընեն քեզմէ, ո՛ր անպատիւ անառակ աղջիկ: Արիւն պիտի քալէ սրտէդ՝ երբ աչքերուդ մէջ նային: Ա՛լ այն ժամանակ չպիտի գործածես ոսկի շղթայ, չը պիտի երևաս եկեղեցոյ խորանին առջև, և ոչ ալ բանուած աղուոր փոթօձիքով պիտի սիզաս կաքաւի մէջ: Ասոր հակառակ աղտոտ հիւան-

դանոցներու մէջ պիտի փախ՝ մուրացիկներու և խեղանդամներու կարգ անցած: Եւ եթէ Աստուած քեզ ներքէ անգամ՝ նորէն անիծեալ պիտի ըլլաս միշտ աշխարհի երեսը:

Մարթա.— Հոգիդ աստուածային շնորհքի յանձնելու տեղ՝ նոր մեղքերու տէր կ'ընես ինքզինքդ:

Վարանդեան.— Ա՛խ, գարշելի՛ կաւատ, եթէ կարենայի՛ն ան գամ մ'իշնալ քու պիղծ մարմնոյդ վրայ՝ պիտի յուսայի իմ բոլոր մեղքերուս և անկէ աւելին ալ քաւութիւնը գտնել:

Մարկըրիդ.— Ո՛հ, եղբայր իմ, եղբայր իմ, ի՞նչ անհելի ցաւ է այս:

Վարանդեան.— Թո՛ղ, թո՛ղ այդ փուճ արցունքները: Պատիւէ հեռանալով՝ զայն իսպառ կորսնցնելով՝ սոսկալի հարուած մը տուած եղար սրտիս...: Մահու քունը հիմայ զիս Աստուծոյ քով պիտի առաջնորդէ՛ իբր զինուոր և իբր կարիճ մը:

Կը մտնի:

ԵԿԵՂԵՑԻ.— Պատարագ, երգեհոն և ժամերգութիւնք. Մարկըրիդ, բազմութեան մեջ. Զար Ոգին, ակնուեսերի կողմը:

Զար ոգի.— Ո՛րչափ փոխուած ես, ո՛ր Մարկըրիդ, այն ատենէն՝ ուր անբիճ և անմեղ՝ այս սեղանին վերայ կ'իլլէիր, թերամաշ աղօթագրքիդ մէջ մաղթանքներ մրմուռով, և սիրտդ զբաւուած կէս մը մանկական խաղերով և կէս մ'ալ Աստուծոյ սիրով: Ո՛ւր է խելքդ, ո՛ր Մարկըրիդ, ո՛րչափ մեղքեր եկեր խոսեր են

արաիդ մէջ: Արդեօք մօրդ հոգւոյն համար կ'աղօթես՝
զոր դժոխքմբեր երկար տուայտանքով գերեման իջե-
ցուցիր: Մտածէ՛, որո՞ւ է դրանդ առջև թափուած
արիւնը:— Եւ միթէ կուրծքիդ մէջ չարագուշակ բան
մը չխտնիր թէ՛ իր և թէ քու դժբաղդութեանդ հա-
մար:

Մարկըրիոյ.— Վա՛յ ինձ, վա՛յ ինձ. ո՞ւր փախչիմ,
ի՞նչպէս ազատիմ զիս տուայտող մտածումներէ:

Պ Ա Ր Ը

Աստուածային սրամտութիւն

Պիտ՝ գարձընէ դաշխարն յածխն (*):

Երգեհոնը կը հնչէ:

Չար ոգին.— Աստուծոյ բարկութիւնը վրագ կը
ծանրանայ. փողը կը հնչէ՛, դամբանք կը դողան, և
սիրտդ՝ յաւիտենական հուրի մէջ այրելու համար մահ-
ուանէ արթնցած կը սարսուի տակաւին:

Մարկըրիոյ.— Ա՛խ հեռանայի ասկէ. այս երգեհոնը
կարծես պիտի խղզէ զիս. այս երգերը սիրտս կը խո-
ցոտեն:

Պ Ա Ր Ը

Երբ գտաւորն աթոռ բազմի՛

Ամէն ծածուկ պիտ՝ յայտնուի,

Ու ամէն մեղք ալ պատժուի (**):

(*) *Dies irae, dies illa,
Solvat saeculum in favilla.*
(**) *Judex ergo cum sedebit,
Quidquid latet apparebit,
Nil inultum remanebit.*

Մարկըրիոյ.— Թշուա՞ւս. ի՞նչ հնհնուքի՛ ի՞նչ անձ-
կութեան մէջ կը գտնուիմ: Այն մարդակները կը սեղ-
մեն զիս ամէն կողմէ, այս գծրէթը գլխիս վրայ կը
փլչի:— Ո՞հ, քիչ մը օդ, քիչ մը օդ աւնել կ'ուզեմ:

Չար ոգի.— Պահուէ՛, պահուէ՛, թէ բան չունիս:
Յանցանքն ու ամօթը չեն կրնար պահուիլ: Օ՞դ...
ը՛յո՞... վա՛յ՝ հաղար վա՛յ քեզի:

Պ Ա Ր Ը

Աստուծոյ ի՞նչ տամ պատասխան,
Ո՞վ պիտ՝ ըլլայ խեղճիս պաշտպան՝
Երբ արդարն իսկ սարսափահար
Պիտի գողայ անձին համար (*):

Չար ոգին.— Ընտրեալ հոգիներն երես կը դարձը-
նեն, արդարները կը վախնան իրենց ձեռքը քեզ եր-
կընցնելու. վա՛յ, բեւր վա՛յ քեզի:

Պ Ա Ր Ը

Աստուծոյ ի՞նչ տամ պատասխան:

Մարկըրիոյ.— Սրուակդ՝ սրուակդ հասցո՞ւր ինձի,
ո՞՞ դրացուհի:

Նուաղած կ'իյնայ:

Կախարդածողովի գիտեր.— Հարձ շեռք.— Եիրքի հովիտ,
Եւ անապատ:

Մեճիս.— Ի՞նչ, աւելի կոթ մը չե՞ս ուզեր վրան
հեծնելու համար: Իմ մասիս կայտառ նոխազ մ'ունեն-

(*) *Quid sum miser tuns dicturus,
Qued patronum rogaturus,
Cum vie justus sit securus.*

նալ կ'ուզէի (*). . . . Եւ տակաւին խի՛ստ հեռի կը գտնուինք յառաջագրեալ տեղէն :

Ֆառուք. — Որչափ առեն որ ծաւակներու վրայ այժ զգամ՝ այս վարակոտ գաւազանս պիտի բաւէ ինձ : Ի՞նչ օգուտ ունի, կը հարցնեմ, կարծեցնել ճամբան՝ քանի որ սահիլ սողոսկիլ հովիտներու լարիւրինթոսէն, յետոյ երնել այս ժայռը՝ սրու վրայէն ակնաղբիւր մը վար կը թափի պծպծալով, — ասո՛նք են անա այն հաճոյքներն՝ որք կրնան այսպիսի ճամբորդութիւն մը ախորժելի ընծայել : Գարնան ազգեցութիւնը ցարասիններու վրայ կը տեսնուի արդէն, և շօճերն իսկ կը սկսին կրել անոր կենսատու ներգործութիւնը. և վերանորոգիչ գարունը մեր անդամոց վրայ ալ չպիտի ալգէ :

Մեփիս. — Իմ մտիս բան չեմ հասկնար ես, ընդհակառակն ցուրտ ձմեռը կը տիրէ բովանդակ մարմնոյ մէջ. կ'ուզէի որ ձիւն աւ սառոյց պատած ըլլար բոլոր ճամբան : Կարմրորակ լուսնի թանձր սկաւառակը ի՞նչպէս տխրօրէն կը բարձրացնէ իր անագան պայծասութիւնը : Այնքան տկար է իր շողը՝ որ գլուխս ամէն անգամ ձառի կամ քարի կը գարնէ : Կեցի՛ր նայիմ, շրջմովիկ հուր մը կը տեսնեմ հեռուանց՝ որ տարօրինակ կերպով մը կը վառի կանչէնք գոն մեր քով : — Է՛հ, ինձ նայէ՛, բայ եկա՛, կրնաս գէպ ի մեր կողմը

(*) Ընթերցողի գիտնիլ քե առասպելական կախարհամոտովի ներկա գեղարտի սրբա քե նոյազնեռու, կշեռու, աւելի կոթեռու եւն : վրայ նեծած կ'երթայիլն իրենց խորհրդաւոր ժողովաստղիկ-Գեղեմանիոյ Գրոսեկ շեռը կախարհական սկուռքի կայան համարուած եր երկար ժամանակ : Ծ. Թ.

գալ : Ի՞նչու ի զուր բոցեր արձակես այդպէս. հաճէ՛ լուսաւորել զմեզ՝ մինչև որ հոն՝ վերը ելլենք :

Շրջմովիկ. — Աս քաղաքավարութեան թերեւս կարենամ գապել իմ թեթևօտիկ բնութիւնս, զի մեր սովորութիւնն է օձապտոյտ շուրի մը բոնել մեր արշաւներու մէջ :

Մեփիս. — Վա՛յ, վա՛յ, տե՛ս սա անպիտանը՝ որ կ'ուզէ իր շարժումները մտրդիկներու նմանցնել : Յանուն սողալէի՛ շիտակ գծի վրայ քալէ՛, ապա թէ ոչ՝ կենաց բոցը կը մարեմ մէ՛կ չունչով :

Շրջմովիկ. — Կը հասկնամ որ տէր և իշխան ես հաս, և հրամանիդ կը համակերպում մտադիր : Այլ խորհէ՛ անգամ մը թէ լեռը չափազանց դիւթուած ըլլալով այսօր՝ շրջմովիկ հուր մ'եթէ ձեզ ճամբայ ցուցնէ՛ չէք կարող ձգել հեռել անոր :

Ֆառուք, Մեփիսոբոնեյէս, Շրջմովիկ
Փոխն ի փոխ երգ

Ցնորքներու երկրին վրայ
Հա՛, կանգ առաւ արշաւը մեր .
Հապա՛, ցուցու՛ր մեզի ճամբայ՝
Կտրել անցնիլ այս թաւառաներ,
Այլ քանդու՛ն գաշտ և պարեխներ :

Տե՛ս սա անթիւ ծառոց գուժար՝
Որք մութին մէջ կը շփշփուին .
Տե՛ս սա ժայռերն սոսկավիթխար՝
Որք ի հիմանց կը սասանին .
Միւս կողմէն հով կը գոտայ յար :

Այս ժայռերու մէջ՝ մօլեգին
Գեաք ու վտակք կը խառնուին:
Կը լսեմ ես ջրի կարկաշ՝
Երազանքի քաջայարմար,
Երերածուփ իղձք անհամար,
Սիրոյ ձայներ տերահառաջ...:
Եւ արծազանք՝ իրըր վէպ հին
Կը կրկնէ զայնս մեր ականջին:

Ու հո՛ւ, շու հո՛ւ հնչեն ձայներ,
Կը հեծեծեն բու և ձայեր՝
Խառներով երգն իրենց ախուր.
Խռիւներէ իւրաքանչիւր
Կ'ելլեն արմատք զարմանազան.

Թուեր նինար,
Ողներ նինար,

Եւ որովայնք սողուն, գլորուն,
Փլատակաց մէջ կը վխտան
Օձ ու կարիճ, սրգ ու զեռուն:

Ոլորածոյ բիւր հանգոյցի
Ոտք միշտ կ'երթայ ու կառչի:
Հո՛ս՝ խարակի մամուռին մէջ
Կ'երթեկեկն մուկեր մեծ մեծ:
Հո՛ն՝ թրթռուն ձանձեր հազար
Մեր առջևէ կը սրանան,
Ու բոցերով իրենց պայծառ
Լուսաւորեն ուզի, կաման:

Սափայն այս տեղ՝ ուր կ'առնուենք կայ,
Նրգեօք մնա՞նք կամ արշաւենք.
Մեր շուրջ ամէն ինչ կ'սպառնայ,

Կը շարժակի, կը ծռէ դէմք,
Կը մոլորէ, կուտայ հարուած.
Նենգաւոր են թէ՛ վէմ թէ՛ ծառ.
Գողգօջ հուրեր այս սրբնթաց
Կը փալիլին, այլ լոյս չեն տար...:

Յեֆիս. — Սմուր մը բռնէ զգետտիւ ծայրէն. ահա՛
սար մը միջանկեալ՝ ուսկից Մամոնայի (*) բոլոր շքե-
զութիւնները կը շողշողան լերան մէջ. սքանչելի տե-
սարան:

Ճառար. — Վեռնալուսի ախուր շողը ի՛նչպէս տա-
րօրենակ կերպով կը փայլի հովտին մէջ՝ անգունդին
մինչև խորը թափանցելով: Ատիկէն ծուխ մը կ'ելլէ,
անդիլէն՝ վատառողջ գոլորչիներ. միւս կողմէ՛ մտա-
խուզի քօղին տակէն բոց մը կը փալիլի՝ մերթ նե-
ղուկ կամանի մը նման զայլարելով օձապտոյտ, մերթ
իբր ազրիւրակն՝ եռալով, պծպծալով: Հոս մարգա-
քեանի մէջտեղէն խիստ հեռուները կը վտականայ այն
բիւրուոր շառաւիղներով, յետոյ յանկարծ ի մի կ'ամ-
փօփօի կուս ապառաժներու միջև: Մեր քովիկը
կայծեր կը ցայտեն՝ ոսկեղէն փոշի մը ցանելով ամե-
նուրեք: Այլ գիտէ՛, ի՛նչպէս ժայռերու պատուարը
կը բորբօքի, կրակ կ'առնու վերէն վար:

Մեֆիս. — Ի՞նչ կ'ըսես. Մամոնա իշխանը հանդէ-
սին պատշաճ շքեզութեամբ լուսաւորած չէ՛ իր պա-
լատը. զայս տեսնելը բա՛ղդ մ'է քեզի համար: Աղմկա-
յոյզ կոչնականներն հասած պիտի ըլլան արդէն:

Ճառար. — Ի՛նչպէս հովը կը խլրաի օդին մէջ.

Ի՛նչպիսի սաստկու թեամբ կը գորնէ սուերուս :

Մեզիս .— Ժայսերու հինօրեայ սարերուն կառչէ , եթէ ոչ ամպրոպը մինչև անդունդին խօրը կրնայ ընել գըեզ դարանա : Ի՛նչպիսի թանձր ամպ գեշերը կը մը- թընցնէ : Միտ գի՛ր Ի՛նչպէս ծառերը կը գոտան ան- տառներու մէջ : Բուերը կը փախչին ահաբեկ : Կը լսե՞ս այս դալարագեղ պալատներու սիւներուն ճարձատիւն- ները , կը լսե՞ս ջարգուփչուր սոտերու շաչիւնը : Ի՛նչ ուժգին շարժում ցօղուններու մէջ—Ի՛նչ սոսկալի սու- լում ու սաստնում արմատներու : Իրենց խառնիխառն զարնուրեկի գլորման մէջ՝ կը շաչեն՝ կը ճայթին՝ իրար վրայ տապալած : Հապա՞ մըրիկներու սուլումն ու գո- սոմը քարուքանդ անտառներու մէջ : Կը լսե՞ս հեռուն կամ մեզ ծոտ բարձրաւանդակներու մէջի ճայները . . . : Է՛հ , լեռն է այն՝ որ իր բոլոր երկայնութեան մէջ թունդ կ'ելլէ դիւթական մոլեգին նուագով մը :

Կախարդուհիք՝ միսմայն
Կախարդուհիք Պրօքէն կ'երթան :
Կանանչ է ունդ , գեղին՝ խոզան :
Հո՞ն մինտիակ՝ այդ լերան վրայ
Բոլոր կամառ կը միանայ :
Հոն բազմերով իրրև իշխան՝
Մեզ կ'ընդունի վեհ Ուրիան :

Չայն մը
Պոռաւ Պօպօ գայ հասէն՝
Շո՞տ , տեղ բացէ՛ք խոզի՛ն , իրե՛ն :
Պարբ
Մերոց ըլլանք մենք ակնածու :

Անցի՛ր պոռաւ մարդերով քու . . . :
Կախարդուհին խօզին վրայ ,
Յետոյ բոլոր խուժքը կուգայ :

Չայն .— Ի՛ռն ո՞ր ճամբէ կ'երթաս :
Ուրիշ ձայն մը .— Ի՛լսենդէ՛նի ճամբէն՝ ուր բու մը
կը տեսնեմ որ իր բոյնէն կը սաստէ զիս աչքերով :
Չայն մը .— Ո՛հ գժօխքի՛ ճուռնդ , ի՛նչու այդպէս
չուտ կը վազես :
Ուրիշ ձայն մը .— Անպիտանը խածաւ զիս . տե՛ս
սա բացած վերքը :

Կախարդուհիք . Պար
Ճամբան երկար , անցորդք շատուր .
Եւ ո՞րքան մեծ՝ իրենց ժխօր .
Աւելի կոթ չգիմանար .
Կուլայ տղեկ , կը տտէ մայր :
Կախարդէ . կես-պար
Կ'աշտանակենք մենք խեղճօրէն .
Կանայք մնգո՛ն մըշտ առչև են ,
Անոնք մղմամբ սաստանային
Բիւրաւոր քոյլ յառաջ կ'անցնին :
Ուրի՛ս կես-պար
Իրու է խօքդ այդ ապաքէն .
Կանայք բիւր քոյլ առնել պէտք են՝
Արշաւելու ախրո՞ջ պալատ ,
Մինչ մէ՛կ սոսմամբ կը համի մարդ :
Չայներ , վերէն .— Յառա՛ջ , յառա՛ջ . դուրս ելէ՛ք
սպառաժներու այդ ծովէն :
Չայներ , վարէն .— Ո՞րքան կը փափաքինք կատա-

բը ելլել. այլ մեր բոլոր ջանքերու հակառակ՝ անդ մին՝
մէջ թաթղուած կը մնանք միշտ:

Երկու պարեր

Ա՛լ չկայ ասող, հոյն իջած է.
Լուսին քողով է ծածկուեր,
Այլ պարն ուրախ կը վազվռտէ՝
Արձակելով պոյծառ լոյսեր:

Չայներ՝ վարեն. — Կեցի՛ր, կեցի՛ր:

Չայն՝ վերեն. — Զիս հետզ ա՛ն, հետզ ա՛ն զիս,
կ'աղաչեմ: Երեք հարիւր տարիէ հետէ կ'ելլեմ ու կ'ել-
լեմ, ու դարձեալ չեմ կարող կատարր հասնիլ. ո՛ր-
քան կը փափաքիմ նմաններուս հետ զտնուիլ:

Երկու պարեր

Աւելի կ'ոթ, քաղ, երկժանին
Պատրաստ են. թող հեծնէ մէն մին,
Ով անգրուար չունի այսօր՝
Նա կորսուած է իրաւ որ:

Կես կախարդուհի. վարը
Որքան և մեծ ճիգեր թափեմ՝
Միշտ եղած տեղս կը մնամ իմ.
Մինչ ուրիշներն յառաջագէմ՝
Ես վարն յաւէտ կը զտնուիմ:

Կախարդուհեաց պար

Շաղախի տուջան (*) խիտա լաւ նաւ մ'է,
Իբը ստապատա քարջ կը պարզէ:

Ով ջնաւեր օտն այս ժամուս՝
Նաւարկելէ ա՛լ կորէ յոյս:

Երկու պարեր

Աւատիկ ա՛լ կը հասնինք վեր.
Ուրեմն ամենքս իջնա՛նք գետին.
Եւ ասիէ մեր քաջ ընկերներ
Ամենուրեք թող տարածուին:

Մեֆիս. — Տե՛ս, ի՛նչպէս իրար կը հրեն կը հրմըշ-
տրկեն, կը ցտտքեն, կ'ոտնան, կը սուշեն ու կը խլըր-
տին, կը քալեն ու կը շողփաղփին, կը փողփողան,
կը շողշողեն, կը հօտին ու կ'այրին: Կախարդուհինե-
րու իսկական տարր մ'է այս...: Հապա՛, ամուր մ'ինձ
բռնէ՛, ապա: թէ ոչ շատ շանցած կը կորսնցնենք զի-
րար: Ո՞ւր ես, նայիմ:

Մուռաք, հեռուեն. — Հո՛ս եմ:

Մեֆիս. — Ի՛նչ, մինչև հո՛տ քուեր ես արդէն:
Պէտք է ուրեմն որ տանուտիրական իրաւունքս զոր-
ծածեմ չուտով: — Տեղ բացէ՛ք, տեղ բացէ՛ք՝ նա-
լիմ. տեսէ՛ք անա Պ. փետրագունդը (*) կուգայ: Տե՛ղ
բաց, տեղ բաց, ո՛ խուժան: — Հոս եկո՛ւ, պարն
վարդապետ. բռնէ՛ զիս, ու մէ՛կ օտուտով ազատինք
այս խառնաղանձէն. շա՛տ անհեթեթ տեսարան մ'է
այս նոյն իսկ իմ նմաններուս համար: Հո՛ն, վա՛րը,
տարօրինակ շողբումով բան մը կը փալփլի. կուգեմ
գէպ ի այն մացասը զիմիլ: Եկո՛ւ, եկո՛ւ սողակի՛նք
մինչև հոն:

(*) ֆր. Auge:

() Տեսակ մը խաղալիկ, ֆր. Volant.

Պատուար .— Օ՛ն, տա՛ր ինձ հոն, ո՛ւ ոգի հակասութեան: Ի՛նչ խնայուն ընթացք, կախարդածողովի գիշեր մը Պրօքէն լեռը կ'ելլենք՝ որպէս զի առանց պատճառի մեկուսացած մնանք հաս:

Մեֆիս .— Ի՛նչ կըտեսնեմ. դիտէ՛ սա խայտապուն բոցերը. չէն ու զուարթ ահումբ մ'է այն: Այդ արարածներուն մէջ գտնուելը՝ մեկուսանալ չէ կարծեմ:

Պատուար .— Սակայն կը նախընտրեմ վե՛րը գտնուել: Արդէն կը տեսնեմ բոցի ու մուխի յորձանքներ. խուժանը հոն չարութեան ոգւոյն կը դիմէ: Մէկ շատ հանելուկներ կարծեօք լուծուեմ պիտի գտնեն այնտեղ:

Մեֆիս .— Մէկ շատ հանելուկներ ալ հոն ծնունդ ու դուրսթիւն կ'առնուն: Այդ ժխորալի խառնադանձր թողով հաս պիտի հանդէնք լսին: Վաղուց ընդունուած ճշմարտութիւն մ'է թէ բարձր ընկերութեան մէջ գտնուողք փանաքի ընկերութեանց գործեր կը կատարեն... Ի՛նչ է այդ. դեռահաս կախարդուհիներ կը տեսնեմ՝ մերկ բոլորովին, մինչ պսսուուկ կախարդուհիներ քողարկուած են զգուշութեամբ: Ո՛ր գուք, իմ սիրոյս՝ հաճոյալի վարմունք ունեցէ՛ք, ինչ որ մեծ նեղութիւն չէ ձեզ, և միևնոյն ժամանակ կ'օգնէ կատականքի: Մի քանի նուաչարամներ կը հնչեն. անիժեալ խառնածայնութիւն՝ որու հարկ է վարժուիլ: Եկ'ու, եկ'ու ինձ հետ. այդպէս պէտք է ընես, ես առջեւեզ կը քալեմ ու ներս կը հրամցնեմ զքեզ: Իմ կողմէ նոր ծառայութիւն մ'է՛ զոր կը մատուցանեմ: Ի՛նչ կ'ըսես, բարեկամ, պզտի տեղ մը չէ այս. նայէ՛ անգամ մը, հագիւ ծայրը կը տեսնուի: Հարիւրի շափ հուրեր կը վառին շրջանակին մէջ. կը պարեն, կը

չաղփաղփեն, կը խոհակերեն, կ'արբենան ու կը սիրեն. ըսէ՛ նայիմ, տակէ աղուօր բան ս'ըր կրնայ գտնուել:

Պատուար .— Ձմեկ այս տեղս մոցնելու համար՝ իբրև ստամանայ պիտի ներկայանաս:

Մեֆիս .— Թեպէտ քաջավարժ եղած ըլլամ՝ ծրպուեալ մտնել կ'ընելու՝ սակայն հանդիսաւոր օր մը հա՛րկ է անշուշտ օր մէկն իր պատուոյ ժապուէնները ցուցնէ: Ծնրակապիլ չբանշան չունիմ ալ ստամանի յատուկ ձիու ստքը խիստ մեծ պատիւ ունի հաս: Կը տեսնեմ սա խղուենջը՝ որ կուգայ սող ի սող, և միևնոյն ժամանակ կը քննէ կը փորձէ իր եղջիւրներով, պէտք է փոքր ինչ ճանչցած ըլլայ զիս: Սակայն հոգ չէ. եթէ ուզեմ՝ հաս ինքզինքս կրնամ յայտնել: Եկ'ու հետս, մէկ հուրէ միւսը անցնինք. ես խնդրակը կ'ըլլամ, դու մէկ հուրէ միւսը անցնինք. ես խնդրակը կ'ըլլամ, դու մէկ հուրէ միւսը անցնինք (Կիսովի սպառած սմախներու շուրջ ալ տարիածուն: Կիսովի սպառած սմախներ, ի՛նչ բազմող ֆանի մ'անձան :) Սիրելի պարօններ, ի՛նչ կ'ընէք հոգ, պիտի հաւենէի ձեր ընթացքը եթէ ձեզ մէջտեղը՝ ժխորին մէջ՝ աղմկասէր երկտասարգութեան հետ շնորհքով տեղանարուած տեսնէի զձեզ. ս'ըջով ժամանակներ ունի մէկը՝ իր ասան մէջ մեկուսացած մնալու:

Չօրսպէս

Անմիտ լիմար մ'է հաւատացողն ազգին.
 Չո՛ւր ջանք է անոր սիրոյն աշխատիլ:
 Թէ՛ ժողովրդեան, թէ՛ կանանց աչքին
 Գերիվեր է միշտ տարիք նորածիլ:

Պարսօնեայ

Հիներ ընտրելի են ինձի համար.
Հիմա լաւ ճամբէ հեռու են ամենք.
Երբ որ ունէինք իշխանութիւն մենք
Աշխարհ կ'ողջուէր իրեն սակեղար:

Ապահաս (*)

Մենք չէինք անմիտ, կը վկայէ Տէր,
Մեր ընթացք ու գործ լաւ կը յաջողէր:
Սակայն մեր արուեստ հիմայ գէշ կ'երթայ,
Ամէնքը կ'ուզեն բռնել նոյն ճամբայ:

Հեղինակ

Ո՞վ այսօրուան օր յօժարի կարգալ
Երկար այլ ընտիր չէնք շնորհք գրուած:
Երխտասարդաց սեպէ ամէնքն ալ՝
Յանձնապատան են ինքզինքնին հաւնած:

Մեծիսրոնիս, յանկարծ սասիկ ծեր երեւարդ.
Կեանքիս ա՛լ վերջն է. ա՛լ վերջին անգամ
Դէպ ի Պլօքքուպերկ ես ճամբայ կ'ելլամ:
Իմ ակար մտքով կը հասկնամ թէ
Երկրի կործանում խիտ մօտալուտ է:

Կախարդունի, հիկ բաներ ծախող.— Պարոններ,
մի՛ անցնիք այդպէս առանց առիթը փախցնելու: Տե-
սէք՝ իմ ուտեստեղէններս. ամէն տեսակէն ալ ունիմ:
Կրպակիս մէջ չկայ բան՝ որու նմանը գտնուի, չկայ
բան՝ որու գէթ անգամ մը՝ վնասը տեսած չըլ-
լան աշխարհ ու մարդիկ. չկայ դաշոյն մ'որ արիւնա-

(*) Parvenu.

թաթաւ չըլլայ, ինչպէս չկայ բաժակ մ'որ կայտառ
ժարմնոյ մը մէջ լափլփիւն ահարկու թոյն մը չըլլայ
թափած: Այս զարդերէ մէն մին առաքիներ կին մը
գլխէ հանած է. այս թուրերէ մէն մին դաշինքներ
խզած է և կամ թշնամին զարկած ետեւէն:

Մեծիս.— Խնամի՛, կը տեսնեմ որ ժամանակիս
ընթացքը չես ըմբռնած. եղածը եղած լինցած է:
Նորոյթներ ճախու հանէ՛, քանզի այսօրուան օրս ա-
նո՛նք միայն ունին պատիւ:

Ֆառւար.— Չըլլայ թէ ինքզինքս մտնամ...: Տօ-
նավաճառ մ'է այս, ոչ այլ ինչ:

Մեծիս.— Բազմութեան յորձանքը դէպ ի վեր
կ'արշաւէ. կը հրուխ՝ ու կը կարծես թէ հրողը դու ես:

Ֆառւար.— Ո՞վ է սա կինը:

Մեծիս.— Աղէկ դիտէ՛. Լիւլիդն է:

Ֆառւար.— Ո՞վ, ըսիր:

Մեծիս.— Աղամի առաջին կինը: Չգուշացիր
անոր գեղեցիկ վարտերէն, զի ատով կը վազլի միայն:
Անգամ մ'որ երխտասարդ մը բռնուի անոր՝ ա՛լ իրեն
համար աղատոււմ չկայ:

Ֆառւար.— Հոն երկու հօգի կը տեսնեմ. պատա-
մը ու մանկամարդ մը՝ որք երկար պարելէ ետք նըս-
տած են ուժասպաս:

Մեծիս.— Այսօրուան օրս դուլ դագ սը ըստւած
բանը չկայ. միշտ նոր կաքաւ մը կը գտնեն: Օ՛ն, ի
պար հրաւիրենք գտնոնք:

Ֆառւար, մանկամարդիկն հետ պարելով.

Երէկ երազ մը հաճելի

Ցոյց տուաւ ինձ խնձորենի:

Երկու պատուզ կը կրէր ան.
Անմիջապէս ելայ վրան:

Մանկամարդ

Քու երազի խնձորք կը կին
Են խնձորներ մայր Եւային.
Այլ կը տեսնես թէ իմ պարտէզ
Երկու խնձոր ունի նոյնպէս:

Մեֆիսթոֆելես, պառաւիկ հետ.

Երէկ երազ մը անուշիկ
Մի հերձուէն ծառ ցուցուց ինձի.
Ստայգ... մը, մի՛ բարկանար,
Ուրախութեանս չափը չկար:

Պառաւր

Բարով եկար, հազար բարով,
Ո՛ր իմ ասպետ ձիւս օտքով
. . . . .
. . . . .

Յետոյնայեցեանն (*). — Ի՞նչ կ'անցնի կը դասնայ ձեր

(*) Եիս երկար պիտի շրար բացատրէի հոս այն հագարուսկի ակնարկաբարձներն՝ որք այս ակնիկներու ակունակն ու վերացեալ խօսուածոց հերքել պահուած կը գտնուին: Հեղինակը՝ գրքին բարձր այս մասին մեք, ի մասնաւորի ասկէ վերջ եկող միջախաղիկ (Intermède) մէջ՝ իր ժամանակի ինչ-ինչ վեհապիսկերու, պաշտօնականներու ու ֆերրոլներու երգիծակն ըրած է՝ Արխաստֆանի ոմով: Թարգմանիչը Ֆաուստի այս առաջին մասին ակնբերի մեկ բարգմանութիւնը ընծայած ըլլալու համար միայն չյապաւնց այս հաստատմանը՝ որոնց հեղեակակն իմաստն ակնարկաւորի է կոյն իսկ...:

միջև, ո՛ր անիծեալ արարածներ: Միթէ՞ ձեզ հասկցուցած չե՞ն վազուց թէ սգիններն հասարակ մահկանացուաց պէս չեն շարժիր: Ի՞նչպէս ուրեմն ելեր մեզ՝ մարդկանցս նման՝ կը պարէք:

Գեղուհի, պարերով. — Այդ մարդք ինչ կը խառնուի մեր պարերուն:

Ֆաուստ, պարերով. — Չկայ բան՝ ուր այս մարդն էր քիթը չխօթէ: Հարկ է որ ուրիշներուն պարերը կշռէ ու դատէ: Եթէ մէն մի քայլի վրայ իր կարծիքը չյայտնէ՝ այդ քայլն իբրև առնուած չամարուիր: Իրեն ամենէ ծանր եկածն ուրիշներու յառաջդիմութիւնն է: Եթէ՛ ինչպէս ինք իր հին ջաղացքին մէջ կը դառնայ ու կը դառնայ՝ դու ալ նոյնպէս բարձրակի դասնայիր՝ և մանուաւոր գինք բարեկէլր յարգանքով՝ այն ատեն ամէն ինչ ձիշդ և կարգաւոր պիտի գտնէր:

Սրբաներեւոյթեան. — Ի՞նչ, կը պարէ՞ք տակաւին. անլուր բան մ'է աս ձեր ըրածը: Կորի՛ք ասկէ: Մենք ամէն ինչ պարզած լուսարանած ենք արդէն. սատանաներու անլիքսր մասը չափ կամ թու՛մք ինչ է՝ չգիտեր. յոյժ զգօն ենք մենք, այլ ասով մէկտեղ աշխարհ տակաւին լի է այդ յիմարներով: Ո՛րքան երկար ժամանակներ նուիրած եմ այս գաղափարին. և սակայն ամէն ինչ տակաւին խառնակ է ու շփոթ: Զարմանալի՛ բան, զարմանալի՛:

Գեղուհի. — Թո՛ղ զմեզ ու մի՛ գլուխ ցուց՛ներ այդպէս:

Սրբաներեւոյթեան. — Ոգինե՛ր, բացէ ի բաց կը գրուցեմ ձեզ. չեմ կրնար տանիլ մաքի բռնակալութեան, և ես չեմ ուզեր երբէք ի գործ դնել զայն:

(Պարեղը կը շարունակեն:) Կը տեսնեմ թէ ինչ որ ըսեմ այսօր՝ զուր է, սակայն և այնպէս ճամբորդութիւն մը կ'ընեմ միշտ, և կը յուսամ հուսկ յետոյ նուաճել ստանանայ ու պուէս:

Մեքիս. — Հիմայ ճահիճի մը մէջ պիտի երթայ սուգուլի. այդ կերպով անս կը պաղշայի սիրաբ: Եւ, երբ տղրուկները անոր յետոյքը ըմբռնանելով ծծեն՝ թէ՛ սգկներէ ու թէ՛ սգելից խօսքերէ պիտի բուժուի: (Ճառուսի ու դարբաժ Ե պարեղի:) Ի՞նչու թողուցիր որ մեկնի այդ անշիկը՝ որ գեղեցիկ կ'երգէր պարի միջոցին:

Ճառուս. — Ա՛հ, իր երգած պահուն՝ կարճրագոյն մօկ մը դուրս ելաւ բերնէն:

Մեքիս. — Է՛հ, ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր. խիստ բնական է այդ: Պէտք չէ այդպիսի բաներու ուշադրութիւն ընել: Բաւական է որ մօկը գորշագոյն ըլլայ: Մութընուլուսին ո՞վ կարեարութիւն կուտայ ստանկ բանի մը:

Ճառուս. — Ո՛հ, ի՞նչ կը տեսնեմ:

Մեքիս. — Ի՞նչ:

Ճառուս. — Կը տեսնե՞ս, ո՛ր Մէքիսթօ, կը տեսնե՞ս թալկահար գեղանի անշիկ մ'որ հեռուն կեցած է աւանձին. նուազկատ կերպով մը կը քաշուի կը հեռանայ, և իր ստքերը կաշկանդուած են չղթաներով: Բարի և անոյշ Մարկըրիզն է կարծես:

Մեքիս. — Թո՛ղ դայդ. օգուտ մը չկայ անկէ: Անշուշտ պտտկեր մ'է այն ցնորական, ուրուական մը: Անոր նային անգամ անէկ չէ. իր անքթիթ նայուածքը արիւնը կը սառեցնէ զխտողին: Մեղուտայի անու-

նը լսած ես երբէք:

Ճառուս. — Իրաւցընէ մեռելի աչքեր են անոնք՝ զորս սիրեցեալ աջ մը չէ փակած՝ հոգին աւանդած միջոցին: Սակայն կուրծքը ճիշդ Մարկըրիզինն է. այն անոյշ մարմինն է ճշգիւ՝ զոր վայելցելի:

Մեքիս. — Կախարդական երևոյթ մ'է այդ, խեղճ յիմար. զիտողը կը կարծէ իր սիրածը տեսնել:

Ճառուս. — Ի՞նչ հեշտութիւնք... և ի՞նչ տառապանք: Չեմ կրնար վայրկեան մը աչքս հեռացնել անկէ: Սակայն զարմանալի բան. ի՞նչ է իր չքնաղ կուրծքը զարգարող այն կարմիր ժապաւէնը՝ որու լայնքը դանակի մը կռնակէն աւելի չէ:

Մեքիս. — Է՛հ, ես ալ կը տեսնեմ. նա կրնայ թեւին տակ առնուլ տանիլ իր գլուխը, զի Պերսէոս կըտրած է դայն: Այդ ցնորքը միտքդ պիտի պաշարէ միշտ: Եկո՛ւ սա պզտի բլուրը ելլենք՝ որ Բրադերէ աւելի զուարթ է ու գեղատեսիլ: Ո՛հ, չեն խաբած զիս. թատրոն մը կը տեսնեմ: Է՛հ, ի՞նչ ներկայացում կուտան արգեօք:

Սեովիպիլիս — Նոր խաղ մը կը շարունակեն ներկայացնել, եօթին վերջինն է այն: Սովորութիւն է հոս որ եօթը խաղ տեսարան հանեն: Չայն գրողը արուեստասէր մ'է, և ներկայացնողք ալ նայնպէս արուեստասէրներ: Ներեցէք, պարոմներ, եթէ կը թողում զձեզ, զի իմ արուեստասիրութիւնս ալ վարագոյրը բանալու վրայ կը կայանայ:

Մեքիս. — Պլօքսպերիկի վրայ քեզ հանդիպելս խիստ բնական կը գտնեմ. ճիշտ քու տեղդ է Պլօքսպերիկ:

Փուխ(*)

Կը հասնի փուք խիտ անշնորհ,
 Յառքստելով ծուռիկ մուռիկ.
 Իր ետեւէն արշաւակի
 Կնւգան ուրիշ մի շատ ոգիք:

Արիէլ (**)

Իր հիասքանչ երգոց համար
 Կ'ուռեցնէ Արիէլ ձայն.
 Ստէպ նուագն է ծաղրելի,
 Այլ յաջողուած կը գտնէ այն:

Օպերոն

Մեր միութիւն ինչ գեղեցիկ.
 Քող օրինակ առնուն մեզմէ:
 Երբ ընդ երկար էրիկ կնիկ
 Բաժնես՝ յայնժամ սէր կը տիրէ:

Տիսանիա

Էրիկ կնիկ կը կուրջարին.
 Զանոնք կ'ուզես հաշտել զիւրաւ...
 Պարոնը տա՛ր զէպ ի հիւսիս,
 Իսկ տիկինը՝ զէպ ի հարաւ:

(*) Շէքսպիրի երեւակայութեան մէջ ծնունդ առած ոգի՝ որ Օպերոնի ծառայութեան մէջ՝ անոր կամբերը կը կատարէ ու խեղ-կատակութիւններով կը զուարճացնէ զինք:

(**) Փոքր ոգի օգային՝ որ Ալեկոմուքիւն խաղին մէջ կը ծառայէ կախարդին:

Նուագախումբ, սասկիւմայն
 Կնճիթք ճանճի, կառուցք թռչնոց՝
 Այլակերպուած տարրեր տարրեր,
 Կրկան գորտք, ճշող ձգրիզք,
 Քաջ երաժիշտք սաս'նք են մեր:

Մենանուագ

Հովուատկին (*) ահաւասիկ
 Մեղեղըներն նուագաւոր.
 Շրնեխշրնաֆն ըրէ՛ք մտիկ
 Ուռած փքած քթին անոր:

Նորակազմ Ոգի

Նորոգ ծնունդ առած սաղմի
 Պիտի կցեն թեւ, որովայն.
 Սիջատէ ալ պակաս բան մ'է,
 Այլ սակայն միշտ քերթուած մ'է այն:

Նորասի Ամոլ (**)

Մառլներու ու ցօլի մէջ:
 Կ'առնուս քայլեր դանդաղ կամկար.
 Գէշ չէ քալուածքդ ծանր ու զգօն,
 Սակայն երբէք բարձրը չեւար:

Հեսաֆրիբ ուղեւոր

Դիմակաւոր խումբ մը չէ՞ սա.
 Հաւատալ պէ՞տք եմ իմ աչքի:
 Տեսնե՞մ պիտի ես գՕպերոն,
 Քան չաստուածներ իսկ գեղանի:

(*) Cornemuse.

(**) Նորատի ամոլի խօսքերը թերեւ Վիէյանտի ուղղուած ըլլան, զի գարմանալի կերպով կը յարմարին այս բանաստեղծիս՝ որ իր Օպերոն քերթուեան մէջ ծախող հետեւող մէ Արիօսէի:

Ուղղափառ

Չունին եղջիւր, մագիչ ու պոչ,
ինձի կասկած կաթեն սակայն,
Քանզի ամէնքն տատուածոց
Աը նմանին հին յունական (*):

Արուեսագէտ հիւսիսի

Ուրուագիծներ ու նախարտակ,
Անա՛ ըրածս մինչև հիմա.
Սակայն ունիմ ես նպատակ
Ուղեորիլ գէպ Խաղիւս:

Չեւապատ

Գթացէ՛ք դուք իմ վատ բաղդի:
Ո՛ւր ձեր շանթեր, աստուածք փեմ:
Միայն երկու վհուկք՝ փոշի
Գործածած են իրենց վարսից:

Գեռանա վհուկ

Պառաներու համար են յգէտք
Պարեգօտներ, կերպ կերպ փոշի,
Ես քաղիս վրայ նստած եմ մերկ,
Զի պակասութիւն մարմինս չունի:

(*) Շիլլեր տալ մը յօրինած էր իրստ գեղեցիկ՝ ուր իբր բանաստեղծ՝ յունական գեղածիծաղ դիցարանութեան զովստը կը հէր: Ատոր վրայ մեծ աղմուկ մը փրժաւ գ'րմանացի աստուածաբաններուն մէջ որք Շիլլերի բանաստեղծական զարաիարին յուրջ նշանակութիւն մը տալով՝ կը բողբէին ա՛նոր ամբարշտութեան գէմ: Շիլլերի այս քերթուածին ա՛տա ակնարկութիւն կ'ընէ ծառայի նեղիակը:

Խաբուն

Դո՛ւ ալ ընդ հուպ, մտաղա՛ջ աղջիկ,
ձիչդ մեզի պէս ըլլաս պիտի.
Այդ քու մարմին ազուր՝ փափկիկ
Օր մը, այս՛, պիտի փախ:

Եկեղեցւոյ երաժօտայետ

Կաս՛ւցք թռչնոց, ձանձի կնձի՛թք,
Մի՛ բնութիւնն ինձ սքոյէք.
Կրկըսան զո՛րաք, ճշող ծղրի՛դք,
Ո՛հ, զոնէ չափն ձիչդ պահեցէ՛ք:

Հոգմացոյց՝ մեկ կողմ դարձած

Լա՛ւ և ընտիր ընկերութիւն.
Գեղ ու շնորհ ամենուրեք.
Արք և տիկնայք՝ ամենքն ազնիւ.
Ասկէ էւել ի՞նչ կը փնտօէք:

Հոգմացոյց՝ ուրիշ կողմ դարձած.

Եթէ երկիր ձեզբուելով
Չկլէ այս անարգ խուժան՝
Ես մտաղիւր մինչև գեհան
Պիտի նետուիմ մէկ ստուժով:

Ընծայք (xénies), (*)

Տեղույս յարմար միջամներ մենք՝
Մկրտաներով ենք լաւ զինուած՝

(*) Կէօթէէ ու Շիլլերէ հրատարակուած կծու ոտանաօրնի-բու հաւարածոյ՝ ուր Գերմանիոյ բոլոր նեղիմակները Աշաւակ ե-շած էին իրենց նեղութեանց: Ինչպէս նո՛ւ նոյնպէս եւ այդ զըր-ուածքի մէջ՝ տեսարանը ղժոնրի մէջ է:

Որ մեր մեծ-հօր Սատանայի
Իշխանութեան պատիւ ընենք :

Հեցիցկա (*)

Ո՛հ, ի՛նչպէս մեզ կ'առնուէ՛ ծաղրի՛,
Անմեղանակ ի՛նչ կատակներ .
Մտիկ ընողք կարծեն պիտի
Թէ ըլլան լաւ սրտերու տէր :

Մուգայածից (**)

Բոլոր սրտով ես կը սիրեմ
Տխուր ահուժքն վճուկներուն՝
Ձոր կը վարեմ խիստ լաւագոյն
Բան Մուգայից խուժքը վտեմ :

Երբեմն ոգի ժամանակի (***)

Բարի հոգւոց՝ գուներ բաց են .
Պլօքսպերկ է մի վեհ Պառնաս .
Դուն կեղծամիս Երունէ՛ ծայրէն՝
Որ հոն կոկիկ տեղ մը գտնաս :

Հետեւիք ուղեւոր

Ըսէ՛ք ինձ, այս մարդ անմասն (***)
Որո՞ւ հտին ինկած վազէ .
Ամէն անկիւն կը քրքրէ ան՝
Որ վեր հանէ մի Յիսուսեան :

(*) «Ընծայներու» մէջ նշուած հեղինակներէ մին .

(**) «Մուգայք» անուն գրական հանդէսի մը խմբագիր :

(***) Հէնիցկայէ խմբագրուած ուրիշ օրագիր՝ ուր չարաչար նշանակուած է Կէօթէ :

(****) Այս տողերս ուղղուած են Նիքոլայի դէմ՝ որ «Ուղեւորութիւն յերոսոս» գրքին մէջ հետաքրքրուածներ կը փնտռէր ու մատնանիչ կ'ընէր այն անձինքը՝ որոնց վրայ կասկած ունէր թէ Տիգրիսի մէջ ընկերութեան մասնակցութիւն ունենան :

Կոունկ

Ձինջ թէ պղտոր ջուրերու մէջ
Չուկ կ'որսամ ես ամէն ատեն .
Այլ ջերմեռանդ անձինք ստէպ
Դեւերու հետ խառնուած են :

Աշխարհասէր

Ջերմեռանդներ միշտ կը գտնեն
Հաւատքի մէջ միջոց ու զէն .
Պլօքսպերկի վրայ ապահով
Ունին անոնք գաղտածողով :

Պարող

Ահա կուգան պարելու նոր նոր .
Չարհուրիչ ի՛նչ է այս գոչիւն .
Եղէգանց մէջ միօրինակ
Տառեղի է այդ քրթմնջիւն :

Վարդապետական (*)

Երկուանքի դէմ քննութիւն կայ .
Չեմ վարանիր ես վճիռ տալ .
Ձի եթէ բան մ'է սատանայ՝
Ի՛նչպէս կրնայ բան մը չըլլալ :

Իսկապատէ

Յնորք, երազ՝ իր ճամբէն դուրս
Մարդու միտքը կը շեղեն յար :

(*) Հոս հեղինակը գիերմանիա պատակտող զանազան աղանդ-
ն՝ ըէ իմաստասէրներու շարք մը կը հանէ ի հանդէս, աղանդներ
որք ատեն ատեն բոլոր աշխարհի մէջ ալ ունեցած են իրենց կու-
սակիցները :

Թէև մեծ անձ մ'ըլլամ՝ այսօր
Կը սեպուիմ ես անխելք յիմար:

Իրապատես

Էութեան խորն զննելով ես՝
Իմ միտք խոտոր ճամբայ առաւ .
Այսօր կ'զգամ ստուգապէս
Թէ իմ գնացք ճիշդ չէ՝ բնու:

Ֆերբնապատես

Այս ինչ տկուժք, ինչ ցնծութիւն .
Կուրախանամ բոլոր սրտիւ .
Ձի դժոխքին վրայ կրնամ ես
Արքայութիւնն դատել ճշտիւ:

Սկեպսիկեան

Հոս գտնուող այս բազմութեան
Հաճելի են ցնորք, պատրանք .
Դեռ ու երկբայ են նոյնայանդ (1),
Պէտք է ուրեմն որ մնամ հոս:

Նկեղեցւոյ երաժշտապէս

Կտո՛ւցք թռչնոց, ճանճի կնճի՛թք,
Յարգեցէ՛ք չափն երգոց մէջ ձեր .
Կրկուան գո՛րտք, ճչող ծղրի՛ղք,
Ո՛հ, ինչ խեղճուկ նուագողներ:

ձապուկի

Մեզ խոչընդոտ չէ ո՛չ մէկ բան,
Շոյտ ու ձապուկ են մեր անդամք .

(1) Ֆերմաներէն Zweifel եւ Teufel:

Երբ ոտուընէր տկարանան՝
Նա՛ւ գլխով մենք կ'ընթանամք:

Անհեկամք

Մենք կ'ապրէինք ուրախ, զուարթ,
Մեզ համար էր ամէն հարկիք .
Այլ մեր մուճակք հիննալով արդ՝
Ստիպուած ենք քալել բոպիկ:

Շրջուլիկներ

Թեպէտ արմի մենք զաւակներ՝
Անցնի՛նք առջև միշտ անվեհեր .
Քանի որ մեզ գովին ամենք՝
Արժանի զիրք առնուլ պէտք ենք:

Ասոյ՝ ինկած

Երկնքէ վար ինկած, բարէ,
Կը մնամ ես պատկառ բաղդին .
Ո՞վ զիս պիտի բարձրացնէ
Աստիճանին իմ առաջին:

Թաւուսի

Տե՛ղ, տե՛ղ բացէք ոգւոց՝ հապա՛,
Որք շեշտակի կ'իջնան զետին .
Թեպէտ ոգիք՝ այլ կապարեայ
Մանրադանդալ մարմին ունին:

Փուգ

Մեծզի փիղեր՝ կամ՝ որ նոյն է՝
Ոգի՛ք, առէ՛ք քայլեր թեթև .
Ամենէ ծանրն անա փուգ է՝
Ոյր գէմք շարժէ ծաղր արգարև:

Եթէ բնութիւն ու կամ ոգի .
 Թեթև թևեր տուն ձեզի՝
 Սըրայէ՛ք ինձ հետ այն աշխարհ՝
 Ուր վարդ ծաղկի ինձի համար :

Նուագախումբ՝ ամենադաշն .
 Լոյս , լոյս . պատրանք առթող մէգեր
 Կը փարատին այս լեռներէն .
 Եղեգանց մէջ կը սարսուի հով . . .
 Յնորքն անհետ եղաւ արդէն :

ՖՍՈՒՍԹ, ՄէֆիսթֆեկէՍ

Ֆաուսթ. — Խեղճ Մարկըրիդ . թշուառութեան
 մէջ . . . յուսահատութեան մէջ , Երկա՛ր ժամանակներ
 երկրի վրայ մտլորո՛ւն . և հիմայ՝ շղթաներո՛ւ տակ : Ոճ-
 րագործի պէս զնգան մը նետուած՝ այդ անուշ ու ան-
 նըսեհ արարածը կ'ոպասէ անտանելի տանջանքներու :
 Գործերը մինչև հո՛ս հասնին , հասնին մինչև հո՛ս — Խա-
 բերայ՝ մտտնի՛չ ոգի . . . : Եւ դու կը պահէի՛ր ինձմէ
 այս բաներս — Կեցի՛ր , կեցի՛ր այժմ . անդգամ զլսուդ
 մէջ խոշոր մտլոր գարձո՛ւր սաղայելի աչքերդ : Կեցի՛ր
 և արհամարհէ՛ զիս քու անհանդուրժելի ներկայու-
 թեամբդ : Բանա՛լն մէջ , անյարիւր աղէտքով մը նկու՛ն
 իմ խեղճ Մարկըրիդս չա՛ր ոգիներու և մարդոց ա-
 նողքը արդարութեան մատնուած . . . : Եւ անոր այս
 տուայտներու միջոցին դուն զզուելի հանդէսներո՛ւ կա-
 ոաջնորդէիր զիս , անոր յարածուն թշուառութիւնը
 կը պահէի՛ր զզուչութեամբ ու կը թողա՛իլ որ կորսուի
 անոք և անտէր :

Մեֆիսթ. — Ո՛չ առաջինը և ո՛չ վերջինն է Մարկը-
 րիդ :

Ֆաուսթ. — Շո՛ւն , հրէ՛շ գարշելի — Տո՛ւր , ո՛ ա-
 նեղը ոգի , տո՛ւր նորէն սա անպիտանին իր շան կեր-
 պարանքը՝ որով կ'ախորժէր՝ գիշերայն առջևէս քալած
 պահուն՝ խաղաղ անցորդին ոտից առջև գլորիլ , ու
 գան տապալելէ ետք նետուիլ անոր ուսերուն վրայ :

վերադարձու՛ր անոր իր սիրական կերպարանքը. թող իմ առջև փորին վրայ սողայ աւազներու մէջ, ու ետ այդ անիծեալ գարշելին ճմլեմ կոխտամ մ'ոտիցս տակ:— Ո՛չ առաջինն ու ոչ վերջինն է եղիւր Մարկըրիդ:— Ո՛ ստեղծմ. ո՛ր քստմենելի խօսք՝ զոր մարդկային օր է է հոգի չէ կորող հասկնալ. ի՞նչ, այդքան բազմաթիւ են ուրեմն այսպիսի աղէտներու մէջ զլորող խեղճ արարածներ. ի՞նչ, առաջին զոհը՝ մահուան ճգունքներու մէջ՝ ստեղծել հոգեվարքի մէջ՝ միւսներու մեղքերը քուելու համար հերիք չթուեցա՞ւ յաւիտենական ողորմութեան առջև: Միմիայն այդ հէք արարածին՝ Մարկըրիդի տառապանքն ստիճաններու մինջև ձուծը կը չարցնէ և կեանքս կը փճացնէ առ յաւէտ. և դո՛ւ, անօրէն, կը ժպտիս անխռով ու անտարբեր խորհելով թէ բիրտւորներ կան բողբոջակց անօր:

Մեքիս. — Մեր մտքի առաջին սահմաններուն մէջ ենք դեռ, և անա ձեր՝ մարդկանցդ՝ միտքը կը ակարանայ ու կը կորսուի արդէն: Ի՞նչու ելեր կ'ընկերանաս մեզ հետ՝ եթէ կարող չես տանիլ այդ ընկերակցութեան հետեւանքներուն: Դու կ'ուզես թռչիլ, և զլիսի պտոյտի դէմ ինքզինքդ չես պատրաստած: Մե՞ք քեզի կանչեցինք, կամ դուն մեզի:

Յառուս. — Բու արիւնկդակ ատածունքդ մի՛ այդպէս կրճատեր, զգուանք կը պատճառես ինծի:— Բա՛րձր և վըսեմ ողի, դու օր զիս արժանի դատեցիր դիտել զքեզ հոգեպիշ, ինչո՞ւ արդեօք ինձ ընկեր տուիր այս անօրէնքն՝ որ արիւնով կը ճարակի ու կ'ախորժի յաւերէ ու կործանու մէ:

Մեքիս. — Խօսքդ լմնցուցի՞ր:

Յառուս. — Փրկէ՛ Մարկըրիդը, ապա թէ ոչ՝ վա՛յ քեզի. անէճքներու ամենէ անուելին բիրտուօր տարիներ թող ծանրանա՛լ զլիսուդ վրայ:

Մեքիս. — Ես չեմ կարող քակել արդարութեան շղթաները, և ոչ ալ խորտակել նիւղեր:— Փրկէ՛ Մարկըրիդը:— Եւ ո՞վ գահավիժեց զան անդունդի մէջ, ո՞վ եղաւ պատճառ անոր կորստեան...: Ե՞ս կամ դու: (Յառուս չորս կողմը մտղեղիկ ևայլաւսմեք կը ձգէ): Ես՞նի՞ կը փնտուես: Բարերազդարար անօր գործածութիւնը ձեզ՝ գձուձ մահկանացուացդ՝ չէ թողուած: Դիմազրող անմեղը ջախջախել՝ բռնակալներու յատուկ միջոց մ'է, զոր շատ պարագաներու մէջ կը գործածեն՝ իրենց տեղ բանալու համար:

Յառուս. — Տա՛ր զիս Մարկըրիդի գոնուած տեղը. անպատճառ հա՛րկ է սր փրկուի Մարկըրիդ:

Մեքիս. — Չե՞ս խորհիր անգամ մը թէ ի՞նչ վրտանդներու կ'ենթարկես ինքզինքդ: Միտքդ բե՛ր թէ արիւն մը՝ քու իսկ ձեռքով թափուած՝ տակաւին կը միայ քաղաքին մէջ: Սպանեալին տան վերև կը սոււտունին վրէժխնդիր ոգիք՝ սրք կը դիտեն թէ ե՞րբ պիտի վերադառնայ մարդասպանը:

Յառուս. — Քեզմէ՞ պիտի լսեմ այդ խօսքը, անօրէն հրէշ. բոլոր անէճք ու բոլոր աղէտք աշխտորի թող թափին քու անգգամ զլիսուդ վրայ: Տա՛ր զիս Մարկըրիդին, կ'ըսեմ, և փրկէ՛ այդ աննոս արարածը:

Մեքիս. — Լա՛ւ, կը տոնիմ, իսկ թէ ի՞նչ կարող եմ ընել՝ միտ դի՛ր ըսածիս: Մի՞թէ երկինքի ու երկրի վրայ ունի՞մ ես իշխանութիւն: Բանտապահին միտքը չփոթելով ձեռքդ պիտի անցրնեմ բանտի բանալին,

այլ անկէ վերջ՝ մարդկային ա՛ջ մը միայն կարող է
փրկել Մարկըրիդը: Ես հսկողութիւն կ'ընեմ. մեզա-
կան նժայգներ պատրաստ պիտի սպասեն, և զձեզ
կ'առնեմ կը տանիմ երկուքդ ալ...: Այսչափս միայն
կուգայ ձեռքէս...:

Ֆաուսթ. — Հապա՛, մեկնի՛նք խօսին:

ԳԻՇՇԵՐ: — Բաց դատի վրայ

Ֆաուսթ, Մեֆիսթոֆելես, արանարով սեաւ ձիերու վրայ:

Ֆաուսթ. — Կախազանին շուրջ ի՞նչ է այդ խլըր-
տումը:

Մեֆիսթ. — Թէ ի՞նչ կ'ընեն՝ ի՞նչ կը պատրաստեն՝
չգիտեմ ես ալ:

Ֆաուսթ. — Կ'երթան, կուգան, վեր կ'ելեն, վար
կ'իջնեն:

Մեֆիսթ. — Վհուկներու բազմութիւն մ'է այդ:

Ֆաուսթ. — Զուր կը սրսկեն ու կը սրբագործեն:

Մեֆիսթ. — Անցնի՛նք, անցնի՛նք դէպ ի յառաջ:

ԲԱՆՏ ՄԸ

Ֆաուսթ, բանալիներու սրցակով ու կակրեղով մը՝
եղիսթեայ պզտի դրան մ'առջեւ. — Անտուր սարսուռ
մը կը պատէ զիս. մարդկութեան բոլոր թշուառու-
թիւնը կը ծանրանայ զլիսուս վրայ: Հո՞ս կը գտնուի
Մարկըրիդ, այս խոնար ու ասամուկ պատին ետեի
կողմը... և խեղճին բոլոր յանցանքը քաղցր վրի-
պանք մ'է միայն: Ֆաուսթ, կը դողաս մօտենալ, կը

վախնաս զինք տեսնել վերստին: Մտի՛ր, մտի՛ր շու-
տով. երկչոտութիւնդ անոր մասը կը փութացնէ:

Կը դարձունէ բանալին. և ետք երգի ձայն:

Անօրէն հայրս մորթեց զիս,
Ու քոյրս յիմար մի խոնար
Տեղ մ'ոսկորներս իմ դրաւ.
Ու մէկ ամսէն ես ահա
Իբրև թռչուն վերածնայ.
Թռչուն մը յոյժ գեղանի՝
Որ կը թռչի, կը թռչի:

Ֆաուսթ, դուռը բանարով. — Խեղճին մօքէն չանց-
նիր որ իր սիրականը մտիկ կ'ընէ զինք, իր շղթանե-
րու շառաչիւնը և յարդեայ անկողնին շփշփումը կը լսէ:
Կը մտնէ:

Մարկըրիդ, վերևակիսի ցակ պանուշեղով. — Ա՛խ, ա՛խ,
կուգան ահա: Ի՞նչ ահօնելի մահ:

Ֆաուսթ, դաշն ձայնով. — Ո՛հ, լուէ՛, մի՛ հաներ
ձայն. ես զքեզ ազատել կուգամ:

Մարկըրիդ, դեպ ի ակնոր քաշկոսուեղով. — Կարեկից
մա՞րդ մ'ես արդեօք, և պիտի գթաս իմ թշուառու-
թեան:

Ֆաուսթ. — Մի՛ պօռար. քու ձայներով բանալի
պահապանները պիտի արթնցնես:

Մարկըրիդ, ծուկի վրայ. — Դահի՛ճ, ո՞վ տուաւ
քեզ այդ իշխանութիւնը իմ վրայ: Կէս գիշեր է տա-
կաւին, և զիս տանելու կուգաս: Գթա՛ ինձի, թո՛ղ

որ ապրիմ: Վաղը առտուն կանուխ զիս մօրթելը ո՞ւշ երեցաւ քեզի: (Ոսֆ կ'երէ:) Կենացս գարունին մէջ կը գտնուիմ, և պէտք կ'ըլլայ որ մեռնիմ արդէն: Գեղանի էի ես, ու կորստեանս պատճառ այդ աղէտալի գեղեցկութիւնս եղաւ: Իմ սիրականս իմ քովիկս էր, իսկ հիմայ հեռուները կը գտնուի. պսակը խըլուած է զլիսէս, ծաղիկները ցիրուցան եղած...: Մի՛ այդպէս բռներ զիս կոշտութեամբ. խնայէ՛ եղկեւոյս. ի՛նչ ըրի քեզ: Անդգայ մի՛ ըլլար արցունքներուս. ո՞վ ես դու. ես քու երեսդ չեմ տեսած երբէք:

Ֆառուք. — Ի՛նչպէս սիրաս զիմանայ այս սրտաճըմլիկ տեսարանին:

Մարկըրիդ. — Իմ անձս քու ձեռքիդ տակն է, այլ թո՛ղ որ դաւակս դիեցնեմ տակաւին. կուրծքիս վրայ սեղմեցի զան բոլոր գիշեր: Զիս վշտահար ձգելու համար ձեռքէս առին իմ սիրական գուակս, և հիմայ ելեր կ'ըսեն թէ ե՛ս սպաններ եմ զինքը: Ա՛լ տակէ ետք երեսս չպիտի խնդայ երբէք: Վրաս երգեր հաներ են ու կ'երգեն. աղէկ բան չէ՛ ըրածնին: Հինօրեայ պատմութիւն մը կայ որ այս կերպ կը վերջանայ. այլ ի՛նչու ակնարկութիւն ընէին այդ պատմութեան:

Ֆառուք, անոր ոսֆն իյնալով. — Սիրականդ սուքերուդ ինկած է, և կ'ուզէ փրկել զքեզ քու ցաւազին շղթաներէ:

Մարկըրիդ, կոյնպես ծուր դնելով. — Այո՛, այո՛, երկուքս ալ ծունր կրկնենք սաւրբերէն օգնութիւն հայցելու համար: Դիտէ՛ սեամին վրայ, սանդղորդնեւրու տակը... հո՛ն կ'եսայ դժոխք. լսէ՛ չարութեան սգուոյն տկաներու անսելի կրճախներ...: Ի՛նչ ստա-

կալի բան:

Ֆառուք, անդի բարձր ձայնով. — Մարկըրիդ, Մարկըրիդ:

Մարկըրիդ՝ ուշադիր կերպարակնով մը. — Սիրականիս ձայնն էր լսածս: (Տեղեկ կը ցատի, շրթուները կ'իյնան:) Ո՞ւր է սիրականս. լսեցի իր ձայնը՝ որ կը կանչէր զիս: Ո՛հ, ազատ եմ, ոչ ոք կրնայ արգելել զիս հոս, և ես պիտի վազեմ անոր թևերուն մէջ իյնամ, և կուրծքին վրայ հանգչիմ: Մարկըրիդ կանչեց. հո՛ն էր, հո՛ն, գրան սեամին վրայ: Դժոխոց գառու՞մ գոչումներու՞ գեւերու քրքիչներու և կրճախներու մէջ ձանչցայ իր քաղցր, իր անուշիկ, իր սիրելի ձայնը:

Ֆառուք. — Ես ինքս եմ, քու սիրական Հանրիդ:

Մարկըրիդ. — Դ՞ո՞ւն ես, իմ սիրական Հանրի՞ս ես դուն. ո՛հ, նորէն կրկնէ՛ այդ անունը: Մոխի վրայ սեղմելով զՖառուք: Ա՛ն է, այո՛, ա՛ն է, ա՛ն: Ո՞ւր են վիշտերս, ո՞ւր են բանտի չարչարանքները, ո՞ւր շղթաները...: Այո՛, դու ես, ո՞ իմ սիրականս, որ շղթաները...: Ահա կուգաս զիս ազատել...: Ահա ազատած եմ: — Ահա ւատիկ այն փողոցը՝ ուր առաջին անգամ տեսայ զքեզ. տհա՛ այն պարտեզը՝ ուր ես ու Մարթա քեզ կ'ապաստէինք:

Ֆառուք՝ փաշկոսելով զՄարկըրիդ. — Եկու՛, եկու՛ և ետս:

Մարկըրիդ. — Ո՛հ, կեցի՛ր, կեցի՛ր տակաւին...: Ո՞րքան սիրելի է ինձ քու եղած տեղդ գտնուիլ:

կը հաւրուրէ գիտաւք:

Ֆառուք. — Ծո՛ւտ, շո՛ւտ. եթէ գանդաղիս՝ երկուքս ալ կը տուժենք մեր կեանքը:

Մարկըրիդ. — Ի՞նչ, ա՛յ չե՞ս կինար համբուրել Մարկըրիդդ: Ո՛հ, իմ սիրականս, շատ ատեն չեղաւ ինձմէ հեռանալդ, և ահա մուցեր ես արդէն զիս համբուրելու սովորութիւնդ: Ի՞նչու արդեօք անձկութիւն կ'զգամ թեւերուդ մէջ, մինչդեռ յառաջները քու մէկ խօսքդ, քու մէկ անխարկդ երկինքը կը բանար իմ առջև, իսկ դու կը խեղդէիր զիս համբոյրներուդ տայ: Ի՛հ, համբուրէ՛ նայիմ Մարկըրիդդ, ապա թէ ոչ՝ ինք պիտի համբուրէ քեզի: (Կը պազնէ գծառար:) Տէ՛ր Աստուած, շուրթերդ սառ են և անմուռնչ: Եւ ո՛ւր ձգեցիր քու երբեմնի սէրդ. ո՞վ խլեց զայն ինձմէ:

Երեսը կը դարձրնէ Ֆառուսին:

Ֆառուս. — Եկո՛ւ, եկո՛ւ հետս, ո՛ր իմ սիրուհիս, ս իմ շողիս, արեացի՛ր հապա: Անհուն սիրով մը կը սիրեմ գըրեզ, այլ չո՛ւտ, եկո՛ւ հետս, իմ միակ ազաջանքս ա՛յն է՝ որ հետս գաս:

Մարկըրիդ, այ՛բեր սեւեռերով Ֆառուսին վրայ. — Դու շղթաներս կը քակես, դու կուրծքիդ վրայ կը սեղմես զիս...: Եւ ինչպէս կ'ըլլայ որ ստեղծմով երեսդ չդարձընես ինձմէ: Գիտե՞ս, սիրեցեա՛լդ իմ, գիտե՞ս թէ ազատածդ ո՞վ է:

Ֆառուս. — Փութացի՛ր, եկո՛ւ հետս, կ'սխի լուսնայ արդէն:

Մարկըրիդ. — Ես մայրիկս մեռցուցի, զաւակս ախ խեղդեցի շուրին մէջ: Մի՛թէ այդ զաւակը քուկդ ալ չէ՛ր, այո՛, քո՛ւկդ: — Դո՛ւ ես յերաւի...: Ո՛հ, կրնո՞մ հուստալ թէ դու ըլլաս: Տո՛ւր նայիմ քու ձեռքդ: — Ո՛չ, երազ չէ՛ այս. քու սիր էցեալ ձեռքդ է ստուգելու...:

Բայց ի՞նչ է այս: ձեռքդ թրջուածի պէս է. ինչու չես սրբեր զայն. կը թուի ինձ թէ արիւն կայ հան: Ո՛հ, ինչ ըրիր, տէր Աստուած, ինչ ըրիր, ո՛ր Հանրի: Կ'ազանմ, կը պաղատիմ, պահէ՛ այդ թուրը:

Ֆառուս. — Թո՛ղ անցեալը՝ որ անցած ընցած է: Վրաս հոգի չես թողուր, պաշտելիդ իմ Մարկըրիդ:

Մարկըրիդ. — Ո՛չ, պէտք է ապրիս դուն: Մի առ մի պիտի նշանակեմ քեզ թէ քանի՛ դամբարան պիտի կանգնես վաղն խի: Լաւագոյն տեղը մայրիկիս պիտի յատկացնես, եղբօրս շիրմը թող ճիշդ անոր մօտ կը գտնուի. իմն՝ քիչ մը քովընտի, այլ ոչ շատ հեռուն, իսկ իմ պղտի սիրուն զաւակս կուրծքիս աջ կողմը: Ի՛հ, ուրիշ մէկը չպիտի՞ հանգչի արդեօք իմ քովս: — Ի՛նչ, ուրիշ մէկը չպիտի՞ երանութիւն մը պիտի ըլլար ինձ, այլ այդ երանութիւնը ա՛լ չկրնար իմն ըլլալ: Գեղ մօտենալ ուզած ժամանակո՞ ինձ այնպէս կը կ'երեւի թէ դու ե՛տ կը հրես զիս: Եւ սակա՛յն դու ինքդ ես, ո՛ր սիրական Հանրի, և նայուածքդ քանի՛ քողցր է սւ գորսվալի:

Ֆառուս. — Ըստ որում կ'զգաս թէ հո՛ս՝ քու քովդ եմ՝ եկո՛ւ ուրեմն հետս:

Մարկըրիդ. — Ո՛ւր, դո՞ւրսը գամ հետդ:

Ֆառուս. — Այո՛, դուրսը՝ որ ազատիս:

Մարկըրիդ. — Դուրսը՝ գերեզմանն է, մահն է՝ որ ակնդէտ կ'սպասէ ինձ: Եկո՛ւ...: ասկէ յաւիտենական հանգստի մահի՛ձը, և ո՛չ քալլ մ'աւելի անդին: — Կը մեկնի՞ս, Հանրի. ա՛խ, կարենայի՛ հեող գալ:

Ֆառուս. — Ի՛նչ ձեռքդ է գտլը. բա՛ւ է որ ուզես.

դուռը բաց է մեզի համար :

Մարկըրիդ .— Ես չեմ համարձակիր դուրս ելլել .
ինձ համար չկայ յուսոյ նշոյլ : Ի՞նչ բանի կը ծառայէ
փախուստը՝ երբ իմ ճամբաս կ'սպասեն : Ասկէ զատ՝
դուռէ դուռ մուրալու աստիճանի հանիւրը թշուա՞ռ
բան մ'է, նա մանաւանդ երբ խիղճդ ալ հանգիստ ու
մտքուք չըլլայ . թշուա՞ռ բան մ'է աքսորի մէջ թա-
փառիլ աստանդական, և օր մ'ալ կրնամ նորէն ձեռք
անցնիլ :

Ֆաուսթ .— Հոս՝ քու հետդ կը մնամ ուրեմն :

Մարկըրիդ .— Ծո՛ւտ, շո՛ւտ, գնա՛ զաւակդ ազա-
տէ : Վտակին երկայնքը բռնէ՛, անտառին խորը,
նրբուղիին մէջ, ձախ կողմը՝ ուր լճակին սահանքը կը
գտնուի : Ծո՛ւտ, ազատէ՛ զաւակդ . ահա ջուրին երեսը
կ'ելլէ, կը թալթլի՛ տակաւին : Ո՛հ, ազատէ՛, ազատէ՛
զան :

Ֆաուսթ .— Ուշաբբէ՛, Մարկըրիդ . քա՛յլ մը ևս՝
ու ազատ ես :

Մարկըրիդ .— Ա՛խ, մէյմը լեռէն անդին անցնէինք :
Հո՞ն է մայրիկը՝ քարի մը վրայ նստած, ու գլուխը
կը թօթուէ անքթիթ՝ առանց նշան մ'ընելու . երկայն
ժամանակ քնանալէն ս՛րբան ծանրացեր է գլուխը . . . :
Ա՛լ չսպասեր արթուն . մեր հաճոյից ժամերուն կը
նիրհէր նա : Ի՞նչ երջանիկ ժամանակներ էին անոնք :

Ֆաուսթ .— Ըստ սրբւմ ոչ խօսք ոչ արցունք չեն
ազգեր քու վրայ՝ քաշկուակով՝ բռնի պիտի տանիմ
զքեզ այս տեղէն :

Մարկըրիդ .— Թո՛ղ զիս . ո՛չ, բռնութեան չեմ գար
ես : Մի՛ զիս բռներ այդպէս ուժգնօրէն . արդէն պէտք

եղածէն աւելի կատարած եմ քու կամքդ :

Ֆաուսթ .— Կը լուսնայ, կը լուսնայ ահա, սիրե-
լի՛ս, հոգւոյ հաստ՛րը :

Մարկըրիդ .— Կը լուսնայ . ո՛հ, այո՛, կը լուսնայ
ինձի համար . հարսնիքիս համար լուսնալ պէտք էր :
Մարդու բան չըսես թէ Մարկըրիդ այդքան կանուխ
ներս ընդունած է զքեզ : Ա՛խ, իմ հարսանեկան պսա՛-
կըս . . . մե՛ծ վտանգի մէջ է իմ հարսանեկան պսակս . . . :
Վերտալին պիտի տեսնենք զիրար, այլ ոչ պարու ժա-
մուն : Բազմութիւնը կը խռնի . անոր ձայնը կը լուսի
շարունակ . հրապարակ ու փողոցներ բաւական պիտի
գտն արդեօք : Զանգակը կը կանչէ զիս, ջախջախուած
է արգարութեան գաւազանը : Ի՞նչպէս կոշտութեամբ
կը բռնեն կը կաշկանդեն զիս : Արդէն կախազանին
վրայ եմ, վզիս վրայ ինկած դանակն արդէն ամէն մէ-
կու վզին վրայ կ'իջնայ : Աշխարհ արարարած մունջ
դամբանի նման պոպանձեր մնացեր է :

Ֆաուսթ .— Ա՛խ, ի՞նչու ծնած ըլլալի :

Մեֆիսթոֆելիս, դրան առջեւ երեսարով .— Ելէ՛ք
չուտով, ապա թէ ոչ՝ կորսուած էք : Ո՛րքան փուճ
խօսքեր, ս՛րչափ յապագանք, ս՛րչափ տառածուծիւն :
Զիրար անհամբեր շարժու մեք կ'ընեն, և արևը ծա-
կելու վրայ է :

Մարկըրիդ .— Գեանէն ելլողն ո՞վ է : Ո՛հ, ա՛ն է,
ա՛ն . շո՛ւտ, վաճառէ՛ զինք . ի՞նչ միաքով կուգայ այս
սրբավայր . . . : Զի՛ս կ'ուզէ, զիտեմ :

Ֆաուսթ .— Հա՛րկ է որ աղատիս, հարկ է որ ապ-
րիս, Մարկըրիդ :

Մարկըրիդ .— Արդա՛ր Աստուած, քե՛զ ապառինած

եմ:

Մեֆիսթոֆելս' Գառարիկն .— Եկո՛ւ, եկո՛ւ հետս,
եթէ ոչ՝ անոր հետ զքեզ հող կը թողում դանակին
տակ:

Մարկըրիդ .— Քու ձեռքդ իմ, Հայր երկնուոր,
փրկէ՛ զիս: Հրեշտակներ, շրջապատեցէ՛ք զիս, պաշտ-
պանեցէ՛ք իմ տկար անձս ձեր սուրբ գունդերով . . . :
Կը ստեղծմք քեզմէ, ո՛ Հանրի:

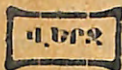
Մեֆիս .— Մարկըրիդի դատաստանը կը տեսնուի:

Չայն՝ վերեկն .— Մարկըրիդ փրկուած է:

Մեֆիսթոֆելս' Գառարիկն .— Հո՛ս, եկո՛ւ հետս:

Կանկեսանայ Գառարի հետ:

Չայն՝ հեռուէն ար երբայով կը սխարանայ .— Հանրի՛,
Հանրի՛:

2/16

ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ

Իզմիբի մէջ միակ հայ գրավանաւանոցը է

Ս. ԹՈՔԱՃԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

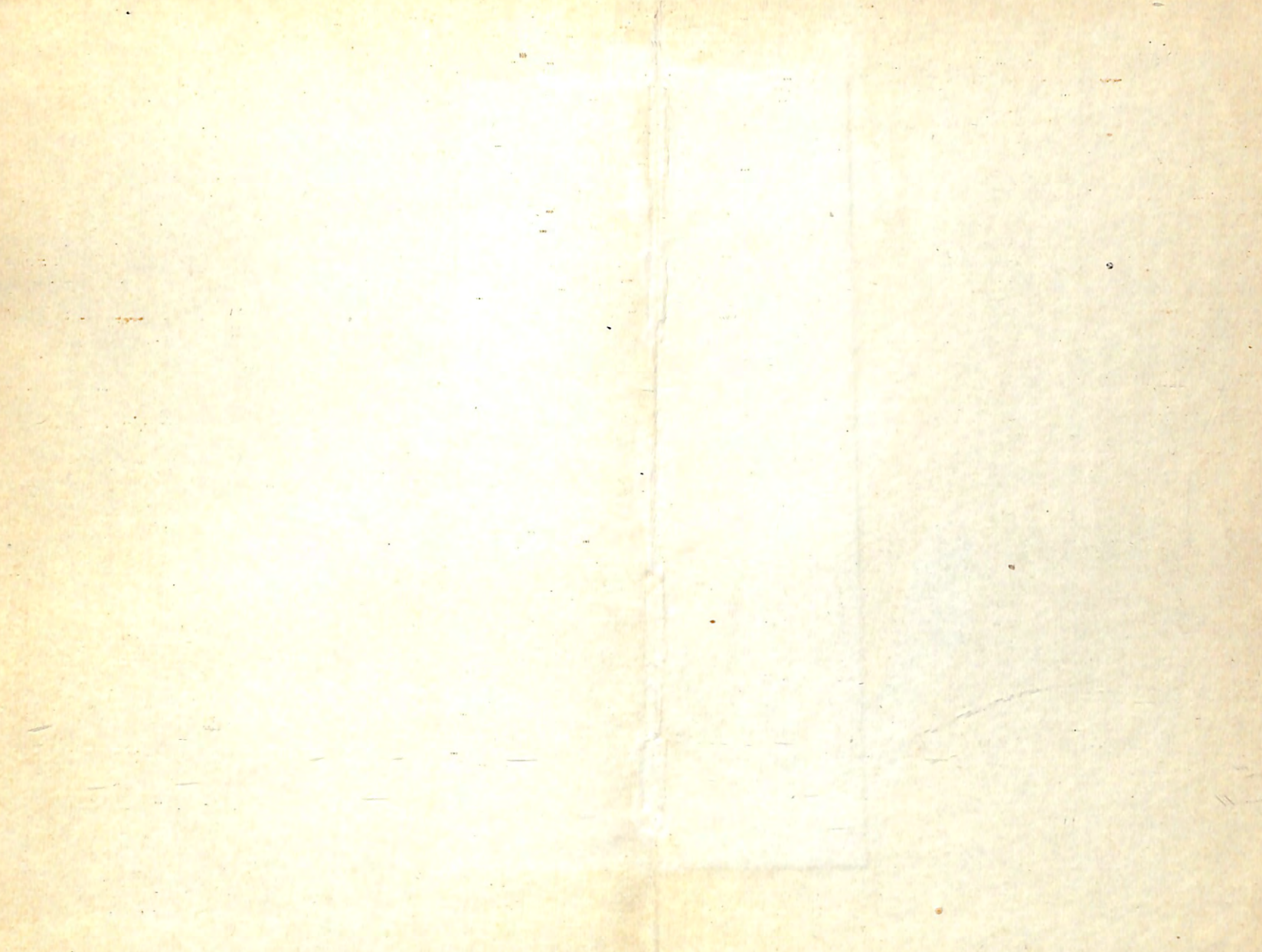
ինչպէս նաեւ

ՔԷՇԻՇԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

Միծախանակ զնոզներու համար մասնա որ զնո

47.2

472.8